

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı

KESKİN GÜÇ VE DEVLETLERİN SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNE ETKİSİ

İsmayil ALLAHVERDİYEV

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KESKİN GÜÇ VE DEVLETLERİN SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNE ETKİSİ

İsmayil ALLAHVERDİYEV

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KABUL VE ONAY

İsmayil Allahverdiyev tarafından hazırlanan “Keskin Güç ve Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkisi” başlıklı bu çalışma, 04.12.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇAPAR (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Fesih BAYRAKTAR

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN (Danışman)

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04/12/2023

İsmayil ALLAHVERDİYEV

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

İsmayil ALLAHVERDİYEV

ÖN SÖZ

Bu çalışma, 2017 yılında Christopher Walker ve Jessica Ludwig tarafından literatüre kazandırılan keskin güç kavramının sınırlarını belirleyerek devletlerin siyasal karar alma süreçlerine etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Ardahan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Başkanlığı bünyesinde Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın temel odak noktası, bilgi ve teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte devletlerin karar alma süreçlerine potansiyel etkilerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesidir.

Bu çalışma sürecinde, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN'ün yönlendirmesi, bilimsel katkıları benim için vazgeçilmezdi. Sayın Üstün'e, bu değerli bilimsel yolculukta birlikte çalışma şansına eriştiğim için teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu süreçte tezin değerlendirilmesine katkı sağlayan sevgili jüri üyelerime teşekkür etmek isterim. Değerli görüş ve eleştirileriyle çalışmanın kalitesini artıran Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÇAPAR ve Dr. Öğr. Üyesi Fesih BAYRAKTAR'a teşekkür ederim. Sağladıkları perspektifler, tezin kapsamını genişleterek daha derinlemesine bir analiz sunmama yardımcı oldu.

Çalışma sürecimdeki en büyük destekçim olan sevgili babam Ayaz ALLAHVERDİYEV ve aileme içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Sizlerin inancı ve sevgisi olmadan, bu zorlu süreçte başarıya ulaşmam mümkün olmazdı. Her zaman yanımda olduğunuz, cesaret verdiğiniz ve beni motive ettiğiniz için minnettarım.

İkinci Dağlık Karabağ Savaşı sırasında şehit olan arkadaşımız Mustafa KƏRİMOV ve diğer tüm şehitlerimizin aziz hatırasına...

Ismayil Allahverdiyev
Ardahan-2023

ÖZET

ALLAHVERDİYEV, İsmayil. *Keskin Güç ve Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2023.

Günümüzdeki değişen jeopolitik koşullar ve uluslararası arenadaki yeni bilgi ve teknolojilerin yükselişi, geleneksel yöntemlere olan ilgiyi giderek azaltmış ve yeni yaklaşımların aciliyetini artırmıştır. Bu gelişmeler, siyasi ve dış politika eylemlerini açıklamak için geleneksel terminolojinin yetersiz kaldığı bir noktada yeni kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Devletlerin gücü, uzun bir süredir uluslararası ilişkilerin temel konularından biri olarak incelenmektedir. Son yıllarda araştırmacılar, genellikle devletleri sert ve yumuşak güç kavramları bağlamında değerlendirmeye çalışmışlardır. Ancak, 2017 yılında ortaya atılan “*keskin güç*” kavramı, başlangıçta fazla ilgi görmemiş olsa da günümüzde hızla önem kazanmaktadır.

Bu çalışma, tarih boyunca güç kullanımının bir parçası olarak faaliyet gösteren propaganda, manipülasyon ve dezenformasyon gibi terimlerin teknolojik ilerlemelerin etkisiyle keskin güç kavramına nasıl şekil verdiğine ve siyasi karar alma süreçleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Yapılan araştırma, keskin gücün temel olarak bilgi üzerinde manipülasyona dayandığı ve bu manipülasyonun devletlerin siyasi karar alma süreçlerinde istikrarsızlık yarattığı sonucuna varmaktadır.

Anahtar Sözcükler:

Keskin Güç, Siyasal Karar Alma Süreci, Manipülasyon, Dataizm, Bilgi Teknolojileri.

ABSTRACT

ALLAHVERDIYEV, Ismayıl. *Sharp Power and the Effects of States on the Political Decision-Making Process*, Master's Thesis, Ardahan, 2023.

Today's rapidly changing geopolitical conditions and the increasing influence of new information and technologies in the international arena have led to a decreased interest in traditional methods and a heightened urgency for new approaches. As a result, new concepts have been introduced to explain political and foreign policy actions that require more than just traditional terminology. For years, state power has been studied as one of the central issues in international relations, with researchers generally evaluating states in the context of hard and soft power. However, the concept of "*sharp power*," introduced in 2017, has rapidly gained importance today, even though it initially did not receive much attention.

This study specifically focuses on how terms such as propaganda, manipulation, and disinformation, which have been part of the use of force throughout history, have shaped the concept of complex power under the influence of technological advances and their impact on political decision-making processes. The research concludes that sharp power fundamentally relies on the manipulation of information, which can create instability in the political decision-making processes of states.

Keywords:

Sharp Power, Political Decision-Making Process, Manipulation, Dataism, Information Technologies.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	5
KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. GÜÇ KAVRAMI ve TANIMI	5
1.2. POLİTİK BAĞLAMDA GÜÇ	5
1.3. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA GÜÇ, TEORİ, DÜŞÜNSEL TEMELLER VE TARİHSEL GELİŞİM	13
1.3.1. Realizm ve Neo- Realizm	16
1.3.2. Liberalizm ve Neo- Liberalizm	25
1.3.3. Konstrüktivizm (İnşacılık)	29
1.3.3.1. Konstrüktivist Yaklaşımda Maddi Kapasite ve Değerler Arasındaki Bağlantı	33
1.3.3.2. Konstrüktivizm ve Kimlik	35
1.3.3.3. Konstrüktivizmde Kimlik- Dış Politika İlişkisi	37
1.3.5. Eleştirel Teoriler ve Diğer Alternatif Yaklaşımlar.....	39
1.4. GÜÇ KAVRAMININ BOYUTU	44
1.4.1. Strange'in Güç Teorisi Yapısal ve İlişkisel Güç Boyutları.....	45
1.5. GÜÇ ÇEŞİTLERİ: SERT GÜÇ (HARD POWER)	47
1.5.1. Yumuşak Güç (Soft Power)	53
1.5.2. Akıllı Güç (Smart Power)	56

1.5.3. Keskin Güç (Sharp Power).....	62
2. BÖLÜM.....	72
KESKİN GÜCÜN TARİHSEL SÜRECİ, BİLEŞENLERİ ve SINIRLARI	
BAĞLAMINDA DEVLETLERİN SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNE	
ETKİLERİ.....	72
2.1. SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNİN TANIMI	72
2.1.1. Tarihsel Süreçte Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkileri	75
2.2. KESKİN GÜCÜN BİLEŞENLERİ.....	76
2.2.1. Manipülasyon	77
2.2.1.1. İletişim ve Medya	81
2.2.2. Propaganda	87
2.2.2.1. Modern Propagandanın Amacı	90
2.2.2.2. Siyasal İletişim ve Propaganda	91
2.2.3. Dezenformasyon.....	93
2.3. KESKİN GÜCÜN SINIRLARI	99
2.3.1. Devletler Üzerinde Çok Yönlü Baskı ve Ekonomik Yardım	100
2.3.2. Casusluktan Siber Casusluğa	108
2.3.3. Bilgi Akışındaki Dönüşüm ve Küreselleşme	113
3. BÖLÜM.....	118
DİJİTAL ÇAĞDA KESKİN GÜCÜN UYGULAMA ALANLARI ve	
DATAİZM'İN ARTAN ÖNEMİ KAPSAMINDA DEVLETLERİN SİYASAL	
KARAR ALMA SÜRECİNE ETKİSİ	118
3.1. DİJİTAL ÇAĞDA KESKİN GÜCÜN UYGULAMA ALANLARI.....	118
3.1.1. Siber Espiyonaj	120
3.1.2. Siber Güvenlik.....	124
3.1.2.1. Dataizm'in Artan Önemi ve Pegasus Casus Yazılım Programı.....	126
3.2. DATAİZM KAPSAMINDA KESKİN GÜCÜN SİYASAL KARAR	
ALMA SÜRECİNE ETKİSİ: RUSYA ÖRNEĞİ	134
3.2.1. ABD Seçimleri	137
3.2.2. Madagaskar Seçimleri	141
3.2.3. Fransa Seçimleri	142
3.2.4. Hollanda Seçimleri	145

SONUÇ.....	149
KAYNAKÇA	155
EKLER.....	172
EK 1. ORİJİNALLIK RAPORU FORMU	172
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU	173
ÖZ GEÇMİŞ.....	174

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
AMAN	İsrail Ordusu'nun Askeri İstihbarat Birimi
AI	Artificial Intelligence (Yapay Zekâ)
AIVD	Genel İstihbarat ve Güvenlik Servisi Olan Hollanda Gizli Servisidir
BM	Birleşmiş Milletler
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
İHA	İnsansız Hava Aracı
NED	Ulusal Demokrasi Vakfı
MOSSAD	Hamossad Lemodi 'in Uletafkidim Meyuhadim, İsrail'in Ulusal İstihbarat Teşkilatıdır
COVID-19	Korona Virüs Hastalığı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
IMF	Uluslararası Para Fonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UK	Birleşmiş Krallık
NLP	Nöro Linguistik Programlama
DEAŞ	Irak Şam İslam Devleti
KGB	Sovyetler Birliği'nin İstihbarat ve Gizli Servisi
BLOG	Web Sitesi
TV	Televizyon
CIA	Birleşik Devletler Federal Hükûmetinin Sivil Bir Dış İstihbarat Servisidir
NSA	Ulusal Güvenlik Dairesi, ABD'nin En Çok İstihbarat Toplayan Teşkilatı Olduğu Tahmin Edilmektedir
FBI	Federal Soruşturma Bürosu, Kısaca FBI (Amerika Birleşik Devletleri'nin İç İstihbarat ve Güvenlik Gücüdür)
NBA	ABD'de Kurulmuş Profesyonel Basketbol Ligi Organizasyonudur
OSD	ABD'nin Savunma Bakanı Ofisi
NSO	NSO Grup Teknolojileri

FvD	(Forum for Democracy) Hollanda’da Siyasi Bir Parti
GCHQ	İngiliz Hükümet İletişim Merkezi
RT	Devlet Destekli Bir Rus Televizyon Ağı
CEO	Genel Müdür (İcra Kurulu Başkanı)
CGTV	Devlet Destekli Bir Çin Televizyon Ağı
UGB	Ulusal Güvenlik Bakanlığı
DNI	Ulusal İstihbarat Müdürü
NCSC	Amerika Birleşik Devletleri’nin Ulusal Karşı İstihbarat ve Güvenlik Merkezi
GB	Gigabayt, Bilgisayarlarda Kullanılan, 1024 Megabayt Boyutundaki Bir Ölçü Birimidir
G-20	İngilizce, Group of 20 Kavramının Kısaltması Olarak Bilinmektedir
ÇKP	Çin Komünist Partisi
M.Ö.	Milattan önce
vb.	ve benzeri
s.	sayfa
yy.	Yüzyıl

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Means of use and characteristics of the concept of power (<i>Güç kavramının kullanım araçları ve özellikleri</i>).....	65
---	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. The level of relationship between power concepts (<i>Güç kavramları arasındaki ilişki düzeyi</i>).	66
Şekil 2. Distinguishing the Components of Sharp Power (Keskin Gücün Bileşenlerinin Ayırt Edilmesi).....	77
Şekil 3. Relationship between sharp power and Dataism (<i>Keskin güç ve Dataizm arasındaki ilişki</i>).	130

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin özünde yatan temel dinamiklerden biri olan güç kavramı, devletlerin tarih boyunca varlıklarını sürdürebilmek ve etkili bir konum elde edebilmek adına odaklandıkları önemli bir unsurdur. Devletler, diğer ülkelerle etkileşimde bulunurken, kendi varlıklarını koruma eğiliminde olmuş ve bu doğrultuda güç elde etmeye yönelik çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Jeopolitik faktörler, aktörlerin rolleri ve teknolojiadaki değişimler gibi etkenler, güç kavramının zaman içinde evrilmesine ve farklı unsurların ön plana çıkmasına sebep olmuştur.

Bu bağlamda, güç ve devlet kavramlarının tarihsel gelişimini anlamak ve günümüz dijital çağına nasıl uyum sağladığını analiz etmek, uluslararası ilişkilerin derinlemesine incelenmesi gereken temel bir konudur. Çeşitli teoriler ve yaklaşımlar, güç ve devlet kavramlarının evrimini açıklamak ve günümüz uluslararası sisteminin temel dinamiklerini anlamak adına önem arz etmektedir.

Güç ve devlet kavramlarının birbirleriyle olan ilişkisi, uluslararası ilişkilerin merkezinde yer alırken, bu unsurların gelecekteki dinamiklerini anlamak ve stratejiler geliştirmek için detaylı bir analize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, farklı teorilerin ve analiz yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalar, uluslararası alanda etkili politika oluşturmak ve diplomasi yürütmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Platon'dan Machiavelli'ye ve Hobbes'a uzanan realizm teorisi bağlamında güç kavramının evrimsel dönüşümünü ve bu dönüşümün, dijital çağın uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi alanları üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. Joseph Nye'in güç teorileri üzerine yürüttüğü araştırmalar ve analizler, yumuşak güç kavramının zamanla yetersiz kaldığını düşündüğünü ve devlet gücünün yeni bir sınıflandırmanın geliştirilmesi gerektiği öngörüsünde bulunmuştur.

Bu doğrultuda, yeni bir yöntem geliştirilmiş ve uluslararası alanda etkili olan hegemon güçlerin sıklıkla kullandığı akıllı güç yöntemi yeni sınıflandırmaya dahil edilmiştir. 21. yüzyılın başlarından itibaren, gücün devletlerden ziyade devlet dışı aktörlere doğru bir kayış gözlemlenmiştir. Dijital çağda, modern devletin gücünün evrimi ve değişimi, mevcut güç yöntemlerinin yetersiz kaldığı ve keskin güç yönteminin geliştirilmesine zemin hazırladığı görülmüştür.

Bu bağlamda, güç kavramının dönüşümü ve kullanılan yöntemler, uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi bağlamında önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Tezin temel odak noktası, bu evrimsel sürecin ayrıntılı bir analizi ve bu dönüşümün günümüz uluslararası ilişkilerine ve kamu yönetimine olan etkilerinin derinlemesine incelenmesi üzerine odaklanmaktadır. Amacımız, bu analizlerin günümüz politika yapımı ve yönetimindeki rolünü anlamak ve gelecekteki stratejik eğilimleri belirlemektir.

Uluslararası ilişkiler alanında, ülkelerin etkisini yaymak için farklı güç stratejileri benimsedikleri görülmektedir. Günümüzde, özellikle otoriter devletlerin saldırgan bir tavır sergilemeye yönelik çabaları dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Rusya ve Çin'in Avrupa ülkelerinin iç siyasi süreçlerini etkileme çabaları öne çıkmaktadır. Bu nedenle, otoriter gücün dünya çapında yayılmasını anlamak ve yeni zorluklara uyum sağlamak için güç çalışmalarını yeni bir yöntemle incelemek gerekmektedir. Bu geniş çaplı otoriter yayılmaların etkilerini incelemek için keskin güç olarak bilinen yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Denizaşırı yoğun operasyonların ardından yeniden ele alınan bu kavram, Çin ve Rusya'nın artan otoriter etkilerine dikkat çekerek güç kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Militarist olmayan çabalarla, ülkelerin iç ve dış politikalarına yönelik otoriter etkiyi yaymak için sofistike eylem araçları ve stratejiler kullanılmıştır. Bu da keskin güç kavramının aciliyetini vurgulamaktadır. Keskin güç, sansürden dezenformasyona kadar dijital çağda daha karmaşık, müdahaleci ve manipülatif bir güç olarak, hedeflere daha iyi sızarak etkili bir şekilde nüfuz etmek için gizli bir şekilde ilerleyen ve büyüyen bir güç yöntemini ifade etmektedir. Bu yöntemi kullanan devletler veya kuruluşlar, iç ve dış siyasette kendi imajlarını ve ideolojilerini savunma başlığı altında müdahalelerde bulunmaktadır.

Keskin güç kavramının bilgi temelli yapısı, doğrudan siyasal karar alma sürecine etki etmektedir. Zira karar alma süreci, temelde bilgiye dayanmaktadır. Bu süreç, belirli bilgilerin toplanması, analiz edilmesi, kişisel değerlere göre sınırlandırılması gibi adımlarla işleyişini sürdürmektedir. Bu mekanizmalar üzerinde herhangi bir manipülasyon, karar alma sürecinin mantıksal çerçevesi üzerinde etki yaratır.

Yapılan çalışmada, konuyla ilgili araştırmaların karşılıklı analizi gerçekleştirilmiştir. Keskin güç kavramının temelinde yatan bilgi odaklı yapının, siyasal karar alma mekanizmaları üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu üzerine odaklanan bu

analiz, temelde bilginin manipölasyonunun siyasal karar mekanizmaları üzerindeki potansiyel etkilerini incelemeyi amaçlamıştır.

Bu çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm, keskin güç kavramının farklı yönlerini ve etkilerini ele almaktadır.

İlk Bölüm, literatürde bulunan güç kavramlarını ve bu kavramlara ilişkin özellikleri detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Bu bölüm, güç kavramının çeşitli tanımlarını, tarihsel evrimini ve farklı teorik bakış açılarını içermektedir.

İkinci Bölüm, keskin gücün tarihsel süreç içerisinde devletlerin siyasal karar alma süreçleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Burada, keskin gücün tarih boyunca nasıl ortaya çıktığı, geliştiği ve devletlerin politika oluşturma mekanizmaları üzerindeki etkileri üzerine ayrıntılı bir analiz sunulmaktadır.

Üçüncü Bölüm ise, teknolojinin hızla gelişmesi ve bu sürecin sağladığı özel imkanların keskin gücün evrimi üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Burada, teknolojinin keskin güç kavramına olan katkıları, dijital dönüşümün sağladığı kolaylıklar ve bu durumun siyasi karar mekanizmaları üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Mevcut çalışmada metodolojik kısmın belirlenmesi açısından, Yurdusev'in üç araştırma seviyesi düzeyinden (felsefi, teorik, pratik), felsefi seviye düzeyi esas alınmıştır.¹ Zira bu tezde epistemolojik (bilgi teorisi) çerçevesinde güç yöntemlerini kavramsallaştırıp, analiz birimi olarak keskin gücün devletlerin siyasal karar alma sürecine etkisi incelenmiştir. Araştırma düzeyi ise tezin sınırlandırılabilmesi için aktör düzeyi olarak ele alınmıştır. Çünkü, keskin gücün karar alma sürecine etkisi ulusal düzeydedir.

Bu çalışmanın teorik temeli, keskin gücün devletlerin siyasal karar alma sürecine etkisi ilişkilerinin karmaşıklığının yalnızca somut faktörlerle sınırlı olmadığını öne sürerek, kimlik analizi, düşünsel etkenler, toplumsal yapı inşası süreçleri ve değişim gibi düşünsel faktörlere odaklanan konstrüktivizm yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, geleneksel teorilerde sıklıkla göz ardı edilen toplumsal boyutun önemini vurgulamakta ve ilişkilerin altında yatan düşünsel dinamikleri anlamamıza katkı sağlamaktadır.

¹ Yurdusev, N. (2007). "Analiz Seviyesi" ve "Analiz Birimi": Bir Ayrım Argümanı. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 4 (16), 3-19.

Christopher Walker ve Jessica Ludwig tarafından yayımlanmış “*The Meaning of Sharp Power*” ve Christopher Walker tarafından yazılmış “*What Is Sharp Power?*” başlıklı yayınları incelediğimiz zaman konunun temelinde keskin güç faaliyetlerini otoriter devletlerin kullandığı yönünde açıklamalar yaparak, bu devletleri sorumlu görme eğilimi içerisine girilmiştir (Walker & Ludwig, 2017c; Walker C. , 2018, s. 12-14). Dolayısıyla bu çalışma doğrultusunda ortaya çıkan birinci boşluk demokratik devletlerde bu yöntemin kullanılıp kullanılmadığının ayırt edilmesidir. Literatürde yapılan çalışmaların genellikle günümüzü kapsayan bir dönemde hızla gelişen Rusya ve Çin’in yaptığı faaliyetlerin ele alınmış olması, literatürde ikinci bir boşluğun oluşmasına neden olmuştur (Walker & Ludwig, 2017c; Taehwan, 2018, s. 2; Greene, 2020, s. 8). Buradan yola çıkarak üçüncü boşluk olarak nitelendirdiğimiz sorun, kavram ortaya atılmadan önce tarihte de bu yöntemin kullanıldığı yönünde ilişkilerin varsa tespit edilmesi ve karar alma süreci üzerindeki etkisinin olup olmadığının belirlenmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan bir diğeri de dönemin sağladığı şartlar göz önünde bulundurularak değerlendirme yapmaktır. Eskiden bilgi üzerine yapılan herhangi bir manipölasyon casuslar tarafından gerçekleştirilirken günümüzde teknolojinin sağladığı özel imkanlar, siber espionaj faaliyetlerinin bu kavramın işleyiş biçimini oldukça kolaylaştırarak kavrama farklı bir boyut kazandırmıştır (Wallace & Melton, 2010, s. 435; Yılmaz, 2021, s. 269). Kazandırılan bu boyut literatürde meydana gelen dördüncü bir boşluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Beşinci boşluk olarak ortaya koyduğumuz sorun ise bu yöntemin dijital çağda bilgi teknolojileri ile birleşerek devletlerin siyasal karar alma süreci üzerinde etkisinin olup olmadığının belirlenmesidir.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÜÇ KAVRAMI ve TANIMI

“*Güç*” ve “*kuvvet*” terimleri, genellikle benzer bağlamlarda kullanılan ancak farklı anlamları ifade eden iki farklı kavramdır. Güç genellikle daha geniş bir bağlamda kullanılır ve insanlar arası ilişkileri, etkileşimleri ve yetenekleri ifade ederken, kuvvet daha çok fiziksel açıdan nesnelerin etkileşimini ve hareketini açıklamak için kullanılmaktadır (Dahl, 1957, s. 203).

Güç, siyaset bilimi ve sosyoloji alanlarında, toplum içinde diğer insanların yaşam ve davranışları üzerinde etki sahibi olma, liderlik etme, hâkimiyet kurma veya başkalarının hayatları ve eylemleri üzerinde etki bırakma kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram yetkililik (otorite) anlamını içerse de güç, yetkililikle sınırlı olmayarak, hatta zaman zaman meşruiyet dışında da kullanılabilir. Dolayısıyla “*güç*” kavramı, siyaset, uluslararası ilişkiler, toplum bilimleri ve birçok farklı disiplinde önemli bir rol oynayan çok yönlü bir kavramdır. Bu kavramın tanımı ve anlamı, bağlamına göre farklılık gösterebilmektedir (Dahl, 1957, s. 201).

Güç kavramının karmaşıklığı ve değişkenliği, bağlamına, kültürel, tarihsel ve disiplinlere özgü faktörlere bağlı olarak büyük ölçüde değişebilmektedir. Bu nedenle, güç kavramını daha ayrıntılı bir şekilde anlamak için çeşitli bağlamları ve yönleriyle ele almak gerekmektedir. Dolayısıyla güç kavramının temel tanımı: bir aktörün, başka bir aktörü kendi isteklerini veya çıkarlarını yerine getirmek için zorlamaya yetecek kadar kaynağa, yetkiye, bilgiye veya kapasiteye sahip olma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu, politika, ekonomi, askeri işler, sosyal ilişkiler ve daha birçok alanda geçerlidir (Lukes, 2005, s. 147).

1.2. POLİTİK BAĞLAMDA GÜÇ

Politika, toplumsal yaşamın düzenlenmesi, kaynakların dağıtılması ve halkın temel gereksinimlerinin karşılanması gibi önemli konularda kararlar alınan ve uygulanan bir alandır. Politika, karmaşık ve çoğu zaman çatışmalı bir süreçtir ve bu

süreçte güç kavramı merkezi bir rol oynamaktadır. Güç, politik bağlamda hem toplumun hem de devletin işleyişini temelden etkileyen ve siyasi aktörler arasındaki dinamikleri şekillendiren bir unsurdur. Güç kavramının eksikliği, kaos, anarşi ve düzensizliğe yol açabilmektedir. Bir ülkenin temelini bencil, açgözlü ve güç peşinde koşan bireylerin şekillendirmesi ve yönetmesi durumu, ilgili ülkenin davranışlarının da benzer özellikleri sergilediğini göstermektedir (Heywood, 2017, s. 179).

Politik güç, bir kişinin, bir grup veya bir kurumun, belirli bir politika, karar veya amacı gerçekleştirmek için diğer siyasi aktörleri etkileme ve yönlendirme kapasitesini ifade etmektedir. Bu kapasite, politika yapma süreçlerinde, seçimlerde, yasama çalışmalarında, hükümetlerin oluşturulması ve devrilmesinde, politika uygulamasında ve diğer siyasi faaliyetlerde etkili bir şekilde kullanılmaktadır (Shively, 1942, s. 3-11).

Karl Marx, 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Alman filozof ve toplum teorisyeni olarak, tarih boyunca en etkili düşünürlerden biri olarak kabul edilmektedir. Marx'ın düşünce sistemi, toplumsal değişimi ve güç ilişkilerini anlamada kritik bir rol oynamıştır. Karl Marx'ın toplumsal yapı ve sınıf çatışması teorileri, sosyal bilimlerde önemli bir etki yaratmış ve modern toplumların analizi için temel bir çerçeve sunmuştur.

Marx'ın teorileri, tarihsel materyalizm kavramı etrafında şekillenmektedir. Bu teori, toplumların ve insanlığın gelişimini maddi koşullar ve üretim ilişkileri temelinde açıklamaktadır. Marx'ın en önemli teorik vurgularından biri sınıf çatışmasıdır. Ona göre, toplumlar temel olarak iki ana sınıf arasındaki çatışma üzerine inşa edilir: burjuvazi (kapitalist sınıf) ve proletarya (işçi sınıfı). Burjuvazi, üretim araçlarına sahip olan sınıfı temsil ederken, proletarya ise bu üretim araçlarına sahip olmayan işçi sınıfını temsil etmektedir. Marx, bu iki sınıf arasındaki çatışmanın, sınıf mücadelesinin ve sonunda devrimin toplumsal değişimin itici gücü olduğunu iddia etmektedir. Marx, toplumu üst yapı ve alt yapı olarak iki temel bileşen olarak analiz etmektedir. Alt yapı, üretim ilişkilerini ve üretim araçlarını içerirken, üst yapı kültür, politika, hukuk, din ve diğer toplumsal kurumları içermektedir.

Marx'a göre, üst yapı alt yapıyı yansıtarak, bu iki bileşen arasındaki etkileşim ve çatışma toplumsal değişimi tetiklemektedir. İdeoloji ve ideolojik aygıtlar da Marx'ın teorilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Marx, burjuva toplumun devamını sağlamak için ideolojik aygıtların (örneğin okullar, medya, kültür) kullanıldığını öne sürmektedir.

Bu aygıtlar, toplumun üyelerinin bilincini şekillendirir ve sınıf çatışmasının farkına varmalarını engellemektedir (Marx, 1867, s. 11).

Son olarak, Marx'ın ideal toplum modeli komünizmdir. Ona göre, komünizm alt yapının gelişmiş bir aşamasıdır ve bu aşamada üretim araçları kolektif olarak sahiplenilir ve kaynaklar adil bir şekilde dağıtılır. Bu, sınıf farklarının ortadan kalktığı bir toplumu hedeflemektedir. Karl Marx'ın toplumsal yapı ve sınıf çatışması teorileri, modern sosyal bilimlerin temelini oluşturur ve toplumsal değişim, sınıf analizi ve ekonomi gibi birçok alanda önemli bir rol oynamıştır. Ancak, bu teoriler eleştirilmiş, değiştirilmiş ve farklı yorumlara tabi tutulmuştur; bu da Marx'ın düşüncelerinin karmaşıklığını ve etkileyiciliğini vurgulamaktadır.

Karl Marx sıklıkla sosyal bilimlere güç analizini tanıtan bir figür olarak düşünülse de kendisi bu temel kavramı ayrıntılı bir şekilde açıklamamıştır. Marx'ın orijinal yazılarında güç kavramına yalnızca kısıtlı bir atıf bulunmaktadır. Genel olarak, Marx gücü baskıcı hükmetme ile ilişkilendirir ve bu gücün kökenini üretim koşullarının somut malzemesine dayandırmaktadır. Ekonomik üretimin araçlarına sahip olanlar, bu araçlara sahip olmayanlar üzerinde de güce sahiptirler. Dahası, bu hükmetme yapısı kendini sürdürebilir bir yapıya sahiptir. Bu yapı, zaman içinde sınıf ayrımlarını sürdüren hareketliliği ve girişi engelleyen bariyerler yaratmaktadır. Bu bağlamda, yabancılaşma, genel hükmetme yapısının bir sonucu olarak görülmektedir (Marx & Elliott, 1981).

Marksist yaklaşıma yöneltelen eleştiriler, bu yaklaşımın genellikle mülkiyet dışındaki güç kaynaklarını göz ardı ettiği yönündedir. Örneğin, post-endüstriyel teorisyenler (Galbraith, 1967; Touraine, 1971; Bell, 1973), modern toplumlarda bilgi ve teknik uzmanlığın, mülkiyetin yerine geçerek yeni bir toplumsal güç merkezi oluşturduğunu öne sürmektedirler. Ralf Dahrendorf (1967), pozisyonel otoritenin mülkiyetin yerine geçerek toplumsal eşitsizliğin başlıca kaynağı haline geldiğini savunmuştur. Diğer araştırmacılar ise (Adams, 1975; Cottrell, 2009), modern toplumlarda gücün temelini enerji kaynaklarının kontrolü olduğuna işaret etmektedirler.

Güç konseptini inceleyen önemli modern düşünürlerden biri de Alman sosyolog Max Weber'dir. Weber'e göre, *“bir toplumsal ilişki içinde güç, kendi isteğini (karşı koymaya rağmen) gerçekleştirme olasılığıdır (bu olasılığın temelini ne olursa olsun)”*. Weber'in bu geniş tanımı, ikna etmekten zorlamaya kadar çeşitli güç türlerini

içermektedir. Sosyoloji alanında da bu kavram genellikle belirsiz bir nitelik taşımaktadır. Bir bireyin belirli bir durumda iradesini dayatmasını mümkün kılan şey, düşünebileceği tüm niteliklerin ve olasılıkların birleşimidir. Bu bağlamda, sosyolojik anlamda güç kavramını daha açık bir şekilde tanımlamak için yalnızca dayatılan emirlere itaat edilmesi gibi bir ifade kullanmak yeterlidir (Weber, 2008, s. 31).

20. yüzyılın ortalarında, sosyal bilimlerde güç teorileriyle ilgili olarak iki farklı yaklaşım arasında bir tartışma gelişmiştir. Bu yaklaşımlar elitist (güç-eliti) teoriler ve çoğulcu teoriler olarak adlandırılmıştır. Her iki yaklaşım da Max Weber'in gücü, toplumsal ilişkiler içinde belirli bir sonuca ulaştırma yetisi olarak tanımladığı noktada birleşmektedir. Ancak, bu yaklaşımlar gücün nasıl dağıldığı konusunda farklı görüşlere sahipti; yani, gücün toplum içinde birkaç kişinin (küçük bir azınlık) elinde yoğunlaşp yoğunlaşmadığı konusunda ayrışmaktaydılar. Elitist teorisyenler, gücün toplumun kritik kontrol noktalarının sahibi olan bir elitin elinde biriktiğini savunmuşlardır. Bu kontrol noktaları, politik atamalar, kitlesel medya, büyük şirketler, askeri güçler ve benzeri faktörleri içerebilecek önemli yerlerdir. (Kourvetaris & Dobratz, 1982, s. 291-292). Amerikalı sosyolog C. Wright Mills bu kontrol noktalarını "toplumsal yapının stratejik komuta noktaları" olarak adlandırmıştır (Mills, 1956). Diğer akademisyenler, Amerikalı siyaset bilimci Robert A. Dahl da dahil olmak üzere, modern demokrasilerin karakteristik olduğu gerçeğine aykırı olarak bu elitist güç anlayışını reddetmişler ve daha geniş bir şekilde paylaşılan çoğulcu veya demokratik bir güç anlayışını savunmuşlardır. Dahl, gücün demokrasilerde bile eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığını kabul etmesine rağmen, bunun bir tekel olmadığını, birçok grup ve siyasi aktör tarafından mücadele edilen bir olgu olduğunu iddia etmiştir (Dahl, 1957, s. 202).

Max Weber'in güç kavramını eylemin veya isteğin başkalarına dayatılma kapasitesi olarak odaklaması, güç anlayışının bazı yönlerini tam olarak açıklayamamıştır.

Öncelikle, Weber, gücü karşı koyma veya direnç olarak ele almamıştır. Ancak, direnç, galip gelemese bile toplumsal etki yaratabilmektedir. İkinci olarak, Weber, güç ve kurumlar arasındaki ilişkilerin nasıl yeniden üretildiğini ve kurumsallaştığını açıklayamamıştır. Baskı altındaki topluluklar genellikle baskıyı kabul etmeyi doğal veya kaçınılmaz bir durum olarak algılamaktadırlar. Bu durum, bazen toplumsal dinamikleri belirsizleştirmek amacıyla "gizleme" veya "örtme" olarak adlandırılan bir

güç biçimi temsil etmektedir. Bu durum, herhangi bir aktörün bilinçli bir eylemi veya etkisi olmasa da bu olguyu daha iyi açıklayan akademik bir terim olan “hegemonya” ile bağlantılıdır. Bu terimi özellikle Marksizm’den etkilenen ve özellikle İtalyan siyasi teorisyeni Antonio Gramsci’nin çalışmalarından ilham alan akademisyenler tarafından kullanılmaktadır. Üçüncü olarak, Weber’in odaklandığı eylem, bir kişinin isteğini ve buna karşı olan herhangi bir isteği nasıl etkileyebileceği konusunu ele almamıştır. Hegemonya teorisinin temel prensibi, insanların yalnızca fiziksel güçle değil, aynı zamanda düşüncelerle de yönetildiği gerçeğine dayanmaktadır. Antonio Gramsci, “*bir yönetici sınıfın temeli, bir dünya görüşü oluşturmakla eşdeğerdir*” ifadesiyle bu önemli gerçeği vurgulamıştır. Karl Marx da benzer bir görüşü paylaşmış, “*her dönemin yönetici fikirleri, o dönemin yönetici sınıfının fikirleri olmuştur*” şeklinde ifade etmiştir (Browning, 1993; Bates, 1975, s. 351).

“İktidar” ve “siyasi iktidar” terimleri arasındaki ilişki konusu, araştırmacılar arasında iki farklı görüşe ayrılmıştır. İlk grup araştırmacılar, iktidarı bir politik fenomen olarak ele alır ve bu nedenle “iktidar” ve “siyasi iktidar” terimlerini eşanlamlı olarak kullanmışlardır. Bu perspektifi benimseyen birçok akademisyen, politolojiyi iktidarın bilimi olarak değerlendirir ve bu nedenle özellikle siyasi iktidarı, politika biliminin ana araştırma konusu olarak görmüşlerdir. Örneğin, R. Dahl, politikayı “insan ilişkilerinin istikrarlı bir deseni” olarak tanımlar ve bu desen içinde kontrol, etki, iktidar veya otorite gibi önemli unsurların bulunduğunu vurgulamaktadır (Dahl, 1991, s. 4). Diğer yazarlar da iktidarı bir politik fenomen olarak ele alan (T. Parsons, H. Arendt) ve kişilerarası ilişkileri iktidarın kapsamı dışında bırakan bir yaklaşım benimsemektedirler. İktidar, insan gruplarının bir özelliği olarak kabul edilir ve ortak amaçların gerçekleştirilmesine yönelik bir araç olarak görülmektedir. Bu nedenle tanımı gereği iktidar bir politik fenomendir. Lakin, iktidarın yalnızca siyasetle sınırlı olduğu fikri, bazı önemli itirazlara yol açmaktadır. İlk olarak, bu yaklaşım geleneksel ve günlük anlayışımızla çelişmektedir. “İktidar” kelimesi, sadece politik olayları değil, aynı zamanda bir baba ile oğul arasındaki ilişkideki otoriteyi, bir kralın veya başkanın sahip olduğu iktidarı tanımlamak için de kullanılmaktadır. İkinci olarak, “siyasi iktidar” ifadesi, iktidarın başka alanlarda da var olabileceğini belirtmektedir; aksi takdirde “siyasi” kelimesi gereksiz olurdu. Üçüncü olarak, “ekonomik iktidar”, “dini iktidar”, “aile içi iktidar” gibi terimler bilimsel literatürde geniş bir kabul görmüştür. Ancak, iktidarın sadece siyasi bir

olgu olarak kabul edilmesi durumunda, bu terimler siyasi iktidarın farklı biçimleri olarak değerlendirilir ve politikayı nispeten bağımsız bir toplumsal alan olarak tanımlamak zorlaşır. Son olarak, politikanın iktidarla ilişkilendirilmesi, “iktidar” teriminin geniş bir yelpazede kullanılması nedeniyle belirsiz bir anlam taşımasına yol açabilmektedir. Bu yaklaşıma göre, “iktidar” terimi, “etki”, “kontrol”, “hükmetme” gibi kavramlardan ayırt edilemeyecek kadar geniş bir anlam yelpazesi içinde yer almaktadır. (Parsons, 1963; Harding, 1996).

Bu yaklaşım çerçevesinde, siyasi iktidarın farklı yorumları mevcuttur. Bazı araştırmacılar siyasi iktidarı, siyasi alan içindeki (sistem içindeki) iktidarın bir türü olarak görmektedirler. Özellikle, iktidar sıklıkla siyasi haklar veya siyasi yetkilerle ilişkilendirilmektedir. Bu yaklaşım, John Locke (1996, s. 268) ve Jeremy Bentham (1971, s. 108-117) gibi düşünürler tarafından benimsenmiştir. Araştırmacıları arasında, bu tür bir görüşü savunanlardan biri de Paul Morris’tir. Morris siyasi iktidarı yasal bir hukuk biçimi veya resmi bir yetki olarak tanımlamaktadır (Morris, 1987, s. 46).

Politik arenada güç, politika yapma süreçlerinde etki sağlama yeteneğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, güç, aktörlerin (örneğin devletler, politik partiler, liderler) politikalarını şekillendirme ve uygulama yeteneklerini içermektedir. Güç, oyların sayısı, seçimlerdeki performans, politika yapma süreçlerine erişim, ekonomik kaynaklar ve kamuoyu desteği gibi faktörlerle yakından ilişkilendirilmektedir. Politik güç, toplumların yönetimini, yasaların oluşturulmasını ve politika tercihlerinin belirlenmesini de etkilemektedir. Dolayısıyla politika, toplumların yönetimi ve karar alma süreçlerini şekillendiren temel bir alan olarak insanların ilişkilerinin merkezinde yer almaktadır (Parsons, 1963, s. 234).

Politik iktidarın örnekleri arasında veto hakkı ve atama yetkisi gibi konular düşünülebilir. Ancak, bu yaklaşımın temel sorunu, iktidar kavramının hem çok geniş hem de çok dar bir şekilde tanımlanmış olmasıdır. Politik iktidar, herhangi bir organizasyon veya grup içinde, ast-üst ilişkileri ve yönetim anlayışının etkili olduğu yerlerde bulunabilir. Örneğin, aile içindeki ebeveyn-çocuk ilişkilerinde de iktidar dinamikleri mevcuttur. Aynı zamanda, “politik iktidar” terimi, politika kavramının tanımını yapmak için pek uygun değildir, çünkü politika ile ilgili olanı diğer iktidar biçimlerinden ayıran politika kriterlerini tanımlamakta yetersiz kalır. Bu sebeplerden dolayı, daha uygun bir yaklaşım, sistem içindeki tüm iktidar biçimlerini politik iktidar

kavramına dahil etmektir. Bu perspektife sahip birçok araştırmacı, politik iktidarı, politika ile ilgili olayları diğer olaylardan ayıran akademik kriterler olarak tanımlamaktadır (Lasswell & Kaplan, 1950, s. 86-88).

Politikayı tanımlayan iki karşılıklı bağımlı kriter bulunmaktadır:

- 1) Politika, devlet yönetimi süreciyle ve devlet kurumlarının işleyişiyle ilişkilendirilir.
- 2) Politika, tüm temel toplumsal sorunları, olayları ve ilişkileri içerir ve büyük insan gruplarının yaşamını ciddi bir şekilde etkiler, geniş insan gruplarının çıkarlarını etkiler.

Bu yoruma göre, politik iktidar oldukça geniş bir kavramdır ve yasa dışı (meşru olmayan) ilişki biçimlerini ve devlet dışı faaliyetleri içermektedir (Ledyaev, 2009, s. 30).

Günümüzde politik iktidarın hala monolitik ve bütünsel olarak ele alındığı ve etki alanının devletin yasal yetkisiyle sınırlı olduğu şeklinde kendini göstermektedir. Çok sayıda akademisyen, politik iktidarın sadece devlet, devlet kurumları ve yetkililer tarafından uygulanan bir kavram olduğunu iddia etmektedirler (Gadzhiev, 1998, s. 85). Diğerleri ise politik iktidarı tanımlarken aslında devlet iktidarını kastetmektedirler. Politik iktidarın genellikle tanımlanan özellikleri arasında, merkezi bir otoritenin varlığı, birliktelik, kamusal karakter, hukuki şiddetin meşru bir biçimde kullanılması, kararların tüm toplum için bağlayıcı olması ve belirli bir coğrafi bölgeyle sınırlı olma gibi faktörler bulunmaktadır (Pugache & Soloviev, 1998, s. 115).

Politik güç, aktörlerin politika yapma süreçlerine erişim, kaynaklar, bilgi ve kamuoyu desteği gibi unsurlarla belirlenmektedir. Bu faktörler, politik aktörlerin politika tercihlerini şekillendirme, politikalarını uygulama ve sonuçlarını etkileme kapasitesini yansıtmaktadır. Örneğin, bir siyasi parti seçimlerde çoğunluğu kazanarak hükümeti kurabilir ve ülkenin politikalarını belirleme gücü elde edebilmektedir.

Gücün sürdürülebilir olması için, toplum tarafından geniş eksende desteklenmesi ve meşruiyet ile verimlilik gibi önemli şartları eksiksiz bir şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. Toplumun çeşitli kesimlerinden güçlü bir kabul görmek, gücün devamını ve etkinliğini sağlayan temel unsurlardan biridir. Ayrıca, gücün yasal bir çerçeve içinde olması ve toplumsal değerlerle uyumlu olması da önemlidir. Yasallık, gücün etik ve hukuki standartlara uygun olmasını temin ederken, verimlilik ise

hedeflere ulaşmada ve topluma fayda sağlamada gücün etkin bir biçimde kullanılmasını ifade etmektedir. Siyaset ve güç kavramları, bazen birbiriyle karıştırılabilmektedir. Ancak, bu iki kavram arasındaki temel farkları ayırt etmek son derece önemlidir. Siyaset, toplumun yönetimini ve karar alma süreçlerini düzenleyen politik süreçleri ifade ederken, güç ise bir kişi, grup veya kurumun başkaları üzerinde belirli bir etkiye ve kontrol gücüne sahip olma kapasitesini ifade etmektedir. Yani siyaset, gücü elde etmek ve kullanmak için bir araç olabilirken, güç siyasetin uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır (Jeanson, 2008, s. 237).

Peter Bachrach ve Morton Baratz'ın Dahl'ın güç kavramına getirdikleri eleştiriler, güç ilişkilerinin karar alma süreçlerindeki önemli yönlerini vurgulamıştır. Onlara göre, güç sadece açıkça görünen etkileşimlerle değil, aynı zamanda kararlarla ilgili belirsizliklerin şekillendirdiği daha gizli ve dolaylı alanlarda da kendini göstermektedir. Bu teorik araştırma, gücün karmaşıklığını anlamak için daha derinlemesine analizler gerektiğini ortaya koymaktadır. Karar verme süreçlerinde hangi konuların ele alınacağı ve hangilerinin göz ardı edileceği, güç sahiplerinin bu alanda nasıl faaliyet göstereceğiyle belirlenmektedir. Dolayısıyla, güç kavramı, salt somut ve açıkça görülen etkileşimlerden ziyade, kararsızlık içeren alanlarda da kendini gösterebilmektedir. Bu tür kararsızlık alanları hem yerel hem de uluslararası düzeyde kurumların yapısını da içermektedir. Örneğin, politik arenada, güç sahipleri belirli konuları gündeme getirirken diğerlerini göz ardı ederek veya erteleyerek, toplumda önemli etkiler yaratabilmektedirler. Kurumsal düzeyde, bir şirket yöneticileri, belirli bir proje ya da politika üzerinde yoğunlaşarak diğer konuları öncelik sırasına göre belirleyebilmektedir. Bu şekilde, güç sahipleri, karar alma süreçlerindeki belirsizlikleri kendi lehlerine kullanabilirler. Bachrach ve Baratz'ın vurguladığı gibi, gücün sembolik boyutu da oldukça önemlidir. Sembolik güç, karar alma süreçlerini etkilemek için dil, semboller, mitler ve ritüeller gibi araçları kullanmaktadır. Bu da gücün sadece somut icraatlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda zihinleri ve algıları da etkileyebildiğini göstermektedir. Örneğin, medya veya propaganda aracılığıyla belirli bir konu ya da bakış açısı sürekli olarak ön plana çıkarılarak, insanların bu yönde düşünmeye ve hareket etmeye yönlendirilmesi mümkündür (Baratz & Bachrach, 1963, s. 641).

David Baldwin'ın da vurguladığı gibi, uluslararası ilişkiler alanı uzun süre militarist güç üzerine yoğunlaşarak çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Askeri gücün

önemi, diğer güç unsurlarının rolü göz ardı edilerek abartılmış ve bu da diğer alanlardaki güç çalışmalarının dikkate alınmamasına ve zayıflatılmasına yol açmıştır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkileri anlamak ve analiz etmek açısından eksik ve yanıltıcı sonuçlara neden olmuştur. Gücü sadece militarist bir perspektiften değil, daha geniş ve kapsayıcı bir şekilde ele almak önemlidir. Gücün, askeri olmayan boyutları da içerdiği ve bu boyutların uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynadığı kabul edilmelidir. Örneğin, ekonomik güç, diplomatik yetenekler, kültürel etkileşimler ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla etkileşimler, devletler arasındaki ilişkileri şekillendiren önemli faktörlerdir. Gücü paranın siyasi eşdeğeri olarak ele almak, uluslararası ilişkilerde askeri gücün yanı sıra ekonomik ve politik boyutları da içeren kompleks bir yapı olduğunu göstermektedir. Her askeri birimin ek bir güç birimi gerektirdiği düşüncesi, uluslararası politikada çeşitli etkileşimlerin ve bağlantıların olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Örneğin, bir ülkenin askeri gücünün arttırılması, siyasi etkiyi güçlendirerek o ülkenin diğer ülkelerle olan ilişkilerini değiştirebilir ve ekonomik açıdan yeni fırsatlar yaratabilir. Askeri kaynakların ve gücün, sadece askeri alanla sınırlı kalmayarak, aynı zamanda siyasi ve ekonomik alanlardaki etkileşimleri de etkilediği açıktır. Dolayısıyla, güç analizlerinin daha kapsayıcı ve entegre bir şekilde yapılması, uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır (Baldwin, 1979, s. 162).

Sonuç olarak, politika bağlamında güç, politik aktörlerin politika yapma süreçlerini şekillendiren temel bir faktördür. Politik güç, seçimler, kamuoyu, sivil toplum ve ekonomik kaynaklar gibi unsurları içermektedir. Politik güç dinamikleri, siyasi kararların formülasyonundan uygulanmasına kadar birçok aşamada etkilidir. Politika yapma süreçlerini anlamak ve analiz etmek için politik güç dinamiklerinin göz önünde bulundurulması önemlidir.

1.3. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA GÜÇ, TEORİ, DÜŞÜNSEL TEMELLER VE TARİHSEL GELİŞİM

Antik Yunan kökenli olan “*theoria*” kelimesinin Türkçe ‘deki anlamına baktığımızda, bu kelimenin “*görüş açısı, düşünme, zihinsel bakış*” anlamlarında kullanıldığını ve “*teori*” kelimesiyle herhangi bir disiplindeki düşünme, bakış açısı ve açıklama çabalarının ifade edildiğini görülmektedir (Yurdusev, 2005, s. 157). Teori, test

edilebilir hipotezlerden oluşan ve içsel olarak tutarlı düşünceleri birleştiren bir kavramdır. Waltz’a göre, teori, iki veya daha fazla yasayı bir araya getiren bir bütün olarak kabul edilir ve teorinin işlevi bu yasaları açıklamaktır (Waltz & Quester, 1982, s. 4-6). Frankel’e göre ise, teori, çalışılan alana yönelik sistemik bir düşünce şeklidir. Sistemik düşünce, genellemeye dayanan bir teoridir ve verilerin toplanması, sınıflandırılması, biriktirilmesi ve bilgi ilerlemesi açısından önemlidir (Arı, 2004, s. 28).

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde, teorilerin tanımı, teorisyenlerin uluslararası politikayı nasıl anladıklarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Waltz’a göre, uluslararası ilişkiler teorilerini, “uluslararası politika yasalarını veya tekrar eden ulusal davranış örneklerini açıklama” olarak tanımlamaktadır (Devetak & True, 2022, s. 22). Hollis ve Smith’e göre, teori girişi, “hem davranışları açıklamayı hem de davranışları önceden tahmin etmeyi veya aktörlerin zihinsel dünyalarını anlamayı” içermektedir (Hollis & Smith, 1991, s. 12). Wight’a göre, teoriler “devletler arasındaki güç mücadelesine odaklanan ve uluslararası toplumun doğası ve dünya toplumu olasılığına ilişkin spekülasyonların bir geleneğidir” (Wight, 1991, s. 12).

Uluslararası ilişkilerde, güç, devletlerin veya uluslararası aktörlerin diğerlerine karşı askeri, ekonomik, siyasi veya diplomatik olarak üstün olma yeteneğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, güç, devletlerin ulusal çıkarlarını savunma, savaş veya barışı koruma yeteneklerini içermektedir. Güç dengesi, uluslararası politika açısından temel bir kavramdır. Çünkü güç dengesi, devletlerin birbirleriyle yarıştığı ve iş birliği yaptığı bir sistemi ifade etmektedir. Uluslararası arenada, askeri güç, ekonomik büyüklük, diplomatik ilişkiler ve uluslararası normlara uyum gibi faktörler, bir devletin veya aktörün uluslararası arenada sahip olduğu gücü belirlemektedir (Waltz, 1979).

Uluslararası ilişkiler çalışmaları, özellikle “realizm ve liberalizm (idealizm)” tartışmaları çerçevesinde büyük ölçüde şekillenmiştir. Lakin son dönemde, eleştirel paradigmanın bir parçası olan konstrüktivist yaklaşımın yaptığı güç analizleri de literatürde dikkat çekmektedir. Elbette, uluslararası ilişkiler literatüründe güç kavramı yalnızca bu üç yaklaşım ile sınırlı değildir. Bu alanda Wallerstein gibi eleştirel teori uzmanlarının güç açıklamaları da önemlidir.

Çatışma ve iş birliği mücadeleleri, insanlık tarihinde önemli bir rol oynamış ve tarihi şekillendirmiştir. Devletlerin sahip olduğu güç, mücadelelerin yönünü belirleyen temel bir faktördür. Uluslararası ilişkilerde, gücün aktör davranışlarını açıklamada

önemli bir kavram olduğuna inanılsa da bu konuda bazı farklı düşünceler bulunmaktadır. Bu nedenle, güç kavramının incelenmesi için farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Gücü sadece askeri ve ekonomik gibi ölçülebilir kaynaklara dayandıran yaklaşımların yanı sıra, maddi unsurlara ek olarak soyut ve ölçülemez kapasite ve yeteneklere de odaklanan görüşler bulunmaktadır. Farklı unsurlara dayanan güç kavramını açıklayan bu teoriler, farklı temellere dayanmaktadır. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerde yapılan teorik çalışmaların özelliklerini anlamak için bu durumu incelememiz gerekmektedir.

Bazı yazarlar, uluslararası ilişkileri bir disiplin olarak Thucydides'e kadar götürse de o dönemdeki çalışmaların bilimsel değil daha çok felsefi nitelikte olduğunu ve kuramsal bir çabanın eksik olduğunu savunmaktadır. Örneğin, Wight da bu dönemde yapılan çalışmaların bilimsel öngörüler sağlamadığını gerekçe göstererek eleştirmektedir (Dougherty & Pfaltzgraff, 1990, s. 2).

Dolayısıyla Hoffmann, uluslararası ilişkiler teorilerinin hem çok eski köklere sahip hem de günümüzde yenilikçi boyutlara sahip olduğuna dikkat çeken bir araştırmacıdır. Ona göre, bu teorilerin eski olması, devletin doğası ve Hristiyan topluluğun hayali hakkında tarih boyunca birçok şeyin yazılmasına ve düşünülmesine dayanmaktadır. Ayrıca, bu dönemdeki düşünürlerin, tarihin rehberliğinde devletler arası ilişkilerin geleceğini anlama çabasında olduklarına işaret etmektedir. Öte yandan, Hoffmann'a göre uluslararası ilişkiler teorilerinin yeni olması, gözlemlenen olayların sistematik bir şekilde incelenmesini, dış politika davranışlarının açıklanmasını ve ulusal birimler arasındaki ilişkilerin özelliklerini incelemeyi içermektedir (Gaddis, 1993, s. 30).

Hoffmann, İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemdeki çalışmaların genellikle felsefi nitelik taşıdığını ve ampirik çalışmaların İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle sosyalist ve liberal ideolojilere bir tepki olarak başladığını belirtmektedir. Ayrıca, uzun bir süre boyunca uluslararası ilişkiler çalışmalarının tarih ve hukuk disiplinlerinin egemen olduğunu belirtmiştir. Waltz'a göre, bu ampirik çalışmaların geleceği tahmin etme ve genellemelere ulaşma açısından pek değeri yoktur. Ancak, uluslararası ilişkilerin uzun yıllar boyunca tarih, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, sosyoloji gibi farklı disiplinlerle açıklanmaya çalışılması, günümüzde uluslararası ilişkilerin "*disiplinler*

arası bir disiplin” olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Devlet davranışlarının önceden tahmin edilmesi zor bir durumdur ve benzer koşullarda farklı değişkenlerin etkisiyle farklı sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu nedenle, önceden tahminlerde bulunmak ve varsayımlar üzerine teoriler geliştirmek oldukça zorlu bir süreçtir. Ancak, bu zorluğa rağmen, bazı varsayımlar konusunda fikir birliği bulunmaktadır (Arıboğan, 2001, s. 29; Özdemir, 2008; Hoffmann, 1960, s. 30-31).

Uluslararası ilişkiler disiplini, farklı teorik yaklaşımların geniş bir yelpazede bulunması nedeniyle son derece zengin bir içeriğe sahiptir. Bu teoriler, evrensel olmalarına rağmen zaman ve mekâna bağlı olarak değişebilirler, bu da bazı dönemlerde bazı teorilerin diğerlerine göre daha fazla ilgi görmesine neden olmuştur. Bu teorilerin çeşitliliği, gelişimlerini açıklamak ve sınıflandırmak amacıyla yapılan çalışmalara yol açmıştır. Büyük tartışmalar yaklaşımı, uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimini kronolojik bir bakış açısıyla inceleyen bir yaklaşımdır. Büyük tartışmalar yaklaşımı, uluslararası ilişkiler teorilerini üç ana kategoriye ayırır. İlk büyük tartışma, 1940’ların başlarında barışın nasıl sağlanacağı sorusu etrafında, İdealizm ve Realizm arasında yaşanmıştır. Bu tartışma, insan doğasını olumsuz bir şekilde değerlendiren ve uluslararası sistemi güç ve çıkar mücadelesiyle açıklayan Realizm ‘in üstünlüğüyle sonuçlanmıştır. İkinci büyük tartışma ise 1950 ve 1960’lı yıllarda geleneksel realistler ile davranışçılar arasında meydana gelmiştir. Bu tartışma, uluslararası ilişkiler teorilerinin bilimsel temellere oturtulma şekli üzerine odaklanmış ve bu sürecin sonucunda pozitivism, hâkim teori haline gelerek doğa bilimlerindeki bilimsel metotların sosyal bilimlere uygulanabilirliği vurgulanmıştır. Üçüncü büyük tartışma ise 1980’lerden itibaren başlayıp, teorilerin geçerliliği sorgulanarak alternatif bakış açılarının geliştirilmesine odaklanmıştır. Bu dönemde, Konstrüktivist uluslararası ilişkiler yaklaşımları olan pozitivistler ve post-pozitivistler arasındaki bu tartışma sürecinde ortaya çıktığı varsayılmaktadır (Yaylar, 2021, s. 2; Sezgin, 2008, s. 87).

1.3.1. Realizm ve Neo- Realizm

Realizm, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki başarısız idealist düzenlemelerin ardından doğmuş bir paradigmadır. Bu dönemde, insanlar idealist yaklaşımı terk etmişlerdir. Bu terk edilişin sebebi, Niebuhr’a göre “*idealist yaklaşımın yeterince sağlam bir temele dayanmadığına dair görüşlerdir*” (Knutsen, 2016, s. 323). Vasquez’a

göre ise, “*idealist yaklaşımın gerçek dünyada işlevsiz olduğunu gösteren deneyler yapılamadığından, insanlar bu yaklaşımı terk etmiştir*” (Vasquez, 1998, s. 35-38). Edward Hallett Carr’ın “Yirmi Yıl Krizi” adlı kitabı, liberalizmi eleştiren bir yaklaşım olarak görerek, bu eleştiriye realizm olarak adlandırmıştır (Carr, 2015).

Akademik bir disiplin olarak bakıldığında yeni bir teori olmasına rağmen, içerdiği bilgelik açısından çok eski bir düşünceyi yansıtmaktadır. Realizmin temelleri Antik Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. Bu paradigma, düşünürlerin eserlerinde bulunan temel varsayımlar ile şekillenmiştir. Özellikle Tucydides, Machiavelli ve Hobbes gibi düşünürler, realizmin temel prensiplerini açıklamışlardır. Hobbes, uluslararası ilişkileri “*doğa hali*” olarak tanımlamış ve bu alandaki temel koşulları analiz etmiştir. Onun görüşüne göre, uluslararası alanda herhangi bir merkezi otorite bulunmamaktadır ve devletler sürekli olarak birbirleriyle rekabet halindedir (Hobbes, 1993, s. 135-147). Bu nedenle, devletler kendi güvenliklerini sağlamak için güç kullanma ihtimalini göz önünde bulundurmalıdır.

Realizm, siyaset teorisinde devleti yücelterek daha fazla devleti öne alan bir kavramdır. Machiavelli’nin “*Prens*” eserindeki fikirler, gücün ve merkezi otoritenin önemini vurgulayarak devletin gücünü yücelten bir aygıtın daha güçlü ve caydırıcı olduğunu ortaya koymuştur. Bu düşünce çerçevesinde, gerçekçilik akımını benimseyenler, devletin temel önemini ve devletin güçlü bir şekilde var olmasını vurgularlar. Realist düşünceye göre, güçlü bir devlet oluşturma yanı sıra devletin gücünü koruyabilmek ve daha da sağlamlaştırmak için çatışmaya ve hatta savaşa gereksinim duyulabilmektedir. Zira, uluslararası ilişkilerde devletler arasındaki çıkar çatışmaları ve rekabet, güç dengesinin sürdürülmesinde kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle, realistler, güç dengesini koruyacak bir çatışma ve savaş yeteneğine sahip olmanın, ulusal güvenliği ve egemenliği temin etmede önemli olduğunu savunmaktadırlar (Machiavelli, 2018, s. 45). “*Kaç çeşit insan yaratılışı varsa o kadar da devlet şekli olacaktır. Güç hiçbir zaman yok olmaz ancak, ona verilen yöne göre ya yararlı ve kârlı olur ya da yararsız ve zararlı*” (Platon, 2020, s. 268).

Realizm, uluslararası ilişkiler alanında önde gelen bir paradigmadır ve bunun temelinde iki önemli neden bulunmaktadır. İlk olarak, realizm, liberalizmden farklı olarak uluslararası ilişkileri bağımsız bir çalışma alanı olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerin bağımsız bir disiplin olarak gelişmesini

desteklemektedir. İkinci olarak, realizm, o dönemdeki baskın güç olan ABD'nin dış politikası ile uyumlu bir çerçeveye sahiptir. Bu nedenle ABD, uluslararası ilişkilerde bilimsel bir yaklaşıma ihtiyaç duyar ve realizmin bu ihtiyacı karşılayabileceğini öngörmüştür (Bostanoğlu, 2008, s. 82).

Realistlere göre, devletler arasındaki ilişkilerin temel özelliği çatışmadır. Zaman zaman daha uyumlu dönemler yaşanabilir, ancak devletler arası ilişkilerin temel olarak çatışma eğiliminde olduğuna inanılır. Bu çatışmalar, genellikle sınırlı kaynakların rekabeti veya daha fazla nüfusa sahip olma arzusu gibi sebeplerle ortaya çıkabilir. Kenneth Waltz'a göre, herhangi bir ülkenin herhangi bir zamanda savaş başlatma olasılığı, diğer devletlerin de savaşa hazır olmasını gerektirir çünkü savaş her zaman gerçek bir ihtimaldir. Uluslararası ilişkilerin karmaşıklığı ve belirsizliği nedeniyle devletler sürekli güvenlik rekabeti içindedir. Realistlere göre, bu durumun temel nedenlerinden biri uluslararası ilişkilerin anarşik yapısıdır, yani uluslararası alanda hiyerarşik bir otorite yoktur ve devletlerin kendi kararlarını alabilme özgürlüğü vardır. Kant'ın ifadesiyle, uluslararası ilişkilerde devletler arası anlaşmazlıkları çözebilecek bir üst otorite yoktur. Realistlere göre, uluslararası ilişkilerin bu belirsiz ortamında en önemli mesele devletlerin güvenliği ve devamlılığıdır. Bu nedenle realizm, genellikle güvenlik odaklı bir yaklaşımı benimser ve diğer alanları güvenlik perspektifiyle değerlendirir. Bu tür bir ortamda, güvende olmanın temel yolu güçlü olmaktır.

Hans Morgenthau, 1948 yılında yayınladığı *"Politics Among Nations"* adlı kitabıyla, uluslararası politikanın II. Dünya Savaşı sonrasında ulusal çıkarlar temelinde nesnel kurallarla yönetildiğini öne sürmektedir. Bu teori, klasik realizmin temellerine en büyük entelektüel destek olarak kabul edilmektedir. Morgenthau, devletin doğası ile insan doğası arasında yakın bir ilişki olduğunu ileri sürer ve siyasi realizmin kökenlerinin insan doğasındaki objektif yasalarda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bir devletin siyasi gücü, insanların diğer insanlar üzerinde kontrol kurma yeteneğini içermektedir. Devletlerin dış politikadaki başarısı, ulusal çıkarlar temelinde analiz edilmelidir. Ulusal çıkarlar zaman içinde değişebilir ve sabit değildir. Aynı zamanda ulusal çıkarlar, liderlerin davranışlarını etkilemede önemli bir rol oynamaktadır. Hans Morgenthau'a göre, insanlar çıkarları doğrultusunda hareket ederler, bu nedenle devletler de güçleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Morgenthau'ya göre, güç çıkarlarla tanımlanır ve devletlerin asıl motivasyonu olarak kabul edilir. Güç,

uluslararası ilişkilerde realistler için son çare olarak görülür ve nihai bir hakemdir. Dolayısıyla, realistlere göre uluslararası ilişkilerin merkezinde güç, en önemli unsur ve dinamik olarak kabul edilmektedir. Waltz'ın ifadesiyle, eğer uluslararası ilişkilerin bir siyaset teorisi varsa, o da güç teorisidir (Morgenthau, 1985, s. 5-6, 167).

Hans Morgenthau, realizm kuramını altı temel ilke çerçevesinde açıklamaktadır. Klasik realist yaklaşıma göre, insanlar doğaları gereği kötü, bencil ve çıkar odaklı bir karaktere sahiptirler. İnsan faktörü, devletler arası etkileşimde devlet davranışlarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası ilişkileri anlamak için, rasyonel bir bakış açısı kullanarak kendimizi devlet adamlarının yerine koymamız gerekmektedir. Dolayısıyla devlet adamının rolü, devlet kavramından daha büyük bir öneme sahiptir.

İkinci ilkeye göre, uluslararası politika çıkarlar ve güç üzerinden tanımlanmaktadır. Ulusal çıkar her zaman en öncelikli faktördür ve değişen koşullara göre uygun stratejiler geliştirilmelidir. Güç tarafından belirlenen çıkarlara odaklanmak, devlet politikalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Devletlerin temel görevi, rasyonel kararlar alarak ulusal çıkarları korumaktır, bunun için de kendi bireysel çıkarlarına karşı bile olsa en mantıklı yolu seçmelidir. Devletler, bireyler gibi güç ve çıkar peşinde koşmaktadırlar.

Üçüncü ilke olan siyasi realizm ilkesi, siyasetçilerin niyetlerini ve ideolojilerini göz ardı eder ve siyasetin temelini güç tarafından tanımlanan çıkarlar oluşturur. Uluslararası politika, devletlerin çıkarlarının çatışma alanı olarak kabul edilmektedir. Devletlerin ulusal çıkarlarına göre hareket etmelerinin uluslararası ilişkileri tehlikeye soktuğuna dair söylemler, genellikle yanlış bir şekilde yorumlanmaktadır. Bir devlet, ulusal çıkarlarını, başka bir devletin çıkarlarına uygun bir şekilde tanımlamalıdır. Ulusal çıkarların geniş bir perspektifle ele alınması, istikrar ve düzen arayışında olanlar için mantıklı sonuçlar doğurmayabilir. Örneğin, Türkiye'nin Kore Savaşı'na askeri destek sağlaması sonucunda NATO üyeliğine kabul edilmesi, her iki taraf için de çıkarlı bir davranış örneğidir. Devletlerin aldığı kararlar, her iki devletin ulusal çıkarlarına aykırı olmamalıdır. Güç açısından çıkarlar sabittir ve değişmez, ancak çıkarın içeriği ve bu çıkarı elde etmek için uygulanan politikalar zaman, kültürel faktörler ve mevcut ortama bağlı olarak değişebilir.

Dördüncü ilkeye göre, devletlerin dış politika eylemleri evrensel ahlaki değerlerle değil, ulusal çıkarlar doğrultusunda değerlendirilmelidir. Ahlaki prensipler, devlet politikalarına uygulanmamalıdır. Bir siyasi lider, bireyler gibi ahlaki değerlere bağlı olma zorunluluğuna sahip değildir. Uluslararası ilişkilerin değerleri, kişisel ahlaktan farklıdır. Realizm kuramı, dış politikanın başarısını ahlaki olup olmadığına değil, ulusal çıkarlara hizmet edip etmediğine odaklanarak bir açıklama sunmaktadır. Devletin temel amacı, ahlaki kurallara uymak değil, ulusal çıkarlar doğrultusunda alınması gereken tedbirleri belirlemektir. Bu bağlamda, devlet davranışlarının evrensel ahlaki değerlerle uyumlu hale getirme çabalarını reddeder ve ahlaki konuların göreceli olduğunu savunur, her milletin kendine özgü bir ahlaki anlayışa sahip olduğunu kabul etmektedir. Evrensel ahlaki ilkeler bireyler için geçerli olabilir, ancak devletler için geçerli değildir.

Beşinci ilkeye göre, uluslararası politika, ekonomi, hukuk ve sosyoloji gibi alanlardan farklıdır. Bir devletin ahlaki değerlere vurgu yapan yaklaşımı, meşru yönetimi korumayı ve mevcut konumunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası siyaset de kendi ilkeleri çerçevesinde ele alınmalıdır.

Altıncı ilkeye göre, uluslararası politikada belirleyici aktör ulus devletlerdir ve uluslararası örgütlerin veya kuruluşların sistemi etkileme gücü kısıtlıdır. Devletler, mevcut güçlerini sürekli olarak artırmayı ve diğer devletleri kendi denetimleri altına alma isteği nedeniyle savaş ve çatışma olasılığını ortadan kaldırmaktadırlar. Güvenlik, devletler için temel bir önceliktir. Bir devletin başka bir devlete güvenlik alanında sağladığı önlemler, diğer devletleri güvensizlik içine sürükleyerek daha fazla silahlanmaya neden olur. Güvenlik ikilemi, devletlerin sürekli olarak güçlerini artırma eğiliminde olmalarına yol açmaktadır. İnsanların güç kazanma dürtüsü, birbirleriyle çatışma olasılığını artırır. Devletlerin kendi güvenliklerini güçlendirme isteği, sonuç olarak tüm devletlerin daha az güvenli bir ortamda yaşamalarına yol açabilir (Feng & Ruizhuang, 2006, s. 109; Morgenthau, 1985).

Realist görüşlere göre, siyasi ve askeri konular güvenlik ve güç bağlamında en önemli hususlardır. Ulusal güvenlikle ilgili meseleler “*yüksek politika*” olarak kabul edilirken, ulusun refah düzeyi ile ilgili konular “*alçak politika*” olarak adlandırılır. Ayrıca, realistler uluslararası sistemin anarşik bir yapısının olduğuna inanmaktadırlar. Bu anarşi, devletleri kendi güvenliklerini kendi başlarına sağlama konusunda zorlar ve bu da güç dengesi odaklı çıkar politikalarını tetiklemektedir (Vasquez, 1998).

Soğuk Savaş dönemi boyunca askeri güç, realist teorinin temel kavramlarından biri olarak büyük bir rol oynamıştır. Ancak uluslararası sistemin evrimi ve değişimiyle birlikte, askeri gücün rolü azalmış, neorealizm adı verilen yaklaşım ortaya çıkmıştır. Neorealizm, klasik realizme kıyasla ekonomik güç, yönetsel yapılar ve ulusal ideolojiler gibi faktörlerin daha fazla önem taşıdığı bir perspektifi yansıtmaktadır (Waltz, 1990).

Klasik realist perspektife göre, askeri güç temel bir güç unsuru olarak öne çıkarılır ve bu bağlamda, devletin etkinlik düzeyi ile askeri güç arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu kabul edilir. Bununla birlikte, klasik realist anlayışa göre, devlet gücünü artırabilecek her unsur aynı zamanda güç faktörü olarak düşünülebilir. Morgan’a göre, realizm, adalete dayanmaksızın güvenliği sağlama amacı taşımaz. Dolayısıyla güç, devletin dış politikada başarılı olabilmesi için kullanılabilen her şeyi ifade eder (Morgan, 2000, s. 271). Ancak, klasik realistlerin ulusal güç bileşenlerine askeri güce daha fazla odaklanmalarının sebebi, ele aldıkları dönemin koşullarından kaynaklanmaktadır.

Klasik realizme yönelik yoğun eleştirilerin sonrasında ortaya çıkan Neorealizm kuramı, uluslararası ilişkileri bir yapısal bütünlük içinde ele almaktadır. Bu kuram, uluslararası gelişmeleri sistemsal bir perspektifle açıklamayı amaçlamaktadır ve Klasik Realizm’in sadece ulus devletlere odaklanan geleneksel yaklaşımını değiştirmeyi hedeflemektedir (Rauch, 2018, s. 56) Neorealizm kuramı, realizm ve liberalizm argümanlarını bir araya getirerek bir sentez oluşturmaktadır. Bu ana akım realizm teorisi, uluslararası ilişkileri, insan tabiatı ve davranışını açıklayan klasik realizm teorisine yeni kavramlar ekleyerek yapısal vurguyu öne çıkarmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası siyasetin gelişimini çerçeveleyen, yönlendiren ve sınırlayan bir yapının varlığını vurgularken, realizmin savunduğu devlet/aktör merkezli yaklaşımı göz ardı etmektedir. Neorealizme göre, devletlerin dış politika davranışları, sadece güç ve çıkar faktörleri tarafından değil, aynı zamanda uluslararası sistemin yapısından da etkilenmektedir. Bu nedenle, neorealistler, güç kavramını, devletlerin sahip oldukları askeri, ekonomik ve siyasi kapasitelerin toplamı olarak tanımlamışlardır (Sönmezoglu, 2019, s. 108).

Kenneth Waltz, neorealizmin önde gelen temsilcilerinden biri olarak kabul edilir ve güç kavramını “*sürekli değişen ve dinamik bir anlam taşıyan bir kavram*” olarak

görür (Arı, 2004, s. 174). Ona göre, “devletleri bir güç skalasına yerleştirmek mümkün değildir”. Devletler, uluslararası sistemde sadece sahip oldukları askeri veya siyasi güç ile birbirinden ayrılırlar (Waltz, 1990, s. 1531). Güç, Waltz’a göre, kendisi “*başlı başına bir amaç değil, mümkün olduğunda ve gerektiğinde başvurulacak bir araçtır*” (Waltz, 1990, s. 1532). Bu açıdan bakıldığında, devletleri birbirinden ayıran faktörler, amaçları değil, bu amaçlara ulaşmak için kullanılan yöntemlerdir. Ayrıca, Waltz, klasik teorilerin “uluslararası ilişkiler güç mücadelesidir” hipotezini eleştirir ve bunun yerine “devletlerin güç elde etme isteği insanın doğasından değil, sistemin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır” hipotezini savunur. Diğer bir deyişle, devletler, güç için güç peşinde koşmazlar; bunun yerine yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli olan gücü talep etmektedirler. Waltz’a göre, gücün hem fazlası hem de azı zararlıdır ve asıl amaç, devletin güvenliğini sağlamaktır. Kenneth Waltz’a göre, uluslararası siyasi yapı üç ana boyuttan oluşmaktadır. Birincisi, sistem içindeki egemenlik eksikliğine dayanan anarşik yapının varlığıdır. İç siyasi sistemlerde devletler, egemen bir otorite tarafından yönetilirken, uluslararası sistemde böyle bir merkezi egemen güç bulunmaz, bu nedenle uluslararası sistem anarşik olarak tanımlanır. İkinci boyut, devletlerin temel işlevlerini ifade eder. Waltz’a göre, uluslararası sistemdeki devletler benzer işlevleri yerine getirirler. Bu işlevler genellikle egemenliklerini korumak, güvenliklerini sağlamak ve kendi refahlarını artırmak gibi ana hedefleri içerir. Üçüncü boyut ise devletlerin kapasite dağılımına odaklanır. Waltz’a göre, devletler arasında kapasite düzeyleri farklılık gösterir. Bu kapasite farklılığı, devletlerin güç ve etki düzeylerini belirleyen önemli bir faktördür (Waltz, 1990).

Neorealistlerin realizmlere yönelik eleştirileri, realizmin yeterince bilimsel olmadığı konusuna odaklanmaktadır. Neorealizme göre, realizmin ve Morgenthau’nun öne sürdüğü kavramlar, sadece teorinin ilk adımları olarak kabul edilmektedir. Ancak bazı teorisyenler, Ashley gibi, bu kavramları belirsiz, değişken ve işlevsiz olarak görmektedirler. Ayrıca, Morgenthau’nun ilkeleri, “*her genelleştirici formülasyonun yer ve zamana bağlı somut koşulların süzgecinden geçirilmesi ile bilimsel açıklamada gözlemcinin yorum ustalığına gereğinden fazla yer bıraktığı için*” için yeterince bilimsel kabul edilmemektedir. Neorealistlerin temel amacı, uluslararası ilişkileri klasik realizmin öznel, sistematik olmayan ve ampirik yaklaşımından uzaklaştırarak, gerçek anlamda bilimsel ve nesnel bir teorik çerçeveye oturtmaktır. Bu bağlamda, Kenneth

Waltz gibi düşünürlerin amacı, realizmin eksikliklerini gideren bir uluslararası politika teorisi oluşturmaktır (Waltz, 1979, s. 1; Ashley, 1984, s. 227).

Morgenthau'nun uluslararası politikada gücü devletlerin amacı olarak değerlendirmesine yönelik eleştirilere karşı, bir başka neorealist olan Quester, gerçek dünyada hiçbir devletin yalnızca güç artırma hedefine yönelik politikalar izlemediğini savunmaktadır. Bununla birlikte, Quester'a göre, devletler sık sık sistemin yapısına bağlı olarak güç meseleleriyle uğraşmak zorunda kalırlar. Waltz gibi Quester'de uluslararası politikada gücün amaç olarak öncelikli bir şekilde belirlenmesine karşı çıkmaktadır (Waltz & Quester, 1982, s. 103).

Neorealistler, güç kavramını teorilerinin temel dayanağı olarak kabul etmelerine rağmen, bu durum gücün dış politikada önemini vurgulamadıkları anlamına gelmemelidir. Klasik yaklaşımlardan farklı olarak, neorealistler güç kavramını devlet davranışlarını belirleyen sistem kavramıyla ilişkilendirerek, devletlerin sahip olduğu kapasitenin önemini vurgulamışlardır.

Klasik realizm ile neorealizm arasındaki temel fark, devletlerin davranışlarını ve uluslararası sistemi farklı bir perspektiften ele almalarıdır. Klasik realizme göre, *“devletler kendi davranışlarını uluslararası sistemden bağımsız olarak şekillendirirlerken, neorealizme göre devletlerin davranışları, uluslararası sistemin dinamikleri tarafından etkilenir ve şekillendirilir”* (Eralp, 2009, s. 86).

Klasik realizm, bir tümevarımcı yaklaşım benimserken, neorealizm tümden gelişimci bir yaklaşım benimsemektedir. Klasik realizme göre, insan doğası genellikle kötülüğe eğilimlidir ve uluslararası politikada devletler arasındaki güç mücadelesine odaklanılır. Neorealizm ise insan doğasından bağımsız olarak uluslararası politikanın açıklanamayacağını savunur ve bu nedenle daha yapısal faktörlere odaklanmaktadır (Waltz, 1990).

Kenneth Waltz'a göre, uluslararası iş birliği için iki temel engel bulunmaktadır. Bu engellerden birincisi göreceli kazanç, diğeri ise bağımlılık ilkesidir (Grieco, 1990, s. 487). Devletler genellikle iş birliği düşündüklerinde, mutlak kazanç yerine göreceli kazançları dikkate alırlar. Bu nedenle, bir devlet, diğer devletten göreceli olarak daha fazla kazandığı veya en azından eşit derecede kazandığı bir durumda iş birliğine istekli olur. Bu yaklaşımın temel nedeni, devletlerin anarşik bir sistem içinde yaşadıkları ve diğer devletlerin güçlenmesini istememe eğiliminde olmalarıdır, çünkü bir devletin

kazancı genellikle diğer devletin kaybı anlamına gelir. Diğer bir engel ise devletler arasındaki bağımlılık ilkesidir. Devletler, iş birliği sonucunda birbirlerine daha fazla bağımlı hale gelmekten kaçınmak isterler, çünkü bu bağımlılık kendi bağımsızlıklarını tehlikeye atabilir. Yüksek derecede bağımlılık ilişkileri, ilişkilerin yeterince düzenlenemediği durumlarda çatışma riskini artırabilir (Grieco, 1990, s. 487).

Devletler arasında en uygun yol, bağımlılığı minimumda tutmaktır, çünkü devletler potansiyel tehdit ve riskleri bağımlılık ilkesi çerçevesinde değerlendirirler. Büyük güçlerin sayısının azalması, bağımlılık oranının düşmesi anlamına gelir. Devletler, farklı alanlarda uzmanlaşarak diğer devletlere karşı bağımlılıklarını azaltma eğilimindedirler. Bu, devletlerin riskleri en aza indirmek için uzmanlık alanlarını genişletmelerini teşvik eder. Ayrıca, devletler arası iş birliğini engelleyen bir diğer faktör, gelecekte iş birliği yapan devletin niyetinin değişmesi ve iş birliğinin bozulma riskidir (Grieco, 1990, s. 487). Son olarak, devletler arasındaki çıkarlar, güç dengesinin değişmesiyle birlikte değişir ve uluslararası sistemin yapısını etkilemektedir (Waltz, 1990).

Uluslararası sistemdeki değişimler genellikle büyük aktörlerin güç dinamiklerindeki değişikliklerle ilişkilendirilir. Büyük devletlerin güç dengesi, uluslararası dengeyi etkileyen kritik bir faktördür. Büyük güçlerin yükselmesi veya düşmesi, uluslararası politika yapısındaki evrimi açıklamada önemli bir rol oynar. Kenneth Waltz'a göre, büyük güçler ile diğer devletler arasındaki eşitsizlik arttıkça, büyük güçler küresel sistemi daha fazla etkileme eğilimindedirler. Büyük güçler arasındaki rekabet, aslında dünya düzenini şekillendirmede kilit bir rol oynar. Örneğin, küresel sorunlar arasında yer alan yoksulluk, hızlı nüfus artışı, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve göç gibi konularda etkili bir mücadele için ülkeler arası iş birliği ve diyalogun önemi büyüktür. Waltz'a göre, büyük güçler küresel sorunların çözümünde liderlik yapmadıkça, diğer devletlerin bu sorunları çözmesi zorlaşabilir (Waltz, 1979, s. 199). Devletlerin yalnızca güçlerini artırmaya odaklanmaları, uluslararası sistem içinde güvenlik, ekonomik ve diğer sorunların yanı sıra yeni zorlukları da beraberinde getirebilir.

Kenneth Waltz'a göre, uluslararası sistemi belirleyen temel faktörlerden biri başat güçlerin sayısıdır; bu sistem tek kutuplu, çift kutuplu veya çok kutuplu olarak sınıflandırılabilir. Waltz, çift kutuplu bir sistemin, çok kutuplu bir sisteme göre daha

güvenilir olduğunu savunmaktadır. Çift kutuplu sistemdeki iki başat güç, birbirlerinin davranışlarını daha öngörülebilir şekilde tahmin edebilirler, bu da sıcak çatışma riskini azaltır. Ayrıca, çift kutuplu bir sistemde, iki rekabetçi güç arasındaki müzakere süreci, çok aktörlü sistemlere göre daha basit ve az karmaşıktır. Uluslararası sistemde çok sayıda aktörün bulunması, tehdidin kaynağını belirleme ve aktörlerin gerçek niyetlerini anlama konularında karmaşıklığı artırmaktadır. Waltz, uluslararası sistemin içinde, dengeleyici bir devletin zayıf olan devletin yanında yer aldığı iki taraflı koalisyonlarda, olası bir savaşın önlenebileceğini öne sürmektedir. Neorealizm kuramına göre, değişim ya savaş yoluyla ya da barış yoluyla gerçekleşmektedir. Barışçıl değişim için hegemonik gücün rıza ve zorlamayı aynı anda kullanması gereklidir (Carr, 2015, s. 218). Devletlerin sahip oldukları güç kapasitelerinin dağılımının değişmesi, uluslararası sistemin yapısının değişmesine yol açmaktadır (Waltz, 1990, s. 97).

Neorealistlere göre, devletler arasındaki temel itici faktör, uluslararası sistemin düzeninin eksikliği, yani anarşi durumudur. Devletler, diğer devletlerin niyetlerini önceden tahmin edemedikleri ve güvende hissetmedikleri bir ortamda güç mücadelesine başvururlar. Bu farklı yaklaşımlar, gücün tanımı ve güç mücadelesiyle ilgili ele aldıkları unsurlar açısından da farklılıklar içermektedir (Arı, 2004, s. 197-202).

Güç, dış politikada etki meydana getirme yeteneği olarak da tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda, güç bileşenleri, bir devletin iç kapasitesinden kaynaklanan içsel unsurlar ve uluslararası sistem yapısından kaynaklanan faktörler olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. İç kapasiteye dayalı güç unsurları, bir devletin sahip olduğu içsel kaynaklar ve yeteneklerle ilgilidir. Uluslararası sistemden kaynaklanan güç unsurları ise uluslararası hukuk ve dış politikada meşruiyet gibi faktörlere dayanmaktadır.

1.3.2. Liberalizm ve Neo- Liberalizm

Klasik liberal teorinin merkezi düşüncesi, bireylerin özgürlüğünün artırılması ve devletlerin en önemli rolü olan bireylerin haklarını kullanabilecekleri bir ortamı sağlamaktır. Klasik liberallere göre, bireylerin siyasi yaşamda önceliği vardır, ancak bu öncelik sadece siyasetle sınırlı değildir; ekonomik yaşamda da bireylerin önceliğe sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Ünlü ekonomistler Adam Smith ve David

Ricardo'nun çalışmaları, liberal düşüncenin ekonomik temellerini oluşturmaktadır (Yanık L. , 2015, s. 36).

Liberalizmi etkileyen diğer bir düşünür Hugo Grotius, uluslararası sistemde toplumsal bir düzenin varlığını savunmuş ve bu düzenin temelini sadece güç değil, aynı zamanda hukuk kuralları, normlar ve geleneklerin oluşturduğunu ifade etmiştir. Ona göre, devletler sistemin içinde belirli kurallara uymak zorundadır ve başıboş hareket edemezler. Liberal düşünceye önemli katkılar sunan bir başka filozof ise Immanuel Kant'tır. Kant, realistlerin aksine, insan doğasının temelde iyi olduğuna inanmaktadır. Ona göre, insanları kötü yapan şey, içinde bulundukları siyasi ve sosyal koşullardır. "*Daimî Barış*" adlı eserinde Kant, insanlar için en iyi siyasi düzenin bir cumhuriyet olduğunu savunmuştur. Kant'a göre, tüm devletler cumhuriyet tarzı yönetildiğinde, savaşlar sona erecek ve kalıcı bir barış sağlanacaktır (Kant, 2022).

Bu entelektüel gelişmelerin uluslararası politikaya yansımaları I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Modern liberalizm olarak adlandırılan liberal fikirler, ilk olarak Amerika başkanı Woodrow Wilson liderliğinde ortaya çıkmış, daha sonra realistler tarafından "*İdealizm*" olarak adlandırılmıştır. İdealistler, dünya barışını sağlamak için bir kolektif güvenlik sistemi oluşturulması ve bu amaçla uluslararası hukukun ve örgütlerin güçlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Milletler Cemiyeti, bu hedef doğrultusunda kurulmuş bir kolektif güvenlik örgütüydü. Ancak bu örgüt, İtalyan ve Alman saldırganlığını engellemede yetersiz kaldığı için İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerini Birleşmiş Milletlere bırakmıştır (Yanık L. , 2015, s. 38).

Uluslararası ilişkiler disiplininin oluşum sürecinde realizm ile idealizm arasındaki çatışmalar, bu disiplinin metodolojik ve içeriksel gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Ancak, günümüzde kendini idealist olarak tanımlayan pek az kişi bulunmaktadır (Eralp, 2009, s. 57-60). İdealizm, uluslararası ilişkilerin ilk ideolojik çerçevesi olarak, uluslararası sistemde düzeni kurmayı hedeflemiştir. Bu perspektif, savaşların yol açtığı yıkıcı sonuçları azaltmak için gerekli düzenlemelere odaklanan bir düşünce sistemi olarak ortaya çıkmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın öncesinde, Norman Angell'in, savaşın hem başlatanlar hem de diğer devletler için ne kadar büyük bir felaket getireceğini vurgulayarak karşılıklı bağımlılık ve sanayileşme arasındaki ilişkiyi ortaya koyması, uluslararası ilişkilerin akademik bir disiplin olarak gelişiminde önemli bir rol oynamıştır (Aydın M.

, 1996, s. 91). Bu dönemde, çıkar temelli güç politikaları, dünyayı başlangıç noktasından yeniden şekillendirmek amacıyla uygulanmıştır.

Dönemin düşünürleri, uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin düşüncelerinden etkilenmiş olsalar da bu düşünceleri teorik bir çerçeveye oturtmamışlardır. Bu nedenle liberalizm, sağlam bir teorik temele sahip olmamıştır. Liberalizmin uluslararası ilişkiler teorileri içinde ele alınmasının ana nedeni, realistlerin kendi teorilerini idealist düşünceye karşı bir tepki olarak konumlandırmış olmalarıdır. Başka bir deyişle, realizm, uluslararası ilişkiler alanında normatif değerlerin ve uluslararası sahada çatışmaların hüküm sürdüğü bir dönemde, liberalizmi kendisi için bir “öteki” olarak tanımlayarak ortaya çıkmıştır.

Aydınlanma çağı filozofları olan “*Locke, Bentham, Mill, Kant, Adam Smith, David Hume ve Voltaire*” gibi düşünürler, liberalizmin temel ilkesini oluşturan insan doğasının iyi olduğu varsayımından etkilenmişlerdir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerde barışı veya uluslararası uyumu sağlamaya yönelik çaba, insan doğasının temelde iyilik üzerine kurulu olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. İnsan doğasının temelde iyi ve iş birliği yapmaya eğilimli olmasına rağmen kötü davranışlar sergileyebilmesinin nedeni, kötü kurumsal yapı ve düzenlemelerdir. Liberal düşünceye göre, savaşların nedenlerinden biri, devletlerin mutlakiyetçi ve otoriter biçimlerde örgütlenmesidir. Bu nedenle savaşlar, devlet mutlakiyetinin zayıflatılmasıyla önlenabilir (Eralp, 2009, s. 62). Ancak liberalizm, savaşları tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan bir teori sunmamaktadır. Doyle’a göre, liberalizmin doğasında barışçı bir yaklaşım yerine savaşa karşı herhangi bir ayrıcalık bulunmamaktadır (Doyle, 1983). Bunun ötesinde, liberalizmin demokratik barış teorisi dahi, liberal demokrasilerin savaşı bir politika aracı olarak kullanabileceği bazen saldırgan ve militarist olabileceği örneklerle desteklenmiştir. Çünkü liberal demokrasiler, kalıcı barışı sağlamak adına demokratik olmayan ülkelerle savaş riskini göze alabilmektedirler.

Liberalizm ile realizm arasındaki ana ayrım, insan doğasına yönelik bakış açılarıdır. Realizm, Hobbes’un etkisi altında herkesi genellikle kötü ve günahkâr olarak değerlendirmektedir. Öte yandan, liberalizm insan doğasının temelde iyi olduğunu savunarak eksik olanın kurumsal yapılar olduğunu öne sürmektedir. Bu sebeple liberalizm, realistlerin aksine güç, çatışma, hegemonya ve ulusal çıkar gibi kavramları

daha az vurgular; bunun yerine barış, iş birliği, uluslararası adalet ve insan hakları gibi kavramları öne çıkarmaktadır (Eralp, 2009, s. 185-187).

Neoliberalizm bağlamında, güç ve karşılıklı bağımlılık birbirleriyle sıkı bir ilişki içerisinde. Bu konuyu ele alan Keohane ve Nye, gücün soyut bir kavram olduğunu vurgulamakta ve günümüzde asimetrik karşılıklı bağımlılığın artması nedeniyle bu kavramın daha da belirsiz hale geldiğini ifade etmektedirler. Asimetrik karşılıklı bağımlılık, güç dinamiklerinin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Aktörlerin birbirlerine olan bağımlılıkları azaldığında, kontrol veya etki sağlama süreçleri daha az maliyetli hale gelmektedir (Keohane & Nye, 1989, s. 11-19).

Keohane ve Nye, gücün işleyişini anlamak amacıyla bağımlılık kavramını iki farklı boyutta ele almanın önemini vurgulamaktadır. Bu iki boyut, duyarlı bağımlılık ve savunmasızlık olarak ifade edilmektedir. Duyarlı bağımlılık, bir aktörün diğer bir aktörün eylemlerine karşı gösterdiği tepkinin şiddeti ve büyüklüğü ile ilgilidir. Savunmasızlık ise bir aktörün, diğer bir aktörün faaliyetlerinin sonuçlarından ne ölçüde etkilendiği ile ilgilidir. Keohane ve Nye, bu kavramları açıklamak için petrol krizlerini örnek olarak kullanmaktadırlar. Petrol krizleri hem ABD'yi hem de Japonya'ya etkilemiştir, ancak ABD'nin Japonya'ya göre daha az etkilenmesi, duyarlı bağımlılık ve savunmasızlık kavramlarının açıklanmasında kullanılabilecek bir örnektir.

Duyarlılık, bir aktörün belirli bir konuya veya olaya nasıl tepki verdiğini ölçen bir faktördür. Savunmasızlık ise, bir aktörün başka bir aktörün eylemlerinin etkilerine karşı ne kadar hassas olduğunu ifade etmektedir. Savunmasızlık, bağımlı ilişkilerin siyasi yapılarını anlama açısından kritik bir faktördür, çünkü aktörlerin oyunun kurallarını nasıl şekillendireceğini belirlemektedir. 1960'ların Bretton Woods sisteminde, ABD ve İngiltere, dolar ve sterlin dışındaki para birimlerinin değer kazanmasına karşı benzer bir duyarlılık sergilemiştir. Ancak ABD, İngiltere'ye göre daha fazla güç seçeneğine sahiptir. Bu nedenle ABD, İngiltere'ye göre daha az savunmasızdır. Duyarlılık, sistemdeki değişiklik olasılığını göz ardı ederken, özellikle güç kaynaklarının sağlanmasında savunmasızlıktan daha az önemli bir faktördür (Keohane & Nye, 1989, s. 19).

Keohane ve Nye, uluslararası ilişkilerde askeri gücün artık tek belirleyici faktör olmadığını, bu değişikliğin teknolojik ilerlemeler ve artan karşılıklı bağımlılıkla yakından ilişkilendirildiğini öne sürmektedirler. Asimetrik karşılıklı bağımlılık,

devletler arasındaki askeri güç kullanma isteğini azaltabilen bir etken olarak gözlemlenmektedir. Ancak, Keohane ve Nye tarafından ifade edildiği üzere, askeri güç hala son çare olarak önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte, ekonomik gücün bazen daha etkili olabileceği belirtilmelidir, ancak bu her zaman geçerli bir kural değildir (Keohane & Nye, 1989, s. 15).

Nye, askeri gücün ve fetihlerin artık tek başına yeterli olmadığını vurgulayarak, yeni yüzyılın güç unsurlarının nükleer silahlar, milliyetçilik ve sosyo-ekonomik değişimler gibi faktörlere dayandığını belirtmektedir. Bu faktörler, modern dünya düzeninde gücün temel bileşenleri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Nye tarafından ifade edilen görüşe göre, askeri güç ve onun kullanımı, devletlerin uluslararası arenada zayıflamasına neden olabilmektedir (Nye, 2003, s. 7-8). Dolayısıyla Joseph S. Nye gücü *“deneyimlemesi, tanımlaması ve ölçmesi daha kolay olan kişisel niyetlere ve hedeflere ulaşma yeteneği”* olarak tanımlamıştır (Nye, 2019, s. 7).

Bilgi ve deneyim, bir kişinin veya bir kurumun diğerleri üzerinde etkili olmasını sağlayabilmektedir. Özellikle teknolojik ve bilimsel bilgi, günümüzde uluslararası ilişkilerde büyük bir etkiye sahiptir. Ayrıca, özel becerilere sahip olmak da bir kişinin gücünü artırabilir ve onu diğerlerinden farklı kılabilir (Sağlam, 2014, s. 4). Bu unsurların neticesi olarak iktidar kaynağının egemen iradeyi yaratan sosyal faktörlerin bileşimi olduğunu söyleyebiliriz. Bir başka deyişle bu unsurlar siyasi iktidarın ekonomik, sosyal ve psikolojik temelleridir. Nye’nin bir diğer tanımlamasına göre *“güç hava durumu gibidir; yani herkesin hakkında konuştuğu ancak çok az insanın işleyiş mantığını anladığı bir kavramdır”* (Nye, 1990, s. 23).

1.3.3. Konstrüktivizm (İnşacılık)

Uluslararası ilişkiler ’deki dönüşüm, 1980’lerde başlamış ve bu dönemdeki geniş kapsamlı tartışma sırasında kendisini eleştirel veya post-pozitivist teorilerle birlikte pozitivist ana akım teorilerine karşı konumlandıran konstrüktivizm, disiplin içinde hızla popülerlik kazanmıştır.

Sosyal konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler bağlamında bireyin eylemlerini, etkileşimlerini, normlarını, kurallarını ve yorumlarını vurgulayan bir teorik yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre, uluslararası ilişkilerde faaliyet gösteren aktörlerin davranışları, sosyal ve kültürel etkileşimlerin bir sonucu olarak şekillenir ve bu

davranışların anlaşılabilmesi için aktörlerin kimlikleri ve bu kimliklerin sosyal yapı içindeki rolü özellikle incelenmelidir. Sosyal konstrüktivizm, uluslararası politika alanında çeşitli faktörlerin ve etkenlerin, aktörlerin dünya görüşleri ve kimlikleri tarafından şekillendirildiğini ileri sürerek uluslararası ilişkilerin daha derinlemesine ve karmaşık bir analizini teşvik etmektedir (Adler, 1997, s. 322).

Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemde, uluslararası ilişkiler disiplini temel olarak rasyonalist teorilerin (Realist ve Liberal) egemenliği altındaydı. Ancak bu teorileri savunan araştırmacılar, Soğuk Savaş'ın sona ereceğini öngörememişlerdir. Bu nedenle, o dönemdeki küresel değişimleri açıklama konusunda büyük bir başarısızlık yaşamışlardır. Dolayısıyla, rasyonalist teoriler ne Sovyetler Birliği'nin çökmesini ne de Soğuk Savaş'ın sona ermesini öngörebilmiştir. Temel teorilerin yalnızca devletlerin egemenlik, güç ve çıkarlarına odaklanmaları, bu başarısızlığın temel nedeni olmuştur.

Bu başarısızlık sonrasında, fikirler ve normlara önem veren Konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler disiplininde etkili hale gelmiştir. Özellikle uluslararası ilişkiler sisteminin değişebilir olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, Konstrüktivizm giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Konstrüktivizm, uluslararası ilişkilerde görece yeni bir teori olarak kabul edilmekte ve bazen bir yaklaşım veya farklı bir bakış açısı olarak değerlendirilmektedir.

Konstrüktivist teorisyenler, devlet davranışlarının yalnızca anarşi ve güç kullanımıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda fikirler ve normlar gibi sosyal faktörlerin de etkili olduğunu öne sürmektedirler. Bu teorisyenler özellikle kimlik ile çıkarlar arasındaki ilişkiyi incelemiş ve fikirlerin çıkarları nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Bu nedenle, konstrüktivist teoride kimlik kavramı büyük bir öneme sahiptir.

Konstrüktivistler, devletlerin uluslararası sistemin temel aktörleri olduğunu kabul etmektedirler. Ancak realistler gibi devletlerin çıkarlarının dışarıdan dayatılan bir durum değil, devletlerin etkileşimlerinin sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Bu perspektif, konstrüktivistleri yapı ve aktörlerin birbirine bağlı ve ilişkili olduğu sonucuna varmaktadır.

Konstrüktivizme göre, fikirler ve normlar, uluslararası sistemin çatışma veya iş birliği odaklı bir yapı oluşturmaya yol açabilmektedir. Bu nedenle, Konstrüktivizm, dünyanın nasıl olması gerektiği ile değil, dünyanın gerçekte nasıl olduğuyla ilgilenmektedir. Dolayısıyla bu, Realizm ve Marksizm gibi daha realistlik bir bakış

açısından farklıdır. Konstrüktivizmin temel vurgusu, insan doğasının iyi veya kötü olup olmadığı veya sistemin çatışma mı yoksa iş birliği mi odaklı olduğu soruları değil, bu kavramların nasıl inşa edildiği konusundadır. Konstrüktivizme göre, sistem, devletlerin birbirlerini olumsuz şekilde tanımladıklarında anarşik bir yapı oluştururken, pozitif bir şekilde tanımladıklarında ise kolektif güvenlikle ilgili nitelikler kazanacaktır (Ercan & Altındağ, 2023, s. 153).

Konstrüktivizm, başlangıçta sosyoloji alanında ortaya çıkmış bir teorik bakış açıdır. Bu yaklaşım, Nicholas Onuf'un "*A World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*" ve Friedrich Kratochwill'in "*Rules, Norms and Decisions*" adlı eserleriyle uluslararası ilişkiler bağlamında ilk kez incelenmiştir (Onuf, 2013, s. 35; Kratochwil, 2011).

Alexander Wendt, Konstrüktivist teorisinin önde gelen temsilcilerinden biri olarak bilinmektedir. Wendt, teorisinin temel eserleri olarak kabul edilen "*Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics*" başlıklı makalesini 1992 yılında yazmış ve "*Social Theory of International Politics*" kitabını 1999 yılında tamamlamıştır. Ayrıca, Konstrüktivizmin kavramsal ve teorik gelişimine katkıda bulunan diğer önemli isimler arasında John Ruggie ve Richard Ashley de bulunmaktadır (Wendt, 1992; Wendt, 1999).

Alexander Wendt, neorealizm ve neoliberalizmi eleştirerek, bu iki teorisinin devletlerin her zaman rasyonel bir şekilde hareket ettiği varsayımını sorgulamaktadır. Wendt'e göre, rasyonel seçim sadece çıkarları değil, aynı zamanda kimliği de içermektedir. Rasyonellik, değişebilir bir nitelik taşıırken, kimlik ve çıkarlar daha sabit ve değişmezdir. Devletler, dış politika davranışlarını belirlerken önce kimliklerini tanımlar ardından çıkarlarını bu kimliklere göre belirlemektedirler (Wendt, 1992, s. 392). Wendt, bu süreci "*sosyalleşme*" olarak adlandırarak, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki davranışlarının toplumsal ve kimlik temelli faktörler tarafından etkilendiğini öne sürmektedir. Bu bakış açısı, geleneksel rasyonalite odaklı yaklaşımlara alternatif bir perspektif sunmaktadır (Wendt, 1999, s. 170-172).

Alexander Wendt, fikirlerin oldukça geniş bir kavramsal alanı temsil ettiğini ve bunların ortaklaşa kabul edilen bilgiler olduğunu belirtmektedir. Bu kabul edilen fikirler, birçok aktör tarafından sistem içinde paylaşıldığında sosyal yapıyı şekillendirirler. Bilgi ise, bir aktörün kabul ettiği "doğru" inançlar kümesinden oluşur ve

sosyal olarak inşa edilmektedir. İki aktör etkileşime girdiğinde, özgül bilgiler paylaşılan bir alana dönüşür ve bu, toplumsal yapıyı oluşturan bir unsura katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, konstruktivizmde yapı, neorealizm gibi maddi faktörlerin dağılımından ziyade bilgi ve inançların dağılımı, yani sosyal faktörler üzerinden tanımlanır (Wendt, 1999, s. 140; Bozdağlıoğlu, 2007, s. 130-131).

Alexander Wendt, uluslararası sistemde sosyal bir yapı olduğunu vurgulamaktadır. Bu yapı, aktörlerin çıkarlarını etkileyen önemli bir faktördür. Realizme uygun olmakla birlikte, uluslararası politikanın temelinde devlet davranışlarına dayandığını ve devletlerin rasyonel aktörler olduğunu kabul etmektedir. Konstruktivistler ise sistemde hem maddi hem de kültürel unsurların bulunduğunu savunur ve kültürel yapıların öncelikli olduğunu ileri sürmektedirler. Onlara göre, aktörlerin eylemleri nesnelerin taşıdığı anlamlar tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda, kimlik tanımlamaları uluslararası politikanın anlaşılmasında önemli bir role sahiptir. Aktörler, kendi kimliklerini ve değerlerini nasıl tanımladıklarıyla, kendi durumlarını ve sosyal yapı içindeki konumlarını belirleyerek bu süreci etkilemektedirler (Wendt, 1992, s. 616-617).

Kenneth Waltz, neorealist yaklaşımın öncüsü olarak bilinir ve uluslararası yapının anarşi ve askeri güç dağılımıyla ilişkilendirilerek, yapının devlet davranışları üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye sahip olacağını savunmuştur. Waltz'a göre, yapının tanımı temel olarak materyalisttir ve yalnızca devletler aktör olarak kabul edilir; devlet dışı aktörlere yer verilmez. Konstruktivistler ise uluslararası yapının hem materyal hem de normatif yapıları içerdiğini savunmaktadırlar. Bu normatif yapılar, kurallar, inançlar ve sosyal uygulamaları içerir ve yapının devlet davranışlarını etkileyip etkilemeyeceği hakkında değerlendirme yapmadan önce bu normları anlamak gerekmektedir. Konstruktivistlere göre, aktörler normatif yapıyı hem inşa edebilir hem de değiştirebilirler, bu nedenle bu yapı oldukça etkilidir (Wendt, 1999, s. 618; Waltz, 1990).

Dolayısıyla bu kurama göre, devletler arası ilişkiler sadece somut güç faktörlerine (askeri, ekonomik güç) dayanmaz; aynı zamanda soyut faktörler de (ideolojiler, kültürel normlar, kimlik) büyük bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşıma göre, devletler arası ilişkiler, devletlerin kendi kimliklerini ve diğer devletlerin kimliklerini nasıl algıladıklarına ve bu algılamaların nasıl değişebileceğine dayalıdır. Bir devletin diğer devletleri nasıl algıladığı ve bu algılamaların nasıl değişebileceği, konstruktivist bakış

açısına göre önemlidir. Örnek olarak, bir devletin demokratik değerleri benimsemesi ve bu değerleri diğer devletlere yayma amacı, konstrüktivist bir yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir.

1.3.3.1. Konstrüktivist Yaklaşımın Maddi Kapasite ve Değerler Arasındaki Bağlantı

Sosyal konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler analizlerinde aktör davranışlarını, güvenlik ve çıkar gibi geleneksel olarak kabul edilen maddi faktörler yerine, kimlik kavramıyla açıklamaya odaklanan bir teorik yaklaşımdır. Bu bağlamda, sosyal konstrüktivistler, gerçekçi düşünce okulunun askeri kapasiteye dayalı varsayımlarını yetersiz bulmaktadırlar. Alexander Wendt gibi konstrüktivist teorisyenler, devletlerin güvenliğini sadece askeri kapasiteye bağlamazlar; bunun yerine, insanlar arasındaki ilişkilerin ve ortak kimlik algılarının oluşturduğu kültürel ve kolektif kimliğin etkili olduğunu vurgulamaktadırlar (Wendt, 1999). Ancak, konstrüktivistlerin askeri kapasiteye hiçbir önem vermediği söylenemez. Ortak kimlik algısı olmayan devletler arasında, güvenlik sorunları ve politikalarında askeri kapasitenin önemi göz ardı edilemez. Bu nedenle, konstrüktivistler askeri gücü sadece bir güç unsuru olarak değil, güvenlik ve kimlik kavramları bağlamında ele almaktadırlar. Yani, Wendt gibi konstrüktivistler, maddi kapasitenin devlet davranışları üzerindeki etkisini kabul ederler, ancak bu etkinin, aktörlerin sahip olduğu öznel değerler ve kimlik algılamalarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu bağlamda, sosyal konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler teorisine bir sosyal yapı ve kimlik perspektifi getirerek güç dinamiklerini bu faktörlerin etkileşimine bağlamaktadır (Wendt, 1994, s. 389).

Sosyal konstrüktivist bakış açısına göre, uluslararası ilişkilerde fikirler de önemli bir rol oynamaktadır. Bireyler ve gruplar, sahip oldukları fikirleri diğer bireylere ve gruplara kabul ettirebiliyorsa, bu durumda güç kazandığı varsayılmaktadır. Ayrıca, bazı sosyal konstrüktivistler, fikirlerin güçlü devletler tarafından desteklendiği ve maddi güç unsurlarıyla birleştiği durumlarda daha etkili olduğunu savunmaktadır. Örneğin, Amerikan dış politikası, Amerikan kültürünü ve değerlerini dünya geneline yaymaya yönelik bir amaç taşımaktadır. Bu politikanın başarılı olduğu ve Amerikan kültürünün uluslararası alanda etkili bir şekilde yayıldığı argümanı ileri sürülebilir. Sosyal

konstrüktivist bakış açısı, gücün sadece maddi kaynaklardan değil, aynı zamanda ideolojilerin, değerlerin ve fikirlerin yayılmasından da kaynaklandığını vurgular ve uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını bu çerçevede değerlendirir (Snyder, 2004; Walt, 1998, s. 29).

Konstrüktivist teorisyenlere göre, uluslararası ilişkilerde en önemli güç faktörlerinden bir diğeri de bilgidir. Bilgi, aktörler arasındaki etkileşimler sonucu oluşan bir öğrenme sürecinin ürünüdür. Konstrüktivist bakış açısına göre, uluslararası sistem sadece maddi güçten kaynaklanan faktörlerle sınırlı değildir, aynı zamanda sosyal faktörlerle de şekillenmektedir. Bilgi sahibi olmak, devletler arası etkileşimi artırarak iş birliği ile uzlaşma sağlayabilir.

Konstrüktivizm bağlamında, bilgi sadece diğer devletlerin askeri ve teknolojik kapasitelerini anlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda ortak kimlik ve çıkarların oluşmasında da belirleyici bir rol oynamaktadır. Ortak kimlik ve çıkarlar, devletler arası etkileşimler ve iletişimlerin sonucu gelişmektedir. Bu nedenle, konstrüktivist teorisyenlere göre, devletler arası etkileşim olmadan ortak kimlik ve çıkarlar oluşturulamaz. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerde gücün sadece askeri veya ekonomik kaynaklardan değil, aynı zamanda bilginin ve sosyal etkileşimlerin sonucu olarak ortaya çıkan faktörlerden kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, postmodernist teorisyenler, uluslararası ilişkileri ve güç dinamiklerini değerlendirirken bilginin gücüne özel bir önem atfederler. Postmodernist yaklaşım, devlet kavramını yeniden tanımlar ve Avrupa Birliği gibi postmodern bir devlet örneği sunmaktadır. Michel Foucault'un görüşlerine dayanarak, gücün bilgiye bağımlı olduğunu ve bilginin güç dinamiklerini etkilediğini öne sürmektedir (Apalı, 2021).

Postmodernist teorisyenlere göre, uluslararası ilişkilerdeki güç mücadeleleri, bilgi üretimi ve kontrolü etrafında şekillenmektedir. Bilgi, güç ilişkilerinin temelini oluşturur ve güç, belirli bir bilgi düzenlemesi veya hegemonik bilgi rejimi tarafından şekillendirilir. Devletlerin güçleri sadece askeri veya ekonomik kaynaklardan kaynaklanmaz, aynı zamanda bilgi sahibi olma yetenekleri de güçlerini etkilemektedir. Bu nedenle, postmodernist perspektife göre, uluslararası ilişkileri ve güç dinamiklerini anlamak için bilgi ve bilgi üretimi önemli bir odak noktasıdır (Cooper, 2017, s. 179).

1.3.3.2. Konstrüktivizm ve Kimlik

Konstrüktivizmin öne sürdüğü argümana göre, kimlikler, dışsal bir otoritenin dayattığı veya zorladığı yapılar değildir. Kimliklerin oluşumunda somut ve düşünsel faktörlerin etkisi bulunur ve devletlerin davranışları da bireyler arasındaki etkileşimlerden kaynaklanmaktadır. Alexander Wendt'in ifade ettiği gibi, çıkarlarımızı belirleyen unsurlar kimliklerimizdir. Yani, ne istediğimiz veya neyi temsil ettiğimiz kimliklerimiz tarafından belirlenmektedir. Wendt, kimliğin “*ben / öteki*” kavramına dayandığını öne sürerek bir kişinin kendi kimliğini benimsemesi ve içselleştirmesi için başkalarının, yani “*ötekinin*” varlığına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, kimlik yalnızca diğer bireylerin kabulü ile geçerlilik kazanabilmektedir (Wendt, 1999, s. 224).

Alexander Wendt'in teorisine göre, devletlerle bireyler arasında benzerlikler bulunur ve devletler, insanlar gibi kimlik, istekler ve amaçlar taşımaktadır. Wendt'e göre, devletler ne istediklerini belirlemek için önce kim olduklarını anlamalıdır. Kimliklerini belirledikten sonra, çıkarlarını şekillendirirler. Wendt, insan özellikleri taşıyan devletleri dört farklı kimlik kategorisine ayırır: “*Bileşik, Tip, Rol ve Kolektif*” kimlikler. Kolektif kimlik ve rol kimliği, diğerleriyle etkileşim sonucunda ortaya çıkan sosyal kimlikler olarak tanımlanır.

- 1) Bileşik Kimlik: Bu kategori, devletlerin karmaşık ve çoklu kimliklerini ifade etmektedir. Bir devlet, birden fazla kimlik unsurunu taşıyabilmektedir. Örneğin, bir devlet hem demokratik bir yapıya sahip olabilir hem de belli bir etnik, dini veya kültürel kimliği temsil edebilmektedir.
- 2) Tip Kimlik: Bu, devletlerin belli bir tipe veya kategoriye ait olduklarını ifade etmektedir. Örneğin, liberal demokrasi veya otoriter rejim gibi belirli bir siyasi tip veya ideolojiyi benimsemiş olabilirler.
- 3) Rol Kimlik: Bu kategori, devletlerin uluslararası ilişkilerde benimsedikleri rollerle ilişkilidir. Bir devlet, barışı koruyucu bir rol üstlenmiş olabilir veya belli bir bölgede hakemlik yapabilir.
- 4) Kolektif Kimlik: Bu, devletlerin toplu olarak paylaştığı bir kimliği ifade etmektedir. Örneğin, bir devletin üyelerinin aynı dili konuşması, benzer tarihsel deneyimleri paylaşması veya belli bir inanç sistemini benimsemesi gibi

özellikler kolektif kimliği oluşturabilir (Wendt, 1999, s. 150-151; Wendt, 1992, s. 403-407).

Wendt'in sistematik bir yaklaşım benimsemesine rağmen, devletin içsel özelliklerini yansıtan bileşik kimliği (ulusal kimlik) göz ardı etmesi, bazı eleştirmenler tarafından sınırlayıcı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Diğer bir görüş ise, iç faktörlerin, sistemik unsurlarla birlikte kimlik yapısını etkilediği yönündedir.

Kimlik oluşturma pratikleri, devletlerin uluslaşma süreçleriyle de ilişkilidir. Bu pratikler, devletlerin siyasi varlıklarını ve ulusal kimliklerini oluştururken önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreçlerde, kolektif hafıza, semboller, mitler, inançlar, alışkanlıklar ve bilgi gibi unsurlarla oluşturulan kimliklerin önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla, kimlik, bu kolektif hafıza ve semboller aracılığıyla inşa edilmektedir (Bloom, 1990, s. 55; Bilgin, 1994, s. 53).

Bozdağlıoğlu'nun vurguladığı temel nokta, devletlerin kimliklerini oluşturduktan sonra, bu kimlikleri hem içeride hem de uluslararası alanda resmileştirmeye çalışırken, çevre faktörlerin devlet kimliklerini şekillendirmeye başladığıdır. Kimlik sürekli bir süreç olarak değerlendirilir; bu süreç hem ulusal düzeyde hem de uluslararası düzeyde etkileşim içindedir. Farklı kimlik türleri birbirleriyle etkileşim halindedir ve devletler, sürekli olarak kendilerini yeniden tanımlayarak kendi kimlikleri ile diğerlerinin kimlikleri arasında etkileşimde bulunurlar (Bozdağlıoğlu, 2007).

Ulusal düzeydeki siyasi değişiklikler, ulusal kimlikte değişikliklere yol açarsa, bu değişiklikler aynı zamanda uluslararası düzeyde tanımlanan kimliği de etkileyerek dış politika davranışlarını etkileyebilmektedir. Ayrıca, sistem düzeyindeki değişikliklere uyum sağlamak amacıyla bir devlet, sosyal kimliğini yeniden tanımlarken ulusal kimliği de değiştirmeye çalışmaktadır. Ancak, toplumsal bir direniş söz konusuysa, bu durumda kimlik krizini ortaya çıkabilir.

Kimlik krizi, ülkenin iç dengesini bozarken aynı zamanda diğer devletlerle olan ilişkilerinde de tutarsızlığa yol açabilmektedir. Bu nedenle, Wendt'in bileşik kimlik veya ulusal kimliği göz ardı ederek çıkarların ve dış politika davranışlarının nasıl oluştuğunu analiz ettiği eleştirisinin önemli olduğu sonucuna varmak kaçınılmazdır.

Wendt, uluslararası sistemde anarşinin varlığına katılmakla birlikte, bu anarşinin kaçınılmaz veya değişmez olduğunu kabul etmez. Ona göre, uluslararası sistem, devletler arasındaki kolektif anlayışların bir sonucudur ve bu nedenle kalıcı değildir.

Sistem, devletlerin bu yapıya anlam kattığı bir yapıdır. Dolayısıyla, anarşi, devletlerin bu yapının nasıl algılandığına bağlıdır. Devletler, sistemin anarşisini tehdit olarak görmeyi tercih edebilir veya görmemeyi seçebilirler. Devletler arası etkileşim, tehditleri tanımlamada ve dost veya düşman algılarını oluşturmada etkilidir. Dolayısıyla, bir devletin başka devleti dost olarak gördüğü bir durum, aynı zamanda diğer devlet tarafından bir tehdit olarak algılanabilmektedir (Wendt, 1992, s. 395; Wendt, 1999, s. 257).

Wendt, üç farklı anarşi yapısını tanımlamaktadır. Buna göre, Hobbes'cu yapıda düşman algısı baskındır, Locke'cu yapıda rakip algısı önde gelirken, Kant'cı yapıda ise dost algısı öne çıkmaktadır (Wendt, 1999, s. 258).

Devletlerin birbirleriyle olan sosyal etkileşimleri, onların diğer devletlere yönelik dost ya da düşman algılarını değiştirebilir. Bu etkileşimler, uluslararası sistemin yapısında değişikliklere yol açabilir, ancak bu değişikliklerin olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğuracağını önceden tahmin etmek zordur. Bu tür değişiklikler ve dönüşümler, genellikle zorlu ve uzun bir süreç gerektirir (Wendt, 1999, s. 311-315).

1.3.3.3. Konstrüktivizmde Kimlik- Dış Politika İlişkisi

Konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler teorisinin bir perspektifi olarak, olayları anlama ve açıklama yaklaşımı sunmaktadır. Bu teori, olayların neden-sonuç ilişkilerini değil, neden bu şekilde gerçekleştiği ve nasıl algılandığı gibi daha derinlemesine analizlere odaklanmaktadır. Konstrüktivizm ayrıca güvenlik algısına da dikkat çekmektedir. Bu yaklaşıma göre, devletlerin diğer devletleri dost veya düşman olarak görmelerini etkileyen önemli bir faktör güvenlik algısıdır. Kimlikler ve ulusal kimlikler, bu algıların oluşmasında ve değişmesinde rol oynamaktadır. Dış politika bağlamında, konstrüktivizm, dış politikanın sadece ulusal kimliğin sürdürülmesiyle değil aynı zamanda meşruiyet kazanma ve koruma açısından da hayati bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Ereker, 2010, s. 59; Campbell, 1998, s. 50).

Konstrüktivist yaklaşım, uluslararası ilişkilerde devletlerin eylemlerini sonuç mantığına (logic of consequences) değil, uygunluk mantığına (logic of appropriateness) dayalı olarak şekillendirebileceklerini öne sürmektedir (Adler, 1997, s. 155). Bu yaklaşım, devletlerin tercihlerini genellikle kendi kimlikleri ve ulusal normlarına uygun

olan normlar ve kurallar doğrultusunda yapacaklarını vurgulamaktadır (Kratochwil, 2011, s. 26-27).

Normlar ve kurallar, sadece düzenleyici değil aynı zamanda kurucu bir rol oynamaktadırlar. Devletler, kendi kimlikleriyle uyumlu normları ve kuralları benimseyerek, bu normlar ve kurallar tarafından yeniden şekillendirilirler. Bu süreç sonunda devletlerin kimlikleri ve çıkarları değişebilmektedir (Hobson, 2003, s. 147).

Siyasal analiz bağlamında, kimlik ve kültür konularını ele alırken, antropologlar gibi yaklaşmak büyük önem taşımaktadır. Başka bir deyişle, kimlik ve kültürler arasında değerlendirme yapmak, siyasi araştırmacının tarafsızlığını tehlikeye atabilmektedir (Çapar, 2020, s. 18). Lebow, “*kimlik*” ve liberal kültürün yansımaları olan kavramların hem akademik çevrelerde hem de siyasetçiler tarafından kullanıldığını ifade etmektedir. Bu nedenle, ABD’nin Irak’a müdahalesi gibi siyasi projeler, kazara meşrulaştırılabileceği gibi akademisyenler tarafından da desteklenebilir (Lebow, 2008).

Kimlik oluşumunu, sadece basit ve evrensel bir süreç olarak görmemiz gerektiğini düşünmek yanıltıcı olabilmektedir. Her siyasi aktör, farklı kimliklere sahip olabilir ve bu kimlikleri benimseyebilir. Devletler, dış ilişkilerde ideolojik devlet kimliği veya tarihleriyle ilişkilendirdikleri dini ve kültürel kimlikleri öne çıkarabilirler. Özellikle aynı etnik kökene sahip toplumlar tarafından oluşturulan devletlerde ulusal kimlik, diğer kimliklere göre daha öne çıkabilmektedir. Kimlik oluşumunda birçok etken rol oynamaktadır. Bu etkenlerin kişi tarafından benimsenmesi, kimliğin farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu, ilişki kurulan aktörün kimliğine bağlı olarak değişebilmektedir. Sonuç olarak, siyasi aktör, kendisini ve diğerleri arasındaki ilişkileri nasıl değerlendirdiğine bağlı olarak sahip olduğu kimlik türlerinden birini öne çıkarabilmektedir. Bu tercihlere dayalı olarak şekillenen kültür ve kimlik siyaseti, diğer aktörlerle iş birliği veya çatışma temellerini oluşturmaktadır (Çapar, 2020, s. 19).

Bu bağlamda, normların düzenleyici etkisi yanı sıra kimliklerin oluşturulmasında da önemli bir rol oynaması sonucu, çıkarlar belirlenir ve bu çıkarlara göre dış politika davranışları şekillenmektedir. Her biri toplumsal oluşum olan kimlikler, çıkarlar, düşman, tehdit, anarşi, egemenlik gibi kavramlar zaman içinde değişebilir ve devletlerin kimlikleri sürekli olarak yeniden tanımlanabilir. Bu nedenle, devletler belirli dönemlerde farklı dış politika yaklaşımları sergileyebilirler ve bu durum aynı zamanda diğer devletlerle ilişkilerinin seyrini de etkileyebilmektedir.

1.3.5. Eleştirel Teoriler ve Diğer Alternatif Yaklaşımlar

Bağımlılık Kuramı, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ekonomik sisteme olan bağımlılığını ve bu bağımlılığın yapısal eşitsizliği nasıl artırdığını açıklamaya yönelik bir teorik çerçeve sunmaktadır. Kökenleri 1950'lerin sonlarına ve 1960'ların başlarına dayanan bu kuram, özellikle Latin Amerika'daki entelektüeller arasında gelişmiştir.

Dünya sistem teorisi (bu terim, önemli bir uygulayıcısı olan Immanuel Wallerstein tarafından 1975'te kullanılmıştır), liberal politik ekonominin gelişmeci perspektifine yönelik eleştirinin temelini oluşturan entelektüel mirasın bir ürünüdür. Bu eleştiri, Paul Baran'ın (1958), A. G. Frank'ın (1973; 1978) ve diğer bağımlılık teorisyenlerinin çalışmalarında bulunmuştur. Bağımlılık teorisi son dönemde Arghiri Emmanuel'ın (1972) "*eşitsiz değişim*" tezleri, Samir Amin'in (1974) "*dünya sermayesinin birikimi*" konusundaki tartışması ve Immanuel Wallerstein'in tarihî yorumları ile yeniden dikkat çekmiştir (Wallerstein, 1974; Prebisch, 1950).

Amin'in çalışması, kapitalist dünya ekonomisinin temel dinamiklerini ve bu ekonominin küresel düzeyde nasıl işlediğini incelemektedir. Bu çalışmada, sermayenin birikim süreci, kapitalist sistemin temel özelliği olan kâr elde etme amacı etrafında dönüp duran bir süreç olarak ele alınmıştır. Amin'e göre, kapitalizmin temel amacı kâr elde etmek olduğundan, sermaye sahipleri sürekli olarak kârlarını artırmak için yeni pazarlar arayışındadır. Kapitalizm, bir pazarda kar elde etmek amacıyla üretim yapan ve bu karı bireysel veya kolektif sahiplik temelinde elde eden bir üretim sistemi olarak var olmuş ve var olması için politik birimlerin pazar ekonomisinin sınırlarıyla örtüşmediği bir dünya sistemine ihtiyaç duymuştur. Bu durum, satıcıların herhangi bir gücü piyasada kullanmalarına izin verirken, aynı zamanda ihtiyaç duyulduğunda politik varlıkların piyasayı kendi lehlerine çarpıtmasına da olanak tanımıştır (Amin, 1974).

Dünya sistem teorisyeninin temel çerçevesi oldukça basittir. Açıklanması gereken sorun, birleşik bir küresel ekonomi gibi görünen bir sistem içinde farklı ulusal kalkınma seviyelerinin bulunmasıdır. Bu fenomeni açıklamak için önerilen anahtar, bir devletin veya coğrafi bir alanın genel sistem içinde oynadığı farklı siyasi ve ekonomik rolleri belirlemektir. Bu yaklaşım, çekirdek, yarı-çekirdek ve çeper; çekirdek ve çeper, metropol ve uydu gibi temel analiz kategorilerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Dünya Sistem Teorisi, gücü ekonomik yapılar ve bağımlılık ilişkileri bağlamında ele almıştır. Dünya Sistem Teorisi'ne göre, uluslararası sistemi oluşturan devletler

arasındaki ilişkiler, kapitalist dünya ekonomisinin bir yansımasıdır. Bu teori, dünya ekonomisini merkez ve çevre olarak iki ana bölgeye ayırmaktadır. Merkez, gelişmiş ekonomilerin bulunduğu bölgeyi temsil ederken, çevre, gelişmekte olan veya bağımlı ekonomileri ifade etmektedir. Merkez bölgeler, ekonomik olarak güçlüdür ve çevre bölgeleri üzerinde egemenlik kurmaktadır. Bu egemenlik, ekonomik bağımlılık ve adaletsizlik gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Dünya Sistem Teorisi'ne göre, güç merkezde yoğunlaşır ve çevre bölgeleri bu gücün dışında bırakılır (Avcıoğlu, 2011, s. 103).

Bağımlılık kuramı ve Dünya Sistem Teorisi arasındaki benzerlikler:

- Her iki teori de uluslararası ilişkilerin ve küresel eşitsizliklerin analizinde kullanılan eleştirel teorik yaklaşımlardır.
- Hem bağımlılık kuramı hem de Dünya sistem teorisi, ekonomik faktörlerin uluslararası ilişkiler üzerindeki etkilerini vurgular.

Bağımlılık kuramı ve Dünya Sistem Teorisi arasındaki farklılıklar:

- Bağımlılık kuramı, daha özgül bir odak noktasına sahiptir ve özellikle bağımlı bölgelerin gelişmiş ülkelerle olan ilişkilerini ele alırken, Dünya sistem teorisi daha genel ve küresel bir perspektif sunmaktadır.
- Bağımlılık kuramı, kültürel hegemonyaya ve kültürel bağımlılığa daha fazla vurgu yaparken, Dünya sistem teorisi daha çok ekonomik ve politik faktörlere odaklanmaktadır.

Dünya Sistem Teorisi'nin güç kavramına yaklaşımı, bu teorinin eleştirmenleri tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. İlk eleştiri, Dünya Sistem Teorisi'nin ekonomik belirleyicilik ilkesine aşırı odaklandığı yönündedir. Teori, uluslararası ilişkilerdeki gücün temelini ekonomik yapılara dayandırırken, diğer faktörleri (askeri güç, ideoloji, kültürel etkileşimler) göz ardı edebilir. Güç, yalnızca ekonomik faktörlere indirgenemez; siyasi, kültürel ve ideolojik faktörler de etkilidir. İkinci eleştiri, Dünya Sistem Teorisi'nin yükselen güçlerin ve değişen dinamiklerin yetersiz bir şekilde ele alındığı yönündedir. Teori, güç dengesizliğini vurgularken, yükselen güçlerin (örneğin, Çin) ortaya çıkışını ve uluslararası sistemi nasıl etkilediğini açıklamakta eksik kalabilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde yükselen güçlerin uluslararası sisteme katılması, güç dengesini yeniden şekillendirebilir ve Dünya Sistem Teorisi'nin bu dinamikleri daha ayrıntılı bir şekilde ele alması gerekebilir. Üçüncü eleştiri, Dünya Sistem Teorisi'nin

güç ilişkilerinde sosyal ve kültürel boyutları göz ardı ettiği yönündedir. Teori, gücü ekonomik yapılarla açıklarken, sosyal ve kültürel faktörleri ihmal edebilmektedir. Güç, sadece askeri veya ekonomik değil, aynı zamanda normlar, değerler ve kültürel etkileşimlerle de şekillene bilmektedir. Bu nedenle, kültürel etkilerin ve uluslararası normların güç üzerindeki etkisi üzerine daha fazla vurgu yapılması gerekmektedir. Dördüncü eleştiri, Dünya Sistem Teorisi'nin çok merkezli dünya görüşünün eksik olduğu yönündedir. Teori, dünya ekonomisinin merkez-çevre yapısını vurgularken, günümüz dünyasındaki çok merkezli yapının analizini yapmakta eksik kalabilir. Uluslararası ilişkilerde birden fazla güç merkezinin olduğu bir dünyada güç ilişkilerini daha ayrıntılı bir şekilde ele almak önemlidir. Yükselen güçlerin (örneğin, Hindistan, Brezilya) uluslararası sisteme katılımı, bu çok merkezli yapının dinamiklerini etkileyebilir. Beşinci eleştiri, Dünya Sistem Teorisi'nin güç ve ideoloji ilişkisini yeterince incelemediği yönündedir. Teori, gücü ekonomik ve yapısal terimlerle açıklarken, güç ve ideoloji arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine inceleme eğiliminde değildir. Güç, sadece ekonomik yapılarla değil, aynı zamanda siyasi ideolojilerle de bağlantılıdır (Ikenberry & Myers, 2011; Wendt, 1999; Barnett & Duvall, 2005).

20. yüzyılın ortalarında, iki dünya savaşı sonrasında ABD, Batı medeniyetinin etkin ve öncü bir güç olarak yükselerek, Avrupa'nın yerini almıştır. 1945-1991 yılları arasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi, uluslararası alanda ABD ve SSCB arasında denge oluşturmuştur. Bu iki kutuplu dünya düzeni, SSCB'nin çöküşü ile sona ermiş ve bu süreç sonrasında ortaya çıkacak yeni düzen hakkında değerlendirmeler, teoriler ve düşünce çalışmaları başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası düzeni anlamaya yönelik bu girişimler, genellikle ABD'nin Soğuk Savaş'ın galibi olarak odaklanmış ve Batı kaynaklı bir perspektife dayanmıştır. Bu dönemi açıklamaya yönelik olarak dikkat çeken ve küresel düzeyde ilgi gören iki tez, Francis Fukuyama'nın "*Tarihin Sonu*" tezi ve Samuel Huntington'un "*Medeniyetler Çatışması*" tezleridir. Fukuyama, yeni dönemin dünya siyasetinin daha az kaotik olacağını öne sürerken, Huntington ise daha önceki çatışmaların sona ermediğini, bunların yerini medeniyetler arası çatışmaların alacağını ve bu durumun daha tehlikeli bir kaotik ortam yaratacağını savunmuştur.

Fukuyama'ya göre, Tarihin Sonu tezi ile liberalizmin diğer tüm ideolojilere üstün geldiği iddia edilmektedir. Fukuyama, liberalizmin çözemediği veya çözülemeyecek hiçbir sorunun bulunmadığını ve böyle bir alternatifin mevcut olmadığını ifade ederek,

insanlığın tarihin sona erdiği tezini savunmaktadır. Ona göre, günümüzde “*insanlığın şahit olduğu Soğuk Savaş’ın sonu ya da savaş sonrası dönemin bitmesi değil, insanoğlunun ideolojik evriminin son noktasına ulaşması ve ulaşılabilecek son yönetim biçimi olarak Batılı liberal demokrasinin evrenselleşmesi ile tarihin sonudur*” (Fukuyama, 2012, s. 273). SSCB’nin çökmesi ve komünizmin sona ermesi, liberalizmin kesin zaferini simgeler. Artık Batılı liberal düzen evrenselleşmiş ve alternatif olarak kalan komünizm tamamen ortadan kalkmıştır (Fukuyama, 1999, s. 41-42).

Francis Fukuyama’ın “*Tarihin Sonu*” tezi, ilerlemeci bir tarih anlayışını temsil etmektedir. Bu tez, modernleşme ve liberalizmin, insanlığın tarihsel ilerlemenin yönünü belirleyen kaçınılmaz bir kader olduğunu savunmaktadır. Fukuyama, bu tezini desteklemek için “*ekonomik nedenler*” ve “*kabul görme mücadelesi*” olarak adlandırdığı iki temel argümanı kullanmaktadır.

Tarihsel olarak, Protestan Reformu gibi gelişmeler, Batı kültüründe dini bireyselliği teşvik ederken, aynı zamanda ekonomik bireyselliğe geçişi hızlandırarak kapitalizmin ve Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda, liberal ekonomi insanlık için ulaşılması gereken ana bir hedef haline gelmiştir. Ekonomik açıdan ilerleme kaydedildikten sonra, haklar ve özgürlüklerin gelişimi Amerikan ve Fransız Devrimleri gibi olaylar aracılığıyla gerçekleşmiştir (Weber, 2009).

İnsanların “kabul edilme arzusu” ve “efendi-köle ilişkisi” gibi konular, bu iki devrim sayesinde çözüme kavuşturulmuş ve haklar ile özgürlüklerle ilgili sorunlar giderilmiştir. Fukuyama’ya göre, sosyalizmin çöküşü, insanlığın ilerlemesinin sona erdiğini ve bu bağlamda tarihin sona erdiğini simgelemektedir (Fukuyama, 2012, s. 215-217).

Fukuyama, gelişmemiş toplumların tam anlamıyla liberal toplumlara dönüşmelerinin zorunlu olmadığını, sadece daha ileri bir toplum olma hedeflerini bırakmalarının yeterli olabileceğini ifade etmiştir. Ona göre tarihin sonunda, bütün temel çatışmaların çözüldüğü bir aşama vardır ve insanlık artık bir “*ortak ideolojik miras*” etrafında birleşmelidir. Fukuyama, yeni dünya düzenini etkileyebilecek veya bozabilecek seslere pek kulak asılmayacağını vurgulamıştır (Fukuyama, 1999, s. 101).

1991’de Körfez Savaşı’nın patlak vermesi, Francis Fukuyama’nın tezine benzer şekilde yeni bir uluslararası düzenin geleceğini ve Batı’nın üstünlüğünün zaferini

kutlayan tezlerin tartışılmaya başlandığı bir dönemdi. Bu bağlamda, Samuel Huntington tarafından 1993 yılında ilk kez öne sürülen “*Medeniyetler Çatışması*” tezi, Fukuyama’nın tarihin sona erdiğini ileri sürdüğü düşünceye karşı çıkararak, tarihsel aktörlerin medeniyetler temelinde giderek daha fazla güç kazandığını ve yeni bir dönemde farklı ve kapsamlı çatışmaların olabileceğini savunmuştur (Huntington S. , 1993, s. 22).

Medeniyetler Çatışmasına göre Soğuk Savaş döneminde ülkeler arasındaki ilişkilerde baskın olan siyaset ve ideoloji iken günümüzde baskın olan kültürdür. Medeniyetler Çatışması, dünyadaki farklı medeniyetler arasındaki çatışmaların artmasını ve bu çatışmaların 21. yüzyılda siyasi çatışmaların nedeni olacağını öne sürmektedir. Benzer kültürlere sahip olan ülkeler bir araya gelerek farklı kültürlere sahip ülkeleri daha da uzaklaştırmaktadır. Huntington’a göre, Çin’in ekonomik büyümesi son 10 yıl içerisinde hızla gelişmeye devam ederse tarihte de benzeri yaşandığı üzere diğer ülkeler gibi (*Britanya, Fransa, Almanya, ABD ve SSCB*) uluslararası konularda daha iddialı olacağını öngörmektedir. Ekonomik anlamda güçlenen devletler çoğunlukla küresel siyasette daha sert bir tutum sergilemektedir. Dolayısıyla bu da daima yükselen gücün mevcut küresel sistemde kendine yer bulabilmesi sorununu ortaya çıkarmaktadır.² Huntington, Çin örneğinde de böyle bir durumun olmaması için düzenlemeler yapılmasını ve Çin’e alan açılması gerektiğini öne sürmüştür (Huntington S. P., 2021, s. 25).

Bu yükselişin yarattığı sorunlardan bir diğeri ise ABD’nin hegemonyasını yitirme tehlikesidir. Çin’in hızla büyüüp gelişmesi, yüzyıllardır sahip oldukları ve 19. yy.’da baskın konumunu kaybeden Çin hegemonyasının yeniden yapılandırılması yönündeki adımları, ABD’nin aleyhine önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Bağımlılık Teorisi’ne göre bir ülkenin ekonomik, siyasi ve kültürel yapısının başka ülkeler tarafından etkilendiğini ve bu etkilenmeden bağımlılık durumunun ortaya çıkmasını öne sürmektedir. Dünya üzerindeki güç dengesi eşitsizliği, bazı ülkelerin dezavantajlı bir konumda olmalarına neden olmuş ve bu nedenle bu ülkelerin kendi pozisyonlarını güçlendirmek amacıyla kendi medeniyetlerini etkin kılmak istemeleri,

² Çin’in bu hızlı yükselişini bazı araştırmacılar Almanya’nın yükselişine benzetmektedirler. Almanya’nın yükselişi II. Dünya Savaşına neden olmuştur.

yeni güç kavramının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Demir, Acar, Toprak, Oğuz, & Oğuz, 2018, s. 35).

1.4. GÜÇ KAVRAMININ BOYUTU

Steven Lukes (1974) tarafından yapılan çalışmalarda, güç kavramı üç boyutta sınıflandırılmıştır. Birinci boyutta, gücün gözlemlenebilir davranışların neden-sonuç ilişkilerini açıklama şekline odaklanılmaktadır. Bu yaklaşım, gücün aktörler arasındaki ilişkilerle açıklanmasını vurgular ve bu nedenle davranışsal veya ilişkisel bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

Bazı yazarlara göre, gücü tanımlarken çıkar kavramı oldukça önemlidir. Lukes (1974, s. 32-34) bu konuda şunu ifade eder: Bir aktörün, sadece diğerini etkilemesi, güç kavramını açıklamak için yeterli değildir. Güç ilişkisi, taraflardan birinin (gücü kullanan tarafın) diğerini kendi çıkarlarına aykırı bir şekilde yönlendirdiği durumlarda gündeme gelir. Yani A ülkesi, B'nin etkisiyle kendi çıkarlarına aykırı bir şekilde davranıyorsa, B'nin A üzerinde güç kullandığı söylenebilir. Steven Lukes'a göre, bir kişinin davranışını değiştirmek için başvurduğu ikna yöntemleri, güç kavramı içinde yer almaz. Çünkü ikna edilen kişi, davranışını değiştirmesinin kendi çıkarlarına uygun olduğunu görmüş olabilir. Örneğin, danışmanlar bir yöneticiyi belirli bir kararı almaya ikna edebilirler, ancak bu, yöneticinin davranışını yönlendirmeleri anlamına gelmez. Bu perspektife göre, taraflar arasında uzlaşma odaklı politikalar, güç kavramının içeriğine dahil edilmez.

Bu yaklaşıma göre, güç kavramı çıkarlara dayalı bir çatışma bağlamında ele alınır ve çıkarlar, güç tanımının temelinde yer alır. Yani, gücün ölçüsü kişisel tercihler yerine çıkarlar olarak kabul edilir. Ancak, bu yaklaşımın temel sorunu, gücün zarar veya tehdit gibi negatif kavramlarla sınırlanmış olmasıdır. Oysa güç kullanımı ve davranışların manipülasyonu, zarar vermeden de gerçekleşebilir. Başka bir eleştiri ise, çıkarların objektif bir şekilde tanımlanmasının zorluğuyla ilgilidir. Bir aktörün davranışının kendi çıkarlarına ters düştüğünü belirlemek için bu çıkarları objektif bir şekilde tanımlamak gerekmektedir. Ancak, objektif çıkar tanımlaması yapmak sıklıkla karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle, taraflardan birinin davranışının diğerlerinin çıkarlarına aykırı olduğunu belirlemek zorlaşır. Lukes, güç ve çıkar kavramlarını birbirine bağlayarak bu konuyu daha anlaşılır bir hale getirmeye çalışsa da aslında kavramın karmaşıklığını artırır.

Güç araştırmalarının ikinci boyutunda, gücün daha az gözlemlenebilir yönlerine odaklanılır. Peter Bachrach ve Morton Baratz'ın “*Two Faces of Power*” adlı çalışması bu ikinci boyutu açıklığa kavuşturur. Bu bağlamda, gücün açıkça görülebilen etkileri değil, arka planda ve kamunun dikkatinden uzakta gündemi belirleme gibi daha gizli yöntemler önemlidir. İkinci boyutta, güç kullanımı gizli olabilir ve gündemi kontrol etmek, tartışma konularını sınırlamak veya bir tarafın çıkarlarına hizmet eden ayrıcalıklardan yararlanmak gibi kolayca fark edilmeyen yöntemleri içerir. Yani, güç sahibi aktörler, belirli konuların gündeme gelmesini engelleyerek kendi tercihlerini ve çıkarlarını koruyabilirler (Bachrach & Baratz, 1962, s. 948).

Gücün üçüncü boyutunda, güç kavramı daha karmaşık bir şekilde ele alınmaktadır. Bu boyutta, güç yalnızca insan davranışlarıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda kurumsal, algısal ve yapısal bir boyutu da içermektedir. Bu nedenle, güç sadece gözlemlenebilir davranışlarla sınırlı olmaz, aynı zamanda kurumlar, algılar ve yapısal faktörler gibi daha karmaşık etkenlerle de ilişkilendirilir.

Bu boyutta, güç sadece insanların bilinçli tercihleri ile değil, aynı zamanda sistemik önyargılar gibi daha karmaşık faktörler tarafından da etkilenebilir. Sistemik önyargılar, bireylerin tercihlerinin sistemin yapısı tarafından şekillendirildiğini ve sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, bireyler kendi tercihlerini yalnızca kendi iradeleriyle belirlediklerini düşünebilirler, ancak aslında sistem tarafından etkilenirler (Bachrach & Baratz, 1962, s. 949-952).

Üçüncü boyutta, güç ilişkileri yalnızca bilinçli politika ve stratejilerle değil, aynı zamanda sistemik önyargılar ve yapısal faktörler tarafından da şekillendirilir. Bu nedenle, güç ilişkileri otomatik olarak bazı aktörleri avantajlı bir konuma getirirken diğerlerini dezavantajlı bir konuma itmektedir. Bu ilişkilerin sürdürülmesi, mevcut güç dinamiklerinin de devam etmesine yol açmaktadır (Lukes, 1974, s. 22-23).

1.4.1. Strange'in Güç Teorisi Yapısal ve İlişkisel Güç Boyutları

Strange, uluslararası ekonomik ve siyasi sistemin kapsamlı bir değişim sürecinden geçtiğini öne sürmüş ve ayrıca uluslararası ilişkiler alanında uzmanlaşmış akademisyenlerin ekonomik faktörleri yeterince göz önünde bulundurmadığını, ekonomistlerin ise uluslararası ekonomiyi siyasetten bağımsız bir alan olarak ele aldığını vurgulamıştır. Bu karşılıklı ihmalin, sosyal bilimlerin perspektifini sınırladığını

düşünerek, Strange ekonomi ve siyaset arasındaki bu ayrımın sona erdirilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Strange, 1970). Ayrıca, 1970’lerde yaşanan politik ekonomi krizlerinin Strange’in tezini desteklediğini ve günümüz Uluslararası Politik Ekonomi anlayışının temel metinlerinin hızla oluşturulmasına olanak sağladığını belirtmek önemlidir.

Uluslararası ilişkilerde güç kavramı, devletlerin ve diğer aktörlerin hedeflerine ulaşmak için sahip oldukları kapasite olarak tanımlanabilir. Geleneksel olarak, güç kavramı, askeri ve ekonomik güç gibi maddi unsurlarla ilişkilendirilmiştir. Ancak, Suzanne Strange, güç kavramına yeni bir bakış açısı kazandırarak, bilgi, teknoloji, değerler ve normlar gibi soyut unsurların da güç kaynağı olabileceğini savunmuştur.

Strange’e göre, güç, uluslararası sistemde kaynakların dağılımına ve bu kaynakların kullanımına odaklanan bir kavramdır. Strange’in güç kavramının temel özellikleri şunlardır:

- Güç, yalnızca askeri veya ekonomik güçten ibaret değildir.
- Güç, uluslararası sistemde kaynakların dağıtımı ve kullanımı üzerinde etkili olma yeteneğidir.
- Güç, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin sahip olabileceği bir güçtür.
- Güç, bilgi, teknoloji, değerler ve normlar gibi unsurları da kapsar.

Strange, güç kavramının geleneksel olarak devletlerin sahip olduğu bir güç olarak görüldüğünü, ancak günümüzde, devlet dışı aktörlerin de güç sahibi olabileceğini savunur. Strange’e göre, devlet dışı aktörler, bilgi, teknoloji, değerler ve normlar gibi unsurları kullanarak güç sahibi olabilirler.

İlişkisel Güç: Bir bireyin başka bir birey üzerinde direk etkisi anlamına gelir. Bu etki, örneğin bir üst düzey yöneticinin bir alt düzey çalışanı üzerinde güç sahibi olmasıdır. Dolayısıyla ilişkisel güç daha çok ikili ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Yapısal Güç: Bir birey veya bir grup insanın toplumsal yapı üzerinde kalıcı etkisi anlamına gelir. Bu etki, örneğin sosyal, ekonomik veya politik farklılıkları olan bir sınıfın toplumsal yapı üzerinde güç sahibi olmasıdır. Bu da yapısal gücün esasında toplumsal yapı üzerinde yoğunlaştığının göstergesidir. Bu boyutlar arasındaki ilişkilerin anlaşılması, güç kavramının daha geniş bir anlayışını ele almak için önemlidir. Strange’in teorisi, sosyal güncellikteki güç dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir (Strange, 1970, s. 304).

Yapısal güç, uluslararası yapıdaki kurum ve mekanizmaları etkin bir şekilde yönetme yeteneği olarak tanımlanır. Yapısal gücün temel unsurları dört ana kategoride bulunmaktadır: güvenlik, ekonomi, finans ve bilgi yapıları (Strange, 1970, s. 314). Özetle, hegemonik aktör, bu dört unsuru kontrol etmeye devam ettiği sürece hegemonyasını sürdürebilir. Sonuç olarak, hegemonya sadece zorlama yöntemlerle uygulanan bir siyasi iktidar şekli değil, aynı zamanda siyasi liderlik ve ideoloji yoluyla da uygulanabilen bir iktidar modelidir.

1972 yılında Keohane ve Nye, “*Ulus-ötesi İlişkiler ve Dünya Siyaseti*” başlıklı çalışmalarında uluslararası siyasetin geleneksel gerçekçi paradigma ile yeterince açıklanamayacağını savunarak “*ulus-ötesi ilişkiler*” kavramını yeni bir analitik çerçeve olarak önerdiler. Bu çalışmaları daha sonra geliştirerek, ulus-ötesi ilişkilerin temel taşı “*karmaşık karşılıklı bağımlılık*” kavramını ortaya atılmıştır (Friedmann, 1973).

Bu yaklaşıma göre, hızla artan ticaret, finans ve iletişim ağları ile uluslararası örgütler ve çokuluslu şirketler gibi devlet dışı aktörler, dünya siyasetinin karmaşık bir karşılıklı bağımlılık içinde işlediği bir ortam oluşturmuştur. Karmaşık karşılıklı bağımlılık üç temel noktaya odaklanmaktadır:

- Devletler ile devlet dışı aktörler arasında çoklu diyalog kanallarının oluşturulması.
- Farklı konular arasındaki önem açısından hiyerarşi farkının ortadan kalkması, yani bazı konuların diğerlerine göre üstünlüğünün azalması.
- Askeri gücün, önceki dönemlere göre daha az belirleyici bir rol oynaması.

Keohane ve Nye’in vurguladığı gibi, 1970’lerde geleneksel gerçekçi uluslararası siyaset yaklaşımları bu yeni karmaşık karşılıklı bağımlılığı yeterince açıklayamamıştır. Bu durum, Uluslararası Politik Ekonomi’nin ekonomi ve siyasetin etkileşimini sistemli bir şekilde inceleyen bir disiplin olarak Amerikan akademisinde daha fazla kabul görmesine yol açmıştır (Dunn, 2008, s. 28-31).

1.5. GÜÇ ÇEŞİTLERİ: SERT GÜÇ (HARD POWER)

Sert güç kavramı, bu çalışmada ele alınan güç kavramları arasında en eski olanıdır. İtalyan yazar Niccolò Machiavelli’nin, 500 yıl kadar önce, İtalya Prensi’ne baskı ve korku politikaları hakkında tavsiyelerde bulunması, sert güç yönteminin en açık örneklerinden biridir. Sert güç kavramı, askeri ve ekonomik unsurlarla işleyen bir

güç yöntemini ifade eder. Siyasal güç ile askeri güç arasında bir ayrım yaparak siyasal gücü, bir bireyin diğer bir bireyin düşüncelerini ve eylemlerini kontrol etme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Özdemir, 2008, s. 114). 1950’li yıllar, Soğuk Savaş döneminin etkili olduğu bir dönem olup, bu süreçte sert gücün önemi artmıştır. Bu dönemin şartlarına uygunluğu açısından, “*Arnold Wolfers, Raymond Aron, George F. Kennan ve Henry A. Kissinger*” gibi birçok akademisyen ve devlet adamı sert güç yöntemine olumlu bir yaklaşım sergilemiştir (Yılmaz, 2012, s. 39). Bu metinde sıkça bahsedilen kavram realizm olmakla birlikte, içerik olarak baskı, şiddet ve zorlamaya dayalı bir yöntemden söz edilmektedir. Zamanla teknoloji ve bilimin gelişmesiyle birlikte bu güç yöntemine yönelik eleştirilerin yapıldığı gözlenmektedir (Sönmezoğlu, 2005, s. 52).

Heywood’a (2017, s. 502) görüşüne istinaden devletler, hayatta kalma ve güvenilirliklerini sağlamak için dış destek yerine kendi yeteneklerine (kaynaklarına) güvenmeyi tercih etmekte ve bu şekilde devletlerinin devamlılığının kendi çabalarıyla sağlanacağına inanmaktadırlar. Bu durum, ülkenin askeri gücünün kurulmasına ve “*self-help*” sisteminin oluşturulmasına yol açmaktadır, çünkü güvenlik paradoksu ile hayatta kalmanın ana yolu olarak görülmektedir.³ Klasik realistler, herhangi bir hükümetin uluslararası sistemde bağımsız bir konum elde etmek için diplomasi veya muhtemel savaş kurallarını bir politika olarak benimsemeyi savunmuşlardır. Örneğin, bir devletin gelişmiş savaş uçaklarına yatırım yapması, diğer ülkelerin de güvenlik paradoksu içinde yer almasına neden olur. Hindistan’ın nükleer bomba geliştirmesi durumunda, Pakistan da kendi güvenliğini sağlamak için benzer yatırımlar yapacaktır. Bu süreç sonunda güç dengesi (balance of power) büyük ölçüde değişmez. Ancak, bu silahlanma yarışının, eğitim ve sağlık gibi önemli alanlara harcanması gereken kaynakların yerine geçtiği unutulmamalıdır. Silahlanma yarışı, direnmesi çok zor bir dinamiktir ve devletleri uzun süre etkisi altında bırakabilir. Bu nedenle, silahlanmanın kontrol edilmesi ve barışçıl çözümlerin araştırılması önemlidir.

Bir aktör, hedeflerine ulaşmak için yeterli gücü biriktirebilen durumda olduğunda, fiili bir hegemon olarak kararlarını başka bir aktöre tabi kılmak zorunda kalmaz. Sert güç kullanan devletler, ekonomik ve askeri güçlerine dayanarak çeşitli yöntemlerle amaçlarına ulaşmaya çalışırlar. Bu sebeple, çeşitli zorlama veya tehditlerin kullanımı

³ Güvenlik Paradoksu: Ulusal güvenliği artırmak için ülkelerin askeri kapasitelerini arttırmasının ters etki yarattığı paradoks durumu; diğer devletleri daha tehditkâr ve düşmanca davranmaya iter (Heywood, 2017, s. 505).

kaçınılmaz hale gelmektedir. Sert güç yöntemi, temelde “*havuç ve sopa*” yöntemini uygular.⁴

Amerika Birleşik Devletleri, küresel ekonomide oynadığı önemli rol nedeniyle diğer ülkelere karşı güçlü bir konumda bulunmaktadır. Bu güçlü konumu, bir ülkenin refahını etkileyebilecek çeşitli politika araçlarını kullanabilme kapasitesini de beraberinde getirmektedir. Yaptırımlar gibi ekonomik ve ticari baskılar, ABD’nin diğer ülkeler üzerinde ciddi etkiler yaratma potansiyeline sahiptir. Bu durum, uluslararası ilişkilerde önemli sorunlar ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Örneğin, 2018 yılında İran nükleer anlaşması tartışmalı bir konu olarak gündemdeyken, ABD tarafından İran’a uygulanan yaptırımlar nedeniyle İran’ın ekonomisi büyük darbe almış ve GSYH’si %4,8 oranında küçülmüştür. Bu, ABD’nin sert güç yöntemlerinden biri olan yaptırımların etkisinin göstergesidir. ABD, bu tür sert güç yöntemlerini kullanarak uluslararası ilişkilerde belirli hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak, sert güç yöntemlerinin kullanımıyla beraber önemli etik ve siyasi tartışmalar da ortaya çıkmaktadır. Diğer ülkeler üzerindeki baskı ve tehditler, uluslararası ilişkilerde gerginliklere ve çatışmalara neden olabilmektedir. Dolayısıyla, yaptırımların ekonomik ve sosyal açıdan halka zarar verme potansiyeli bulunmaktadır. Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel ekonomideki etkisi ve güçlü konumu, sert güç yöntemlerini kullanabilme imkanını da beraberinde getirmektedir. Lakin, bu yöntemlerin uzun vadeli etkileri ve beraberinde getirdiği zorluklar dikkate alınarak uluslararası ilişkilerde daha kapsayıcı ve uzlaşmacı politikaların da gözetilmesi gerekmektedir (Euronews, 2018).

Sert güç, uluslararası ilişkilerdeki bir devletin politika yapma ve etki sahibi olma stratejilerinden biri olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu güç yönteminin, karşı taraf üzerinde korku ve çekince yaratması nedeniyle taktiksel olarak etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Rakiplerin kendilerini zayıf hissetmeleri ve olası bir savaştan kaçınma eğilimi göstermeleri, sert gücün etkisini ortaya koymaktadır. Sert gücün bu hızlı etkisi, yumuşak güce kıyasla daha etkili olmasına yol açmaktadır. Bir ülkenin sert gücü, çeşitli kriterler temelinde ölçülebilir. Bu kriterler arasında nüfus veya bölgenin büyüklüğü, ülkenin coğrafi konumu, sahip olduğu doğal kaynaklar, askeri ve ekonomik güç gibi faktörler yer almaktadır. Nüfusun büyüklüğü, bir ülkenin demografik

⁴ Bu yöntem ilk kez “*The Economist* dergisinin 11 Aralık 1948 tarihinde yayınlanan baskısında kullanılmıştır” (Newspaper, 1948).

potansiyelini ve etki alanını belirlemede önemli bir rol oynarken, coğrafi konum, stratejik açıdan avantajlı veya dezavantajlı durumunu etkileyebilir. Doğal kaynaklara sahip olmak, ekonomik açıdan güçlü olmayı desteklerken, askeri ve ekonomik güç ise bir ülkenin uluslararası alanda söz sahibi olabilme kapasitesini yansıtır. Sert gücün etkinliği, belirli bir ülkenin uluslararası ilişkilerdeki pozisyonunu güçlendirmek ve diğer aktörlere karşı etkili bir diplomasi yürütmek için önemli bir araç olarak kullanılmasını teşvik etmektedir. Ancak, sert gücün kullanımı çatışmalar ve gerginliklere de yol açabilir. Bu nedenle, sert güç kullanımında dikkatli bir dengeleme ve uzlaşıcı bir yaklaşımın benimsenmesi, uluslararası ilişkilerin istikrarını ve barışını sağlamak açısından önemlidir.

Son dönemlerde, sert gücün yerini yumuşak güç unsurlarının giderek aldığı gözlemlenmektedir. Özellikle 20. yüzyıl boyunca askeri gücün rolü ve konumu önemli ölçüde değişmiştir. Bir ülkenin askeri gücü, diğer unsurlarla birlikte değerlendirildiğinde, o ülkenin sahip olduğu güç seviyesini anlamada yardımcı olmaktadır. Ancak, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte askeri güç, yeni teknolojik silahların ordunun yapılanmasına dahil edilmesiyle farklı boyutlara taşınmıştır. Soğuk Savaş döneminde süper güçler olarak bilinen ülkelerin nükleer silahlara sahip olmaları, askeri gücün yanı sıra politik bir güç haline gelmiştir. Bu durum, müttefikleri koruma, karar alma süreçlerine etki etme ve rakip ülkelerin rekabet edememesini sağlama gibi alanlarda büyük bir güce sahip olmalarına olanak tanımıştır. Bu nedenle, istedikleri şekilde pazarlık süreçlerini ilerletebilmektedirler (Nye, 1990, s. 71).

İkinci Dünya Savaşı dönemi, realizmin ön plana çıktığı bir süreç olarak bilinirken, uluslararası ilişkilerin anarşik doğasının neden olduğu askeri sektör ve askeri gücün önemi 20. yüzyıl boyunca istikrarlı bir şekilde azalmış olmakla birlikte tamamen ortadan kalkmamıştır. Askeri müdahale yerine diplomatik ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yaptırımlar, ambargolar ve boykotlar gibi çeşitli yöntemlerle baskı uygulama eğilimi gözlenmektedir. Demokratik olmayan ülkeler, uluslararası pazardaki etkilerini bozabilecek askeri güç yerine ülkenin pozisyonunu etkileyebilecek askeri gücü kullanmayı tercih edebilirler. Bu durum, askeri gücün tamamen ortadan kalkmadığı, ancak yeni dönemde farklı yöntemlerin ve stratejilerin tercih edildiği bir uluslararası ilişkiler ortamının varlığına işaret etmektedir (Nye, 2004, s. 28).

Sert güç, askeri ve ekonomik unsurları kullanarak diğer aktörleri etkileme ve zorlama yöntemi olarak tanımlanabilir. Realizm perspektifinden bakıldığında, sert güç genellikle askeri yöntemleri vurgularken, savaşta kullanılan silahlara ve insan kaynaklarına da atıfta bulunabilir. Günümüzde askeri kaynaklar ve eylemler, sadece savaş başlatmak için değil, aynı zamanda yumuşak gücün bir parçası olarak müttefiklere yardım ve koruma sağlamak amacıyla da kullanılmaktadır. Dolayısıyla sert güç, uluslararası ilişkilerde çeşitli amaçlar için çeşitli şekillerde uygulanabilen çok yönlü bir kavramdır. Askeri ve ekonomik unsurların yanı sıra, diğer etkileme yöntemleri de sert gücün bileşenleri olarak değerlendirilebilir (Wilson, 2008, s. 118).

Günümüzde sert gücün askeri boyutu önemli bir dönüşüme uğramıştır. Geleneksel anlamda savaş yürüten büyük güçler, askeri faaliyetlerin yüksek maliyetlerini üretim, eğitim ve nakliye gibi konularda karşılamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, savaş ilan edilen tarafın askerlerini kendi saflarına katmak daha düşük ve ekonomik açıdan avantajlı hale gelmiştir. Sert gücün askeri yönünden sağlanan faydalar günümüzde azalmaktadır. Bunun bir nedeni de nükleer silahların kullanımına yönelik artan endişelerdir.

Tarihte yaşanan deneyimlerden öğrenilen önemli bir ders, nükleer silahların kullanımının insanlık için büyük bir tehdit oluşturmasıdır. 1945 yılında Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atılan nükleer bombalar, bu silahların dehşet verici etkisini gözler önüne sermiştir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte, devletler arasında nükleer füzyon teknolojileri alanında rekabet hızla artmıştır. Rusya ve Amerika, bu alanda 2010 yılında START anlaşmasını imzalamış olsa da füze başlık sayılarını yarıya düşürmeyi kabul etmiş görünse de gerçekte bunu uygulamamış ve füze sayıları 1.550 olarak kalmıştır. Hindistan, Pakistan ve Kuzey Kore gibi diğer ülkeler de nükleer silah alanındaki rekabete katılarak endişe verici bir tablo oluşturmuştur. Bu durum, dünya barışı ve istikrarı açısından önemli bir tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır (Heywood, 2017, s. 510).

Nükleer silahların kullanımı, beraberinde korkunç sonuçları getirebilecek kadar büyük bir tehlikedir ve makul siyasi hedeflerle ölçülemez. Bu nedenle, nükleer silahların kullanımı son derece dikkatli ve özenli bir şekilde ele alınmalıdır. Günümüzde modern silahlar geliştirme ve asker eğitimi için büyük miktarda kaynak harcanmaktadır.

Ancak zamanla, demokrasilerde savaşa karşı duyarlılık artmış ve bu da güç kullanımının demokratik liderler için maliyetli olabileceği anlamına gelmiştir.

Bu durum, ülkelerin politik liderlerinin savaş ve güç kullanımı konusunda daha dikkatli ve ölçülü bir yaklaşım sergilemelerine yol açmaktadır. Demokratik sistemlerde halkın savaşa karşı tutumunun artması, liderlerin savaş kararları almada daha dikkatli olmalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda, güç kullanımı ve askeri operasyonlar büyük bir sorumluluk ve dikkatle değerlendirilmesi gereken konulardır. Ülkeler, savaşa başvurmadan önce diyalog, diplomasi ve barışçıl çözümleri tercih etme eğilimindedirler. Ancak, uluslararası ilişkilerdeki karmaşık ve değişken doğası nedeniyle, güç kullanımı bazen kaçınılmaz olabilmektedir. Bu nedenle, liderlerin güç kullanımı konusunda karar alırken hem uluslararası toplumun hem de kendi halklarının beklentilerini dikkate alması önemlidir (Dimitry & Tulyuyuk, 2017, s. 64).

Devletlerin imajları, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Rusya Federasyonu'nun örneğine bakıldığında, hükümetin bölgede süper güç statüsünü korumak için sert güç yöntemlerini sıklıkla kullandığı görülmektedir. Özellikle 9 Mayıs geçit töreni gibi etkinliklerle ellerindeki gücü ve etkileyciliği sergilemeye çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Rusya, sert güç yöntemlerini kullanarak etkileyici askeri geçit törenleri gibi gösteriler düzenleyerek gücünü ve kararlılığını vurgulamaya çalışmaktadır. Bu tür gösteriler, hükümetin bölgedeki etkinliğini ve liderliğini güçlendirmeye yönelik stratejilerinin bir parçasıdır. Süper güç olarak kabul edilmek isteyen devletler, sert güç unsurlarını kullanarak kendilerini diğer devletlere göstermeye ve gücüne olan inancı pekiştirmeye çalışmaktadır. Ancak, sert güç kullanımının etkili olduğu durumlar kadar, zaman zaman uluslararası toplumda eleştirilere ve tepkilere yol açabileceği de unutulmamalıdır. Bu nedenle devletler, sert güç kullanımını dikkatli bir şekilde dengelemeli ve diğer ülkelerle olumlu ilişkilerin sürdürülmesini sağlamak için yumuşak güç yöntemlerini de etkin bir şekilde kullanmalıdır. Güç kullanımı, devletlerin imajını şekillendirme açısından önemli bir unsurdur ve etkili bir iletişim stratejisi ile dengelemek, uluslararası ilişkilerde başarılı bir liderlik için önemlidir. *“Güç ilişkileri sadece fiziksel, askeri hatta iktisadi ilişkilerden ibaret olsaydı kuvvetle muhtemeldir ki çok daha kırılğan ve kolayca tahrip edilebilir olurdu”* (Tellal, 2010, s. 192; Bourdieu, 2015, s. 200).

1.5.1. Yumuşak Güç (Soft Power)

Uluslararası ilişkiler alanında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, küresel düzlemde önemli dönüşümler ve değişiklikler yaşanmıştır. Yeni dünya düzenine geçiş süreci, küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve toplumsal değişimler, güç kavramının çok boyutlu bir şekilde ele alınmasını gerektiren yeni dinamikleri ortaya çıkarmıştır. Geleneksel anlamda askeri gücün öne çıktığı dönemlerin yanı sıra, güç kavramı artık çok daha geniş bir perspektifle değerlendirilmektedir. Bu dönüşümlerden biri de “yumuşak güç” kavramının giderek daha fazla önem kazanmasıdır. Yumuşak güç, askeri gücün yanı sıra diğer unsurlarla da birleştirilerek etkili bir şekilde kullanılabilen, toplumları ve devletleri etkileyebilme yeteneğini ifade etmektedir. Askeri müdahalelere alternatif olarak, iletişim, kültürel etkileşim, ekonomik bağlar, diplomasi, eğitim ve diğer yumuşak güç unsurları, ülkelerin ve aktörlerin hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır. Yumuşak güç, sert gücün yanında güç dengelerinin ve stratejik rekabetin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Özellikle küresel aktörler, sert gücün getirebileceği olumsuz sonuçlardan kaçınmak ve daha uzun vadeli etki sağlamak için yumuşak güce yönelik stratejiler geliştirmektedirler. Bir ülkenin imajının, kültürel değerlerinin, teknolojisinin ve eğitim sisteminin, etkileyici bir şekilde sunulması ve diğer toplumları etkileme yeteneğini artırması, yumuşak gücün etkinliğini artırmaktadır. Bu doğrultuda, uluslararası ilişkilerde güç kullanımı kavramı, sadece askeri gücün ön plana çıktığı dönemlerin ötesine geçmiştir. Yumuşak güç, uluslararası ilişkilerde aktörlerin stratejik planlamalarında, diplomasi ve iletişim politikalarında önemli bir rol oynamaktadır. Devletler ve diğer aktörler, küresel sahnede etkileyici olmanın yollarını ararken, yumuşak gücün potansiyelini keşfetmek ve etkin bir şekilde kullanmak, güç dengelerini şekillendirmede ve uluslararası ilişkilerde daha barışçıl bir yaklaşımın benimsenmesinde kritik bir adım olmuştur (Nye, 2008, s. 94).

Bu gücün uygulanmasında devletlerin paydaş menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri gözlemlenmektedir. “*Kamu diplomasisi yumuşak gücün teşviki olarak tanımlansa da Melissen için kamu diplomasisi, yumuşak gücün kilit araçlarından yalnızca biridir*” (Melissen, 2005, s. 57).

Joseph Nye, “*Liderliğe Bağlı: Amerikan Gücünün Değişen Doğası*” başlıklı eserinde söz ettiği yumuşak güç kavramını bu şekilde tanımlamıştır;

“Askeri güç ile ekonomik güç, başkalarının fikirlerini değiştirmek için kullanılan sert komuta gücüne birer örnektir. Sert güç ikna (havuç) şeklinde olabileceği gibi tehdit (sopa) şeklinde de olabilir. Ama gücü kullanmanın dolaylı yolları da vardır. Bir ülke, dünya politikasından istediği sonuçları elde etmek için başka ülkeler onun peşinden gitmek istediği, onun değerlerine hayran olduğu, teşkil ettiği örneğe gıpta ettiği, onun refah ve açıklık düzeyine erişmeyi arzuladığı için de alabilir. Böyle bir durumda, dünya politikasının gündemini belirlemek ve diğer ülkeleri cezbetmek, onları askeri ve ekonomik silahlarla tehdit ederek veya bunları kullanarak değiştirmeye zorlamak kadar önemli bir etkiye sahiptir. Bu güç veçhesine, yani istediğin şeyi başkalarının da istemesini sağlamaya, yumuşak güç adını veriyorum” (Nye, 2008, s. 5).

Yumuşak güç kavramı, günümüzün küreselleşmiş dünyasında uluslararası ilişkiler ve stratejik rekabetin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Sert güç kavramıyla kıyaslandığında, yumuşak güç daha farklı ve daha sofistike yöntemlerle etkisini gösterir. Yumuşak güç, askeri müdahale ve zorlayıcı yöntemler yerine ikna edici ve çekici yöntemleri tercih eder. Diplomasi, ekonomik yardım, kültürel etkileşim, eğitim, teknoloji transferi ve medya araçları gibi unsurları kullanarak hedef toplumları etkilemeye çalışmaktadır. Yumuşak güçle sert güç arasındaki temel farklardan biri, devletlerin askeri müdahale tehdidi yerine, değerlerine hayranlık duyulan ve taklit edilen bir model olarak görülme isteğine dayanmasıdır. Yumuşak güç, bir ülkenin veya aktörün çekici ve etkileyici yönlerini vurgular, böylece hedef toplumlar kendi isteğiyle bu modeli benimsemek ve uygulamak ister. Bu sayede, sert güç kullanımına kıyasla daha barışçıl ve uzun vadeli etkiler elde edilebilir. Küreselleşme çağında yumuşak gücün önemi giderek artmaktadır, çünkü iletişim ve bilgi akışının hızlı bir şekilde gerçekleştiği bu dönemde, toplumları etkilemek ve dünya sahnesinde etkin olmak için sadece askeri güce dayalı yaklaşımlar yetersiz kalmaktadır. Yumuşak gücün etkin kullanımı, devletlerin ve aktörlerin küresel arenada rekabetçi bir avantaj elde etmesine yardımcı olmaktadır (Nye, 2004, s. 19). Bir devletin nüfusunu kazanmayı hedef alması, oldukça maliyetli bir süreçtir, ancak diğer yöntemlere göre daha verimlidir. Bu yüksek maliyetin nedeni, kendi hedeflerine ulaşmak için birisini zorlamak yerine kendi düşüncelerini onlara empoze etmeye çalışmanın daha zor olmasıdır. Bu zorluğun temelinde, insanların kendi inançlarını değiştirmeye ikna etmek ve onların desteğini kazanmak için yoğun çaba gerekliliği yatar. Bu, zaman alıcı ve kaynaklarını tüketici bir süreç olabilir, ancak uzun vadede daha etkili sonuçlar getirmektedir (Wilson, 2008, s. 124).

Yumuşak güç araçları devletin dış politikasının önemli bir parçasını oluşturarak

yerleşik bir kavram haline gelmiştir. Nye’ın yaklaşımına göre yumuşak güç kavramı, bir ülkenin kültürüne, siyasi ideolojisine ve dış politikasına dayalı bir güçtür. Bu açıklamaya atfen yumuşak güç, devletin iç ve dış faktörlerinin bir bileşimi olarak tanımlanabilir. Buradaki dış faktörler; ülkenin jeopolitik durumu, uygarlık seviyesi, ekonomik ve politik devlet kalkınma modelleri, ülkenin kalkınma stratejisi ve bilgi kaynaklarıdır. İç faktörler ise; ideoloji, yaşam kalitesi ve standardı, zihniyet, kültür ve diğer değerler topluluğudur. Bu faktörlerin kombinasyonu devletin müessir ve cazibeli bir imajının yaratılmasına katkıda bulunmaktadır (Dimitry & Tulyuyuk, 2017, s. 66).

Yumuşak güç, bir ülkenin çekici imajına dayalı olarak diğer ülkeleri etkileme yeteneğidir. Bu kavram, milli çıkarları barışçıl yollarla ve şiddet içermeyen bir şekilde takip etmenin bir yolu olarak bilinir. Yumuşak güç, maddi olmayan kaynakların kullanılmasıyla, istenen dış siyaset sonuçlarının elde edilmesini amaçlar. Yumuşak gücün gerçekleştirilmesi, çekicilik, isteklilik ve sempati ilkelerine dayanır. Bir örnek üzerinden bu yöntemi açıklamak mümkündür. Gençler arasında yapılan anketlerde, “*Nerede yaşamak veya eğitim almak isterdin?*” sorusu sorulduğunda, birçok kişinin tercih ettiği ülkeler arasında “*ABD ve Avrupa*” yer almaktadır. Bu tercihlerin başlıca nedenleri arasında yaşam standartları, sosyal hayat, eğitim gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu durumu yumuşak güç kavramı açısından ele aldığımızda, Hollywood, Netflix gibi kuruluşların insanları teşvik edip bu ülkelere hayranlık duymalarını sağladığı görülmektedir. Bu, bilinçaltında bırakılan izlenimler ve çekici imajlar sayesinde bu ülkelerin yumuşak güç yöntemlerinden birisidir (Pınar, 2017, s. 253). Elbette, yumuşak güç kaynağı olarak kültür tek başına yeterli değildir. Örneğin, Coca-Cola ve McDonald’sın dünya genelinde yayılması, ABD politikasının tüm ülkelere benimsendiği anlamına gelmemektedir.

Kültürel ürünlerin ve markaların uluslararası alanda popüler hale gelmesi, o ülkenin kültürünün küresel düzeyde tanınmasına katkı sağlar. Fakat, bu durum, otomatik olarak o ülkenin politikalarının veya değerlerinin evrensel düzeyde kabul gördüğü anlamına gelmez. Kültürel etkileşimler, farklı ülkeler arasındaki anlayışı artırabilir ve çeşitli ürünler, müzikler, filmler veya spor etkinlikleri gibi kültürel ürünler, insanların diğer ülkeler ve kültürler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasına katkı sağlayabilir. Yumuşak güç unsuru olarak kültür, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bir ülkenin kültürel ürünleri ve sanatı, diğer ülkelere merak

uyandırabilir ve bu, o ülkenin kültürüne olan ilgiyi artırabilir.⁵

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra devletlerin diplomasi yoluyla yumuşak güce yönelim gösterdiği gözlemlenmiştir (Özev, 2012, s. 66). Hızla gelişen iletişim araçları, medyanın savaşa olan etkisini önemli ölçüde artırmıştır. Kültürel yayılmanın bir diğer yolu da ticarettir ve bu süreç kişisel temas, ziyaretler veya ticari etkileşimler yoluyla da gerçekleşebilmektedir. Kitle sporları da kültürel değerlerin yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde basketbol (NBA) gibi kitle sporları, dünya genelinde 750 milyon kişi tarafından izlenmektedir. Siyasi bilgiler, spor takımlarının veya ünlülerin eylemleri gibi unsurlar, televizyon ve filmlerde gösterilen çeşitli görüntüler aracılığıyla kamuoyunu etkileyerek, insanların bilincine aktarılmaktadır. Kamuoyunun önemi, uluslararası ilişkilerde ve dış politika süreçlerinde çeşitli açılardan değerlendirilmektedir. Öncelikle, kamuoyu karar alıcılara yetki vererek bu yetkinin geri alınmasını mümkün kılar. Ayrıca, kamuoyu, karar alıcıların hayatını zorlaştırabileceği gibi kolaylaştırabileceği önemli bir etkidir. Kamuoyunun etkisi, dış politika süreçlerinin yönünü belirleyebilme kabiliyetiyle de öne çıkar. Bu nedenlerle, devletler kültürel etkileşimler ve yumuşak güç unsurlarını, dış politikada etkili bir şekilde kullanma eğilimindedirler. Yumuşak güç, uluslararası ilişkilerde anlayışı artırarak, karşılıklı iş birliğini teşvik ederek ve dünya genelinde karşılıklı saygı ve bağların oluşmasına katkıda bulunarak, devletler arasındaki iletişimi güçlendirebilir (Şener, 2014).

1.5.2. Akıllı Güç (Smart Power)

Akıllı güç, uluslararası ilişkilerde ve dış politika stratejilerinde sıklıkla kullanılan önemli bir kavramdır. Bu kavram, Joseph Nye tarafından ortaya atılmış ve sert ile yumuşak güç arasındaki sentezlenmiş bir yaklaşımı ifade etmektedir. Akıllı güç, devletlerin etkili ve başarılı bir şekilde diğer devletler ve aktörlerle etkileşim kurmasını ve hedeflerine ulaşmasını sağlamak amacıyla sert ve yumuşak güç unsurlarını dengeli bir şekilde kullanma stratejisini temsil etmektedir. Sert güç, askeri ve ekonomik gücü içerir ve genellikle bir devletin politik ve ekonomik baskı uygulayarak diğer devletler üzerinde etki sahibi olmasını sağlar. Yumuşak güç ise, bir devletin kültürel çekiciliği,

⁵ Kuzey Kore lideri Kim Jong'un "Hollywood filmlerini izlemeyi sevmesine rağmen nükleer silah geliştirmekten vazgeçmemektedir" (Parmar & Cox, 2010, s. 8).

değerleri, politik ideolojisi ve kültürel yayılması yoluyla diğer devletlerin sempatisini kazanmasını amaçlamaktadır (Nye, 2009, s. 160).

Akıllı güç, sert ve yumuşak gücün avantajlarını bir araya getirerek daha etkili bir uluslararası etkileşim sağlamaktadır. Sert güç, bir devlete askeri kapasite ve ekonomik güç sağlayarak caydırıcılık oluştururken; yumuşak güç, çekicilik ve güven inşa ederek başka ülkelerin iş birliğine istekli olmasını sağlamaktadır. Akıllı güç, her duruma ve hedefe uygun olarak kullanılabilir, bu nedenle esnek bir strateji olarak kabul edilmektedir. Akıllı güç, uluslararası ilişkilerde diplomasi ve etkileşimde etkin bir araç olarak görülmektedir. Bir ülkenin akıllı güç stratejisi, diğer ülkelerle iş birliği ve ilişkilerin geliştirilmesi, sorunların çözümü ve uluslararası platformlarda liderlik gösterme gibi hedefleri kapsamaktadır. Bu nedenle, akıllı güç, dış politika formülasyonunda ve uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, akıllı gücün etkin kullanımı, uygun politika tasarımı, stratejik planlama ve kültürel anlayış gerektirir (Nye, 2003).

Kavram, akademik literatürde dikkat çekici bir şekilde ele alınmış ve Nossel tarafından 2004 yılında “Foreign Affairs” dergisinde yayımlanan Akıllı Güç başlıklı makalesiyle tanımlanmıştır. Bu makale, uluslararası ilişkiler ve dış politika alanındaki tartışmaları zenginleştiren önemli bir katkı sunmuştur. Bu kavram, uluslararası toplumun giderek karmaşıklaştıran ve değişen dinamiklerine uygun politika tasarımlarının geliştirilmesi ve etkili dış politika stratejilerinin oluşturulması açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Woodrow Wilson’ın Birinci Dünya Savaşı sonrası istikrarlı bir uluslararası düzen kurma çabaları büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak bu, liberal uluslararası vizyonunun daha sonra Franklin Roosevelt tarafından kullanılmasıyla Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin faşizmi yenmelerine yardımcı oldu. Savaş sonrası dönemde Harry Truman, pragmatizmi Woodrow Wilson’ın idealizmiyle birleştirerek liberal uluslararası bir ajandayı şekillendirdi ve bu ajanda, küresel serbest ticaret sistemi oluşturulması ve Avrupa ile Japonya’nın yeniden yapılanması gibi önemli başarıları yönlendirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, savaşın yıkıcı etkilerini yeniden inşa etmek ve Sovyet hırslarını sınırlamak gibi çeşitli zorluklarla karşılaştığında, yükü tek başına taşımak yerine, Birleşmiş Milletler ve NATO gibi müttefikler ve kurumlar içeren bir bağımlı ağ oluşturdu. Amerika Birleşik

Devletleri, bu düzenin merkezinde yer alsa da onu sürdürme görevini paylaşmıştır (Nossel, 2004, s. 132).

John F. Kennedy, Sovyet tehdidine etkili bir yanıt vermek amacıyla Washington'un sadece Moskova'ya karşı sert politikalar izlemesi gerektiği düşüncesini kabul etmekle kalmamış, aynı zamanda kendi kendine belirleme, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri savunmanın da önemli olduğunun bilincindeydi. Başkanlık yemininde, dünya genelindeki insanların haklarını koruma amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin çaba göstermesinin, ulusal çıkarlara hizmet edeceğini vurgulamıştır. Çünkü *“bir özgür toplum, fakir olan birçok insana yardım edemezse, zengin olan birkaç kişiyi kurtaramaz”* (Nossel, 2004, s. 133). Muhafazakârlar, Sovyet saldırganlığına karşı durmak için demokrasi ve özgürlüğün yayılması çabalarını desteklerken, ilerlemeci kesimler ise demokrasi ve özgürlüğün korunması amacıyla sınırlama politikasını desteklemiştir. Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri içinde genel bir uzlaşma oluştu ve bu, ülkenin uluslararası ilişkilerde elini güçlendirmiştir. Ancak, Kennedy'den sonra liberal uluslararası ilişkilerin ivmesini kaybetmiştir. Bu düşüş, Vietnam Savaşı ile başladı; burada demokrasiyi genişletme hedefi zorlu ve Amerika Birleşik Devletleri'ni liberal değişimin bir destekçisi olarak zayıflatan otoriter yöntemlere ve gizlilik uygulamalarına başvurulmasına yol açmıştır. Vietnam'ın neden olduğu zarar o kadar kalıcıydı ki, liberal ideallerin son zaferi olan Soğuk Savaş'ın sona ermesi bile ilerlemecileri cesaretlendirmede. Bunun yerine, küresel liderliğe dair derin bir belirsizlik dönemi başlattı. Vietnam'ın etkisi, Ronald Reagan'ın 1984'te Lübnan'dan asker çekmesi ve on yıl sonra Bill Clinton'ın Somali'den çekilmesi gibi olaylarda da hissedildi; bu iki durumda da Washington potansiyel sorunlardan kaçınmak için çekilmek zorunda kalmıştır (Nossel, 2004, s. 135).

Akıllı güç kavramı, sert ve yumuşak gücün sentezi olarak önemli bir stratejik yaklaşım sunmaktadır. Bu kavram, uluslararası ilişkilerde ve dış politikada etkili bir şekilde güç kullanımı ve etkileşim için kritik bir role sahiptir. Ancak, akıllı gücün etkili bir şekilde kullanılması, iyi planlanmış ve koordine edilmiş stratejilerin benimsenmesini ve güç unsurlarının dengeli bir şekilde entegre edilmesini gerektirir. Akıllı güç temelinde bunlar üzerine kuruludur, bunlar; *“ittifaklar, ortaklıklar ve kurumlar, küresel gelişme, kamu diplomasisi, ekonomik entegrasyon, yenilik ve teknoloji”* olarak sıralanmaktadır (Yatağan, 2018, s. 74).

Savunma Bakanı Robert Gates, Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin diplomatik ilişkiler, ekonomik yardım ve iletişim dahil olmak üzere yumuşak güç araçlarına daha fazla kaynak ve çaba tahsis etmesi gerektiğini savundu. Çünkü sadece askeri güç, Amerika'nın dünya çapındaki çıkarlarını savunmada yeterli olamaz. Gates, askeri harcamaların yıllık olarak neredeyse yarım trilyon dolar olduğunu, buna karşılık Dışişleri Bakanlığı bütçesinin ise 36 milyar dolar olduğunu belirtmiştir (Shanker, 2007). Pentagon, hükümetin en iyi eğitilmiş ve en iyi kaynaklı kolu olabilir, ancak sert gücün kendi başına neler başarabileceği konusunda sınırlamalar vardır. Demokrasiyi, insan haklarını ve sivil toplumun gelişimini teşvik etmek, bir silah namlusunun yardımıyla en iyi şekilde ele alınmaz. Amerikan askeri, etkileyici bir operasyonel kapasiteye sahip olabilir, ancak işleri halledebilmesi için Pentagon'a sık sık başvurması, aşırı militarize bir dış politika imajına yol açmaktadır.

Joseph Nye, yumuşak gücün temelini müttefikleri cezbetme yeteneğinde yattığı, sert gücün ise yaptırımlar veya askeri müdahale gibi zorlayıcı eylemlerle ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Akıllı güç, bu iki gücün etkili bir şekilde birleştirilmesiyle, bir devletin uluslararası alanda daha etkili bir konum elde edebilmesine ve politikalarını başarıyla yürütebilmesine olanak sağlayan bir stratejik yaklaşımdır. Akıllı güç, dış politika ve uluslararası ilişkilerde başarılı bir strateji olarak kabul edilir ve devletlerin çeşitli güç unsurlarını etkili bir şekilde entegre etmelerini gerektirir. Yumuşak güç, bir devletin kültürel değerleri, normları ve diplomatik ilişkileri yoluyla diğer ülkelerle çekicilik oluşturmaya yardımcı olurken; sert güç, askeri kapasite ve ekonomik güçle caydırıcılık oluşturur ve ulusal çıkarlarını savunmaya yönelik zorlayıcı önlemler alır. Akıllı güç, her bir duruma ve hedefe uygun olarak esnek bir şekilde uygulanabilirlik gösterir. Bu nedenle, bir devletin uluslararası alandaki politikalarının başarısı, akıllı güç unsurlarının dikkatli bir şekilde entegre edilmesi ve etkili bir stratejik planlama ve koordinasyon süreciyle doğrudan ilişkilidir. Akıllı güç, bir devletin uluslararası ilişkilerde liderlik rolü üstlenmesine ve diğer aktörlerle iş birliğine dayalı bir diyalog ve etkileşim kurmasına olanak sağlayarak, daha geniş bir küresel çapta etkili bir şekilde rol oynamasına yardımcı olur (Nye, 2003; Nye, 2009).

“ABD'nin Taliban hükümetini ikna etmek için yumuşak güç kullanım tekniklerini etkin bir şekilde kullanamayacağını, ancak sert güç unsurlarını kullanması gerektiğini açıklaması buna bir örnektir” (Nye, 2009, s. 163). Crocker akıllı gücün, “diplomasinin

stratejik kullanımını, ikna etmeyi, güç ve etkinin uygun maliyetli politik ve sosyal olarak makul bir şekilde yansıtılmasını içerdiğine inanmaktadır” (Crocker, 2007, s. 165). Örneğin, ÇHC’nin akıllı güç stratejisi, ekonomik büyüme, teknolojik ilerleme ve küresel iş birliği alanlarında etkin bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir. Bu durum, akademik çevrelerin Çin’in uluslararası rolü ve güç dengesi konusundaki çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Ancak, akıllı güç stratejisinin başarısının sürdürülebilirliği, iç ve dış politika faktörlerinin dikkatli bir şekilde yönetilmesi ve uluslararası alanda güvenilirliğin sürdürülmesine bağlıdır (Koreh, 2015, s. 27).

Akıllı güç stratejisi, modern dünya siyasi sistemine geçiş döneminde ortaya çıkan ve uluslararası ilişkiler alanında önemli bir rol oynayan bir yaklaşımdır. Bu strateji, askeri ve ekonomik güç unsurlarını temassız bir şekilde kullanarak, düşmandan uzak mesafede bulunan bir ülkenin potansiyelini etkili bir biçimde kullanmayı hedefler. Aynı zamanda, önceki nesil savaşların yarattığı yıkımı en aza indirmek için de aktif olarak kullanılmaktadır. Bu sayede, stratejik hedeflere ulaşmak için düşmanla doğrudan temas kurmadan, etkili bir şekilde mücadele edilebilir. Akıllı güç stratejisinin temel amacı, düşmanı askeri ve siyasi kontrol sistemlerini etkisiz hale getirerek teslim olmaya zorlamaktır. Bu, savaşın geleneksel kavramlarına göre daha az hasara yol açarak hedeflere ulaşmayı mümkün kılar. Askeri direnişi ortadan kaldırarak düşmanın direncini kırmak ve teslimiyete yönlendirmek, barışçıl bir sonuç elde etmeyi kolaylaştırabilir. Bu strateji, modern teknolojinin gelişimi ve dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte daha da önem kazanmıştır. Bilgi teknolojileri, uzaktan iletişim ve siber alanlarda yapılan müdahaleler, akıllı gücün etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, bu stratejinin etik ve hukuki boyutları da dikkate alınmalıdır. Temassız bir şekilde mücadele etmek, sivil kayıpların önlenmesi açısından avantajlı olsa da hedeflerin sınırları ve savaş hukuku konusunda ciddi tartışmaları beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak, akıllı güç stratejisi, modern dünya siyasi sistemine entegre olan etkili bir yaklaşımdır. Askeri ve ekonomik gücün temassız bir şekilde kullanılması, stratejik hedeflere ulaşma açısından avantaj sağlayabilir. Ancak, bu stratejinin kullanımı sivil kayıpların önlenmesi ve uluslararası hukuka uygunluğu açısından dikkatli bir şekilde yönetilmelidir. Akıllı güç, uluslararası ilişkilerdeki güç dengesi ve etkili stratejilerin belirlenmesi bağlamında önemli bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir (Nye, 2019, s. 47).

Tarihsel perspektifte incelendiğinde, akıllı güç kavramı, 2003 yılında İkinci Irak Savaşı gibi olaylarla örneklendiği gibi sert gücün tek başına yeterli olamayacağı gerçeği üzerine kurulmuştur.⁶ Bu bağlamda, akıllı güç kavramı, sert ve yumuşak gücün zamanla yetersiz kaldığı durumlarda başvurulmuş ve uluslararası ilişkilerde etkili stratejiler geliştirmek için diplomasi, dış destek, kültür ve değerlerin yaygınlaştırılması gibi uygulamaların önemli bir rol oynadığı bir yaklaşımdır. Literatürde, akıllı gücün özellikle karmaşık ve dinamik uluslararası ortamlarda daha etkili sonuçlar elde etmek için kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ancak, diğer güç kavramları gibi, akıllı güç kavramı da belirli bir dönem sonra yetersiz kalmış ve evrilmeye başlamıştır. Uluslararası sistemdeki sürekli değişim ve yeni güvenlik tehditleri, akıllı güç yaklaşımının bazı sınırlamalarını ortaya çıkarmıştır. Teknolojideki ilerlemeler, siber alanın önemi ve bilgi çağındaki hızlı iletişim, güç dengelerini ve stratejik hesaplaşmaları yeniden şekillendirmiştir. Bu bağlamda, akademik literatürde akıllı güç kavramının güncelliği ve etkinliği hakkında tartışmalar sürmektedir. Akıllı güç stratejisi, günümüzün karmaşık ve belirsiz uluslararası ortamında hala önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, uluslararası ilişkilerdeki hızlı değişim ve güvenlik tehditleri karşısında sürekli olarak revize edilmeye ve geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla akıllı güç kavramı, sert ve yumuşak gücün sınırlılıklarını aşmak ve etkili bir uluslararası politika yürütmek için farklı araçların ve stratejilerin entegrasyonunu öngören önemli bir yaklaşımdır. Lakin güç kavramları akademik literatürde, güncelliğini koruyan, sürekli evrilen bir kavram olarak araştırmacılar ve politika yapıcılar arasında ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Bu da diğer güç kavramları gibi akıllı güç kavramı da belirli bir dönem sonra yetersiz kalmasına sebebiyet vermiştir. Bu kavramın yetersiz kalması birkaç nedenle ilişkilendirilebilir:

Çıkar Çatışmaları: Uluslararası ilişkilerde farklı ülkelerin çıkarları genellikle karşıt olabilir. Akıllı güç kullanımı, bu çatışmaları çözmek için daha karmaşık ve zorlu bir süreci gerektirir.

⁶ 2003 yılında ABD liderliğindeki bir koalisyonun, Saddam Hüseyin'in Irak yönetimini devirmek amacıyla Irak'a saldırmasıyla başladı. ABD, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu iddia ederek savaşı başlattı, ancak daha sonra bu iddiaların doğru olmadığı ortaya çıktı. Savaş, Irak'ın istikrarsızlaşmasına ve bölgede daha fazla çatışmaya yol açmıştır.

Uluslararası Hukuk ve Normlar: Akıllı güç kullanımı, uluslararası hukuk ve normlar tarafından sınırlanır. Bu nedenle, bir ülkenin uluslararası arenada akıllı güç kullanma yeteneği, bu sınırlamalara bağlıdır.

Politika ve Liderlik: Akıllı güç kullanmak, etkili politika ve liderlik gerektirir. Politika yapıcılar arasındaki farklılıklar ve liderlik eksiklikleri, akıllı gücün yetersiz kalmasına yol açabilmektedir.

Küresel İş birliği: Uluslararası sorunların çözümü genellikle uluslararası iş birliği gerektirir. Farklı ülkeler arasında iş birliği eksikliği, akıllı gücün yetersiz kalmasına neden olabilmektedir.

Değişen Güç Dengeleri: Uluslararası sistemin güç dengeleri zaman içinde değişebilir. Bir ülkenin akıllı güç kullanma yeteneği, bu değişen güç dengelerine bağlı olarak etkili veya yetersiz olabilir.

Sonuç olarak, akıllı güç kullanımının uluslararası ilişkilerdeki etkinliğinin, çeşitli faktörler ve zorluklar nedeniyle sınırlı olabileceği görülmektedir. Bu faktörler arasında çıkar çatışmaları, uluslararası normlar, politika ve liderlik yetenekleri, küresel iş birliği ve güç dengeleri gibi etmenler bulunmaktadır.

1.5.3. Keskin Güç (Sharp Power)

Keskin güç kavramı, akademik literatürde henüz yeni olmasına rağmen, birçok bilimsel araştırma tarafından incelenmeye başlanmıştır. Belirli devletlerin kullandığı yöntemler, ne sert güç kategorisine dahil edilecek kadar zorlayıcı, ne de yumuşak güçle ilişkilendirilecek kadar yumuşak niteliktedir. Bu yeni kavram, özellikle uluslararası ilişkiler ve dış politika alanında ilgi çekici bir konu olarak gelişmektedir. Jessica Ludwig ve Christopher Walker tarafından *Foreign Affairs* dergisinde tanıtılan keskin güç kavramı, uluslararası arenada güç kullanımının ve etkileşimin karmaşıklığını anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır (Walker & Ludwig, 2017c). “*Ulusal Demokrasi Vakfı- NED*” tarafından ele alınan “*Keskin Güç: Artan Otoriter Etkisi*” antetli makalede, hükûmete yönelik siyasal açıdan gerçekleştirilen tehditleri ve etkileşim yöntemlerini incelemektedir. Bu raporda keskin güç, “*devletlerin içine sızma, medya ve kamuoyunu kendi isteklerine uygun şekilde yönlendirme, haberlerin manipülasyonu, siyasi ve ekonomik aktörler üzerinde baskı kurma, siber saldırılar*” gibi

unsurlarla tanımlanarak tehlikeli bir kavram olarak vurgulanmıştır (National Endowment For Democracy, 2017, s. 8).

Keskin güç, diğer güç türlerine kıyasla daha karmaşık ve sofistike bir stratejidir. Kendine özgü özellikler taşıyan bu yaklaşım, hedeflenen ülkenin iç siyasetini etkileyerek toplumsal istikrarını zayıflatma amacını taşır. Bu yolla ulusal güvenliği tehdit etmeye çalışırken, kamu bilincini yönlendirme ve liderlik etme gibi amaçlar gütmektedir. Ayrıca, demokrasinin cazibesini azaltmak için yanıltıcı bilgiler ve sahte haberler gibi manipülatif unsurlarla birleşir (Nye, 2018).

Yumuşak güç, çekicilik yoluyla etkilemeyi, keskin güç ise olumlu imajın yanı sıra manipülasyon ve yanlış bilgilendirme faaliyetlerini içermeyi hedeflemektedir. Devletlerin kendi imajlarını stratejik bir şekilde olumlu yönde şekillendirmeye çalışmaları, doğru bir yaklaşımdır. Ancak bu tür faaliyetleri, rakiplere karşı üstünlük sağlamak için manipülatif unsurlar içeren keskin güç faaliyetlerine dönüşebilir (Walker & Ludwig, 2017c, s. 6).

Walker keskin gücü; medya, akademi, kültür ve yayıncılık olarak sınıflandırırken, Paolo Messa ise keskin gücü dört farklı alanda kategorize etmektedir. Bunlar: kamuoyunu, siyaseti, ekonomiyi ve siber alanı kanalize etmek için tasarlanmış keskin güç yöntemini ihtiva etmektedir (Walker C. , 2018, s. 13; Messa, 2019, s. 32). Messa ve Walker'ın aksine Elina Melin keskin gücü etki kanalları üzerinden değil, bileşenleri üzerinden kategorize etmeye çalışmıştır. Melin'e göre keskin güç; manipülasyon, sansür, propaganda, kontrol ve etki olarak kategorize edilmektedir (Melin, 2021, s. 37). Walker'e (2016, s. 58) göre keskin güç:

- “Kendi rejimleri dahilinde vatandaşların özgürlüklerinin kısıtlanması,
- Dezenformasyon yöntemlerinin kullanılması, bilgilerin tahrif edilmesi ve siber saldırılar,
- Vize politikası alanındaki manipülasyonlar,
- Özgür basın üzerindeki baskı, batı demokrasilerinin açıklığı sayesinde medya aracılığıyla demokratik ülkelerdeki bilgi varlığını genişletmek,
- Fikirler, ilkeler düzeyinde demokrasiye olan inancı (Rusya’da Russia Today ve Çin’de CGTV gibi devletle bağlantılı medya kuruluşları vasıtasıyla) yok ederek kırmaya çalışmak olarak tanımlamıştır.”

Kim Taehwan'ın (China's Sharp Power and South Korea's Peace Initiative, 2019) “Çin’in Keskin Gücü ve Güney Kore’nin Barış Girişimi”, Anna-Marie Brady’nin (Magic Weapons: China's political influence activities under Xi Jinping, 2017) “Sihirli Silahları: Xi Jinping Altında Çin’in Siyasi Nüfuz Faaliyetleri” ve Gilbert Rozman’ın (Chinese Sharp Power and U.S. Values Diplomacy: How Do They Intersect?, 2019) “Çin’in Keskin Gücü ve ABD Değerleri Diplomasisi: Nasıl Kesişiyorlar?” gibi çalışmalarla keskin güç kavramı üzerine literatürde makaleler ve araştırmalar yazılmaya başlamıştır.

Keskin gücün oluşumunda etkili olan nedenler:

- 1) Dijital Devrim: İnternet ve sosyal medya gibi dijital platformlar, bilgiyi hızlı bir şekilde yayma ve manipüle etme fırsatı sağlamıştır. Bu, keskin gücün etkili bir şekilde kullanılmasına olanak tanımaktadır.
- 2) Küreselleşme: Ülkelerarası etkileşim arttıkça, devletlerin birbirlerinin içişlerine müdahale etme veya manipülasyon yapma isteklerinin artması.
- 3) Değişen Politik Ortam: Siyasi belirsizlik ve bölünmüşlük, keskin gücün stratejilerini kullanma isteğini artırabilir. Özellikle, bir ülkede iç bölünmeler veya siyasi istikrarsızlık varsa, dış müdahale fırsatlarını artırabilir.
- 4) Ekonomik Güç: Ekonomik güç sahibi ülkeler, bu gücü kullanarak diğer ülkeleri etkileme arzusu taşıyabilirler.

Tarihsel olarak, benzer taktikler farklı isimler altında farklı dönemlerde kullanılmıştır. Soğuk Savaş döneminde, propaganda, casusluk ve bilgi manipülasyonu gibi yöntemler sıkça kullanılmıştır. Ancak, dijitalleşme ve küreselleşme ile birlikte, bu tür faaliyetler daha geniş bir kitleye hızlı ve etkili bir şekilde ulaşma imkânı bulmuştur. Özellikle son yıllarda, sosyal medyanın etkisiyle bilgi manipülasyonu ve yanıltıcı bilgi yayılması, keskin güç yönteminin yükselmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Keskin gücün olumsuz etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- *Savaş ve Çatışma*: Keskin güç, ülkeler arasında savaş ve çatışmaya yol açabilir. Bu durum, keskin gücün yanlış kullanımı veya diğer ülkelerle gerilim yaratan politikaların izlenmesi sonucu ortaya çıkabilir.

- *İstikrarsızlık*: Keskin güç, bir ülkede istikrarsızlık yaratabilir. Örneğin, diğer ülkelerle olan gergin ilişkiler, ekonomik veya askeri çekişmeler, ülkede sosyal ve siyasi istikrarsızlık yaratabilir.
- *Ekonomik Etkiler*: Keskin güç, ekonomik sonuçlar da doğurabilir. Ülkelerin birbirleriyle rekabet etmek için kullanacakları kaynakların yetersiz olması, ticaret anlaşmazlıkları veya diğer ekonomik faktörler, keskin gücün olumsuz etkileri arasında yer alır.

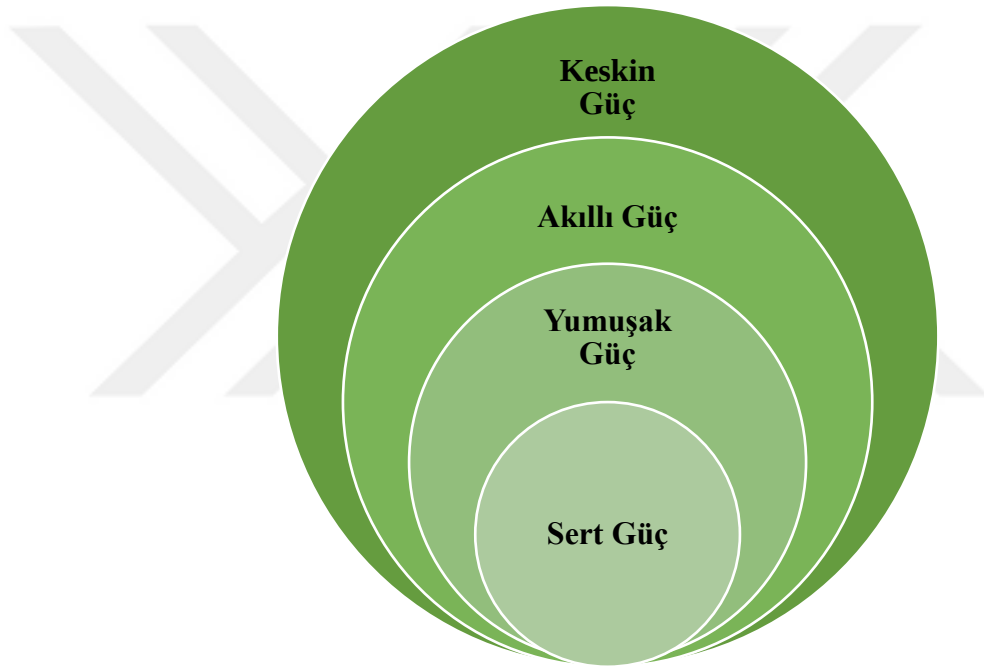
Tablo 1. Means of use and characteristics of the concept of power (*Güç kavramının kullanım araçları ve özellikleri*)

Güç Çeşitleri	Sert Güç	Yumuşak Güç	Akıllı Güç	Keskin Güç
Uygulayıcısı	Devlet	Devlet, dış politikada aktif rol alan aktörler (örgüt, kurum, parti, kültürel oluşumlar)	Devlet + dış politikada aktif rol alan aktörler + uzmanın özel rolü	Devlet + dış politikada aktif rol alan herhangi bir aktör
Kullanılan Öncelikli Kaynaklar	Askeri potansiyel	Ekonomi, kültür, spor, eğitim	Ekonomi, kültür, spor, eğitim + askeri potansiyel + uluslararası sözleşmeli ilişkiler	Bilgi, manipülasyon + propaganda, dezenformasyon + siber alan

Yukarıda oluşturulan tablo, güç kavramları arasındaki olası farkları ve benzerlikleri daha kolay bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Özellikle keskin güç kavramının sınırlarının belirlenmesi açısından bu tablo çok önemlidir.

- *Benzerlikler*: Tüm yöntemler, devletlerin dış politikada kullanabileceği farklı güç kaynaklarını ele alır.
- *Farklılıklar*: Sert güç, fiziksel ve maddi kaynakları içerirken, yumuşak güç kültürel, tarihi ve ekonomik kaynakları içermektedir. Akıllı güç, stratejik düşünce ve diplomatik araçları içerirken, keskin güç devletler arasındaki güç dengelerini vurgulamaktadır.

Farklı disiplinlerde yapılan araştırmalar, güç kavramlarının karmaşık bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Geniş bir perspektiften bakıldığında, güç kavramlarının birbirleriyle ilişkili olduğu ve birinden diğerine geçişlerin mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Güç kavramları arasında etkileşim ve birbirini tamamlayıcı yönler bulunmaktadır. Keskin güç, diğer güç türleriyle bir araya gelerek daha etkili bir şekilde kullanılabilir ve aktörlerin pozisyonlarını güçlendirmelerine yardımcı olabilir. Bu nedenle, güç dengesi ve uluslararası ilişkiler alanında yapılan araştırmalar, farklı güç türlerinin nasıl birbirini etkilediğini anlamak ve ulusal çıkarları korumak için etkili stratejiler geliştirmek açasından büyük önem taşımaktadır.

şekil 1. The level of relationship between power concepts (*Güç kavramları arasındaki ilişki düzeyi*).

Keskin gücün işleyiş yöntemi, yumuşak ve akıllı gücün tam tersi olarak bilinmektedir. Nye’a göre, keskin güç “*bilginin duişmanca bir silah olarak kullanılmasından söz ediyoruz*”. Bu yaklaşım demokratik devletlerdeki bağımsız kurumların bütünlüğünü baltalamak için sansür veya bilgi manipölasyonu yoluyla bilgi akışını etkilemeye çalışan bir şekilde ifade edilebilir (Nye, 2018, s. 11). Nye’ye göre, keskin güç, duişmanca amaçlar için aldatıcı bilgi kullanımı yoluyla başka bir devletin istediğini yapmasını sağlamak için şiddet ve baskı kullanarak bir nevi sert güç

kullanmaktadır. Ancak, keskin gücü sert güçten ayıran en esas özelliği, gizlilik yeteneğidir. Sert güç kullanımında, amaca ulaşmak için askeri güçle tehdit etmek gibi daha açık yöntemler kullanılırken, keskin güç daha gizli ve kamuoyunda belirgin olmayan taktiklerle hedefine ulaşmaktadır.

Greene’e (2020, s. 8) göre *“keskin güç kullanan bir ülkenin eylemlerinin açık olması amaçlanmamıştır, bu eylemleri gerçekleştiren bir devlet örneğin; bir seçim döngüsü sırasında sosyal medya vasıtası ile sahte haberleri yaymak için devlet tarafından yürütülen bir programı finanse ettiğini inkâr edebilmek ister”*.

Akıllı güç yöntemi, diplomasi, dış destek gibi araçların kullanımı belirli bir dönem boyunca etkili olmuş olsa da zaman içinde yetersiz kalmış ve sonuç olarak keskin güç kavramına olan ilgi artmıştır. Diplomasi üzerindeki bilgi akışı ve manipülasyon, dış destek yoluyla çıkarlar doğrultusunda fon sağlama gibi unsurlar, akıllı güç ile keskin güç arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Akıllı gücün unsurları, teknoloji ve diplomasi stratejileri gibi yöntemlerle yürütülen güç faaliyetlerinde, keskin gücün kapsamı içinde de kullanılmaktadır. Devletler, askeri yeteneklerin yanı sıra dış politika süreçlerinde arka kanal diplomasi, ekonomi ve bilgi gibi alanlardan yararlanarak çıkarlarını elde etmektedir.⁷ Bu şekilde, rakip tarafın temelleri içeriden sarsılmış olmasına rağmen daha az maliyetli bir yaklaşım benimsenir. Bu bağlamda, bu girişimlerin temelde gizli yürütülmesi, en önemli özellikler arasında yer alır. Bu stratejiyi kullanan devletler veya kuruluşlar genellikle bilgi ve teknoloji altyapısı açısından oldukça gelişmiş oldukları gözlemlenir. Günümüzde sıkça silahlı çatışmalara rastlanmamasının pek çok sebebi mevcuttur. Özellikle keskin güç yöntemlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, silahlı ve zorlayıcı yöntemler yerine bilgi ve etkileme gibi araçlar daha fazla tercih edilmektedir. Bu da bilginin keskin güç açısından önemini artırmakla kalmayıp aynı zamanda tehlikeli bir silah olarak kabul edilmesine yol açmıştır. Tarih boyunca, demokratik devletlerin de keskin güç taktiklerine başvurduğu görülmüştür. Egemenliğinizi koruyamıyorsanız, başka bir devlete göre daha az güçlü olduğunuz anlamına gelir. Bu durum, özellikle Çin ve Rusya’nın küresel güçlerinin artışı göz önünde bulundurulduğunda dikkat çekicidir. Örneğin, 2016’da Rusya’nın ABD başkanlık seçimlerine müdahale etmesi, ABD’ye göre Rusya’nın göreceli güç artışını ortaya koymaktadır. Greene’in çalışmasından ilham alarak, asıl

⁷ Arka Kanal Diplomasi: *“Devlet- dışı aktörler”* olarak da tanımlanabilen bireysel grupların ya da şahısların, adına faaliyette bulundukları ülkenin kazanımları için yaptıkları gayri resmi girişimler bütünü.

önemli olan konulardan biri de hangi ülkenin eylemlerinin gerçekten keskin güç oluşturduğunu belirleyerek literatürde araştırma yapmaktır (Greene, 2020, s. 9).

Kim Taehwan (2018, s. 4) Rusya'nın keskin güç faaliyetleri Alexander Dugin'in temsilciliğini yürüttüğü (*Avrasyacılık*) ve (*Rus Dünyası*), geleneksel ve liyakate dayalı alternatif kanallar üzerinden gerçekleştirilen medya saldırıları ve yanıltıcı bilgi yayma konusunda farkındalık yaratmıştır. Rus Dünyasının, dilini ve kültürünü muhafaza ederek aynı zamanda dünyaya tanıtmaya yönelik sosyal bütünlük kavramıdır. Rusya, Doğu ve Avrupa'da, dezenformasyon ve propaganda gibi iletişim araçları kullanarak çeşitli ülkeler üzerinde etki yaratmaya çalışmaktadır. Bu çaba, temel olarak Ortodoksluğu ve Slav kimliğini yaparak izleyicileri kendine çekmeyi amaçlamaktadır.

14. yy.'da Çin dünyanın en gelişmiş tarımına sahip ülkelerden biri konumundaydı. Bu durum 16. yy.'a kadar Çin'in yaşam standartlarını dünyanın birinci sıralarına taşımıştır. Ancak Avrupa'da hızla ilerleyen gelişmeler, Çin'i geride bırakarak sadece fark yaratmakla kalmamış, aynı zamanda kendini aşmıştır. İç zayıflama ve parçalanma, hükümetin sıkı ekonomik kontrolleri nedeniyle yaşanan teknolojik durgunluğu, askeri savunmanın ihmal edilmesini, yaygın yolsuzluğu ve sonuç olarak bölgesel askeri diktatörlerin kontrol ettiği kilit noktaları zayıflamış ülkelerin Japonya ve Avrupa tarafından yağmalanması gibi çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. 20. yüzyılın başlarında Çin, deniz aşırı ülkelerde yaşayan Çinlilerin de Çin vatandaşı olduğunu ilan ederek Güneydoğu Asya'da uzun yıllar süren siyasi tepkilere ve sorunlara neden olmuştur. Deniz aşırı ülkelerde yaşayan Çinliler arasında ortaya çıkan Çin milliyetçiliği dalgası, çoğu Güneydoğu Asya ülkesinde yabancı oldukları ve milliyetçilik karşıtı provokasyonlara giriştikleri algısını artırmıştır. Hem Kuomintang hükümeti hem de sonraki Çin Komünist hükümeti propaganda ve manipülasyon amacıyla Çin okullarına ve diğer kültürel organizasyonlara sızarak, deniz aşırı memleketlerde yaşayan Çin topluluklarında etkinlik göstermiştir. Bu tür girişimler, deniz aşırı Çinliler ve yerli halklar arasında düşmanlığın tetiklenmesine neden olmuştur (Sowell, 2020).

Hızla gelişen internet, otoriter devletlerdeki bilgi kaynaklarının demokrasilerdeki medya alanlarıyla birleşmesine yol açmıştır. Bu da günümüzde yurtdışında etki yaratma fırsatının geçmişe göre daha önemli hale gelmesine neden olmuştur. Batı tabiriyle, Pekin gibi otoriter rejimler, dünya siyasetinde güç projeksiyonu ve başarı kavramının, kendi ülkelerinde önderlik ettiği siyasi değerlerden farklı olmadığını savunmaktadırlar.

Son yıllarda Çin'in entelektüel dünyası, devlet ve onun temsilcileri tarafından giderek daha fazla kontrol altına alınmıştır. ÇKP'nin Mart 2018'de yayımladığı duyuru, birçok alanı devlet kontrolündeki tek bir merkezde birleştirme planının diğer ülkeler tarafından Çin'in içinde ve dışında bilgileri yönetme ve manipüle etme eğiliminin bir sembolü olarak görülmüştür. Otoriter etkinin şekillenmesi göz önüne alındığında, otoriter rejimlerin yumuşak gücün yerine manipülasyonun kullanıldığı dış sansürle karakterize edilen keskin güç yöntemine başvurduğu söylenebilir (Cleveland & Bartholomew, 2018).

Otoriter ve siyasi değerler tarafından şekillendirilen bu ülkelerde devlet kontrolü her şeyin üzerindedir. Yetkililerin medya ve sivil toplum kuruluşları üzerinde açık bir etkisi olduğu görülmektedir. Pekin'in çabaları, hükümet politikalarını örtbas etmeye ve Çin'in yurt dışındaki eleştirilerini bastırmaya odaklanmıştır. Bu amaçla medya, akademi, siyaset ve iş dünyası hedef alınarak manipüle edilmeye çalışılır. Bu çabalar aynı zamanda demokrasi ile yönetilen ülkelerin kurumlarına sızmak ve ÇKP'nin çıkarlarına karşı direnişi engellemek amacını taşır. Çin'in keskin güç kullanımı, Çin Rüyası ve geleneksel Konfüçyüsçü değerlere odaklanan faaliyet alanları içerir. Bu girişimlerle Çin, medya saldırıları ve diğer yöntemlerle kendi dünya görüşünü ülkelere dayatmaya çalışarak bölgesel fiyatlandırmayı kontrol etmeyi ve bölgedeki satın alma ve tedarik mekanizmalarını kendi lehine kullanmayı hedeflemektedir. Geçmiş dönemlerde, ABD senatosunun Çin'den gelen tüm oyuncakları incelemesi talebi üzerine bazı ülkelere milyonlarca oyuncak geri gönderilmiştir. Bu durum, 2007 yılında ABD'nin satın aldığı oyuncakların %77'sini sarsacak bir etkiye neden olmuş ve endüstri içinde küçük bir ürperme yaratmıştır (Barr, 2013, s. 66).

ABD'nin Dışişlerine ait Savunma Bakanlığı Ofisi'nin (OSD) 2019 tarihinde paylaşılan raporuna istinaden, Çin'in stratejik hedefinin Hint-Pasifik bölgesinde önde gelen bir güç olmak olduğu ifade edilmektedir. Ancak raporda, Çin'in silahlı çatışma dışında farklı yöntemler kullandığı ve askeri ve stratejik alanda hedeflerine ulaşmak için ekonomik ve dış politika güvenlik araçları kullandığı iddia edilmektedir. Bu bağlamda, Çin'in yükselişini hızlandırmayı ve kolaylaştırmayı amaçlayarak yabancı hükümetler içinde güç simsarları oluşturduğu görülmektedir. Raporda vurgulanan olaylar ve faaliyetlerden yola çıkarak, Çin'in Pasifik adaları ile olan ilişkilerde yaşanan krizlerin aşağıdaki üç alandaki çıkarlardan kaynaklandığı varsayılmaktadır: *“1) diplomatik ve*

stratejik önceliklerin teşvik edilmesi, 2) Tayvan'ın uluslararası alanda etkisinin azaltılması, 3) ham maddeler ve doğal rezervlere erişim sağlama isteği” (Office of the Secretary of Defense, 2019, s. i).

Nükleer silah veya askerî açıdan güç kullanmanın pek çok olumsuz sonucu olduğu bilinciyle, bazı devletler keskin güç yöntemine başvurarak hedef aldıkları ülkeyi içten manipüle ederek çökertmeye ve zayıflatmaya çalışmaktadır. Araştırmacıların keskin güç kavramına ilişkin diğer bir tanımı da bu şekildedir: “*Hedef ülkenin güvenliğinin zayıflatılması, Bilginin manipülasyonu ve imha edilmesi tehlikesi, televizyon iletişim sistemleri ve veri depolama üsleri, Veri tabanının bozulması, değiştirilmesi, ikame edilmesi ülke için önemli bir kurum veya endüstriye karşı*” (Walker & Ludwig, 2017c, s. 32). Bu bağlamda, yumuşak gücün etkileme kabiliyetinin yanı sıra keskin gücün de diğer devletlerin siyasetini etkilemeye yönelik olarak insanların düşüncelerini değiştirmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu da devletlerin siyasi karar alma süreci üzerinde etki oluşturmaktadır.

Konstrüktivist bakış açısına göre, keskin güç kavramını açıklamak mümkündür. Bu teori, uluslararası ilişkileri ve uluslararası politikayı normlar, kimlikler, algılar ve ilişki dinamikler çerçevesinde anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, keskin güç kavramını konstrüktivist perspektifle açıklamak için şu unsurları göz önünde bulundurabiliriz:

İnşa Edilen Kimlikler ve Algılar: Konstrüktivistler, devletlerin ve aktörlerin siyasi kararlarını, uluslararası sistem içinde inşa edilen kimlikler ve algılar çerçevesinde şekillendirdiğini savunurlar. Keskin güç, bir devletin veya aktörün uluslararası sahnede nasıl algılandığını ve kimliklerini nasıl inşa ettiğini etkileyebilir. Örneğin, bir ülkenin keskin güç kullanımı, bu ülkenin uluslararası toplumda nasıl bir kimlik oluşturduğunu ve diğer aktörler tarafından nasıl algılandığını değiştirebilir.

Normlar ve Değerler: Konstrüktivist bakış açısına göre, uluslararası sistemin işleyişi, kabul edilen normlar ve değerler etrafında şekillenir. Keskin güç, bu normları ve değerleri etkileyebilir veya sarsabilir. Örneğin, bir ülke keskin güç kullanarak diğer ülkelere kendi ideolojilerini ve değerlerini dayatabilir, bu da uluslararası toplumun bu değerleri kabul etme veya reddetme şeklini etkileyebilir.

Siyasi Etki ve Algı Yönetimi: Konstrüktivist perspektife göre, keskin güç, siyasi etkiyi ve algı yönetimini içerir. Bir ülke veya aktör, başka bir ülkenin iç işlerine

müdahale ederek veya propaganda faaliyetleri yoluyla siyasi süreçleri etkileyebilir. Bu etki, hedef ülkelerin kendi siyasi karar alma süreçlerini nasıl şekillendirdiğini ve algıladığını değiştirebilir.

Tarihsel süreç boyunca “uluslararası ilişkilerin yapısı güç kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde ise uluslararası ilişkiler alanındaki değişimler güç kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır” (Aydın M. , 1996, s. 85). Bu doğrultuda, sert, yumuşak, akıllı ve literatüre yeni dahil edilmiş olan keskin güç kavramları, güç kullanımının farklı araçları olarak ele alınacaktır. Bu güç yöntemlerinin avantajlı ve dezavantajlı yönleri bulunmaktadır. Örneğin, sert güç hem savaş hem de barış süreçlerinde etkili olabilme özelliğine sahiptir.

Geçmişte sansür bilgi akışını engelleyerek faaliyetine devam ederken, XXI. yy.’da insanları gereksiz veriler yağmuruna tutarak işlevini sürdürmektedir. Harari farklı bir bakış açısıyla bu konuyu açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre, geçmiş dönemlerde sahip olunan güç, verilere erişimle ölçülmekteydi. Ancak günümüzde güç, hangi verileri göz ardı edeceğini bilmekle eşdeğerdir (Harari, 2018, s. 414).

2. BÖLÜM

KESKİN GÜCÜN TARİHSEL SÜRECİ, BİLEŞENLERİ ve SINIRLARI BAĞLAMINDA DEVLETLERİN SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNE ETKİLERİ

2.1. SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNİN TANIMI

Sosyal bilimler alanında tam ayrıntılı bir siyasal karar alma teorisi mevcut değildir. Bu o kadar da şaşırtıcı değil çünkü sosyal bilimler alanında her yönüyle kabul gören teorilere nadiren rastlanmaktadır. Psikologlar genellikle karar alma süreci için iç gözlem yöntemini kullansalar da bu yöntemin yetersiz olduğunu iddia etmektedirler. Çünkü bilişsel süreçlerin çoğuna erişilemez. Siyasi süreç, esasında devlet iktidarını yönetmek ve siyasi sorunları etkili bir şekilde çözmek için belirli eylemler de dahil olmak üzere siyasi sistemin işlevlerinin tutarlı bir şekilde yerine getirilmesidir (Goncharov, 2018, s. 80).

Siyasal karar verme, siyaset psikolojisinin en önemli araştırma alanlarından biridir. Bu süreci açıklamanın en temel ve yaygın kullanılan yaklaşımlarından biri, rasyonel seçim teorisidir. Rasyonel seçim teorisinin temel varsayımı, bireylerin tutarlı tercihler sergilediği, bilinçli bir şekilde karar vermek için gerekli bilgiyi topladığı, potansiyel eylemleri değerlendirdiği ve inanç değerlerine göre potansiyel olarak en uygun eylemi seçtiği yönündedir. Bu bağlamda, verilen veya alınan kararların bireyin kişisel çıkarlarını artırma eğiliminde olduğu kabul edilir ve bu nedenle bu kararlar genellikle makul olarak değerlendirilir (Farnham, 1990, s. 92).

İnsanlar politik olarak tutarlılıktan yoksun olmakla beraber bilgiyi kötüye kullanır, seçimlerinde kendilerine aşırı güvenir, mevcut değerlendirmeleri yeni bilgilere uyarlayarak yetersiz verilerden haksız sonuçlar çıkarıp, önyargılı görüşler öne sürmektedirler. Politika hedeflerini formüle ederek devletin tüm görevlerini koordine etmek için siyasi kararlar alınmalıdır. Karar verme sürecinin analizi, ülkenin olası birçok siyasi çizgisi arasından doğru alternatifi seçmenin çözümü olabilmektedir. Günümüzün hızla değişen siyasi ortamında, kamu politikasının planlanması ve uygulanmasında bariz hatalardan kaçınılması özellikle siyasi kararların analiziyle

mümkün olmaktadır. Bir siyasi karar alma metodolojisi çerçevesinde, siyasi karar alma sürecini yönetmek için bir dizi yöntem ve özel teknikler mevcuttur. Bu süreç, farklı aktörlerin (devlet, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar) görüş ve beklentilerinin dikkate alınmasını, problemlerin tanımlanmasını, alternatif çözümlerin belirlenmesini, en uygun çözümün seçilmesini ve uygulanmasını içermektedir. Siyasal karar alma süreci, genellikle aşağıdaki aşamalardan oluşur:

- *Problem Tanımlama:* Sürecin başlangıcı olan bu aşamada, mevcut durum veya problemler tanımlanır.
- *Bilgi Toplama:* Karar alma sürecinde kullanılacak veri ve bilgiler burada toplanır.
- *Alternatif Çözümlerin Belirlenmesi:* Tanımlanmış olan problemlere yönelik olarak, farklı çözüm alternatifleri belirlenir ve değerlendirilir.
- *Değerlendirme:* Alternatif çözümlerin faydaları ve zararları, uygunlukları amaçlarla, uygulanabilirlikleri, maliyetleri ve benzeri faktörler dikkate alınarak değerlendirilir.
- *Karar Verme:* En uygun çözüm seçilir ve uygulanmasına karar verilir.
- *Uygulama ve İzleme:* Karar verilen çözüm uygulanır ve sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesi yapılır (Kulakova, 2005, s. 230).

Karar verme metodolojisinin yöntem ve teknikleri dikkate alınarak siyasi karar alma sürecinin ana yönünün, orta ve uzun vadeli tahminlere göre çeşitli alanlarda savlar oluşturulabilmektedir. Alexander L. George'a göre, etkili siyasi karar alma sürecinin beş temel unsuru olduğuna dikkat çekmektedir. Listelenen özellikler: Toplanan bilgiler nitel analize tabi tutulmalıdır; Kabul edilen politikadan etkilenebilecek tüm ulusal çıkarlar ve değerler dikkate alınmalıdır; Her bir alternatifin beklenen tüm sonuçları dikkate alınarak tartılmalı ve değerlendirilmelidir; Alternatiflerin analizi sırasında ortaya çıkan tüm konular dikkatlice incelenmeli; Kabul edilen herhangi bir politikayla ilgili bir sorun olduğunu gösteren işaretleri görmezden gelmemelidir (Stein, 1994, s. 4). Siyasal karar alma süreci, demokratik veya otoriter bir yapıda gerçekleştirilebilir. Demokratik yapıda, farklı aktörlerin görüş ve beklentileri dikkate alınır ve kararlar kolektif olarak alınır. Otoriter yapıda ise, tek bir aktör ya da küçük bir grubun karar verme yetkisi bulunmaktadır. Siyasal karar alma sürecinin etkililiği, farklı aktörlerin görüş ve beklentilerinin doğru bir şekilde tanımlanması ve değerlendirilmesi, uygun veri

ve bilgiye dayalı kararlar alınması, kararların uygulanması ve sonuçlarının izlenmesi gibi faktörlere bağlıdır. Ayrıca, sürecin transparan ve açık olması da önemlidir. Bireyler ayrıca, uzman yargılarına güvenerek, görüşlerini ilgili diğer görüşlerle karşılaştırırlar (*bilgisel etki*) veya kendi görüşlerini algılanan görüşle uyumlu hale getirerek sosyal bir biçimde geçerli kılarak, kararlarını vermek için başkalarının görüşlerine başvurumaktadırlar. Ancak bir bireyin sahip olduğu bilgi miktarı da karar alma sürecini etkileyebilir. Örneğin, yüksek düzeyde bir bilgi kişinin inançları ve tercihleriyle beraber kararlarının tutarlılığını da artırabilmektedir.

Bilgi üzerindeki manipülasyon, siyasal karar alma sürecine doğrudan etki eder ve karar verme sürecinin adaletli, objektif ve doğru sonuçlar vermesini engelleyebilir. Eğer manipüle edilmiş bilgi karar alma sürecinde kullanılırsa, netice itibari ile yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Manipüle edilmiş bilginin kullanımı, farklı aktörlerin beklentilerinin yanlış tanımlanmasına, yanıltıcı kararlar alınmasına ve sonuç olarak uygunsuz çözümler seçilmesine neden olmaktadır. Ayrıca, bu durum farklı aktörler arasındaki güvensizliği ve isteksizliği artırarak karar alma sürecinin etkililiğini azaltabilir. Bu nedenle, bilgi üzerindeki manipülasyonun önlenmesinden, doğru / objektif ve tarafsız bilginin kullanıldığından emin olunması önemlidir. Bu, siyasal karar alma sürecinin etkililiğini ve adaletli sonuçlar vermesini garanti edebilir.

Keskin gücün siyasal karar alma sürecine etkisi, günümüzün dünya siyasetinde oldukça önemli bir konudur. Bu konunun önemi şu şekillerde açıklanabilir:

- *Uluslararası İlişkilerde Etkili Olması:* Keskin güç, bir ülkenin diğer ülkelerle olan ilişkilerinde önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, keskin gücün siyasal karar alma sürecine olan etkisi, uluslararası ilişkilerin yönetilmesinde önemli bir faktördür.
- *Güvenlik ve Savunma Açısından Önemi:* Keskin güç, bir ülkenin güvenliğini sağlamak ve savunmak için kullanılan bir araçtır. Bu nedenle, keskin gücün siyasal karar alma sürecine olan etkisi, bir ülkenin savunma politikaları ve ulusal güvenlik stratejileri için de belirleyici bir faktördür.
- *Ekonomik ve Ticari Açısından Önemi:* Keskin güç, ekonomik ve ticari ilişkileri de etkileyebilir. Örneğin, bir ülkenin keskin gücü, diğer ülkelerle olan ticari anlaşmalarını veya yatırımlarını etkileyebilir. Bu nedenle, keskin gücün siyasal

karar alma sürecine olan etkisi, ekonomik ve ticari ilişkilerin yönetilmesinde de belirleyici bir rol oynar.

- *Toplumsal ve Siyasal Etkileri:* Keskin güç, bir ülkenin toplumsal ve siyasal yapısını da etkileyebilir. Örneğin, bir ülkenin keskin gücü, demokratikleşme veya otoriterleşme süreçlerinde belirleyici bir rol oynayabilir. Bu nedenle, keskin gücün siyasal karar alma sürecine olan etkisi, bir ülkenin iç siyaseti üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir.
- *Uluslararası Krizlerin Yönetimi:* Keskin güç, uluslararası krizlerin yönetimi için de kullanılabilir. Ancak, keskin gücün yanlış kullanımı veya kötü niyetli bir şekilde kullanılması, krizleri daha da şiddetlendirebilir. Bu nedenle, keskin gücün siyasal karar alma sürecine olan etkisi, uluslararası krizlerin yönetimi için de önemlidir.

Tüm bu nedenlerden dolayı, keskin gücün siyasal karar alma sürecine olan etkisi, günümüz dünya siyasetinde oldukça önemli bir yere sahiptir.

- Bu çerçevede bilginin diğer unsurlarla birlikte siyasal karar alma süreci üzerinde etkili olduğu kanaatine vararak keskin gücün devletler düzeyinde bu süreci etkilediği ortaya çıkmaktadır.

2.1.1. Tarihsel Süreçte Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkileri

Tarihe bakıldığında, 2017 yılında kavramsallaştırılan keskin güç kavramının bu tarihten önce de bilgi manipülasyonu ve dezenformasyon gibi yöntemlerle devletlerin siyasi karar alma süreci üzerinde etkileri görülmektedir. Örnek olarak, 1870-1871 yılları arasında “*Ems Telgrafi*” olarak bilinen mesaj yöntemi, Fransa ve Prusya arasında gerçekleşen bir savaşın başlamasına sebep olmuştur. Bismarck tarafından mesajın içeriği değiştirilerek talep şekli kabalaştırılarak, kamuoyuna sunulmuştur. Sonuç olarak, Fransız halkı Prusya’ya savaş açılması yönünde taleplerde bulunmaya başlamıştır, çünkü Fransız kamuoyunda hızla yayılan haberlere göre Büyükelçiye hakaret edilmişti (Kissinger, 2010, s. 111). Daha eski dönemleri ele aldığımız zaman, Blencowe’un deşifre ettiği gizli bilgiler sadece Fransız düşmanlığı olmakla kalmayıp, bazı durumlarda Hollandalı müttefiklerle alakalı önemli bilgiler de sağlamıştır. 1709 yılında Malborough’un ajanları tarafından yakalanan yazışmalar, Heinsius ile XIV. Louis’in baş sekreteri olan Torcy arasında yürütülen gizli barış görüşmelerini ortaya çıkarmıştır.

Mayıs ayında Torcy'nin Brüksel'e gittiği teyit edilmesinin ardından, Heinsius üzerinde kurulan İngiliz baskısı artarak Hollanda ile Fransa arasındaki müzakerelerin sonuçsuz kalmasına sebebiyet vermiştir (Andrew, 2022, s. 286). Bu örnekten de görüldüğü gibi;

- Devletlerin siyasi karar alma süreci üzerinde bilginin deşifre edilmesi ile önceden de buna yönelik kendi çıkarları doğrultusunda bir süreç izlemesine yardımcı olarak keskin gücün tarihte bu tür faaliyetlerle yürütüldüğüne dikkat çekilmiştir.

Sonuç olarak geçmiş dönemlerin şartları göz önüne alınarak kullanılan bu yöntemler günümüzde daha da geliştirilerek devletler ve kuruluşlar kapsamında tam müteşekkili şekilde faaliyetine devam etmektedir. Tarihteki süreçlerden de görüldüğü gibi gücün her zaman önemli bir faktör olmasına rağmen bilgi üzerine kurulan gücün esasında dönemin sağladığı özel imkânlarla birlikte daha istikrarlı olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu da keskin güç gibi temelinde bilgi üzerine dayalı olan kavramın hızla gelişerek birçok alanda tehditler yaratmasına imkân sağlamaktadır.

2.2. KESKİN GÜCÜN BİLEŞENLERİ

Uluslararası arenada, yeni kurulan dünya düzeninde devletler karşıt bloklar kurarak kendileriyle yakın iş birliği içerisinde olan devletleri mevcut blok içerisine dahil etmişlerdir. Bu gibi birtakım faaliyetlerin var olmasının en önemli nedeni mevcut yapı içerisinde yer alan devletlerin rakiplerine karşı daha güçlü konumda olma istediğinin tezahürüdür. Bahsedilen yöntem vasıtasıyla güç sahibi devletler, gücünün sınırlarını optimum düzeyden maksimum düzeye yükseltmek için güç bileşenlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Güç faaliyetlerinde aktif olarak kullanılan manipülasyon, propaganda ve dezenformasyonu günümüzde keskin güç kavramı başlığı altında toparlamak mümkündür. Keskin güç, temelinde bilgi manipülasyonu ile devletler üzerinde istikrarsızlık oluşturmaktadır. Dolayısıyla manipülasyon keskin gücün ana bileşeni olarak kabul edilmektedir. Lakin bu stratejide kullanılan tek araç değildir. Propaganda, dezenformasyon ve dijital çağda rağbet kazanmış siber alanı keskin gücün diğer bileşenleri olarak nitelendirebiliriz. Bu dört bileşen Walker ve Ludwig'in (2017a) (2017b) (2017c) yayımlarına dayanarak keskin güç yöntemini tanımlamak için kullanılan etkili faaliyetler olarak seçilmiştir.

Şekil 2. Distinguishing the Components of Sharp Power (Keskin Gücün Bileşenlerinin Ayırt Edilmesi).

Elina Melin keskin gücün bileşenlerini yapmış olduğu çalışmada (*manipülasyon, propaganda, sansür, etki ve kontrol*) olarak ele almıştır (Melin, 2021, s. 37). Mevcut çalışmada bu bileşenlerden birkaçı elemine edilerek yeniden revize edilmiştir. Elemine edilen bileşenler sansür, kontrol ve etkidir. Çünkü diğer birleşenler esasında elemine edilenlerle doğrudan ilişkilidir. Kontrol ve etki sürecin çoğunluğunda diğer bileşenler tarafından ihtiva edilmektedir. Sansür ise bir manipülasyon, dezenformasyon veya propaganda aracı olarak da kullanılabilir. Dolayısıyla bu çalışmada keskin gücün bileşenlerini manipülasyon, dezenformasyon, propaganda ve siber alan olarak belirleyip bu çerçevede değerlendirme yapılacaktır.

Mevcut çalışmada keskin gücün ne olduğundan kısmen de farklı yaklaşımlara değinildiğinden dolayı vurgulanan birleşenleri ayrı ayrılıkta inceleyerek, aktör düzeyinde devletlerin siyasal karar alma süreci üzerinde etkileri ampirik materyaller rehberliğinde yürütülmüştür. Teknolojik gelişmeler sayesinde siber alan üzerinde yürütülen faaliyetlerin siyasal karar alma sürecine etkisi Üçüncü Bölümde ayrıca ele alınmıştır.

2.2.1. Manipülasyon

Manipülasyon, bir kişi veya kurumun başka bir kişi veya kurumu belirli bir yöne yönlendirmek veya kontrol etmek amacıyla bilgiyi bilinçli olarak çarpıtması veya

yanıltıcı bilgi vermesidir. Manipülasyonun amacı, diğer kişilerin düşüncelerini ve davranışlarını değiştirmek ve kendi çıkarlarını savunmaktır. Dolayısıyla manipülasyon, *“çeşitli aldatıcı yöntemlerle bireylerin algılarını, düşüncelerini ve davranışlarını değiştirmeyi hedefleyen sosyal bir etkidir”*. Manipülatör, kendi çıkarlarına yönelik sömürücü, kurnaz ve aldatıcı etkiler üretir. Siyaset, sosyal yaşam, iş hayatı gibi birçok alanda manipülasyon, insanların düşüncelerini ve davranışlarını etkilemek için kullanılan yaygın bir silahtır. Basitçe söylemek gerekirse, manipülasyon insanların düşüncelerini, davranışlarını ve algılarını değiştirmek için sıkça kullanılan sosyal bir silahtır (Rudinow, 1978, s. 340).

Pankratov (2000, s. 190) manipülasyonu, *“kendileri için iletişimi kolaylaştırmak veya bir rakip için zorlaştırmak istedikleri yöntem”* olarak adlandırmaktadır. Manipülasyon sözü *“Latince manipulare”* kelimesinden türeyerek; *idare etmek, yetkili yönetim, hile yapmak* gibi anlamlarda ifade edilmektedir (Melnikova, 2010, s. 47).

Amerikalı psikolog Everett Shostrom’un belirttiği gibi, *“Her bir birey belirli bir dereceye kadar manipülatördür. Örneğin: yetişkinlerin dikkatini çekmek için gözyaşlarını / ağlamayı kullanan bir çocuk; ürünlerini ne pahasına olursa olsun bize satmaya çalışan satıcılar; sokak dilencileri, acıma ve hatta suçluluk”* gibi duyguları kullanarak bilinçaltında bir manipülasyon oluşturur (Romanova, 2014, s. 131).

Bir politikacının veya bir parti liderinin seçim başarısı, oluşturulan imajın etkinliği, hedef kitlenin imaj algısı ve imaj taşıyıcının popülaritesine bağlıdır. Bu nedenle, özellikle iktidar mücadelesi veren siyasi aktörler için halkın algısını şekillendirmede önemli bir etkiye sahiptir. Siyasi öznelerin tanıtılması ve teşvik edilmesi için iç ve dış politika uygulamalarında defalarca test edilen yöntemler kullanılır. Ancak bu yöntemlerin içinde kamu bilincini manipüle etme girişimleri de bulunmaktadır. Kamu bilincini olumsuz yönde etkilemeye yönelik yöntemler genellikle yasa dışıdır ve hedef kitle için tehlike oluşturabilir (Evgenievn, 2013, s. 65).

Günümüz siyasetinde siyasi manipülasyon hem oldukça gizemli hem de yeterince sistematik olmayan bir fenomendir. Siyasi manipülasyon kavramı, siyasi ilişkiler sistemine teorik olarak dahil edilmemiş ve siyaset teorisinde tam olarak tanımlanmamıştır. Manipülasyonun niteliksel bileşiminin belirsizliği, modern siyasi manipülasyon anlayışını, gerçek parametrelerini ve sistem bağlantılarını çarpıtmaktadır. Aynı zamanda politik manipülasyonun gizemli doğası, gücün toplum üzerindeki etkisini abartmanın, politik süreci şekillendirmenin ve sosyo-kültürel söylemi desteklemenin bir

aracı olarak derinlemesine kök salmıştır. Siyasi manipülasyon, siyasi sistemin sürekli işleyişini sürdürmek için dış çevreden sosyal grupları harekete geçirmenin bir aracı olarak kullanılır. Bu nedenle siyasi manipülasyon, iletişim araçları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Hükümetler, toplumun basit bir çoğunluğunu destekleyerek kamu desteği sağlama sorununu çözmek için bunu genellikle kullanmaktadır (Pankratov, 2000, s. 54).

Politikacılar, toplum üzerinde önemli bir etkiye sahip kişilerdir ve genellikle halka bilgi aktarma konusunda büyük bir sorumlulukları vardır. Gerçeği açıklama tekeli ellerinde tutmaya çalışırlar çünkü bu, politik görüşlerini şekillendirmeye ve halkın algısını yönlendirmeye yardımcı olur. Özellikle medya ve iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, politikacıların gücü daha da genişlemiştir. Ancak bu gücün büyümesi, onların gücün kapsamını belirleme sorumluluğunu da artırmıştır. Sonuç olarak, politikacıların gerçekleri açıklama tekeli koruma çabası, toplum üzerindeki güçlerinin genişlemesiyle birlikte daha önemli hale gelmektedir. Toplumun beklenti ve gereksinimlerine uygun bir şekilde hareket etmek, politikacıların başarılı olmaları ve halkın güvenini kazanmaları için kritik öneme sahiptir (Korolev, 2012, s. 154).

Manipülasyon, genellikle kitle iletişim araçları yardımıyla uygulanan bir yöntemdir. Medya, izleyicilerin sosyal ve politik gerçekliği değerlendirmek için kullanılırken aynı zamanda bilgi manipülasyonu ve dezenformasyonun da etkin bir şekilde kullanıldığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Sorunlara ve olaylara yönelik tutumlar veya kabul edilen yöntemler, iletişimi kontrol edenler tarafından önceden belirlenebilir. Siyasi liderlerin, partilerin ve programların başarılı bir şekilde tanıtılması için olumlu bir tutum oluşturulması önemlidir. Bu, belirli bir soru veya konunun seçilmesini, medyada gerekli konuların gündeme getirilmesini, özel bir bilinç durumunun yaratılmasını ve ardından vatandaşlar arasında beklenen bir tepkinin tetiklenmesini içerir. Özetle, keskin gücün uygulanmasında kullanılan temel bileşenlerden biri manipülasyondur ve “*böl ve yönet*” stratejisi sıkça kullanılır.⁸

⁸ Johannes Becher’in dediği gibi, “*Kimse düşünmenin yasak olduğunu veya kendi düşüncelerinin istenmeyen olduğunu söylemez. Ancak arzu edilen düşünceler öyle bir ölçekte üretilir ki, kişinin kendi düşüncesi kendi kütlesinde boğulur ve bu arzu edilen düşünceler o kadar ustaca bilince sokulur ki, insanla bu yabancı düşüncayı kendi düşüncelerinin sonucu olduğunu ve bu yüzden kendilerini son derece kişisel bir ideolojik varlık olarak algırlar*” (Davies, 2000, s. 43).

Son yüzyılda, bilinçaltı ve eşi altı bilgilerin kullanımıyla manipülasyon teknikleri önemli değişiklikler geçirmiştir. Modern koşullarda, en popüler psikolojik manipülasyon aracı Nöro Linguistik Programlama (NLP) olarak adlandırılmaktadır. Bu yöntem, sözlü ve sözel olmayan etkileri kullanarak insanları programlamayı amaçlamaktadır. NLP, insanların belirli davranışsal tepkileri zor seçimler altında endeksleyebilme yeteneğine sahip bireysel ve grup programlama etkilerine sahiptir (Vergiliel Tüz, 2002, s. 138).

2014 yılında NSA Teknik Direktörü William Binney, yaptığı bir açıklamada, “*NSA’nın asıl amacının küresel nüfusu kontrol altında tutmak olduğunu*” ifade etmiştir. (Lowenstein, 2014). Akademik literatürde, teknolojik ve dijital gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte gözetleme ve manipülasyon yöntemlerinde dikkate değer değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle Çin’de faaliyet gösteren SKYNET adlı şirket sistemi, yüz elli milyondan fazla kamerayla anlık verileri toplayarak görsel analiz yapma yeteneğine sahiptir. Gelecekte bu sisteme bağlı kamera sayısının 1 milyardan fazla olması beklenmektedir. Bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler, artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) gibi cihazların yaygınlaşmasına ve insanların günlük yaşamlarında daha yoğun bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Bu tür cihazlar, insanların duygu ve algılarını etkileyebilecek ve manipüle edebilecek bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle, AR ve VR gibi cihazlar üzerinde çalışmalar yapan devletler arasında İngiltere, ABD ve Hindistan gibi ülkeler öne çıkmaktadır. Gözetleme ve manipülasyon yöntemlerindeki bu değişimler, geleneksel gözetleme yöntemlerinden farklı olarak sosyal medya ve internet üzerinden gerçekleştirilmektedir. Çünkü insanlar artık dijital platformlarda daha fazla bilgi ve veri paylaşımı yapmakta ve online yaşamlarını sergilemektedirler. Bu durum, hükümetlerin ve şirketlerin kitlelerin davranışlarını ve tercihlerini daha etkin bir şekilde analiz etmelerine ve manipüle etmelerine olanak tanımaktadır.

Bu bağlamda, bilgi teknolojilerinin siyasi ve toplumsal alanlarda kullanımı, bireylerin ve toplumların özgürlüğü ve gizliliği konusunda tartışmalı bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle kamuoyunu etkilemek ve siyasi kararları şekillendirmek amacıyla manipülasyonun artan önemi, demokratik süreçlere ve toplumun katılımına yönelik risklerin de göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, akademisyenler ve politika yapıcılar bu gelişmeleri yakından takip ederek, etik ve

hukuki çerçeveleri belirlemeye çalışmalıdırlar. Bu sayede, teknolojinin insanların özgürlüğüne ve demokratik değerlere zarar vermeden daha olumlu bir şekilde kullanılması için çabalayabilirler (Yılmaz, 2021, s. 260).

- Manipülasyonun amacı, insanlara dayatılan bilgilere dayanarak düşünme ve harekete geçmek (kontrol ve etki) olduğundan, bilgileri manipüle etmek keskin gücün bir parçası olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, bir anlatıyı yaymak propaganda biçimidir, ancak algıları ve davranışları karıştırmak için içeriğin değiştirilmesi bir manipülasyon uygulamasıdır.

Manipülasyon ve keskin güç arasındaki ilişki, dünya genelindeki demokratik değerlerin korunması için kritik bir konudur. Manipülasyon, demokratik süreçleri bozabilir ve halkın doğru bilgiye erişimini engelleyebilir. Keskin güç taktikleri, diğer ülkelerin iç işlerine müdahale ederek halkın siyasi tercihlerini etkileyip demokrasiyi zayıflatabilir.

Sonuç olarak, manipülasyon ve keskin güç arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Manipülasyon, keskin güç taktiklerinin temel bir bileşenidir ve diğer ülkelerin algılarını / davranışlarını manipüle etmek için kullanılır. Bununla birlikte, manipülasyon ve keskin güç arasındaki farklılıklar da mevcuttur. Manipülasyon, demokratik normları zayıflatabilir ve halkın siyasi tercihlerini etkileyebilirken, keskin güç taktikleri, devletlerin birbirleriyle rekabet ettiği uluslararası ilişkilerde stratejik bir araç olarak kullanılır. Bu nedenle, demokratik ülkelerin keskin güç taktiklerine karşı direnç göstermesi ve toplumsal bağışıklık geliştirmesi gerekmektedir.

2.2.1.1. İletişim ve Medya

Medya, günümüz modern toplumunun vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun bilgi ve haber alma süreçlerini etkileyen medya, siyasal sistem ile toplum arasında önemli bir iletişim aracı olarak görev yapmaktadır. Medya aracılığıyla, siyasi liderler ve partiler, toplumun dikkatini çekmek ve onların düşüncelerini etkilemek için çeşitli yollarla mesajlarını iletmektedir. Bu bağlamda, medyanın siyasi manipülasyonunun konusu olarak rolü de dikkate alınmalıdır. Siyasi manipülasyon, medya aracılığıyla gerçekleştirilen etki ve propaganda faaliyetleri ile toplumun düşünce ve davranışlarının istenilen yönde şekillendirilmesi anlamına gelmektedir. Medya kuruluşları, haberleri seçme, sunma ve yorumlama biçimleri ile

toplum üzerinde belirli bir etki yaratabilirler. Özellikle siyasal liderler ve hükümetler, medya kanallarını kullanarak kitlelerin duygusal tepkilerini ve algılarını yönlendirmeye çalışabilirler. Bu şekilde, kamuoyu oluşturma süreci siyasal manipülasyonun önemli bir aracı haline gelir. Ancak siyasal manipülasyonun medya üzerindeki etkisi, medya kuruluşlarının tarafsızlık, doğruluk ve etik ilkelerine bağlılığı ile belirlenir. Medyanın özgürlüğü ve bağımsızlığı, demokratik süreçlerin işleyişi ve toplumun bilinçli bir şekilde karar alabilmesi için kritik öneme sahiptir. Medya kuruluşlarının politik veya ekonomik çıkarlarla bağlantılı olması, siyasal manipülasyonunun artmasına ve medyanın amacından sapmasına neden olabilir. Bu noktada, medyanın toplum üzerindeki etkisinin bilinçli bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Toplumun bilinç düzeyinin yükseltilmesi, medya okuryazarlığının artırılması ve medya içeriklerinin eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi, siyasal manipülasyonun etkisini azaltabilir. Aynı zamanda, medya kuruluşlarının tarafsızlık ve etik kurallara uygun hareket etmeleri, demokratik süreçlerin güçlenmesi için elzemdir (Evgenievna, 2013, s. 65).

Shapiro, yeni dijital teknolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte deneyimi ve kaynakları kimin kontrol ettiği konusunda temel bir değişikliğin gerçekleşeceğini belirtmiştir. Neuman'ın 1991 yılında yaptığı tanımlamaya göre *“bizler kamu özel iletişimi ve kişilerarası iletişim sınırlarının bulanıklaştığı ses, video ve elektronik yazılı iletişim ağının evrimleştiği bir olaya tanıklık ediyoruz”* gibi görüşler ileri sürerek Shapiro'yu desteklemiştir (Yanık A. , 2016, s. 15).

Yeni medya, yalnızca iletişim altyapısını etkilemekle sınırlı kalmaz, aynı zamanda insanları, şirketleri, uluslararası düzenlemeleri ve siyaset yönetimini birbirine bağlayan bir yapıdır. Bu nedenle, “yeni” sıfatı, sadece bir zamansal özellik değil, aslında tüm iletişim sistemi ve diğer sistemler üzerinde bir değişimi ifade eder. (Yüksel & Yanık, 2014).

Medya, bazen *“dördüncü güç”* olarak da adlandırılır ve yasama, yürütme ve yargıdan sonra hatta bazı dönemlerde onlardan önce gelen en güçlü unsurlardan biri olarak görülür. Totaliter ve diktatöryal sistemlerde, medya, halkı etkilemek ve propagandayla kontrol altında tutmak için acımasız bir iktidar aracı olarak kullanılır. Totaliter sistem, kişilerin davranışlarını ve düşüncelerini kontrol eden bir yapıya sahiptir ve güçler ayrılığını tanımaz. Medyanın dördüncü güç olarak kabul edilmesi, enformasyon devrimi ve savaş koşullarında yeni rolünün özelliklerine dayanır. Medya,

bilgi altyapısının oluşumuyla birlikte iletişim olanaklarının, bilgisayar yeteneklerinin ve elektronik medyanın birleşik bir sistem olan ağ entegrasyonu altında tartışmalara yol açar. Medya üzerindeki dördüncü güç kavramı, 20. ve 21. yüzyılın başlarında özellikle Rusya’da yaygınlaşmıştır. Bu kavramın nedenleri, siyaset bilimciler, filozoflar, teorisyenler ve medya uygulayıcıları tarafından araştırılmış ve farklı çalışmalar içinde ele alınmıştır. Medyanın demokratik toplumların oluşumunda ve gelişiminde önemli bir rol oynadığına dair bir kanaat oluşmuştur. Sosyal bilimler ve beşerî bilimler alanlarında medyanın siyasi süreçte ana faktörlerden biri olduğu konusunda farkındalık artmıştır. Araştırmacılar, medya sisteminin demokratik bir toplumda nasıl olması gerektiğini ve toplumsal alanda çeşitli rollerini incelemişlerdir. Medyanın, toplumda belirli bir ideoloji oluşturmak gibi çeşitli önemli rolleri olduğu belirtilmiştir (Valitov, 2016, s. 510).

Tekrar ve sıklık, medyada reklamcılık ve iletişim alanlarında etkili bir psikolojik manipülasyon tekniğidir. Bu yöntem, belirli bir mesajın sürekli olarak tekrarlanması ve sıklıkla sunulmasıyla hedef kitle üzerinde derin etkiler yaratmayı amaçlar. Özellikle görsel ve işitsel medyanın gücüyle, belirli olayların ve görüntülerin sürekli olarak tekrar edilmesi, insanların zihninde kalıcı izler bırakabilir ve olayların etkisinin artmasına yol açabilir. 11 Eylül saldırısının medyada görsel olarak tekrarlanması, olayın toplumda derin bir travmaya dönüşmesinde etkili olmuştur. Bu olayın tekrar ve sıklığı, toplumun kolektif belleğinde güçlü bir şekilde yer edinmiş ve uzun süre gündemde kalmıştır. Siyasi psikoloji alanında bu tür olayların toplumsal travma yaratabileceği ve bireylerin düşünce ve davranışlarını etkileyebileceği belirtilmektedir. Medyanın gizli görevi, bilinç ve bilinçaltı düzeydeki bilgi akışını düzenleyerek toplumu etkilemek ve belirli düşünce ve davranış biçimlerini şekillendirmektir. Bu nedenle, tekrar ve sıklık kullanarak belirli mesajların insanların zihinlerine kazınması, hedeflenen düşünce ve davranış değişikliklerinin sağlanmasına yönelik bir strateji olarak kullanılabilir. Medya, toplum üzerinde güçlü bir etki alanıdır ve bu etki, doğru kullanıldığında siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda önemli değişikliklerin gerçekleşmesine katkı sağlayabilir. Ancak bu gücün kötü niyetli veya manipülatif şekilde kullanılması, toplumsal manipülasyonlara ve insanların düşünce özgürlüğünün kısıtlanmasına yol açabilir. Bu nedenle, medyanın etik ve sorumlu bir şekilde kullanılması, toplumun sağlıklı ve özgür düşünce yapısının korunması açısından önemlidir (Romanova, 2014, s. 132). Sonuç olarak;

- Böylesine büyük bir kitleyi yönetmek, oldukça kolaydır ve genellikle sıradan bireyler, şüphesiz en olumsuz açıklamalara bile inanarak tüketici kimliği kazanır ve dayatılan değerleri içselleştirir.

Araştırmacılar, medya kavramının sosyo-kültürel bağlamda incelenmesiyle, iletişim süreçlerinin toplumsal yapı üzerindeki derin etkisini anlamaya çalışmaktadırlar. V. Oleshko'nun çalışmaları, özellikle gazeteciliğin bu tür medya faaliyetlerinin bir sonucu olarak insan kültüründe özel bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Gazetecilik, toplumun kültürel yapısının şekillenmesinde önemli bir unsurdur. Günümüzde teknolojik gelişmeler, iletişim olanaklarını ve bilgi erişimini önemli ölçüde artırmıştır. Toplumun teknolojik donanımının, bilgi birikiminin ve eğitim düzeyinin yükselmesi, sosyal bağların çeşitlenmesine ve derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Ancak bu durum, medyanın etkisini ve iletişim süreçlerinin karmaşıklığını da beraberinde getirmiştir. Lozovsky, gazetecilerin ahlaki ve kültürel meselelerini ele alarak gazetecilik etiği için uygun önlemler alınmasının önemine vurgu yapmıştır. Bu durum, gazetecilik mesleğinin toplum içindeki güvenilirliğini ve etik sorumluluğunu vurgulamaktadır. Gazetecilik etiği, haberin doğru ve tarafsız bir şekilde sunulmasını ve toplumun bilgilendirilmesini sağlamak için önemlidir. Rusya'da Perestroyka dönemi, gazeteciliğin siyasi işlevlerinin ortaya çıktığı bir süreç olmuştur. Bu dönemde siyasi değişimler ve belirsizlikler, medyanın toplum üzerindeki etkisini ve rolünü değiştirmiştir. Gazetecilik, siyasal süreçlerde önemli bir rol oynamaya başlamıştır ve siyasi iletişimin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Siyasi süreçler, artık sadece iletişim boyutuyla sınırlı değildir; aynı zamanda siyasal öznelerin doğrudan katılımıyla da şekillenmektedir. Toplumun medya aracılığıyla siyasal ve kültürel düzeyde etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle, siyasi süreçlere katılım, medyanın rolü ve işlevleri açısından önemli bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır (Luntsova, 2003, s. 180).

Rönesans dönemi, Avrupa tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve Venedik bu dönemde ticaret ve kültür açısından öne çıkan bir merkez olmuştur. Venedik'in başarısının temelinde, olağanüstü bilgi akışı ve seri matbaa üretimleri sayesinde gelişim seviyelerini en üst sıralara çıkarması yer almaktadır. Matbaanın icadı, kitapların çoğaltılmasını kolaylaştırmış ve bilgiye daha hızlı ve yaygın bir şekilde erişim sağlamıştır. Bu durum, Venedik'in kitap basım endüstrisinde lider konuma gelmesini sağlamıştır. Ancak aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu, matbaa konusunda farklı bir

tutum sergilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda matbaa, geleneksel hat sanatıyla basılan eserlere gösterilen saygı nedeniyle yasaklanmıştır. Hareketli harflerle basılan matbaaların Kur'an'a saygısızlık edebileceği endişesiyle matbaa yasağı getirilmiştir. Bu yasak, Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'daki yaygın bilgi akışından izole etmiş ve Avrupa'daki matbaa devriminden geri kalmasına neden olmuştur. Sonraki yıllarda Osmanlı İstanbul'unda matbaa yasağı, günümüzdeki internet yasaklarıyla benzer bir bağlamda ele alınabilir. Günümüzde bazı ülkelerde hükümetler, interneti belli içeriklerden korumak veya bilgi akışını kontrol etmek amacıyla kısıtlamaktadır. Bu tür internet yasakları, toplumların belirli bilgilere ve haberlere erişimini sınırlamakta ve böylece düşünce özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Günümüzde medya, iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ve dijitalleşmenin etkisiyle önemli bir rol oynamaktadır. İnternet ve sosyal medya platformları, haberlerin anında ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum, medyanın toplumlar üzerindeki etkisini artırmış ve medya kuruluşlarının bilgi ve haber akışını şekillendirme gücünü vurgulamıştır. Bu bağlamda, medyanın dördüncü güç olarak adlandırılması, siyasi süreçlerde ve toplumsal olaylarda medyanın etkisini ve önemini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, tarihsel ve çağdaş bağlamda medya ve iletişim araçlarının toplumlar üzerindeki etkisi büyük bir öneme sahiptir. Medyanın gücü, bilgi akışını kontrol etme ve toplumların düşünce ve davranışlarını şekillendirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla, medyanın etik ve sorumlu bir şekilde kullanılması, toplumların bilgiye ulaşım hakkının korunması ve düşünce özgürlüğünün sağlanması için önemlidir. Medya, demokratik bir toplumun temel direği olarak, bilgi akışının çeşitliliği ve doğruluğu açısından sürekli olarak gözlem ve değerlendirilmelidir (Andrew, 2022, s. 136).

Rand Corporation tarafından yapılan bir rapor, Türkiye ile Rusya arasındaki krize neden olan önemli olayları ele alarak, Rusya devletinin Türkiye'deki medya üzerindeki manipülasyon faaliyetlerine odaklanmıştır. Raporda, Rusya'nın gizli servisler aracılığıyla Türkiye'de medya işine müdahale ettiği ve geleneksel ve sosyal medya manipülasyonunu kullanarak Türkiye'yi etkileme potansiyeline sahip olduğu belirtilmiştir. Rusya, "Russia Today" ve "Sputnik" gibi haber siteleri ile birçok farklı sosyal medya hesapları üzerinden uzun süredir Türkiye'de faaliyet göstererek, ülkede yönlendirmeler yapmaya çalışmaktadır. Rapor, son dönemde Türkiye'de ortaya çıkan köklü Amerikan karşıtı söylemin, Rusya'nın etkisinin büyük olduğu ve Türkiye'nin

ABD ve NATO gibi Batı ülkelerine yabancılaşmasında doğrudan rol oynadığı iddiasını öne çıkarmaktadır. Özellikle Rusya'nın kendi dış politika gündemi ve çıkarlarıyla uyumlu olarak bu söylem kurgularını ve manipülasyonları gerçekleştirdiği vurgulanmıştır. Bu rapor, ülkeler arasındaki ilişkilerin medya ve sosyal medya üzerinden nasıl etkilendiğini ve manipülasyonun nasıl bir araç olarak kullanıldığını inceleyerek, ülkelerin siyasi ve sosyal düzeylerde etkileşimini anlamak için önemli bir çalışmadır. Bu tür manipülasyonların toplumlar üzerindeki etkileri ve bilgi akışının doğruluğu açısından dikkatle incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Costello, 2018).

Günümüz dünyasında, bilgiye dayalı savaşlar uluslararası ilişkiler ve politika alanlarında giderek daha önemli bir yer edinmektedir. Bölgesel ve küresel güçler, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle geleneksel müdahale biçimlerinin ötesine geçerek, iletişim ve medya aracılığıyla çeşitli manipülasyon tekniklerini uygulamaktadır. Bu manipülasyon tekniklerinin amacı, hedef ülkelerin iç siyasetini ve toplumsal algıyı etkileyerek kendi politik çıkarları doğrultusunda şekillendirmektir. Özellikle seçim dönemleri ve kritik politik süreçler, bilgi ve iletişim savaşlarının yoğun bir şekilde yaşandığı zamanlardır. Medya ve iletişim ağları, günümüzde haber ve bilgi akışının hızlı ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan güçlü araçlardır. Bu nedenle, medya üzerinden yapılan manipülasyonlar ve propaganda çalışmaları, hedef ülkelerdeki kamuoyu oluşumunu etkileyerek politik tercihlerin değişmesine yol açabilmektedir. Rand Corporation tarafından yayınlanan rapor, medyanın gücünü ve etkisini vurgulamaktadır. Özellikle Rusya gibi ülkeler, haber siteleri ve sosyal medya hesapları aracılığıyla uzun süredir farklı ülkelerde faaliyetlerde bulunarak, propaganda ve manipülasyon yöntemleriyle kamuoyunu etkilemeye çalışmaktadır. Bu tür faaliyetlerin hedefi, hedef ülkelerin iç politikalarını ve dış ilişkilerini etkilemek ve kendi çıkarlarına uygun bir şekilde dönüştürmektir. Medyanın etkisi, sadece haberlerin yayılması ve haber alma süreciyle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda medya, toplumların düşünce yapısını ve algılamalarını da şekillendirebilmektedir. Medya aracılığıyla yayılan bilgiler, toplumların kimlikleri, değerleri ve tutumları üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle medya manipülasyonunun toplumsal yapıyı ve politik süreçleri derinden etkileyebilecek potansiyeli bulunmaktadır.

İletişim ve medya, keskin gücün bir aracı olarak kullanılabileceği gibi, demokrasi ve insan haklarını teşvik etmek için de kullanılabilir. Aslında, birçok demokratik ülke, iletişim ve medyayı dünya çapında etki etmek ve halkların görüşlerini etkilemek için kullanmaktadır. Demokratik ülkelerin vatandaşları arasında medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerini teşvik etmek önemlidir. Böylece, demokratik ülkeler keskin gücün olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olabilir. Bu da daha açık ve demokratik bir küresel sistemi teşvik edebilirler.

2.2.2. Propaganda

Propaganda, belirli bir görüşü, politikayı veya ideolojiyi desteklemek veya yaymak için bilgiyi bilinçli olarak kullanma veya çarpıtma eylemidir. Propagandanın amacı, diğer kişilerin düşüncelerini ve davranışlarını değiştirmek ve belirli bir politika veya ideolojinin kabulünü arttırmaktır.

Tarih onun “17. asrın başlangıcında yabancı memleketlerde vazife gören kardinallerden mürekkep bir heyetin resmi unvanını ifade ettiğini iddia etse de filoloji propaganda kelimesinin yaymak, ekmek manasına geldiğini ısrarla vurgulaması propagandayı hakikati saklamak, tahrif etmek veyahut sahte hakikat uydurmak” şeklinde anlamaya devam edeceklerdir (Ertem, 1942, s. 3).

Propagandanın, çeşitli sınıf ve devletler arasında bir mücadele silahı haline gelmesi ve insanları sürekli mücadeleye yönlendirmesi nedeniyle, her türlü fırsatı kaçırmadan insanlar üzerinde etkili olması, meşru veya gayrimeşru tüm araçları kullanması, onun olumsuz algılanmasını kolaylaştırır. Günümüzde yaşayan insanlar sürekli olarak propaganda etkisine maruz kalmaktadırlar ve bu etkiden kaçmak neredeyse imkansızdır (Ertem, 1942, s. 5).

İnsanları bilginin kaynağına göre düşünmeye ve hareket etmeye ikna etmeyi hedefleyen bir yöntem propagandadır. Halkla ilişkiler ise, bir örgüt ile halk arasındaki ilişki sürecini geliştirmeyi amaçlayan bir iletişim sürecidir. Propaganda günümüzde çoğunlukla siyasi ifadelerle atıfta bulunmak için sıkça kullanılmaktadır. Bu terim, kökenini dini bir bağlamdan almıştır. Katolik bir kilisede misyonerlik faaliyetlerini teşvik etmek (inancını yayarak din, disiplin ve otoriteyi korumak) için 1622’de Papa XV. Gregory tarafından bir konsey kurulmuştur. Konseyin görevi diğer ülkelerdeki kiliselerden gelen raporları ve propaganda faaliyetlerinin düzenini incelemektir. Böylece

Papanın isteği üzerine bilinçli olarak propaganda faaliyetlerine başlanılmıştır. Papanın bu faaliyeti 17. yy.'ın ilk yarısında yapmasının iki temel nedeni vardı:

- *Papanın kendini güçlü hissetmesi,*
- *Katolik inancının dışında yeni bir akımın varoluşu.*

Papalık kendini güçlü gördüğü için Katolik dünyası üzerinde otoriteye sahip olmaya çalışmıştır. Protestanlık ve Rönesans hareketleri, modern dünyada tabiata, insana ve ilme önem veren bir bakış açısını temsil ederken Katoliklikle mücadele içindeydi. Papa ise Katolik inançlarını öne çıkarmak amacıyla propagandaya başvurmuştur (Ertem, 1942, s. 7).

“*Propaganda*” kelimesi, köken olarak Latince “*propagare*” fiilinden gelir ve yaymak anlamına gelir. Tarihsel olarak, 19. yüzyılın başlarına kadar, belirli hedeflere ulaşmak için kullanılan bir yöntem olarak, çoğunlukla şüphe uyandıran fikirlere veya bilgilere başvurmak amacıyla kullanılmıştır (Svechnikova, 2018, s. 41). Propaganda terimi, geçmiş yüzyıllarda farklı dinlerin yayılmasını, siyasi grupların seçmenleri etkileme çabalarını ve savaşan ülkelerin dış yardım arayışlarını tanımlamak için kullanılmıştır (Kılıçaslan, 2008, s. 24).

Propaganda, düşüncelerin ve inançların tek taraflı ve düzenli bir biçimde yayılması ile destek kazanmayı hedefleyen bir kavramdır. Bu terim çoğunlukla siyasi iletişimde kullanılmaktadır. Atabek (1999, s. 48) “*propagandanın amaçlarından birinin fikir yaymak, entelektüel olarak hedef kitle kazanmak, karşı tarafın düşünce ve psikolojisini istenilen yöne çevirmek olduğuna inanır*”. Propaganda, insanların zihinlerini etkilemeyi hedefleyen bir stratejidir ve belirli görüşleri, düşünce ve duygusal durumları oluşturmayı amaçlar. Bu kavram genellikle bilgi ve değerleri yayarak, toplumun sosyal davranışlarını etkilemek amacıyla kullanılır. Aynı zamanda siyasi sınıflar, partiler ve ideolojilerin kitlesel düzeyde yayılmasını, halkın bilincini şekillendirmeyi ve popüler bilincin duygusal etkisini tanımlamak için kullanılır. Propagandanın temel psikolojik amacı, insanların mevcut tutumlarını zayıflatıp değiştirilebilir ideolojik, sosyal ve politik tutum sistemini etkileyerek yeni tutumlar oluşturmaktır (Taylor, 1942, s. 555).

Modern propaganda, Birinci Dünya Savaşı döneminde büyük güçlerin halkları arasında gerekli milliyetçi ve savaşçı tutumları oluşturmak için karşılaştığı bir sorunla ortaya çıkmıştır. Propaganda, düşman saflarında etkili bir şekilde işleyişini sürdüren bir

araç olarak halk tarafından kullanılmıştır. Bu dönemde, belirli fikir ve bakış açılarını toplumsal bilince profesyonelce yerleştirmeyi amaçlayan özel propaganda örgütleri kurulmuştur. Aynı dönemde, medyanın devrimi, propagandacıların büyük kitlelere hitap etmesine ve fikirlerini yaymasına yardımcı olmuştur. Film, radyo ve resim gibi yeni medya türleri, totaliter rejimlerin dikkatini çeken ve kitleleri etkilemek için yeni fırsatlar sunan araçlar olmuştur. Popüler kültürün yükselişiyle birlikte sanat, edebiyat ve müzik de halkı etkilemek için kullanılan önemli propaganda araçları haline gelmiştir (Svechnikova, 2018, s. 42).

Geleneksel otorite, geçmişten beri var olan kuralların ve yetkilerin kutsallığına dayanarak meşruiyetini sağlayan bir egemenlik türüdür. Bu tür egemenlikte gücün kimin elinde olacağı genellikle geleneksel kurallar tarafından belirlenir. Kişisel otoriteye bağlılık ise geleneksel konumlarla ilgili bir ihtiyaçtır. Basitçe ifade edecek olursak, bu örgütlü otorite, genel eğitimden kaynaklanan kişisel bir bağlılık duygusuna dayanır. İktidardaki kişiler *“bir üst, amir değil, kişisel anlamda bir efendi”* olarak kabul edilir. (Weber, Bürokrasi ve Otorite, 2008, s. 55).

Orta Çağ Avrupa’sında, Papa’nın siyasi otoritesi oldukça geniş kapsamlıydı ve bölgede meydana gelen herhangi bir siyasi anlaşmazlık durumunda, Papa kendisini sorunları çözmek için yetkili bir figür olarak görüyordu. Yapılan araştırmalar, Papaların bu süreçte Avrupalılar üzerinde iddia ettikleri otoriteyi kurmak için sürekli olarak *“Konstantin’in Bağıışı”* adı verilen belgeyi kullandıklarını göstermektedir. Bu belge, Orta Çağ toplumunda eski dönemden kalma imparatorluk fermanlarına olan güveni yansıtıyor ve daha eski bir belgenin daha güvenilir kabul edilmesi eğilimini yansıtmaktaydı. Papalar, hırslı bir prens, savaşa eğilimli bir şehir veya asi bir köylü ile karşı karşıya geldiklerinde, *“Konstantin’in Bağıışı”* belgesini stratejik bir propaganda aracı olarak kullanarak, toplum üzerindeki siyasi kontrolü devam ettirmeyi amaçlıyorlardı. Bu belgenin gücü, dönemindeki halkın bilinçaltında önemli bir etkiye sahipti ve toplumun otoriteye olan itaatini yeniden sağlama amacı taşıyordu. Siyasi muhalefetle karşılaştıklarında, Papalar, *“Konstantin’in Bağıışı’nı”* vurgulayarak insanların tekrar onlara itaat etmesini umut ediyorlardı. Bu tür propagandist taktikler, Papalığın gücünü ve etkisini artırmada önemli bir rol oynamıştır ve Orta Çağ Avrupa’sındaki politik ilişkileri şekillendirmede etkili olmuştur. 1411 yılında Lorenzo

Valla adlı bir bilim insanı, Konstantin'in Bağış'ının hatalı olduğunu kanıtlayan bilimsel bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Valla'ya göre, *“belgenin yazım şekli, gramerini ve içerdiği bazı terimleri kontrol ederek sözü geçen belgenin aslında 4'üncü yüzyıldan kalma Latince kullanılmayan kelimeler içerdiğini ve muhtemelen Konstantin'in ölümünden yaklaşık 400 yıl sonra düzenlenmiş olduğunu ortaya çıkardı”* (Harari, 2016, s. 203).

Günümüzde birçok tarihçi, Konstantin'in Bağış belgesinin 8. yüzyılda bir Papalık mahkemesi tarafından düzenlendiği konusunda fikir birliğine varmıştır. Bu durum, belgenin orijinal metninde çeşitli değişikliklerin yapıldığı ve bu değişikliklerin Papalar tarafından otoritelerini sürdürmek amacıyla yapıldığına dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu tür propaganda faaliyetlerinin, Papalığın gücünü artırmak ve toplumun itaatini sağlamak için bilinçli bir şekilde kullanıldığı düşünülmektedir. Belge, Papaların siyasi otoritelerini sürdürmeye yönelik bir strateji olarak görülmekte ve toplum üzerindeki etkilerini artırmak için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu propaganda faaliyetleri, belgenin içeriğindeki değişikliklerle ve tahribatlarla gerçekleştirilmiş olabilir ve bu değişiklikler Papalığın ihtiyaç duyduğu meşruiyeti sağlamak amacıyla yapılmış olabilir. Sonuç olarak, tarihçilerin ortak görüşü, Konstantin'in Bağış'ının Papalar tarafından manipüle edilerek propaganda faaliyeti için kullanıldığı yönündedir. Bu durum, tarihsel belgelerin otorite ve meşruiyetin inşasında nasıl kullanılabileceğine dair dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir (Harari, 2016, s. 204).

Buradan yola çıkarak şu sonuca varılabilir ki:

- Orta Çağ Avrupa'sında, iktidar sahipleri, kendi otoritelerinin devamını sağlamak için keskin güç faaliyetlerine başvurmuş ve bilgi manipülasyonuna izin vermiştir. Hükümetler, keskin bir güç uygulayabilmek için aktif bir şekilde propaganda araçlarını kullanmış ve özellikle dış ve iç güvenlik politikalarını destekleyen söylentileri yayarak, alternatif anlatıları bastırmaya çalışmıştır. Dönemin kitle iletişim alanlarını kontrol ederek, siyaset ve bilgi alanlarında etkili olmayı amaçlamışlardır.

2.2.2.1. Modern Propagandanın Amacı

Kitleler üzerinde etki kurma amacıyla bilimsel olarak koordine edilen ulusal bir faaliyet, Batı ülkelerinde büyük önem kazanmıştır. Bu alanda özellikle burjuva

kesimden düşünürler, görevlerinin ve yöntemlerinin teorik gelişimine artan bir ilgi göstermeye başlamışlardır. Propaganda stratejisi, organizasyon ve teknolojisinin geliştirilmesi amacıyla birçok kitap ve akademik makale Batı ülkelerinde mevcuttur. Örneğin M. Chukas'ın *"Propagandanın Yükselişi"* adlı kitabında, propaganda kavramının sanatsal yönü ile kesin hesaplamalara dayanan bilimsel yönü arasındaki fark vurgulanmaktadır. Chukas'a göre, geçmişte propaganda daha çok bir sanat biçimiydi ve propagandacılar, genellikle tamamen hayal gücüne dayalı ampirizm anlayışıyla çalışıyorlardı. Propaganda, insan duygularını etkileme üzerine kuruludur ve olumlu ve olumsuz propaganda arasında, neden olduğu duyguların türüne bağlı olarak farklılık göstermektedir. Olumlu propaganda, eğitici işlevlere sahiptir ve insanları genel kabul görmüş değer ve normlara uygun olarak sosyal uyum içinde eğitmeye yardımcı olur. Ayrıca, olumlu propaganda hedeflediği kişilerin yararına yapılmakta ve katı, manipülatif hedeflere yönelmemektedir. Öte yandan, olumsuz propaganda, propagandacılar için faydalı olan hayali, paralel bir gerçeklik yaratmaya çalışır ve küçük bir kesim üzerinde kamu bilincini manipüle ederek tersine çevrilmiş bir değerler sistemi oluşturur. Bu, sosyal düşmanlığın ve çatışmaların artmasına neden olur ve insanları propagandacıların çıkarları doğrultusunda yanlış inançlara itebilir. Araştırmacılar, kamu bilincini manipüle eden politik propagandanın güçlü bir psikolojik etki ve baskı yöntemi olduğunu belirtirler. Bu tür propagandanın uygulanması, siyasi aktörlerin imajını oluşturma ve etkileme süreçlerine önemli ölçüde katkıda bulunabilir (Güllüoğlu, 2014, s. 506; Svechnikova, 2018).

2.2.2.2. Siyasal İletişim ve Propaganda

Siyasal iletişim ve propaganda, birbiriyle yakından ilişkili alanlardır. Ancak bu iki alan arasında bazı farklılıklar ve özellikler bulunmaktadır, bu yüzden zaman zaman karıştırılmaktadırlar. Siyasal iletişim ve propaganda, siyasi aktörler tarafından sıkça siyasi ortamlarda kullanılan ortak özelliklere sahiptir. Özkan'a (2004, s. 38) göre *"siyasal iletişim ile propaganda arasında yakın bir ilişki olduğuna inanmaktadır"*.

Siyasal iletişim ve propaganda, sosyal bilimler ve iletişim çalışmaları alanlarında önemli bir konu olup, birbiriyle karşılıklı ilişkili ancak birçok farklılığı olan kavramlardır. Her iki kavram da siyaset, medya ve toplumsal olaylar gibi alanlarda etkili bir şekilde kullanılarak, kamuoyunun algılarını ve tutumlarını etkilemeyi hedefler.

Bu bağlamda, siyasal iletişim ve propaganda, bilgi ve mesajların toplumda belirli bir amaç doğrultusunda yayılmasını ve kabul edilmesini sağlamayı amaçlayan iletişim stratejileri olarak değerlendirilebilir.

Propaganda, bilgi ve mesajları genellikle tek taraflı, yoğun ve basit bir şekilde sunarak, hedef kitlede tartışmasız bir kabul ve harekete geçirme etkisi yaratmaya odaklanır. Propagandanın amacı, kitleleri kısa süre içinde etkilemek ve istenilen tutum ve davranış değişikliklerini tetiklemektir. Bunu gerçekleştirmek için, propaganda mesajları sık sık tekrarlanarak kitlelerin belleğine yerleşmeye çalışır ve kolayca hatırlanabilir hale getirilir. Öte yandan, siyasal iletişim daha karmaşık bir süreçtir ve genellikle uzun vadeli hedeflere yönelik stratejik bir planlama içerir. Siyasal iletişim, güvene dayalı bir iletişim biçimi oluşturarak, siyasi aktörlerin politikalarını, vizyonlarını ve amaçlarını anlatmayı amaçlar. Bu, kamuoyu oluşturma ve toplumun desteğini kazanma sürecini içerir. Siyasal iletişimde, bilgi ve mesajlar daha çeşitli, nüanslı ve kanıta dayalı bir şekilde sunulmaya çalışılır. Her iki kavramın ortak noktası, katılımcıların bu iletişim stratejilerini siyasi arenada etkili bir şekilde kullanmalarındır. Hem siyasal iletişim hem de propaganda, siyasi liderlerin ve partilerin kitleleri etkileme, destek kazanma ve hedefledikleri sonuçlara ulaşma amacıyla başvurdukları önemli araçlardır. Ancak, siyasal iletişim ve propaganda arasındaki ayrımlar, iletilen mesajların karmaşıklığı, sunum tarzı ve uzun vadeli etkileri gibi farklılıklardır. Bu nedenle, her iki kavram da disiplinler arası bir perspektifle ele alınarak anlaşılmalı ve araştırılmalıdır (Kılıçaslan, 2008, s. 27).

Aziz'e göre, *“propaganda da kullanılan yöntem ve teknikler siyasal iletişimde de kullanılıyor lakin buradaki söylem şekilleri farklıdır”* (Aziz, 2003, s. 60). Siyasal iletişim, kaynakların güvenilirliği, dinleyicileri bilgi almaya hazır hale getirme, çoğunluk hakkında konuşma, ortak noktalara dayalı hareket etme, bilgilerin güncellenmesi ve geniş kitlelere ulaşmak için kitle iletişim araçlarının kullanılması gibi yöntemlerle etkili bir iletişim sağlar. Propaganda ise farklı bir dil kullanarak *“düş”* yaratmayı amaçlamaktadır. Devlet kontrolündeki medya organlarını kullanarak dezenformasyon ve propaganda yayma, muhalif sesleri susturma ve sosyal medya platformları aracılığıyla kargaşa yaratma gibi faaliyetlerin demokratik ülkeler üzerinde etkisi gözlemlenmektedir. Aynı şekilde, şirketler ve ilgi grupları da iletişim ve medya

yoluyla sofistike mesajlaşma teknikleri kullanarak kamuoyunu etkilemeye ve politika kararlarını şekillendirmeye çalışmaktadır.

2.2.3. Dezenformasyon

Tzu'ya (2014, s. 42) göre “ölü casus düşmana yanlış bilgi veren, bizim verdiğimiz yanlış bilgiyi ise düşmana iletendir”.

Dezenformasyon, bilgiyi kasıtlı olarak yanıltıcı bir şekilde sunma, gerçek bilgiyi gizleme veya çarpıtma eylemini ifade eden bir kavramdır. Bu taktik, sosyal, politik ve ekonomik alanlarda çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Dezenformasyonun temel hedefleri arasında bir grubun veya kurumun prestijini koruma, belirli bir politikayı veya ideolojiyi destekleme, rakipleri zayıflatma, kamuoyu algısını değiştirme veya insanların bilinçaltını etkileme gibi hedefler bulunmaktadır. Akademik literatürde, dezenformasyonun tarihsel köklerine bakıldığında, antik çağlardan günümüze kadar süregelen birçok örnek gözlemlenebilir. Örneğin, M.Ö. 6. yüzyılda yazılmış eserlerde casusluk ve yanlış bilgi yayma gibi konulara dair kanıtlar bulunmaktadır. Benzer şekilde, Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde de politik entrikalar ve manipülasyonlarla dolu olaylar yaşanmıştır. Günümüzde ise, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dezenformasyon, internet ve sosyal medya platformları aracılığıyla daha etkili ve yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Dezenformasyonun etkisi genellikle güvenilir kaynakları sorgulamaya, kamuoyunun yanıltılmasına ve toplumsal kutuplaşmalara yol açabilir. Bu nedenle, akademisyenler ve araştırmacılar, dezenformasyonun nedenleri, yayılma mekanizmaları ve etkileri üzerine çalışmalar yaparak toplumu bilinçlendirmeye ve dezenformasyonla mücadele etmeye yönelik stratejiler geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu tür çalışmalar, demokratik süreçleri, bilgi bütünlüğünü ve kamuoyunun sağlıklı şekilde bilgi edinebilmesini desteklemeye katkı sağlamaktadır. Dezenformasyon, devletlerin var oluşundan beri var olan bir olgu olarak kabul edilebilir; tarihsel kayıtlara göre bu tür manipülasyonlar eski çağlardan günümüze kadar süregelmiştir. Merriam Webster sözlüğüne göre dezenformasyon, *“kamuyu etkilemek veya gerçeği gizlemek amacıyla kasıtlı olarak, genellikle gizlice yaymak”* şeklinde tanımlanmaktadır. Ladislav Bitman ise dezenformasyonu *“hasmın iletişim sisteminin içine dikkatlice inşa edilmiş yanlış mesajların sızdırılmasıyla kamuoyunu ya da karar alıcı eliti aldatmak”* şeklinde

tanımlamaktadır (Vanlıoğlu, 2018, s. 208). Soğuk Savaş döneminde en etkili dezenformasyon araçları arasında kitle iletişim araçları önemli bir yer tutmaktaydı.

Rusya, dezenformasyonu aktif bir önlem stratejisi olarak görmüştür ve bu konuda KGB'den emekli Tümgeneral Oleg Kalugin tarafından vurgulanmıştır. Kalugin, dezenformasyonun Sovyet istihbaratının kalbi ve ruhu olarak değerlendirilmesi gereken kritik bir bileşen olduğunu ifade etmiştir. Bu stratejinin amacı, istihbarat toplamaktan daha çok yıkım yaratmaktır. Batı'yı zayıflatmak, özellikle NATO gibi batı ittifaklarında çatlaklar oluşturmak, müttefikler arasında anlaşmazlıklar yaratmak ve ABD'nin Avrupa ve Asya halklarının gözündeki itibarını azaltmak için aktif önlemler alınmıştır. Rusya bu hedeflere ulaşmak için farklı yöntemler kullanmıştır. Bu yöntemler arasında paravan örgütlerin kurulması, muhalefet partilerinin oluşturulması, suç ve terör örgütlerine destek verilmesi ve hedeflenen kitleler arasında anlaşmazlıklar yaratmak için özel olarak tasarlanmış resmi ve gayri resmi kanallar aracılığıyla dezenformasyon yayılması gibi girişimler bulunmaktadır (Mahairas & Dvilyanski, 2018, s. 26).

Tarihte farklı maksatlara yönelik *“yanlış bilgiler ve söylentiler olsa da internetin ortaya çıkmasıyla birlikte asılsız haberlerin daha hızlı yayılmaya başladığı görülmektedir”*. Post-Truth *“Hakikat Sonrası”* dönemi, özellikle siyaset alanında gerçeklerin çarpıtılması ve yeniden üretilmesiyle karakterize edilir. Bu dönemde gerçeklerin değeri azalmış ve manipüle edilebilir hale gelmiştir. Sosyal medya ise bu durumun yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Sosyal medya platformları, yalan haberlerin ve manipülatif içeriklerin daha hızlı ve geniş kitlelere yayılmasını sağlayarak, birçok insanın etkisi altına girmesine neden olmuştur. Bu da sosyal medyada yanlış bilgilerin artmasına ve olumsuz sonuçlara yol açabilen bir durumdur. Birçok kişi, paylaşılan haberlerin doğru olduğunu düşünerek sosyal medya platformlarında bu yanlış bilgilerin daha da yayılmasına katkı sağlamaktadır (Aydın A. F., 2020, s. 82).

Sosyal medya, günümüzde iletişim ve bilgi akışının hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleştiği önemli bir dijital platformdur. Özellikle geleneksel medyadan bağımsız ve devlet müdahalesinden kısmen arınmış bir yapıya sahip olması nedeniyle, birçok ülkede muhalif gruplar için kritik bir etkileşim alanı haline gelmiştir. 2010 yılında başlayan Arap Baharı, sosyal medyanın muhalefet gruplarının seslerini yükseltmek için güçlü bir araç olduğunu kanıtlamıştır. Tunus'ta başlayan ve kısa sürede birçok Arap ülkesine yayılan bu hareket, halkın özgürlük, adalet ve demokrasi taleplerini ifade ettiği büyük

protestolara sahne olmuştur. Sosyal medya platformları, özellikle Facebook ve Twitter, muhalefetin protestoları duyurmak, haberleşmek ve bilgi döngüsünü hızlandırmak için aktif olarak kullanılmıştır. Arap Baharı, sosyal medyanın muhalefetin sesini daha geniş kitlelere duyurmasına ve halkın tepkilerini koordine etmesine yardımcı olmuştur. Bu dönemde, sosyal medyanın gücüyle halkın sesini duyurabilmesi, geleneksel medyanın sınırlamalarından ve sansüründen kurtulmasını sağlamıştır. Sosyal medya aracılığıyla paylaşılan videolar, fotoğraflar ve mesajlar, dünya genelinde büyük bir etki yaratmış ve halkların birbirine dayanışma göstermesine olanak tanımıştır. Akademik olarak bakıldığında, sosyal medyanın bu tür toplumsal ve politik hareketliliklerdeki etkileri, iletişim ve siyaset bilimcileri tarafından incelenmektedir. Bu tür analizler, sosyal medyanın toplumsal değişimdeki rolünü, bilgi akışını ve halkın katılımını anlamak için önemli bir zemin sunmaktadır. Ayrıca, sosyal medyanın olumlu ve olumsuz yönlerinin dengeli bir şekilde değerlendirilmesi, gelecekteki benzer hareketlerin anlayışına ve yönetimine katkı sağlayacaktır. Ancak, bilgi güvenilirliği, yanlış bilgi yayılması ve manipülasyon gibi sorunlar da göz önünde bulundurularak, sosyal medyanın etkileriyle ilgili daha fazla araştırma ve inceleme yapılması gerekmektedir (Vanlıoğlu, 2018, s. 210).

Dezenformasyon, aldatıcı reklamlar (ticari ve siyasi), hükümet propagandası, sahte fotoğraflar ve sahte belgeler gibi örnekleri içerir. Örneğin, Normandiya Çıkarması (D-Day İstilas), İkinci Dünya Savaşı sırasında dezenformasyon yöntemiyle sahte propaganda faaliyetlerine örnek olarak kullanılmıştır. Müttefikler, Almanları yanıltmak amacıyla Doğu Anglia'daki büyük bir gücün Normandiya yerine Calais'e saldıracağına dair sahte radyo yayınları göndererek ve sahte askeri raporlar hazırlayarak dezenformasyon taktiklerini uygulamışlardır (Gülmez & Demirkollu, 2013, s. 420).

Bir diğer örnek, Rusya'nın Dışişleri Bakanlığı (MID) tarafından paylaşılan, İsrail temelli üretilmiş dezenformasyon kampanyasıdır. Dışişleri Bakanlığı, resmi internet sitesinde yayınladığı açıklamada, bu haberin İsrail devleti tarafından kasıtlı olarak üretilmiş bir dezenformasyon kampanyası olduğunu belirtmiştir. İsrail ve Rusya arasında yaşanan mevcut olayda, 14 Nisan tarihinde İsrail medyası, Rus temsilcilerin 1965 yılında Şam'da idam edilen İsrail istihbaratı MOSSAD'ın ajanı olan Eli Cohen'in kalıntılarını Suriye'den çıkardığı haberleri yayınlamıştır. Lakin, Rusya'nın Dışişleri Bakanlığı bu mesajların tamamen dezenformasyon olduğunu resmi olarak açıklamıştır.

Bu tür olaylar, uluslararası ilişkiler ve iletişim alanında oldukça önemli ve hassas konuları gündeme getirmektedir. Dezenformasyon, bilinçli bir şekilde yanıltıcı bilgi ve haberlerin yayılması olarak tanımlanırken, bu olay da dezenformasyonun uluslararası boyuttaki etkisini gösteren önemli bir örnektir. İki ülke arasındaki ilişkilerde yaşanan bu tür olaylar, haber kaynaklarının güvenilirliği ve haberlerin doğruluğu konusunda kamuoyunun şüpheye düşmesine ve güvenin sarsılmasına neden olabilir. Akademik olarak, bu tür olayların analizi, uluslararası politika, medya ve iletişim araştırmaları gibi farklı disiplinlerde önemli bir alan oluşturmaktadır. Dezenformasyonun etkileri, nedenleri ve yayılma mekanizmaları gibi konular, uluslararası ilişkilerde güvenlik, propagandaların etkisi ve siyasi manipülasyon gibi temel konuları anlamak açısından önemlidir. Ayrıca, haber kaynaklarının doğruluğu ve haberin kaynağının güvenilirliği gibi konular da bu tür olayların incelenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak, uluslararası ilişkilerde ve iletişim alanında yaşanan dezenformasyon olayları, toplumların bilinçlenmesini, haber kaynaklarının doğruluğuna olan güveni artırılmasını ve haberin güvenilirliğinin önemini vurgulayarak daha sağlıklı bir haber ve iletişim ortamının oluşturulmasını desteklemektedir. Bu tür olayların incelenmesi ve anlaşılması, gelecekteki benzer durumların önüne geçmek ve etkili iletişim ve haber kaynaklarına sahip olmayı sağlamak için önemlidir (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2019).

Teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte, bilgi paylaşımının kolaylaşması ve internetin yaygın kullanımı, yanlış ve yanıltıcı bilgilerin oluşturulması ve yayılmasında yeni zorluklar ve tehditler ortaya çıkarmıştır. Bu durum, dezenformasyon adı verilen, bilinçli olarak yanıltıcı bilgilerin veya haberlerin kasıtlı olarak yayılması pratiğinin yaygınlığını artırmıştır. Dezenformasyon, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda çeşitli aktörler tarafından kullanılan etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medyanın yanı sıra, dijital medya ve sosyal medya platformları da dezenformasyonun yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Sahte haberlerin, manipüle edilmiş görüntülerin ve yanıltıcı içeriklerin kolayca yayılabilmesi, sosyal medyanın geniş kitlelere erişim sağlama potansiyeli nedeniyle daha tehlikeli hale gelmiştir. Hackerler, sahte hesaplar kullanarak ve saygın medya kuruluşlarına bürünerek, yanıltıcı bilgileri daha inandırıcı bir şekilde sunabilmektedirler (Fallis, 2015, s. 405).

Dezenformasyon, insan faaliyetlerinin ürünü olarak yanlış izlenimler yaratmaya çalışan bir süreçtir ve etkilenen nesneyi belirli bir eyleme veya eylemsizliğe itmeyi hedeflemektedir. Yanlış bilgi veya dezenformasyon, manipülasyon sürecine dahil olup birisini yanıltmak, bağlamı bozmak veya artık gerekli olmayan eksik bilgileri sağlayarak belirli bilgileri çarpıtmayı içerir. Bu tür manipülasyonun yayılması ve etkilerini durdurmak oldukça zordur, çünkü sahte haberler gerçek haberlerden daha hızlı, daha geniş ve daha derin bir alana yayılmaktadır. Yanlış bilgiye hemen hemen her yerde rastlanabilir, ancak internetin yaygın kullanımı ile en yaygın ve etkili biçimde internet üzerinden erişilebilir hale gelmiştir. Web siteleri, bloglar, forumlar ve sosyal medya gibi dijital platformlar, yanlış bilgi yayma fırsatlarını artırmış ve daha geniş bir kitleye ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Bu sürecin temelinde reklamcılıkla bağlantılı olduğu düşünülebilir; ancak dezenformasyon güçlü bir araç olarak kullanılarak yayılmaktadır (Samkova, 2018, s. 99).

Tarihsel olarak incelendiğinde, Rusya ve Gürcistan arasındaki anlaşmazlıkta, keskin güç kavramının devletin siyasal karar alma sürecini etkilediği gözlemlenmektedir. Kavkaz-2008 askeri tatbikatının 4 Ağustos'ta sona ermesinden sonra, ülkeler arasındaki gerginlikler artmıştır. Rusya, Güney Osetya'daki sivilleri tahliye ederek bu durumu sınırda yaşanan gerilimlerle birleştiren, Gürcistan Devlet Başkanı Mikheil Saakaşvili ve hükümeti, Rusların Tiflis'e saldırma ve hükümeti devirme niyetinde olduğuna inanmışlardır. Bu söylentiler nedeniyle, 9 Ağustos'ta şehrin tahliyesine karar verilmiş ve bu durum, Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında bir telaş oluşmasına katkıda bulunmuştur. Netice itibarıyla:

12 Ağustos'ta imzalanan ateşkes antlaşması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu antlaşma ile Güney Osetya ve Abhazya sınırlarının ötesinde ek bir güvenlik bölgesi verilmiştir. Ancak bu süreçte, taraflar arasında yanlış bilgi veya dezenformasyonun etkili bir rol oynadığı belirtilmektedir.

- 12 Ağustos'ta imzalanan ateşkes antlaşması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu antlaşma ile Güney Osetya ve Abhazya sınırlarının ötesinde ek bir güvenlik bölgesi verilmiştir. Ancak bu süreçte, taraflar arasında yanlış bilgi veya dezenformasyonun etkili bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu dezenformasyon, Tiflis'in askeri birlikler tarafından işgal edileceği yönündeki yanlış haberlerle ilgili olmuştur. Bu haberlerin yayılması sonucunda, tarafların siyasal karar alma

süreçlerinde etkilenmeleri ve daha fazla taviz vermeye yönelmeleri sağlanmıştır (Bechis, 2020, s. 124). Dolayısıyla buradan elde olunan netice, keskin gücün devletlerin siyasal karar alma süreci üzerindeki etkilerinden bir örnektir.

Antik Yunanlılar, ünlü Truva kuşatması döneminden başlayarak ve muhtemelen daha önceden beri, çatışma ve yönetim araçları olarak yanlış ve yanıltıcı bilgileri kullanmışlardır. Günümüzde ise dezenformasyon, bazen koordineli bir bilişsel savaş hareketinin parçası olarak ortaya çıkarak sosyal medya sayfaları ve yanıltıcı kurgusal hikayelerle kullanılmaktadır. Sosyal medya ve internetin yaygın kullanımı, dezenformasyonun kullanımında büyük bir devrim yaşandığını açıkça göstermektedir. Dijital araçlar ve ağlar, kapsamı, ölçeği ve etkisi çarpıcı bir şekilde genişleyen bir dünyada yaşıyoruz. Ancak bu dijital araçlar ve ağlar, sadece devlet aktörleri tarafından değil, aynı zamanda arka kanal diplomasi / devlet dışı aktörler tarafından da kullanılabilir. Özellikle sosyal medyanın yükselişi ile dezenformasyonun yayılması daha kolay ve hızlı hale gelmiştir. Yanıltıcı içerikler, anında ve geniş kitlelere ulaşabilme imkânı sağlayarak toplumları etkileme potansiyeline sahiptir. Bu durum, kamuoyunun şekillendirilmesi, karar alma süreçlerinin etkilenmesi ve sosyal kutuplaşmanın artmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu bağlamda, dezenformasyonun yayılmasını önlemek ve toplumları bilinçlendirmek için önemli adımlar atılmalıdır. Bilgi okuryazarlığının artırılması, güvenilir kaynaklardan bilgi alışverişinin teşvik edilmesi ve manipülatif içeriklere karşı duyarlılığın artırılması önemlidir. Ayrıca, sosyal medya platformları ve dijital araçlar üzerinde daha etkin denetim mekanizmalarının oluşturulması ve kullanıcıları yanıltıcı içeriklere karşı uyaracak mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir.

13 Ekim 2022 tarihinde gerçekleştirilen Meclis toplantısında öne sürülen ‘Dezenformasyonla Mücadele’ yasası Genel Kurul tarafından kabul görerek 18 Ekim 2022’de Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 2022). Yasanın 29. maddesine istinaden dezenformasyon üreten, “yurt içinde ve dışında güvenlik, asayiş ve genel sağlıkla ilgili yanlış bilgileri kamuoyunda endişe, korku veya panik yaratarak kamu huzurunu bozacak şekilde alenen yayan kişi”, 1 ila 3 yıl arasında hapis cezasına tabi tutulacaktır (Sayın, 2022). Akabinde 14 Ekim 2022 tarihinde “Uganda Devlet Başkanı Museveni, internette yanlış ve kötü niyetli bilgi paylaşmayı suç sayan yasayı onayladı” (BBC, 2022).

15. yy.'da yaşayan bir insanın hayatı boyunca öğrenebileceği bilgi miktarı, çağdaş döneme kıyasla oldukça sınırlıydı. Bu dönemde bilgi ve bilgi kaynakları, yazılı materyaller, kitaplar, el yazmaları ve belirli bilginin aktarımını sağlayan bazı sınırlı iletişim yollarıyla sınırlıydı. Bu nedenle, insanlar, bilgiye erişim ve bilgi toplama süreçlerini doğal olarak daha kısıtlı ve zaman alıcı bir biçimde gerçekleştiriyorlardı. Martin Hilbert tarafından yapılmış bir araştırmaya göre *“1986 yılında bir kişinin aldığı bilgi miktarı 40 gazetede yer alabiliyordu. 2007 yılında, internet ve TV’ye kolay erişim nedeniyle sayıları önemli ölçüde arttı: bir kişinin her gün aldığı bilgiler 174 gazeteye dahil edilebilir”* (Hilbert & Lopez, 2011, s. 62).

Bireylerin bilgiye ulaşma ve öğrenme kapasitelerindeki artış açısından bu örnek incelendiğinde net bir şekilde gözlemlenebilir. Bu gelişmenin yanı sıra, olumlu yönlerinin olduğu kadar olumsuz yönlerinin de mevcut olduğu unutulmamalıdır. Benzer şekilde, hastalık dönemlerinde kullandığımız ilaçların olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de dikkate alınarak kullanılır. Dolayısıyla bilgi ve teknolojinin ilerlemesi, dünya üzerinde bir dizi olumlu etki yaratırken, aynı zamanda olumsuz sonuçların da meydana geldiği görülmektedir.

2.3. KESKİN GÜCÜN SINIRLARI

ABD ve diğer bölgesel güçlerin yabancı hükümetlerin eylemlerini engellemek için uzun yıllardır bilgi temelli savaş yöntemlerini kullandıkları, keskin güç yönteminin temel eleştirisidir. Keskin güç yöntemi, yalnızca otoriter devletler tarafından değil, aynı zamanda demokratik devletler tarafından da bu bağlamda kullanılmaktadır. Keskin gücün tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, çok yönlü bir değerlendirme gereklidir, çünkü tek taraflı bir bakış açısı bu konuyu açıklamak için yeterli değildir. Walker ve Ludwig’in (2017c) yayımına esasen keskin güç kavramı *“sadece otoriter devletler tarafından demokratik devletler üzerinde kullanılan bir yöntemdir”*. Bu kavramın literatüre kazandırılmadan önce, bir alt başlıkta sıralanan sebepler nedeniyle otoriter ve demokratik devletlerin (kuruluşların), farklı amaçlar ve kapsamlarla diğer devletler üzerinde kullanıldığına vurgu yapılacaktır.

Mevcut çalışmanın sınırlarını açıklarken Messa’nın öne sürdüğü dört alan esas alınarak aktör düzeyinde devletlerin siyasal karar alma süreçlerine etkiler incelenmiştir.

Messa'nın öne sürdüğü dört alan: kamuoyunu, siyaseti, ekonomiyi ve siber alandır (Messa, 2019, s. 32).

2.3.1. Devletler Üzerinde Çok Yönlü Baskı ve Ekonomik Yardım

Keskin güç özellikle otoriter devletler tarafından demokrasiyi zayıflatmak, manipüle etmek ve istikrarsızlaştırmak gibi amaçlarla kullanılmıştır (Walker & Ludwig, 2017c).

Wigell'e göre, neo-empyralist bir stratejide ekonomik asimetrinin büyük olduğu durumlarda, bölgesel gücün kendini kabul ettirmek için güç ve zorlama kullanmasına gerek olmadığı gibi, zorlama, rüşvet ve dayatma gibi ayırt edici taktikler de bulunmaktadır (Wigell, 2016, s. 143).

G-20 de yer alan bazı ülkeler (*Çin, Rusya*) Batı'nın insan hakları dayatmalarını kabul etmemektedirler. Bu ülkeler kozmopolitanizm / evrenselcilik değerlerini elimine ederek rölativizm / görecelilik değerlerinin vurgusunu yapmaktadırlar. Çin ve Rusya başta olmak üzere birçok ülke insan hakları ve demokratikleşme üzerinden batılı ülkelerin kendi iç işlerine karışmasına tepki koymaya çalışmaktadırlar.

Çin ve Rusya son dönemde dikkat çekici girişimleriyle öne çıkmıştır ve devletlerinin bölgedeki istikrarını ve devamlılığını sürdürmek amacıyla keskin güç yöntemini kullanmaktadır. Bu ülkeler, uluslararası alanda etkilerini yaymak için özgür ifadeyi sınırlandırmak, kafa karışıklığı yaratmak ve demokrasilerde siyasi ortamı çarpıtmayı hedeflemektedir. Keskin güç, uluslararası bir stratejidir ve bağımsız kurumların bütünlüğünü bozmayı içeren manipülasyon çabalarını içerir. Bu yaklaşım, özgür sistemler arasındaki asimetriden faydalanarak, otoriter rejimlerin özgür ifadeyi sınırlandırmalarına ve demokrasilerde siyasi ortamları çarpıtmalarına imkân tanırken aynı zamanda kendi iç kamusal alanlarını yurt dışından gelen demokratik çağrılardan korumayı amaçlar (National Endowment For Democracy, 2017). DeLisle'e göre, sert gücün çok riskli ve yumuşak gücün hedeflerine ulaşmak için çok zayıf olması nedeniyle, Çin'in siyasi hedeflerine ulaşmak için keskin güç kullanımını artırdığını savunmaktadır (deLisle, 2020, s. 167). Çin, kendi ülke dahilinde uyguladığı komünist rejimle; kurallara dayalı uluslararası düzene itiraz etme kapasitesi ile muazzam bir propaganda ve bilgi kontrol mekanizmasını dünya çapında geniş bir diasporayla bir araya getirerek keskin gücü yaymak için tüm özelliklere sahiptir (Singh, 2018, s. 9).

Liberal dünya düzeni olarak tarif edilen algının temel öngörüsü sınırların anlamsızlaştırılması olarak bilinmektedir. Çin ve Rusya'nın çabaları, ABD'nin liderliğindeki liberal dünya düzeni olarak adlandırılan sistemde daha etkili bir konuma sahip olmak, hakkettiği statüyü kazanmak ve bunu kazandıkça sistemi içeriden kendi ulusal çıkarlarına uyumlu olacak şekilde revize etmek olarak görülmektedir.⁹

Greene'e göre Rusya'ya kıyasla Çin'in yürüttüğü faaliyetleri tespit etmek daha zordur. Bunun nedeni Çin'in, Rusya gibi dezenformasyon odaklı değil, propagandayı kullanan uluslararası bir aktör olmaya çalışmasıdır. Çin'in kullandığı etki operasyonları ile devlet iktidarını Çin'in çıkarları lehine istikrarsızlaştırmaktır (Greene, 2020, s. 24; deLisle, 2020, s. 168).

Rusya'nın Batı ülkeleriyle yaşadığı krizleri akademik bir perspektifle inceleyerek, bu çatışmalarda kullanılan keskin güç yöntemlerine odaklanmak mümkündür. Özellikle devlet destekli sosyal medya trollerinin Brexit sürecini dezenformasyon ve çarpıtılmış haberlerle etkilediği iddiaları, bilgi manipülasyonunun ve propaganda faaliyetlerinin nasıl uluslararası ilişkilerde kullanıldığına dair önemli bir örnek sunmaktadır. Rusya'nın, sosyal medya ve dijital platformları kullanarak, Batı'daki politik süreçleri ve seçimleri hedef alarak etki alma stratejisini benimsemesi, bilgi savaşlarının geliştiği yeni çağın bir göstergesidir. Brexit referandumu sırasında ortaya çıkan dezenformasyon ve yanıltıcı haberler, kamuoyunu etkileyerek referandum sonuçları üzerinde potansiyel etkiler yaratmış olabilir. Aynı şekilde, Kasım 2016'da gerçekleştirilen Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimlerinde, adayların e-postalarının ele geçirildiği iddiaları da Rusya'nın keskin güç yöntemlerini kullanma biçimlerinden biridir. Bu tür siber saldırılar, siyasi aktörlerin itibarını zedelemek ve seçim süreçlerini manipüle etmek amacıyla kullanılmış olabilir. Bu durum, bilgi teknolojilerinin hızla geliştiği günümüzde, geleneksel askeri güçten daha etkili bir şekilde ülkeler arasındaki güç mücadelesinin yürütüldüğünü göstermektedir. Keskin güç yöntemleri, siber alanın ve medyanın uluslararası ilişkilerdeki rolünü derinlemesine anlamamıza ve ulusal güvenlik stratejilerinin bu yeni tehditlere nasıl uyum sağlayacağını belirlememize yardımcı olacak önemli bir çalışma alanı sunmaktadır. Bu bağlamda, akademisyenlerin ve politika yapımcıların, bilgi savaşlarının ve keskin gücün uluslararası ilişkilere etkilerini

⁹ “Ahlaki” dış politikayla “Ahlakçı” dış politika aynı değildir. Birinciye göre daha doğruyu ve adili ararken, ikinciye göre benim doğrularım veya benim adaletim en iyisidir şeklinde süreç yorumlanmaktadır. İlki uzlaş ve vicdan, ikincisi göz yaşı ve kan getirmektedir.

anlamak, önlemek ve çözmek için entegre ve çok boyutlu bir yaklaşım geliştirmesi önem arz etmektedir (Biliner, 2019, s. 245).

Bilindiği üzere Brexit İngiltere'nin AB üyeliğinden ayrılma sürecidir. Bu süreci savunan kişilerin AB'ne bağlı yaşamak bizi Brüksel'deki eurokatlara tâbi kılıyor, egemenliğimizi geri istiyoruz endişeleri üzerinden kaynaklanmıştır.¹⁰ Brexit'i savunanlar bu geri çekilişin ideolojik olarak değil, ekonomik olduğu yönünde toplum üzerinde bir tablo çizmiştir. Lakin 2016'dan günümüze İngiliz ekonomisinin seyri incelendiğinde, İngiltere'de hayatın eskiye kıyasla pahalılaştığı, enflasyonun daha da artarak ekonomide küçülme yaşandığı görülmektedir.

Çin'in savaş sanatı kitabından esinlenerek, uzun bir geçmişe sahip olduğu ve günümüzde de derin bir istihbarat tecrübesine sahip olduğu akademik çalışmalarla desteklenmiştir. Bu tecrübelerin modern devirdeki yeni tekniklerle birleşmesi kaçınılmaz bir gerçek olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Çin'in Ulusal Güvenlik Bakanlığı (UGB) bünyesinde faaliyet gösteren Teknik Büro (4. Büro), istihbarat toplama ve kontrespiyonaj konusunda çalışmalar yürüterek yeni yöntemlerin geliştirilmesine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, gözetleme, telefon dinleme, fotoğraf çekme, kaydetme, iletişim ve istihbarat aktarımı gibi teknikler üzerine odaklanmaktadır. Çin, istihbarat faaliyetleri konusunda uzmanlaşmış bu birimleri aracılığıyla hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bilgi toplama ve analiz etme kabiliyetini geliştirmektedir. UGB'nin Teknik Büro'su, teknolojik ilerlemeleri de hesaba katarak etkin bir şekilde istihbarat toplama ve analiz etme stratejileri üzerinde çalışmaktadır. Bunun yanı sıra, Çin'in Karşı İstihbarat Bürosu olarak bilinen 6. Büro, özellikle yurt dışında yaşayan rejim karşıtı Çinlileri hedef alarak, Çin'de demokrasi ve insan hakları ihlallerine karşı mücadele eden batılı kurumlarla etkileşime geçmeye çalışmaktadır. Bu birim, Çin'e karşı muhalif faaliyetleri tespit etmeyi ve etkisini sınırlamayı hedefleyen bir karşı istihbarat yaklaşımını benimsemektedir. Çin'in istihbarat alanındaki bu uzun geçmişi ve modern tekniklerle entegrasyonu, uluslararası ilişkilerde ve güvenlik politikalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, ülkenin güvenlik stratejilerinin şekillendirilmesinde ve uluslararası arenada etkili bir aktör olarak konumlanmasında kritik bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Akademisyenler ve analistler için bu konudaki derinlemesine araştırmalar, Çin'in istihbarat faaliyetlerini ve uluslararası

¹⁰ AB'nin bürokratlarına 'eurokrat' denilmektedir.

güvenlik dinamiklerini anlamak için önemli bir çalışma alanı sunmaktadır (Ercilasun, 2014, s. 190). Çin, kendi dilini ve kültürünü dünyanın dört bir yanına yaymak amacıyla 500 Konfüçyüs Endüstrisi ve 1000 Konfüçyüs sınıfı adı altında faaliyet gösteren programlar yürütmektedir. Ancak, bu sınıfların yönetimi ile ilgilenen devlet kurumu Hanban, akademik özgürlüğü sınırlamaya yönelik adımlar atması nedeniyle bazı endüstrilerin etkilenmesine sebep olmuştur (Cai, 2019, s. 45).

Matthew Sussex, Michael Clarke ve Jennifer S. Hunt tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Çin'in Amerika ve Avustralya gibi demokratik ülkelerle ilişkilerinde kullandığı keskin güç girişimlerine detaylı bir şekilde odaklanılmıştır. Çin, "*Çin Rüyası'nı*" yayma hedefleri doğrultusunda, ABD ve Avustralya'yı hedef almış ve bu ülkelerin iç siyaset ve toplumsal yapılarına müdahale etmeye çalışmıştır. Araştırmada, Çin'in siyasi partilere, iletişim altyapısına ve üniversitelere yönelik yatırımları ve etkileme girişimleri belirgin bir şekilde vurgulanmıştır. Çin, bu yöntemleri kullanarak hedef ülkelerdeki politik ve sosyal atmosferi şekillendirmeye çalışmış, iç siyasete etki etmeye çalışmış ve uluslararası etkisini genişletmeye çabalararak keskin güç stratejilerini uygulamıştır. Özellikle Avustralya, Çin'in etkileme çabalarının odak noktası haline gelmiştir. Ülke, Çin'in iç siyaset ve medya üzerindeki etkisini anlamak ve azaltmak için çeşitli yasal ve politik önlemler almıştır. Demokratik ülkeler, Çin'in keskin güç yöntemleriyle kendi iç işleyişlerine müdahale etme girişimlerini izlemekte ve bu tür etkileme çabalarına karşı tedbirler almaya çalışmaktadır (Sussex, Clarke, & Hunt, 2020).

Olimpiyat meşalesi koşusunun yabancı basında geniş yankı bulması, Çin'in imaj danışmanları açısından kritik bir dönüm noktası olmuştur. Çin'in Tibet için özgürlük isteyen koşucuların önünü kesmesi, Çin hükümetinin hikâyenin üzerindeki etkin kontrolünü tamamen kaybettiği şeklinde algılanmıştır. Bu durum, Çin'in uluslararası toplumda olumsuz bir imajla anılmasına yol açmıştır. Çin, uluslararası imajını toparlamak için iç ve dış medya alanında geniş çaplı bir saldırı başlatmıştır. Hükümet, ülkenin içinde ve dışında, kendi görüşlerini ve politikalarını daha etkin bir şekilde tanıtmak için medya üzerinde yoğun çaba sarf etmiştir. Bu çabalar, Çin'in imajını düzeltmek ve dünya çapında daha olumlu bir algı oluşturmak amacıyla yoğun bir şekilde yürütülmüştür (Barr, 2013, s. 66).

Nazi yönetiminin başlangıcında, Türkiye ile ilgili askeri ve ekonomik istihbarat faaliyetlerini Yüzbaşı Wesphal ve Dr. Rudi Köhler gibi kişiler yürütmüştür. “1937 yılında von Havemann adlı bir Alman’a yaşam alanı ve kültür politikası çerçevesinde Türkiye’de bir parti örgütü kurması emredildi”. Türkiye’deki siyasi birlik ve toplumsal durum hakkında bilgi toplama çabaları, Nazi yönetimi tarafından basın ataşesi Dr. Schmidt-Dumont’a özel olarak para aktararak gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle, devlet içinde etkili bir güç aracı oluşturularak, keskin güç faaliyetlerine başvurulmuştur. Nazi yönetimi, Türkiye’deki siyasi ve toplumsal durumu yakından takip edebilmek ve stratejik çıkarlarına uygun şekilde yönlendirebilmek için bilgi sağlama amaçlı bu faaliyetleri yürütmüştür. Bu tür keskin güç faaliyetleri, o dönemde Nazi Almanya’sının uluslararası politikada etkisini artırmak ve kendi çıkarları doğrultusunda diğer ülkeleri manipüle etmek amacıyla sıkça kullanılmıştır (Yavuz, 2014, s. 178).

Savaş sonrası Japonya’nın ekonomik başarısı ve siyasi dönüşümü, uluslararası ilişkiler ve siyaset alanlarında büyük ilgi çeken bir konudur. Japonya, savaş sonrası dönemde sadece Batı teknolojilerini kopyalamakla kalmamış, aynı zamanda kendi teknoloji ve endüstrilerini geliştirerek dünya ekonomisinde öncü bir konuma gelmiştir.

Bu süreçte, Japonya içinde siyasi ve toplumsal mücadeleler yaşanmış ve militarist toplumdaki demokratik bir topluma dönüşüm gerçekleşmiştir. Savaş sonrası Japonya, yeniden yapılanma süreciyle uluslararası toplumda barışçıl ve işbirlikçi bir aktör olarak tanınmıştır. Lakin, bu başarılar ve dönüşüm süreci aynı zamanda Japonya’nın Asya bölgesindeki komşuları arasında da dikkatle izlenmiştir. Çin, Japonya’nın yükselişi ve uluslararası arenada etkinliği karşısında endişe duymaya başlamıştır. Çin, Japonya’nın ekonomik gücünü ve siyasi etkisini dengelemeye çalışmak için çeşitli stratejiler ve siyasi savaş yöntemleri geliştirmiştir. June Teufel Dreyer’in çalışmasında vurgulanan nokta ise, Çin’in Japonya’ya yönelik siyasi savaşında, Japonya’nın siyasi ve ekonomik karar alma süreçlerini etkilemeye çalıştığıdır. Çin, Japonya üzerinde siyasi nüfuz kurma ve Japon toplumu üzerinde etkili olma çabalarıyla Japonya’nın siyasi ve toplumsal kararlarını yönlendirmeye çalışmıştır. Bu durum, Japonya’nın dikkatli bir şekilde Çin’in siyasi ve ekonomik etkileme çabalarına karşı tepkisini belirlemesi gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak, Japonya’nın savaş sonrası dönüşümü ve ekonomik başarısı, uluslararası ilişkiler ve bölgesel güvenlik açısından önemli bir konudur. Çin’in Japonya üzerindeki siyasi savaş çabaları ise dikkatle izlenmeli ve uluslararası politika

açısından değerlendirilmelidir. Japonya'nın, bölgesel ve küresel güçler arasındaki dengeyi koruyarak kendi çıkarlarını savunma stratejileri geliştirmesi önemlidir. Bu tür siyasi savaşlar, uluslararası arenada güç dengesini etkileyebilecek potansiyele sahip olduğundan, daha fazla araştırma ve analiz gerektiren bir konudur (Dreyer, 2020, s. 21).

Avustralya'yı Çin etkisine karşı özellikle savunmasız kılan unsur, dış kampanya katkılarına izin vermesidir (Sawer, 2021). Sam Dastyari, İran İşçi Partisi'nden bir politikacı olarak, Çinli bağışçılarla olan ilişkisi ve iş birliği nedeniyle Avustralya'yı Çin hükümetinin siyasi politikalarıyla çelişen ve Güney Çin Denizi'ndeki toprak iddialarına “saygı duyma” çağrılarında bulunmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca, partisinin dışişleri sözcüsünün Hong Kong'da demokrasi yanlısı bir aktivist ile görüşmesini engellemek için faaliyetlerde bulunmuştur. Bu olaylar öncesinde, Çin Komünist Partisi ile açık bağları olan ve Çin'in toprak iddialarını destekleyen Çinli bir iş adamı olan Huang Xiangmo'dan para aldığı yönünde iddialar ortaya çıkmış ve bu nedenle muhalefetten istifa etmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar, Çin'in siyasete ve akademik çevrelere müdahalesine dair ayrıntılı kanıtların ortaya çıkmasıyla, Avustralyalı güvenlik uzmanlarını ülkenin benzeri görülmemiş ölçekte bir dış müdahale ile karşı karşıya olduğu konusunda uyararak endişelendirmiştir (Remeikis, 2017). Akabinde:

“Başbakan Malcolm Turnbull açıkça bu yönde oldukça endişeli olduğunu ifade etmiştir. Bay Huang tarafından yönetilen Çinli iki şirketten birinin, son on yılda Avustralya'daki (yasal olarak) iki büyük siyasi partiye 6,7 milyon Avustralya doları (5 milyon ABD doları) bağışta bulunduğunu ortaya çıktı. 5 Aralık'ta hükümet, Avustralya vatandaşı olmayanların siyasi bağışlar yapmasını yasaklayan ve siyasi lobicilerin yabancılar için çalışıp çalışmadıklarını açıklamalarını gerektiren bir yasa duyurdu” (The Economist, 2017).

Jian Yang'ın Yeni Zelanda parlamentosunda üye olarak görev yapmadan önce, göçmen olarak ülkeye gelmeden önce 15 yıl boyunca Çin istihbaratıyla ilişkili çalışmalar yaptığına dair bilgiler, hükümet tarafından, bilgi toplama amaçlı veya devletin dış politika karar alma süreçlerine etki etmek amacıyla gönderildiği düşüncesiyle ele alınmaktadır (BBC, 2017). Yang'ın askeri okullarda eğitim aldığı doğrulanmış olsa da bu haberin dezenformasyon kampanyası olduğu açıklanmıştır. Lakin, otoriter bir rejimde, kendi ülkesinde siyasi çoğulculuğu ve ifade özgürlüğünü bastırdığı düşünülmektedir (Nye, 2013, s. 55). Geleneksel stratejilerden önemli ölçüde farklı olan bu gelişmiş yöntemler, devletin uluslararası sistemdeki etkisini artırmak için

harekete geçmesiyle yeni tehdit alanlarının ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle Rusya'nın Batı ülkelerindeki seçimleri etkileme yönündeki güçlü iddiaları, egemenlik meselesi olarak değerlendirilse de bu alanda yeni bir direniş mekanizması kurmanın aciliyetini vurgulamaktadırlar.

ABD ve NATO, yabancı müdahaleleri önlemek ve etkin karşı stratejiler oluşturmak amacıyla Department's Global Engagement Center (Küresel Katılım Merkezi Daire Başkanlığı) ve NATO's Strategic Communications Center of Excellence (NATO Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi) gibi kuruluşlar kurmuştur. Bu organizasyonlar, dezenformasyon, manipülasyon ve yanlış bilgilerle mücadele etmek, düşman ülkelerin siyasi savaş yöntemlerine karşı koymak ve iç politika kararlarında etki yaratmaya yönelik yabancı müdahaleleri tespit edip önlemeye odaklanmıştır. Özellikle Rus manipülasyonlarının yaygınlaşması ve diğer devletlerin de benzer stratejileri kullanma eğilimleri, ABD ve NATO'nun bu konuda daha güçlü ve etkili önlemler almasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede, ABD, yıllık olarak karşı propaganda faaliyetlerine büyük bütçeler ayırmaktadır ve bu tür müdahalelere karşı savunma mekanizmalarını güçlendirmek için çeşitli kaynakları kullanmaktadır. Bu tür karşı strateji ve önlem organizasyonları, uluslararası arenada güç dengesini korumak, bilgi ve iletişim alanında güvenilirlik ve şeffaflığı sağlamak için önemli adımlardır. Yapılan çalışmalar, küresel iletişim ortamında artan tehditlerle mücadele etmek için sürekli olarak güncellenen ve geliştirilen yöntem ve tekniklerin kullanılmasının gerekliliğini göstermektedir. Bu bağlamda, ABD ve NATO gibi aktörler, uluslararası toplumun güvenliğini ve istikrarını korumak için bu tür organizasyonları ve stratejik yaklaşımları merkezine koymaktadır (Costello, 2018, s. 13).

Bu güç yönteminin geliştirilmesine katkı sağlayan araştırmacılar, genellikle bu yöntemin otoriter devletler tarafından kullanıldığına vurgu yaparak bu devletlere karşı bir algı oluşturmaya çalışsa da diğer ülkelerin de bu güç yöntemini kullandığı bilinmektedir. William Blum tarafından yapılan araştırmada, Ulusal Demokrasi Vakfı'nın 1983 yılında “*dünya çapındaki demokratik kurumları, hükümet dışı çabalarla desteklemek için kurulmuş bir vakıf olduğunu ifade etmektedir*”. 1986 yılında vakfın başkanlığını yürüten Karl Gershman'ın yaptığı bir açıklamada “*bu tür işleri gizlice yapmamalıyız*” ifadesini kullanması oldukça dikkat çekicidir. Blum'a (2006, s. 239) göre “*CIA, NED aracılığıyla kara para aklamaktadır*”. Allen Weinstein, 1991 yılında

yaptığı bir konuşmada şu ifadeleri kullanmıştır: “*Bugün yaptığımız şeylerin çoğu, 25 yıl önce CIA tarafından gizlice yapıldı*”. NED, çeşitli yabancı ülkelerin iç siyasetine müdahale ederek belirli siyasi çevreler, sivil toplum örgütleri, sendikalar ve muhalifler için fon ve yayınevleri gibi çeşitli alanlar üzerinde oldukça göreceli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. NED tarafından desteklenen medya kuruluşları, ABD doları bordrosunda olsalar bile genellikle bağımsız medya olarak anılmaktadır (Blum, 2006, s. 241). Dünya üzerindeki gizli cemiyetlerin para kaynağı olarak nitelendirilen bir diğer kuruluş ise Küresel Güvenlik Fonu’dur. Yılmaz’ın tanımına göre, bu dev fon, 65 trilyon dolarlık bir bütçeyle rüşvet, suikast ve terör faaliyetlerini destekleme gibi amaçlar için finansman sağlayan bir mekanizmanın mali kaynağı olarak görülmektedir (Yılmaz, 2021, s. 229).

Ulusal Demokrasi Vakfı 1990 yılında Nikaragua’da ve 1996 yılında Moğolistan’da gerçekleşen seçimleri manipüle etme çabaları ile önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, 1990’da Bulgaristan ve 1991-1992’de Arnavutluk gibi ülkelerde, demokratik olarak seçilmiş hükümetlerin işlerine müdahale ederek, fon sağlama ve benzeri yöntemlerle devrilmesine katkıda bulunmuştur. NED, 1999’dan 2004’e kadar Venezuela’da devlet başkanı Hugo Chavez’in muhalefet üyelerine karşı düzenlenen referandumu desteklemek için önemli miktarda fon sağlamıştır. Ayrıca, Haiti’de de NED, Jean-Bertrand Aristide’in ileriye yönelik ideolojisine karşı “*Demokratik Entegrasyon*” adlı bir koalisyonu desteklemiştir. Bu örnekler, NED’in uluslararası alanda siyasi etkisini göstermekte ve dış müdahale faaliyetlerinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. NED’in amaçları arasında demokrasiyi teşvik etmek ve demokratik değerleri desteklemek yer alsa da bazı eleştirmenler bu tür faaliyetlerin uluslararası ilişkilerde güçlü devletlerin çıkarlarına hizmet ettiğini ve diğer ülkelerin iç siyasetine müdahale anlamına gelebileceğini iddia etmektedirler. Bu tür müdahaleler, demokratik süreçleri ve yerel siyasi dinamikleri olumsuz yönde etkileyebileceği gibi, aynı zamanda küresel güç dengelerini de etkileyebilir ve uluslararası siyasi ilişkilerde yeni zorluklar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle, NED ve benzeri kuruluşların faaliyetleri, uluslararası toplum ve akademisyenler tarafından dikkatle incelenmeli ve tartışılmalıdır (Blum, 2006, s. 242).

- Keskin gücün devletlerin siyasal karar alma süreci üzerinde etkili olduğu bir diğer noktada tam olarak budur. Ülkelerin içişlerine karışarak çeşitli yöntem ve

tekniklerle hükûmet üzerinde siyasi süreci değiştirerek kararların istedikleri doğrultuda alınmasına neden olmaktadır.

Devletlerin birbirine müdahale etmeme prensibi ilk olarak 1648’de Peace of Westphalia- ‘*Vestfalya Antlaşması*’ ile ortaya çıkmıştır. Antlaşma neticesinde Otuz Yıl Savaşlarını sona erdirerek günümüzün uluslararası sisteminin temellerini atmıştır. Devlet egemenliğini ve kendi topraklarında münhasır gücünü koruyan devlet gücünün önemini ifade etmektedir. Bugüne kadar Vestfalya Antlaşması’nda ortaya konulan ilkeler, devletler arasındaki etkileşimlere ve bölgesel egemenlik konusundaki anlaşmazlıklara rehberlik etmiştir. 1948’de Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın imzalanmasıyla egemenlik kavramı konsolide edilmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması’nın 2(7). Maddesine istinaden, “*herhangi bir devletin iç işlerine giren konulara esasen müdahale etmeyeceği*” belirtilmektedir. “*Egemenliğin dışsal yönü ise devletin kendi üstünde başka bir nihai mutlak otorite olmadığını ve devletlerin kendi kaderlerini tayin etme hakkını ifade etmektedir*” (United Nations, 1948). Devletler, anarşik bir uluslararası sistemde kolektif eylem sorununu çözme konusunda zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Çünkü her devlet, kendi çıkarlarını korumayı öncelikli tutmakta ve diğer devletler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için birbirlerine güvenmemektedirler. Bağımsız devletlerin “*iç işlerine karışmama prensibi, devletlerin dış egemenlik haklarından kaynaklanan bir uluslararası hukuk ilkesidir*” (Yalvaç, 2009, s. 46). Dolayısıyla:

- *Keskin güç yasal prosedürlerle gerçekleştirilmeyen bir güç yöntemidir.*

2.3.2. Casusluktan Siber Casusluğa

Tarihe baktığımızda, casus olarak adlandırılan kişilerin dönemlerinin en değerli ve önemli figürleri olduğu görülmektedir. Musa ve Yuşa’dan günümüze, istihbarat operasyonlarının temel amacı açık kaynaklardan elde edilemeyen bilgileri gizlice elde etmektir. Örneğin, M.Ö. 480’deki Salamis Deniz Muharebesi’nde, sahte şekilde taraf değiştiren bir Atinalı casusun aldatması sayesinde Perslerin Yunanistan’ı istilasının kritik anında Atinalıların kazandığı zaferde ciddi bir rol oynamıştır. Bu durum, casusların tarihsel süreçteki önemini ve değerini vurgulamaktadır (Andrew, 2022, s. 12).

Bir casusun temel rolü bilgiyi bir yerden diğerine aktarmaktır ve bu bilgiler, devletlerin karar alma süreçlerine büyük etki sağlamaktadır. Dezenformasyon, sahte haberler, nüfuz etme ve manipülasyon gibi kavramlar, casuslar tarafından geçmişte sıkça kullanılmıştır. Günümüzde ise teknoloji ve iletişimdeki ilerlemelerle birlikte, bu araçlar siber casusluk adı altında daha modern bir hâl almıştır. İnternet ve bilgi erişimi sayesinde, bu unsurlar keskin güç kavramı altında birleşerek dünyamızın yeni bir silahı haline gelmiştir. *“Eğer bilgi ve teknoloji üretemiyorsan yapman gereken satın almak veya casusluktur. Başta Çin olmak üzere pek çok ülke yeni teknolojileri çalarak bugüne geldi”* (Yılmaz, 2021, s. 52).

Az sayıda istihbaratçı tarafından fark edilse de Avrupa Rönesansı, istihbarat tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Aynı zamanda, Rönesans Batı istihbaratının gelişmesiyle yakından ilişkilendirilen diplomasi tarihinde de bir dönüm noktasına katkı sağlamıştır. Daha önceden elçiler yalnızca belirli diplomatik görevler için kullanılırken, Rönesans döneminde İtalya şehir devletleri birbirlerinin başkentlerine daimî elçiler atamaya başlamıştır. Bu uygulama, tüm Avrupa diplomasisinin modeli haline gelmiştir. Daimî elçilerin kendi devletlerini temsil etmelerinin yanı sıra istihbarat toplamaları da beklenince, casusların angaje edilmesinde artış yaşanmıştır. Abbasilerin önde gelen Arap yazarlarından El-Câhiz’e göre, hükümdar, halkının ve yakın çevresinin sırlarını bilme gerekliliğine vurgu yapmıştır. Andrea Spinola’nın 16. yy.’da kaleme aldığı *“Dizionario filosofico-politico-storico”da* belirttiği üzere: *“Hükümdarların planları ve sırları hakkında casusluk yapmak büyükelçilerin gerçek görevidir”* (Andrew, 2022, s. 135).¹¹

İstihbarat topluluğu, dünya çapında gizlice faaliyet göstererek, devletlerin politik süreçlerini etkileyebilme, seçim sonuçlarını manipüle edebilme ve hatta kendi istekleri doğrultusunda hükümet kararlarını uygulayabilme yeteneğine sahiptir. ABD’nin ulusal güvenliği açısından kritik öneme sahip olan gizli belgelere erişim ve bu belgeleri elde edebilme yeteneği, yabancı casusları etkin bir şekilde kullanmayı gerektirir. Ancak, casusların bilgi elde etmeleri değil, bu bilgileri üçüncü bir tarafa güvenli bir şekilde iletmeleri esnasında yakalanma riski yüksektir. Her istihbarat görevlisi, kendi çalışma koşullarına ve topladığı bilgilere dayanarak, gizli iletişim stratejileri (covcom) geliştirmelidir. Temsilciler ve kullanıcılar arasındaki bilgi alışverişi, tamamen güvenli

¹¹ İtalyanca: Felsefe-Siyaset-Tarih Sözlüğü.

ve en üst düzeyde gizlilikle sağlanmalıdır. Bu amaçla, çeşitli güvenlik seviyeleri sağlamak için karmaşık kod ve şifreleme teknikleri kullanılırken, dijital steganografi gibi yöntemler de şifrelenmiş bilgilerin elektronik bir şekilde gizlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu şekilde, istihbarat operasyonlarından elde edilen bilgilerin korunması ve güvenliği sağlanarak casusların faaliyetlerinin daha etkili ve uzun vadeli olması hedeflenir. Sonuç olarak, istihbarat topluluğu küresel düzeyde gizli operasyonlar yürüterek, ülkelerin iç ve dış politikalarına büyük ölçüde etki edebilmekte ve modern diplomasi ve ulusal güvenlik stratejilerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Wallace & Melton, 2010, s. 416).¹²

2005 yılında yapılan bir açıklamada, o dönemdeki Ulusal İstihbarat Direktörü (DNI) John Negroponte, ABD istihbaratının güçlendirilmesinin sadece demokrasilerde ve terörizmle mücadelede değil, daha kapsamlı bir strateji doğrultusunda şekilleneceğine vurgu yapmıştır. Bu açıklama, istihbaratın değerinin ne kadar önemli olduğuna dair önemli bir hususu ortaya koymaktadır. Bilgilerin toplanması, analiz edilmesi ve paylaşılması konusunda hukuka uygunluk önem arz etmektedir; zira yasa dışı yöntemlerle elde edilen bilgilerin kullanımı cezai sorumluluk doğurabilir. Günümüzde internet, sosyal medya ve paylaşım siteleri aracılığıyla birçok anonim bilgi dolaşmaktadır. Ancak bu bilgilerin bir kısmı gerçeği yansıtmayan hayali içeriklerdir veya olasılık temellidir. Dolayısıyla, istihbarat toplama süreçlerinde, bilgilerin doğruluk ve güvenilirlikleri titizlikle değerlendirilmelidir. Çünkü yanlış veya yanıltıcı bilgiler, yanlış kararlar alınmasına ve gereksiz müdahalelere yol açabilir. İstihbarat topluluğunun etkinliği ve başarısı, sağlam bir etik çerçeve içinde çalışmasına bağlıdır. Hukukun üstünlüğüne saygı gösterilerek toplanan bilgilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi ve paylaşılması, ulusal ve uluslararası güvenliği korumak için hayati önem taşımaktadır. Aynı zamanda, toplumun gizlilik haklarını korumak da istihbarat çalışmalarının ahlaki bir sorumluluğudur. Bu nedenle, istihbarat faaliyetleri yürütülürken, hukuka ve etik değerlere tam uyum sağlanmalı ve kamu güvenliği ile bireysel haklar arasında hassas bir denge kurulmalıdır (Asker, 2014).

İngiliz istihbaratının, kamuoyu üzerinde yönlendirme ve etkileme faaliyetlerinde bulunduğu yaygın bir şekilde bilinmektedir. Bu tür etkinlikler, bilgiyi manipüle etme, yanıltma ve özellikle politik veya stratejik amaçları destekleme amacı taşır. İngiliz

¹² Steganografi: bir mesajı başka bir mesajın veya fiziksel bir nesnenin içine gizleme uygulamasıdır.

istihbaratının bu tür yönlendirme faaliyetlerine dair somut bir örnek, dönemin CIA başkanının danışmanı olan Charles Dulfer tarafından açığa çıkarılmıştır. Charles Dulfer tarafından belgelenen durum, Irak Araştırma Grubu tarafından hazırlanan bir raporu kapsamaktadır. Bu rapor, Irak'ın kitle imha silahları ve programlarının 1996 yılından beri aktif olmadığını belirtmekteydi. Ancak daha sonradan ortaya çıkan gerçekler, bu raporun İngiliz hükümeti tarafından istihbaratın manipüle edilerek kullanıldığını göstermektedir. Bu durum, İngiliz hükümetinin Irak'a yönelik savaş gerekçelerini oluşturmada istihbaratı istismar ettiğini ve kamuoyunu yanıltarak savaş kararını desteklemeye yönlendirdiğini açıkça göstermektedir. Bu tür istihbari manipülasyonlar, istihbaratın güvenilirliği ve tarafsızlığı açısından ciddi sorunlar teşkil eder. Hükümetlerin ve istihbarat kurumlarının, toplumu bilgilendirirken ve önemli kararlarda rol alırken şeffaf ve dürüst bir yaklaşım sergilemesi, kamuoyunun güvenini kazanması ve demokratik değerlerin korunması için hayati önem taşımaktadır. Bu tür olaylar, istihbarat topluluğunun sorumluluklarını, etik ilkeleri ve hukuki çerçeveyi sıkı bir şekilde takip etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde, istihbaratın güvenilirliği ve etkinliği konusunda ciddi şüpheler ortaya çıkabilir ve uluslararası ilişkilerde olumsuz etkiler doğurabilir (Mercan, 2014).

Bilindiği üzere özellikle I. Elizabeth dönemi istihbaratın en üst seviyelerde olduğu gözlemlenerek hükümdarlığında yapılmış en son portresi olan “*Gökkuşağı Portresinde*”, pelerinin üzerindeki gözler ve kulaklar onun her şeyi gören ve duyan istihbarat teşkilatını sembolize etmektedir. Elizabeth'in sarayından bilgi sağlaması karşılığında, Throckmorton 1582'den 1584'e kadar İspanyol elçisi Mendoza'dan para almıştır. Walsingham'ın onu izlemeye başlamasının ardından suç üstü yakalanarak yargılanıp 10 Temmuz 1584 yılında asılıp akabinde sürüklenerek parçalanmıştır (Andrew, 2022, s. 190).¹³¹⁴

ABD ordusu bünyesinde görevli irtibat bürosu personeli Larry, Çin istihbaratıyla iş birliği yaparak para karşılığında bilgi sızdırmaya başlamıştır. Larry, ilettiği bilgiler arasında özellikle ABD Başkanı Nixon'un Çin ile diplomatik ilişkiler kurmaya yönelik istekliliği gibi önemli bilgileri de içermektedir. Bu bilgilerin Çin tarafında elde ettiği

¹³ I. Elizabeth'in Gökkuşağı Portresinin sol üst kısmında yerleşen (Non Sine Sole Iris) yazısı “*Güneşi Görmeden Gökkuşağı Olmaz*” anlamını ifade etmektedir.

¹⁴ Francis Walsingham 1573'ten ölümüne kadar, Kraliçe I. Elizabeth'in Baş Sekreteri olarak görev yaptı ve halk arasında spymaster yani “casus ustası” olarak anılmıştır.

sonuçlar, ABD ile yapılan müzakerelerde ve siyasal karar alma süreçlerinde Çin'in önemli bir üstünlük kazandığını göstermektedir. Benzer şekilde, “*Katrina Leung Olayı*” olarak bilinen diğer bir örnek, çift taraflı bir ajanın faaliyetlerinin sonradan ortaya çıkmasıdır. 1982 yılında FBI tarafından iş birliği teklifiyle karşılaşan Katrina Leung, FBI'a verdiği bilgiler sayesinde ciddi miktarda para kazanmıştır. Ancak Leung, aynı dönemde iki FBI ajanıyla ilişki yaşayarak onlardan elde ettiği gizli bilgileri Çin istihbaratına sızdırmıştır. Bu durum, ABD tarafına verdiği Çin ile ilgili bilgilerin birçoğunun gerçekte dezenformasyon olduğunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tür olaylar, ulusal güvenlik ve istihbarat alanında büyük endişelere yol açmaktadır. İstihbarat topluluğunun etik ve yasal standartlara uygun bir şekilde çalışması ve içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı dikkatli olunması, devletlerin ve toplumların güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, istihbarat birimlerinin bilgi paylaşımında ve analiz süreçlerinde büyük bir titizlikle hareket etmesi, manipülasyon ve dezenformasyon risklerinin en aza indirilmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda, etkili denetim mekanizmaları ve hesap verebilirlik politikaları, istihbarat topluluğunun çalışmalarının şeffaf ve adil bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır (Ercilasun, 2014).

Edward Snowden'ın açıklamaları sayesinde, ABD'nin yalnızca sosyal medya platformlarında değil, aynı zamanda bilgisayarlarımıza da izinsiz şekilde girerek düşüncelerimizi nasıl ele geçirdiğini anlamış durumdayız. “*CIA gizli istihbarat toplamak ve özellikle “üçüncü dünya” ülkelerinin içişlerine manipüle etmek için yerel kişilerden ajan edinir*” (Yılmaz, 2021, s. 152).

Türkiye'nin G-20 ülkeleri ile iş birliğine yaklaşımı ve İngiliz istihbaratının bu konudaki tutumu belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar sayesinde, “*Türk tarafını kanunlar çerçevesi dışında dinleyerek ne düşündüklerini önceden öğrenip, ilgili pazarlıkta üstünlüğe sahip olma isteği ile dinleme gerçekleştirildiğini ifade edilmiştir*” (Mercan, 2014, s. 105). Bu da açıkça yürütülmüş keskin güç faaliyetine doğrudan bir örnektir.

2014 yılında Almanya merkezli bir televizyon programının Başkan Barack Obama ile gerçekleştirdiği röportaj sırasında ‘*Türkiye Başbakanı Recep Tayip Erdoğan dinleniyor mu?*’ şeklinde yöneltilen soruya verdiği dikkat çekici cevabıyla konu üzerine yeterince açıklayıcı bir açıklama yapmış bulunmaktadır. Obama'nın cevabı; “*bu konuda tartışmak istemiyorum çünkü uluslararası arenada olup bitenleri dergi ve makalelerden*

takip etmek yeterli olsaydı o zaman devletler istihbarat servislerini kapatırlardı” şeklinde olmuştur (Abdurahmanlı, 2021, s. 1223).

Dijital devrim, istihbarat kuruluşları arasında da önemli değişimlere yol açmıştır. Bu durum, CIA’in düşmanlarının gizli planları ve niyetleri hakkında gizli istihbarat toplama hedefini etkilememiştir, ancak ajanların rol ve işlevlerini dönüştürmüştür. Geleneksel casusluk faaliyetlerinin yanı sıra, gizli teknolojilerin gelişmesiyle birlikte casusların rolü de değişmiştir. Artık ajanlar, gelişmiş teknolojileri kullanarak gizli teknoloji operasyonlarını destekleyen ve bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanabilen uzmanlar haline gelmiştir. Casusluk materyalleri de bu değişime ayak uydurmuştur. Önceden, ajanlar daha çok bilgi raporları sunarak istihbarat sağlarken, şimdi bilgisayar ağlarına sızabilen ve bu ağları etkisiz hale getirebilen ajanlar ön plana çıkmıştır. Dijital teknolojilerin gelişimi sayesinde casuslar, gelen verileri analiz ederek daha hızlı ve doğru istihbarat sağlayabilmektedir. Ayrıca, siber casusluk gibi dijital alanlarda gerçekleştirilen faaliyetler, geleneksel casuslukla birlikte önemli bir parça oluşturmıştır. Bu değişim, teknolojinin istihbarat alanındaki etkisini vurgulamaktadır. Artık teknoloji, istihbarat operasyonlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve istihbarat kuruluşları, teknolojiyi geliştirerek ve kullanarak daha etkili ve verimli çalışmaya yönelmiştir. Bunun sonucunda, casuslar artık sadece insan gücüyle değil, teknolojiyle de güçlendirilerek daha etkin ve etkili bir şekilde istihbarat toplamaktadır. James Gosler, 1990’lar da dijital teknolojilerin ortaya çıkmasıyla *“casusluğun, büyük oranda dünyada bilgi teknolojilerine bağlılığın hızla yayılması yüzünden, geri dönmeyecek şekilde değiştiğini”* dile getirmiştir (Wallace & Melton, 2010, s. 195).

- Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte istihbarat servisleri de siber operasyonlara yönelmiştir. Eskiden, devletler iç işlerini manipüle etmek için yerel ajanları kullanırken, günümüzde internet aracılığıyla daha kolay, ucuz ve hızlı bir şekilde sahte haber ve dezenformasyon yayarak bir ülkenin iç ve dış işlerine müdahale etme pratiğine geçmiştir. Bu yöntemlerle istihbarat servisleri, kendi çıkarları doğrultusunda hedef ülkenin politikasını etkileyerek keskin güç kullanmaktadır.

2.3.3. Bilgi Akışındaki Dönüşüm ve Küreselleşme

Küreselleşme süreci, zamandan ve mekândan kaynaklanan farklılıkların anlamını yitirmesi, dünyanın tek tipleşmesi, her yerin her yere benzemesi, insanların nerede

olursa olsun kendilerini evinde hissediyor duygusuna kapılması olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşme, Doğu Avrupa ve Sovyetlerin çöküşünden sonra oluşan ekonomik, sosyal ve kültürel değişimleri açıklamak için genel bir kavram haline gelmiştir. Realist düşünceye esasen, uluslararası ilişkilerdeki esas aktörler sadece ülkelerdir. Lakin “çoğulcu görüşe göre devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin de varlığı devletin otoritesini önemli ölçüde zayıflatmaktadır” (Karacasulu, 2008, s. 11). Bu perspektifte, ulus devletin geleneksel sorumlulukları büyük ölçüde ulus üstü kurumlara aktarılmıştır ve devletin her konuda tek elden yönetmesi artık mümkün görünmemektedir. Küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan yeni aktörler ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, uluslararası ilişkilerde önemli değişikliklere yol açmıştır ve yeni diplomatik yöntemlerin ve teknolojilerin araştırılmasını acil hale getirmiştir (Tuncer, 2009, s. 86).

Yeni medya teknolojisinin günümüzde gelişmesiyle birlikte iletişim alanının sınırları temelde silinmiş ve bilgi akışı oldukça hızlanmıştır. Bu hızlanmayı sağlayan faktörlerden biri de internetin varlığıdır. İnternet, iletişim teknolojisinin gelişimiyle birlikte ortaya çıkmıştır ve hükümetlerden sivil toplum kuruluşlarına, topluluklardan şirketlere ve bireylere kadar tüm paydaşlara dünya meseleleri hakkında fikir alışverişinde bulunmak için geniş fırsatlar sunmaktadır (Ertoyl, 2019, s. 6).

T. Friedman ve E. Giddens’in gözlem ve analizlerine göre küreselleşme, ulus devletlerin ve teknoloji pazarlarının sıkı bir şekilde birleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu olgu, bireylerin, şirketlerin ve ulusların dünya çapında daha hızlı, daha kolay ve daha ekonomik bir şekilde birbirleriyle etkileşim kurabilmesine olanak sağlamaktadır. Küreselleşme, uluslararası sistem içinde piyasaları, ulus devletleri ve teknolojiyi benzersiz bir biçimde bütünleştirerek, devletlerin iç siyaseti ile uluslararası ilişkileri de derinden etkilemektedir. Bu süreç, ekonomi, kültür, iletişim ve siyaset alanlarında birbirinden etkilenen ve kuvvetleştirilen çeşitli dinamikleri içermektedir. Küreselleşme, ulus devletlerin sınırlarını aşan ve dünya çapında karmaşık ağlar oluşturan küresel aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aktörler arasında uluslararası şirketler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve diğer küresel oyuncular yer almaktadır. Dolayısıyla küreselleşme, ulus devletlerin varlığını ortadan kaldırmamıştır; aksine, onları yeni bağlamlarda daha da önemli hale getirmiştir. Ulus devletler, küresel ilişkiler ağında kendi çıkarlarını korumak ve ulusal güvenliklerini sağlamak için çaba

göstermektedirler. Bu süreçte, uluslararası iş birliği ve müzakere de önemli bir rol oynamaktadır. Küreselleşme, uluslararası siyasette geleneksel ulus devletlerin yanı sıra yeni oyuncuların da etkili bir şekilde yer almasına imkân tanımaktadır. Ulus devletlerin yanı sıra küresel aktörler arasındaki etkileşim ve bağlantılar, dünya çapında önemli değişimlere yol açmaktadır. Küreselleşmenin yol açtığı bu değişimler, uluslararası ilişkiler ve siyaset alanlarında önemli etkiler yaratmaktadır ve bu sürecin yönetimi ve etkilerinin anlaşılması önemli bir akademik ve siyasi araştırma alanını oluşturmaktadır. Sosyologlar, “R. Robertson, M. Waters, G. Terborn, A. Zinoviev, I. Wallerstein, D. Meyer, N. Luhmann” gibi, küreselleşmeyi tarihsel bir süreç olarak kabul etmektedirler. Bu alandaki araştırmacılar, küreselleşmenin kapsamlı bir şekilde tüm yönlerini içermediği iddiasıyla birkaç spesifik tanım önermektedirler. Küreselleşmenin toplumsal süreçlerin gelişiminin bir sonucu olduğunu da vurgulayan bu sosyologlar, küreselleşmeyi birçok boyutta ele alan ve karmaşık bir olgu olarak değerlendirmektedirler (Timçenko & Nikolaevna, 2015, s. 77).

Küreselleşme, günümüzde toplumun refah düzeyi, sosyal koruma politikaları ve kültürel hayatın en tartışmalı konularından biri olarak merkezi bir konuma sahiptir. Son birkaç yıl içinde, dünya bilim ve teknoloji alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bilimdeki gelişim, klasik bir evrim süreci olarak değil, tüm dünya tarihi gibi doğrusal olmayan özellikler gösteren karmaşık bir yapıya sahiptir. Belirsizlik, çeşitlilik ve değişken gelişim yolları, bilimsel ilerlemeyi etkileyen önemli unsurlardır. Bilgi birikimi, insanlığın yeni bir gelişme aşamasına, bilgi toplumuna geçişine yol açmakta ve sürekli olarak artma eğilimi göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte gelişen bilim ve bilgi, toplumsal kalkınmanın temel itici gücü haline gelmiştir. Bu nedenle ilerlemenin belirleyicisi olarak, bir ülkenin küresel politikasına daha fazla önem verilmektedir. Küreselleşme kavramının içeriği konusunda birçok farklı görüş mevcuttur. Kavramın ortaya çıkışı özellikle ekonomik faktörlere bağlı olarak düşünülmektedir. Örneğin, bazı araştırmacılar küreselleşme kavramının ilk kez Alman ve Amerikalı bilim insanı Theodore Levitt tarafından Harvard Business Review dergisinde yayınlandığına inanmaktadırlar. Ancak, küreselleşmenin etkileri ve tanımı konusunda hala tartışmalar devam etmektedir ve sosyal bilimlerde araştırmacılar bu fenomeni anlamak için çeşitli teoriler ve yaklaşımlar geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle,

küreselleşmenin karmaşıklığı ve çok boyutluluğu, sosyal bilimlerde çeşitli araştırmaların ve incelemelerin konusu olmaya devam etmektedir (Feder, 2006).

UNESCO'nun eski genel müdürü Koichiro Matsuura, küreselleşmenin farklı boyutlarından birini incelediği “*Küreselleşme Aynı Zamanda Kültürel Bir Süreçtir*” adlı kitabında, özellikle küreselleşmenin teknolojik boyutuna odaklanmıştır. Teknolojinin yayılması, küreselleşmenin önemli bir unsuru olarak vurgulanmıştır. Son zamanlarda, küreselleşme kavramının açıklamaları arasında, özellikle politik yönlerinin aşırı vurgulanması dikkat çekmektedir. Bu durum, küreselleşmenin çok boyutlu bir olgu olduğunu ve sadece politik açıdan değil, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, küreselleşmenin doğasını anlamak için çeşitli yöntemlerin kullanılması ve farklı perspektiflerin dikkate alınması gerekmektedir. Küreselleşme kavramının kapsamı, onun farklı boyutlarını ve etkilerini içeren geniş bir yelpazeye işaret etmektedir. Bu nedenle, küreselleşmeyi anlamak ve tanımlamak için tek bir bakış açısına sıkışmadan çeşitli disiplinlerin katkılarıyla kavramsal zenginliği göz önünde bulundurmak önemlidir (Matsuura, 2004, s. 32).

Küreselleşme süreci, ekonomik ve siyasi alanlarda başlayarak dünyanın sosyal ve kültürel bağlarını güçlendiren karmaşık bir süreçtir. I. Wallerstein, küreselleşmenin farklı aşamalarından veya dalgalarından bahsetmektedir. Birinci dalganın 19. yüzyılın ortalarına kadar sürdüğünü belirtir. Bu dönem, buharlı gemilerin, telefonların, taşıma bantlarının, telgrafların ve demiryollarının ticareti ve yatırımları küresel ölçekte artırdığı dönemdir. Bu dönemin süper güçlerinden biri Birleşik Krallık'tır (UK). Denizcilik, endüstriyel ve finansal güçleri sayesinde kargo taşımacılığının ana arterlerini kontrol etmiş ve İngiltere'nin para birimi olan sterlin finansal istikrarı sağlamıştır. I. Wallerstein'e göre, ikinci küreselleşme dalgası 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bu dalgada, bilgi ve telekomünikasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte küresel dağıtım ağı karakteristik hale gelmiştir. Bu gelişmeler insanların çalışma biçimlerini ve uluslararası ticaretin yeni geleneklerini ve kurallarını değiştirerek önemli etkiler yaratmıştır. Elektriğin icadı gibi önemli olaylar da dünyanın bakış açısını kökten değiştirmiştir. Wallerstein, küreselleşme kavramını geliştirirken tarihsel süreçleri de dikkate almıştır, bu süreçlere Doğu Asya'dan Avrupa'ya, Orta Asya'nın Tatar-Moğol istilasından coğrafi keşiflere ve sömürgecilik dönemine kadar uzanan olaylar

dahildir. Ona göre, dünyanın ilk dalgası, sonraki tüm ticaret ve bilgi ittifaklarının temelini oluşturan ilkel küreselleşmedir ve bu süreç, bir bütün olarak dünya ekonomisinin oluşmasına yol açmıştır. Sonuç olarak, küreselleşme dünyayı derinden etkileyen ve sürekli değişen bir fenomendir ve ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda büyük önem taşımaktadır (Vladimir, 2010, s. 217).¹⁵

- Bilginin küreselleşmeyle birlikte hızla gelişmesi zaman içerisinde konvansiyonel savaşların yerini bilgi savaşının almasına neden olmuştur. Bilgi savaşı denildik de akıllara ilk gelen genellikle düşmanı şaşırtmak ve silahlı kuvvetleri dağıtmak amacıyla bilgi sistemleri ve iletişim araçları üzerindeki fiili bir teknik etki olarak anlaşılmaktadır. Lakin bilgi savaşının diğer boyutu ise devletlerin kendi jeopolitik hedeflerine ulaşmak için askeri maliyetleri tamamen en aza indirmeyi amaçlayan, kitle bilincini etkilemek için keskin güç yöntem olarak tanımlanmaktadır (Alekseeva, 2016, s. 9).

¹⁵ Immanuel Wallerstein'in "*Analysis of World Systems and The Situation in The Modern World* başlıklı kitabında küreselleşme olgusuna karmaşık ve çok seviyeli bir yaklaşım olduğunu önermiştir" (Vladimir, 2010).

3. BÖLÜM

DİJİTAL ÇAĞDA KESKİN GÜCÜN UYGULAMA ALANLARI ve DATAİZM'İN ARTAN ÖNEMİ KAPSAMINDA DEVLETLERİN SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNE ETKİSİ

3.1. DİJİTAL ÇAĞDA KESKİN GÜCÜN UYGULAMA ALANLARI

Çağdaş teknolojinin temelleri, 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan elektrik altyapısı, iletişim, endüstriyel araştırma ve bilimdeki gelişmelerin etkisiyle oluşmuştur. Bu süreç boyunca teknolojik gelişmeler, bilimsel araştırmaların temelinde yükselmiş ve bu sayede yenilikler daha bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Elektrik kullanımı, zaman içinde iletişim, eğlence ve bilgi alanlarında yeni bir elektronik dünya yaratma konusunda büyük başarılar elde etmiştir. Tüm bunlar, yüzyılın ikinci yarısındaki teknolojik gelişmelerle birleşerek insanlığı dijital çağ adı verilen yeni bir teknolojik değişim dönemine yönlendirmiştir. Bu çağ, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı ve sürekli evrimiyle karakterizedir ve toplumların tüm yönlerini derinden etkilemiştir (Alizade, 2016, s. 18).

II. Dünya Savaşı öncesi dönemdeki karakteristik sanayicilik anlayışı, teknolojik kültürün temellerini oluşturan ve teknolojik arayüzler aracılığıyla elde edilen bilgi devrimiyle yer değiştirmeye başlamıştır. Geleneksel dünya görüşünde iki tür kaynağın var olduğu düşünülse de gerçekte üç tür kaynak bulunmaktadır: hammadde, enerji ve bilgi. Hammadde ve enerji zengini ülkeler, bu kaynakların zamanla tükeneyeceğinin bilincindedirler. Fakat bilgi, aksine kullanıldıkça artan ve çoğalan bir kaynaktır. Ne kadar çok bilgi kullanılırsa, elde edilen bilgi miktarı da o denli artar. Ayrıca, elde edilen bilgiler doğrultusunda hammadde ve enerji kaynaklarının keşfi ve kullanımı daha kolay ve kesin bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, bilgi, diğer kaynakların verimli bir biçimde yönetilmesini ve kullanılmasını sağlamak için vazgeçilmez bir unsurdur. Orta Çağ Avrupa'sında, bilginin belli başlı formülü bu şekildeydi: "*Bilgi = Kutsal Metinler x Mantık*". İnsanlar, önemli bir sorunu çözmek istediklerinde kutsal metinleri okur ve mantık yürüterek okudukları metinleri yorumlardı. Bu şekilde, bilgiye ulaşma ve onu anlama süreci, temel kaynakların yönetimine ve kullanımına katkı sağlamaktaydı.

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme, bilgi kaynaklarının daha hızlı ve kolay bir şekilde erişilebilir hale gelmesini sağlamıştır. Bu da bilgi yönetiminin ve bilgi temelli ekonomik faaliyetlerin önemini artırmıştır. Bilgi, modern toplumların temel sermayesi haline gelerek, inovasyon ve ilerlemenin anahtarı olmuştur (Harari, 2016, s. 246).

Teknolojik icatlar, insanların hayatları üzerinde oldukça olumlu bir etki yaratmıştır. Bu ilerlemeler günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuş ve tüm insanlara eğitim, bilim, sanayi, ticaret gibi birçok alanda kolaylık sağlamıştır. Teknolojik gelişmeler ve yenilikler sayesinde bilimde yeni bilgiler elde edilmiş ve ilerleme sağlanmıştır. Bilişsel Devrim, Orta Çağ Avrupa'sına göre oldukça farklı bir bilgi formülünün ortaya çıktığını göstermektedir. Bu formül: *“(Bilgi = Ampirik Veriler x Matematik) şeklindedir. Bir soruya cevap bulmak için ampirik verileri toplamalı ve matematiksel araçları kullanarak bu verileri çözümlemek şeklinde süreç ilerlemektedir”* (Harari, 2016, s. 249).

Bilgi ve imajların hızlı gelişimi, zaman-mekân sıkışması olarak adlandırılan bir olguyu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, bireylerin çevresindeki gerçekliği anlamlandırma ve baş etme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bilgi edinmenin hızlı ve kolaylaşmış olması, gelişim sürecimize önemli katkılar sunmaktadır. Özellikle sağlık alanında tıbbi tedavilerin ve hastalıkların teşhisinin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, bilimsel araştırmaların hız kazanması ve iletişim araçlarının etkin kullanımı, toplumsal hayatımızı büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Günümüzde ulaşım imkanlarındaki gelişmeler sayesinde uzak mesafeler daha hızlı ve kolay bir şekilde aşılabilmektedir. Ev işlerinde ve günlük yaşam aktivitelerinde teknolojinin yardımıyla zaman tasarrufu sağlanmış ve insanların daha fazla zamana sahip olması mümkün hale gelmiştir. Ayrıca, dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojileriyle birlikte yapılması güç ve zaman alıcı olan işlerin artık daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmiştir. Öte yandan, yapay zekâ ve otomasyon gibi teknolojilerin iş gücü piyasasında etkisi de göz ardı edilemez. İnsan yapımı olanakların yerini alabilen ve bazı iş süreçlerini insanüstü bir hız ve hassasiyetle yerine getiren yapay zekanın kullanımı, bazı işlerin otomatikleştirilmesine yol açmıştır. Bu durum, bazı meslek gruplarının iş gücü piyasasında rekabetçi bir konuma gelmesini zorlaştırabilir ve işsizlik endişelerini beraberinde getirebilir (Brynjolfsson & Andrew, 2017, s. 4).

Günümüzde internet ve bilişim teknolojileri olmadan bir hayat düşünmek neredeyse imkansızdır. Bu teknolojiler, günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelerek, hayatımızı önemli ölçüde kolaylaştırmışlardır. Bireylerin kendine güveni çoğaldıkça “etik bilgiye ulaşmak için yeni bir formül ortaya çıktı: (Bilgi = Deneyimler x Hassasiyet). Herhangi bir etik soruya yanıt ararken içsel deneyimlerimize dönüyor ve bu deneyimleri dikkatlice incelerken hassasiyetimizi de gözetiyoruz” (Harari, 2016, s. 250).

Bilişim teknolojilerinin sürekli olarak gelişmesiyle birlikte, günlük yaşamımızı büyük ölçüde kolaylaştıran, hızlandıran ve ekonomik açıdan daha verimli hale getiren yeni araçlar ve sistemler kullanmaktayız. Ancak, bu hızlı teknolojik ilerlemenin yanında internet ve dijital çağın olumsuz etkileri de kendini göstermektedir. Bu olumsuz yönlerden biri de keskin güç kavramı olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram, aslında uzun süredir var olmasına rağmen, 2017 yılından itibaren önemli bir ilgi ve dikkat kazanmıştır. Keskin güç içeren çabalar, dijital çağda hızlı ve kolay bir şekilde uygulanabilmelerine rağmen, tespit edilmeleri oldukça güç bir hal almıştır. Bu nedenle, teknolojik gelişmelerin etik ve sosyal boyutlarına dair dikkatli bir şekilde düşünülmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Çünkü keskin güç kullanımının potansiyel riskleri, toplumun güvenliği ve istikrarı açısından önem arz etmektedir. Bruce McClintock’a (2017) göre “keskin güç kavramını üç kategoriye ayırmıştır bunlar: bilgi operasyonları, siber casusluk ve siber terörizm olarak tanımlanmaktadır”.

3.1.1. Siber Espiyonaj

1648 yılında imzalanan Vestfalya Antlaşması, Avrupa’da ulus devlet sisteminin hâkim olmasını sağlamış ve bu dönemden itibaren ülkeler arasında birbirlerini düzenli ve sistematik bir şekilde izleme ve gözetleme eğilimi belirlemiştir. Teknolojik ilerlemelerin etkisiyle istihbarat faaliyetleri daha karmaşık ve sofistike hale gelmiştir. Özellikle 1990’lı yıllardan itibaren internetin askeri sistemlerden arındırılması ve ticarileştirilmesi sonucu ağ teknolojisi, devletin ve bireylerin günlük yaşamlarında kritik bir rol oynamaya başlamıştır. Bu dönüşüm, ülkeleri klasik casusluk operasyonlarında internet tabanlı teknolojileri kullanma stratejileri geliştirmeye yönlendirmiştir. Sonuç olarak, polemikler ve savaşlar uzun süreler boyunca devam edebilirken, siber savaşlar

anında başlayıp sona erebilmektedir, bu durumun etkileri oldukça hızlı ve etkileyici olabilmektedir (Harari, 2016).

Elektronik ortamda bilgi toplama süreçleri, kaçınılmaz bir şekilde savunma sistemlerini de etkileyerek uluslararası düzeyde istihbarat savaşlarının doğmasına sebep olmaktadır. Bu savaşlar, özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren siber saldırılar ve siber karşı saldırılar, hatta kontrespiyonaj taktikleriyle yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda, ülkeler kendi siber güvenliklerini sağlamak ve diğer ülkelerin siber casusluk girişimlerine karşı önlem almak için ciddi bir çaba sarf etmektedirler. Özellikle Ekim 2013'te gün yüzüne çıkan önemli bir olay, ABD'nin bu tür sızmalar ve siber casusluk nedeniyle diğer ülkelerin yöneticilerini dinlemesi vakası olmuştur. Bu olay, dünya çapında büyük yankı uyandırmış ve siber güvenlik konusundaki hassasiyeti artırmıştır. Ülkeler, siber casusluğa karşı daha sıkı tedbirler almaya çalışmış ve siber güvenlik politikalarını güncellemişlerdir. Bununla birlikte, siber istihbarat savaşları sadece devletler arasında değil, aynı zamanda özel sektörde de yaşanmaktadır. Özellikle büyük şirketler, ticari sırlarını korumak ve siber saldırılardan korunmak için yoğun bir şekilde siber güvenlik önlemleri almaktadırlar. Siber saldırılar, kurumlar için ciddi bir tehlike oluşturmakta ve siber güvenlik uzmanlarına olan talebi artırmaktadır (Ercilasun, 2014).

Son dönemde internet ve sosyal medya kullanımında meydana gelen büyük artış, bilgi ile ilgili konular üzerinde ciddi güvenlik sorunlarına yol açmıştır. Bu durum özellikle "*siber*" kelimesiyle başlayan uzmanlık alanlarının ve mesleklerin daha da öne çıkmasına neden olmaktadır. Kökeni Yunanca "*kubernan*" kelimesine dayanan ve ilk olarak 1948'de "*cybernetics*" olarak İngilizce bir kelime olarak kullanılan "*siber*" terimi, daha sonra 1958 yılında Lois Couffignal tarafından canlılarla robotlar arasındaki bağlantıyı açıklamak için kullanılmıştır. "*Siber savaş*" kavramının tanımı, uzmanlar arasında ciddi tartışmaların yaşandığı bir konudur. Bu tür savaşlar, temel amacı bir düşman ülkeye karşı dijital saldırılar kullanarak hedefe zarar vermek veya hayati önem taşıyan bilgisayar sistemlerini yok etmek olan gerçek savaşlara benzerlik gösterir. Örnek olarak, devlet kurumlarında, finans ve ticaret merkezlerinde bilgisayar sistemlerini ve internet erişimini kesintiye uğratarak, günlük yaşamda internete güvenen ülkelerin ve toplumların hayatlarında kaos yaratma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, siber güvenlik ve savunma konusundaki çalışmalar giderek daha önemli hale

gelmektedir ve uluslararası ilişkilerde yeni bir boyut kazanmıştır (Aslanyürek, 2015, s. 83-88).

“Önceden altın madenleri, buğday tarlaları ve petrol kuyuları gibi maddi malvarlıkları temel zenginlik kaynağıyken, bugün en büyük zenginlik kaynağı bilgi haline geldi. Savaşla petrol kuyuları ele geçirebilirsiniz, ama bilgiyi bu yolla elde edemezsiniz. Bilgi en önemli iktisadi kaynak haline geldikçe savaşların kârlılığı da azaldı ve savaşlar, hala eski usul hammadde ekonomileriyle yürüten Ortadoğu ve Orta Afrika gibi belirli bölgelerle sınırlanmaya başladı” (Harari, 2016, s. 27).

Bilgisayar teknolojisinin hızla yaygınlaşmasıyla birlikte, bireyler, işletmeler ve devlet kurumları günlük hayatlarında internete olan bağımlılıklarını artırmışlardır. İnternetin sağladığı imkanlar üzerinden başka bir ülkenin bilgisayar sistemine casusluk faaliyeti veya operasyon düzenlenmesi, söz konusu ülkenin ekonomisine ciddi zararlar vererek günlük yaşantısında da uyumsuzluk yaratma potansiyeline sahiptir. Bu durum, siber saldırılardaki gelişmelerle birlikte, ülkenin ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirilmeye başlanmıştır ve birçok kişi tarafından devletin güvenliğine yönelik ciddi bir risk olarak algılanmaktadır. 2000’li yıllardan itibaren siber tehditler, en büyük devlet bilgi sistemlerinden sıradan vatandaşların kişisel bilgisayarlarına kadar herkesin kullanımına açık hale gelmiştir. Siber tehdit, siyasi, sosyal veya diğer hedeflere ulaşmak için yasa dışı veya uygunsuz bir şekilde sanal alanlara girme tehdidi olarak tanımlanmaktadır. Bu tehditlerin kaynağı, birçok ülkenin istihbarat teşkilatlarıdır ve uzun süredir internet üzerinden casusluk faaliyetleri yürüttükleri bilinmektedir. Bu faaliyetler, özellikle bilgi toplama, diğer ülkelerin bilgisayar sistemlerine izinsiz giriş, yıkıcı eylemlerde bulunma ve ekonomik casusluk yapma gibi çeşitli amacı içermektedir. Özellikle Çin, ABD, Almanya ve Hindistan gibi çeşitli ülkelerin web sitelerine düzenlediği saldırılarla ilişkilendirilmektedir ve bu ülkeler Çin’i bu konuda suçlamaktadır. Lakin, Çin devlet yetkilileri bu tür girişimlerde bulunmadıklarını ve hükümet kurumlarının saldırılara karışmadığını savunmaktadır. Siber tehditlerin artmasıyla birlikte, uluslararası ilişkilerde ve güvenlik politikalarında yeni bir boyut ortaya çıkmıştır. Devletler, siber güvenlik önlemlerini güçlendirerek ve uluslararası iş birliğini artırarak bu tehditlerle mücadele etmeye çalışmaktadır. Ayrıca, siber güvenlik konusunda farkındalık oluşturmak ve toplumu bilinçlendirmek de önemli bir adımdır. Böylece, siber tehditlerin etkileri minimize edilerek dijital dünyada güvenli bir ortam sağlanabilir (Ball, 2011, s. 86-101).

Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren Batı ülkelerinde, ulusal güvenlik anlayışı köklü bir değişim geçirmiş ve temel amaç, devletin ve vatandaşların güvenliğini sağlamak ve demokratik ilkeleri korumak olmuştur (Kerr, 2017, s. 105). Bu dönemde, istihbarat, kolluk kuvvetleri ve özel kuvvetler, casusluk, terörizm ve organize suçlarla mücadele etmek için hibrit bir yaklaşım benimsemeye başlamıştır. Ancak bu süreçte, örtülü örgütlerin varlığı demokrasiyi tehdit ederek, yasaların yerine bireyler tarafından yönetilen bir devlet modelinin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Günümüzde, sadece sıradan kullanıcıların bilgisayarları hackerler tarafından saldırılara uğramakla kalmamaktadır, aynı zamanda endüstriyel sistemler gibi kritik altyapılara yönelik saldırılar da artmıştır. Kötü niyetli solucanlar, casusluk ve sabotaj amaçlarıyla enerji santralleri, havaalanları, hastaneler ve diğer hayati öneme sahip işletmeler içinde kullanılmaktadır. Bu durum, siber güvenlik ve endüstriyel güvenlik gibi konuların giderek daha büyük önem kazanmasına ve uluslararası alanda güvenlik politikalarının yeniden şekillendirilmesine yol açmaktadır. Devletler, siber tehditlerle etkin bir şekilde mücadele edebilmek için ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli tedbirler almaktadır. Siber güvenlik altyapısının güçlendirilmesi, siber saldırıların önlenmesi ve savunma kabiliyetinin artırılması bu çabaların temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, siber güvenlik bilincinin artırılması, toplumun geniş kesimlerinin siber tehditlere karşı bilinçli olmasını sağlamak için önemli bir adımdır. Siber tehditlerin artmasıyla birlikte, uluslararası ilişkilerde yeni bir boyut ortaya çıkmıştır. Devletler arası siber güvenlik iş birliği, bilgi paylaşımı ve koordinasyonun güçlendirilmesi, küresel düzeyde bir güvenlik ağı oluşturma çabaları önem kazanmıştır. Bu süreçte, siber saldırıların sadece bireyleri değil, aynı zamanda devletlerin ve ulusların güvenliğini de tehdit eden bir boyut kazandığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla, uluslararası toplumun, siber güvenliğe yönelik ortak bir vizyon ve strateji oluşturarak, siber tehditlere karşı daha etkin bir mücadele yürütmesi büyük önem taşımaktadır (Yılmaz, 2021, s. 52).

2010 yılında Stuxnet olarak bilinen bilgisayar solucanı, İran'ın nükleer tesislerine yerleştirilerek ülkenin nükleer programını ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir. Bu siber saldırının sonucunda, İran'ın nükleer programı iki yıldan daha fazla bir süre gerilemiştir. Stuxnet, gelişmiş bir casus yazılım programı olarak, gizlice hedefine sızarak tam ölçekli askeri operasyonlara göre daha az zayıyata yol açabilecek etkin bir yöntem olarak kanıtlanmıştır.

Stuxnet saldırısı, siber güvenlik alanında büyük önem taşıyan bir olay olarak kabul edilmektedir. Bu tür siber saldırılar, uluslararası ilişkilerde ve güvenlik politikalarında önemli bir boyut oluşturmaktadır. Devletler, siber saldırılara karşı etkin bir şekilde korunma ve savunma mekanizmalarını güçlendirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Ayrıca, siber saldırıların uluslararası toplumun güvenliği üzerindeki potansiyel etkileri nedeniyle, uluslararası iş birliği ve koordinasyon önemli bir gereklilik haline gelmiştir (Darıcı, 2020, s. 5).

- İran üzerinden yapılan bu girişimi ele alarak karşılıklı analiz yaparsak, Stuxnet girişimi ile İran'ın nükleer programında bir takoz oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu da İran'ın ulusal rolünde bir kayba neden olmuştur. Nükleer programın erken hazırlanması İran'ın güç potansiyelini artırmakla birlikte dış politikada vereceği siyasal kararlar üzerinde de etki yaratabileceği eğilimindedir. Kısaca nükleer programın içeriden maliyeti düşük ve gizli bir şekilde zayıflatılması bir keskin güç faaliyetinin kullanıldığının göstergesidir.

Bu tür girişimler sürekli gerçekleştirilse de siber espionaj faaliyetlerine yönelik belirli dönemler diplomatik krizler yaşanmış ancak resmi olarak 2022 yılına kadar ülkeler arasındaki ilişkilerde kritik bir etkisi görölmemiştir. Hâlbuki;

- 7 Eylül 2022 Çarşamba günü Arnavutluk İran'la diplomatik ilişkilerini kesti ve diplomatlarını sınır dışı etti. Temmuz ayında gerçekleşen bir siber saldırıdan sonra Arnavutluk bu girişim kapsamında İran'ı suçlamıştır. NATO'nun 5. "Toplu Savunma İlkesi" maddesine esasen Washington, NATO müttefiki saldırısına karşı harekete geçme sözü verdiği için yapılan bu girişimi desteklemiştir. Sonuç itibariyle Arnavutluk, "İranlı diplomatlara ve büyükelçilik personeline ülkeyi 24 saat içinde terk etmelerini emretmiştir" (NATO, 2022; Reuters, 2022).

3.1.2. Siber Güvenlik

Siber güvenlik, günümüzün dijital çağında giderek artan bir öneme sahip olan önemli bir konudur. Gerçek hayatta olduğu gibi sanal dünyada da bireylerin, kurumların ve hükümetlerin güvenliği büyük bir hassasiyetle ele alınmalıdır. Siber güvenlik, genellikle bilgisayar güvenliği, işlem güvenliği, veri koruması, istisnai veri güvenliği, internet güvenliği gibi kavramları içermektedir. Ayrıca, herhangi bir sinyali ileten

cihazların da güvenliği bu alanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu alandaki artan ilgi ve önemli gelişmeler, karşılaşılan büyük ölçekli siber saldırıların ve tehditlerin sayısındaki artışla doğrudan ilişkilidir. Günümüzde, siber saldırılar hızla çeşitlenmekte ve karmaşıklığı artmaktadır. Dolayısıyla, siber güvenlik uzmanları, saldırganların yöntemlerini anlamak ve karşı tedbirler almak için sürekli olarak yeni stratejiler geliştirmek zorundadır. Siber güvenlik alanındaki temel amaç, siber saldırılardan kaynaklanabilecek zararları en aza indirmek ve potansiyel tehlikelere karşı savunma mekanizmaları oluşturmaktır. Bu nedenle, siber güvenlik sistemleri ağları, bilgisayar programlarını ve verileri siber saldırılara karşı korumak amacıyla tasarlanmıştır. Bu sistemler, siber güvenlik uzmanları tarafından sürekli olarak gözden geçirilir ve güncellenir. Aynı zamanda, kullanıcıların da güvenlik bilinci ve eğitimi artırılmalıdır, çünkü birçok siber saldırı, zayıf şifreler, kötü amaçlı yazılımlara tıklamalar veya sosyal mühendislik gibi basit güvenlik zafiyetlerinden yararlanarak gerçekleştirilir. Siber güvenlik kavramı, 1980'lerden itibaren siber suçların ortaya çıkmasıyla birlikte önem kazanmıştır. Bu tarihten itibaren siber dünyada etik gibi kavramlar da tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle, siber saldırıların ve suçların artmasıyla birlikte, etik dışı davranışların engellenmesi ve siber güvenliğin etik temellerinin güçlendirilmesi önemli hale gelmiştir. Gerçek hayatta güvenliğimiz ne kadar önemliyse sanal dünyada da güvenliğimiz bir o kadar önem arz etmektedir. Siber güvenlik genellikle bilgisayar güvenliği, işlem güvenliği, veri koruması, istisnai veri güvenliği, internet güvenliği hatta herhangi bir sinyali ileten cihazların da güvenliğini ihtiva etmektedir. Siber güvenlik alanının bu kadar rağbet kazanarak dallanmasının temel nedeni karşılaşılan büyük ölçekli siber saldırılar ve tehditlerdir. Siber saldırıların sayısı ve türü her geçen gün arttıkça bu alanda da siber güvenliğin dalları geliştirilerek artmıştır. 1980'den itibaren siber suçlar ve siber dünyada etik gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Kısaca siber güvenlik sistemleri ağları, programları ve verileri siber saldırılardan korumak için tasarlanmış bir kontrol uygulanmasıdır. Tabiri caizse siber saldırının riskini azaltarak ağların ve teknolojilerin yetkisiz kullanımını önlemek için tasarlanmıştır (Borodaki, Dobrodeev, & Butusov, 2013, s. 2-4).

Günümüzdeki şartlarda, küresel çapta suç örgütleri ile mücadele için özellikle bilgisayarların ve modern teknolojinin etkin kullanımı ve bilgisayar destekli analiz araçlarının kullanılması önemlidir. Sosyal medya analitiği, kamu güvenliğine yönelik

kullanılmadığında, yani kamuoyu bilgileri kötüye kullanıldığında, etik ve yasal sorunlar ortaya çıkabilir. Aslında, bazı ülkeler diğer halkları terörizm veya suçla mücadele adı altında analiz etmekte ve izlemektedir. Polis tarafından sosyal medyanın denetlenmesi, şu temel prensiplere dayanmalıdır: Yeterli ve sürekli doğrulanabilir bilgi olmalı, istihbarat sistemine entegre edilmeli, orantılı ve gerekli yöntemler kullanılmalı, yetkiler üzerinde doğru dış denetim mekanizmalarına sahip olmalıdır (Omand, 2013, s. 133).

Yeni teknolojilerin gelişimiyle birlikte, siber savaşın boyutlarının sürekli olarak genişleyip değiştiği gözlenmektedir. Bazı ülkeler, siber savaşı önlemek için gerekli önemi ve ciddiyeti göstererek koruma sistemlerini oluşturmaya başlamışlardır. Bu sistemlerin temel amacı, ulusal internet güvenliğini artırmak ve saldırıları engellemek için gerekli kaynakları tahsis etmektir. Bu çabalarla birlikte, güncel yazılımlarla riskleri azaltmaya çalışsalar da diğer tarafta güncel yazılımlar geliştirerek yeni tehditler ortaya çıkmaktadır. Bu tehditler arasında günümüzde en yaygın hale gelmiş olan Pegasus casus yazılım programı da bulunmaktadır.

3.1.2.1. Dataizm’in Artan Önemi ve Pegasus Casus Yazılım Programı

İsrail menşeli NSO Group Technologies şirketi, Pegasus casus yazılım programını stratejik siber silah olarak tanıtmalarının ardından birçok tartışmalara neden olmuştur. Pegasus, iPhone ve Android cihazların sistemlerine sızmak suretiyle veri aktarımı yaparak “*operatörlerin mesajları, fotoğrafları ve e-postaları almasına*”, ses alıcıları gizlice etkinleştirmesine fırsat tanıyan bir uygulamadır (Marzocchi & Mazzini, 2022, s. 4).

Herzliya merkezli bir şirket olan ve konumu Tel Aviv’e yakın bulunan bu şirket, siber güvenlik ve casus yazılım alanında öne çıkan bir aktördür. Özellikle insan hakları aktivistlerine ve gazetecilere yönelik saldırılarda önemli bir rol oynamış ve toplumun belirli kesimlerini manipüle etmeyi başarmıştır. NSO Group, İsrail Ordusu’nun askeri istihbarat birimi olan “*AMAN*” için çalışan üç İsrailli mühendis tarafından kurulmuş ve ismini kurucuları Niv Carmi, Shalev Hulio ve Omri Lavie’nin baş harflerinden almıştır. Pegasus adıyla ünlenen yazılımları, dünya genelinde tanınmıştır ve siber güvenlik alanında önemli bir aktör olarak öne çıkmışlardır. Aynı zamanda, şirket dron teknolojisi alanında da faaliyet göstermekte ve araştırmalar yapmaktadır. Pegasus yazılımı, özellikle cep telefonlarının güvenlik açıklarını tespit ederek “*0-click*” yöntemiyle hedef

cihaza sızabilmekte ve kullanıcıların tüm bilgi ve kaynaklarına erişim sağlayarak kişisel gizlilik ihlallerine yol açmaktadır. Şirket yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda, Pegasus yazılımının sadece devletlere ve belirli devlet teşkilatlarına satıldığı vurgulanmıştır. Ancak, bu tür güçlü casus yazılımların kullanılması, siber güvenlik alanındaki tartışmalara ve etik endişelere neden olmuştur. Özellikle bireylerin ve toplumun gizlilik haklarının korunması, hükümetlerin bu tür araçları nasıl ve ne amaçla kullandığına dair önemli sorular ortaya çıkarmaktadır (NSO Group, 2021, s. 5).

Dijital çağın getirdiği bilgi bolluğu ve değerinin artışı, bu tür yazılımların kötü niyetli amaçlar için kullanılmasına olanak tanımaktadır. Casus yazılım aracılığıyla, devletin üst düzey yetkililerinin telefonları dinlenerek ve izlenerek elde edilen bilgiler, tehdit ve şantaj yöntemleriyle kullanılarak, kişiler ve devletler üzerinde etki bırakma amacı güdülebilmektedir. Bu tür casus yazılım kullanımı, siyasal kararları manipüle edebilir, despotik eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olabilir ve hatta önceden elde edilen bilgilere dayanarak karşı önlemler alma girişimlerine yol açabilir. Özellikle Pegasus casus yazılımı, bu alanda öne çıkan bir örnek olarak dikkat çekmektedir. ABD, 3 Kasım 2021 tarihinde Pegasus casus yazılımını resmi olarak kara listeye alarak, bu tür yazılımların tehlikelerine karşı önlem almıştır. Bu önlem, siber güvenlik ve casus yazılım alanında uluslararası düzeydeki endişeleri de yansıtmaktadır (Kirchgaessner, 2021).

Suudi rejimine muhalif görüşleriyle bilinen gazeteci Cemal Kaşıkçı, yapılan araştırmalar sonucunda, Suudi Arabistan İstanbul Başkonsolosluğu'nda öldürülmüş ve infaz için özel bir ekip tarafından gönderilmiştir. Sonrasında, delillerin yok edilmesiyle birlikte kendisinden bir daha haber alınamamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Milli İstihbarat Direktörü Ofisi tarafından yayınlanan rapor, cinayetin temelinde yurtdışındaki rejim muhaliflerini susturmak amacıyla kullanılan bu eylemi Veliaht Prens Muhammed bin Selman el-Suud'un kontrol ettiğine dair bilgiler içermektedir (Office of the Director of National Intelligence, 2021, s. 2-3). Cinayet sonrası yapılan soruşturma sonucu cinayet dosyasını inceleyen Başsavcı İrfan Fidan'ın telefonunun da Pegasus casus yazılımı ile izlenmekte olduğu bilgileri ortaya çıkmıştır (Pehlivan, 2021). Bunun yanı sıra yurt dışında yapılan araştırmalar sonucu Kaşıkçının çevresinde olan eşi ve diğer iki kişinin de telefonuna bu yazılım vasıtasıyla sızıldığı iddialar arasında yer almaktadır.

NSO'nun bu konuyla ilgili yaptığı açıklama ise şu şekildedir: “*Kaşıkçı ve ailesini izlemek için kullanılmadı*” (Priest, Mekhennet, & Bouvart, 2021).

- Yapılan değerlendirmelere göre, kurucu şirketin iddiasına rağmen bu yazılımın aslında devletlere ve istihbarat servislerine satıldığı, ancak bu devletlerin söz konusu yazılımı kendi kişisel çıkarları ve otoritelerini tehdit eden kişiler veya aktörlere karşı keskin bir güç olarak kullandığı ortaya çıkmaktadır.

The New York Times tarafından gerçekleştirilen kapsamlı araştırmaya göre, söz konusu casus yazılımın, küresel diplomasi alanında önemli sonuçlar doğuracak şekilde kullanıldığı belirlenmiştir. İsrail'in diplomasi stratejisi, ilgili ülkelerin bu siber silah olarak nitelendirilen Pegasus casus yazılımına erişimine onay verme veya reddetme yetkisine dayanmaktadır. Yaklaşık bir yıllık süren bu araştırma boyunca, birçok önemli hükümet yetkilisi, güvenlik görevlisi, siber güvenlik uzmanı ve istihbarat alanında üst düzey kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda, Meksika ve Panama gibi ülkelerin, Pegasus casus yazılımını satın aldıktan sonra kritik Birleşmiş Milletler oylarının İsrail'in lehine değiştiği gözlemlenmiştir. Bu durum, İsrail'in Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmek ve bölgede yeni ittifaklar oluşturmak için casus yazılımların etkili bir şekilde kullanılmasının önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Bu tespitler, akademik çevrelerde, uluslararası ilişkiler, siber güvenlik, istihbarat çalışmaları gibi disiplinlerde önemli tartışmalara ve araştırmalara yol açmaktadır. Aynı zamanda, bu tür casus yazılımların etik boyutları ve uluslararası düzeyde düzenlemeleri de ele alınmalıdır. Ülkeler arasında siber güvenlik, casusluk ve dijital diplomasi konularında bilgi paylaşımı ve iş birliğinin artırılması da gereklidir. Bu şekilde, uluslararası alanda güvenlik ve istikrarın sağlanmasına yönelik etkin önlemler alınabilir ve siber güvenlik tehditlerine karşı daha etkili çözümler geliştirilebilir (Mazzetti & Bergman, 2022).

MOSSAD, İsrail istihbarat servisinin uluslararası alanda önemli bir aktör olduğu bilinmektedir. Bu istihbarat servisi, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkelerinin politikalarını İsrail'in çıkarları doğrultusunda etkilemeye yönelik faaliyetler yürütmektedir. Bu etkileme çabaları, söz konusu ülkelerin siyasi sistemlerine derinlemesine angajman operasyonları da dahil olmak üzere çeşitli araştırmaları içermektedir. MOSSAD'ın faaliyetleri, politika yapma ve uluslararası ilişkiler alanında önemli etkiler doğurabilir. Bu nedenle, İsrail'in uluslararası ilişkiler stratejileri ve dış

politikası konusunda ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. Özellikle hedef ülkelerdeki politik süreçlerin nasıl etkilendiği ve istihbarat faaliyetlerinin demokratik değerler ve insan haklarıyla uyumluluğu konusunda eleştirel sorular ortaya çıkmaktadır (Yesevi, 2014, s. 222). 2013 yılında Alman Şansölyesi Angela Merkel’in ABD Ulusal Güvenlik Teşkilatı olan NSA tarafından dinlendiği durum, iki ülke arasındaki istihbarat teşkilatlarında ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu olay, önemli bir örnek olarak verilebilir (Yavuz, 2014, s. 182).

Cambridge Analytica skandalı, Donald Trump ve Brexit’in arkasındaki kişilerin, Facebook kullanıcılarının verilerini kullanarak kitleleri manipüle etmek için psikolojik profiller oluşturduğuna inanılan bir olayla gözler önüne serilmiştir. Cambridge Analytica’nın, Facebook üzerinden elde edilen verilerin üçüncü şahıslar tarafından toplandığı ve dünya genelindeki seçimlere müdahale etmek için kullanıldığı iddiaları ortaya çıkmıştır. Gizli bir kamera vasıtasıyla Cambridge Analytica’nın eski CEO’su Alexander Nix’le görüşen bir gazetecinin yayınladığı videoda seçimler üzerinde nasıl etki ettiklerini açıklayarak şu ifadeleri kullanmıştır; *“İnsanlardan bilgi almanın en temel yöntemi onların korkuları ve umutlarıdır. Bunlar çoğu zaman söylenmeyen hatta bilincine bile varılmayan şeylerdir”* (Channel 4 News, 2018; Harari, 2018).

- İnsan zekâsından daha hızlı veri işleyebilen algoritmaların kullanımıyla, bu verilerin toplanması özellikle gerçekleştirilmektedir. Böylece, günlük sosyal medya platformları üzerinde beğendiğimiz ve takip ettiğimiz birçok veri, bu algoritmalar sayesinde karşılaştırılarak, insanların bir seçim döngüsü sırasında hangi adaya oy vereceği genel olarak öngörülebilmektedir.

Dataizm ile ilgili olarak da bu konuya yakından bağlantı kurulabilir. İlk olarak, (2003) yılında David Brooks tarafından New York Times’da yayınlanan *“Veri Felsefesi”* başlıklı makalede belirtildiği gibi, vericilik kavramı daha sonra ünlü tarihçi Yuval Noah Harari tarafından en çok çalışılan ve popülerleştirilen etik sistemlerden biri haline gelmiştir. Harari, 2016 yılında yayımlanan *“Homo Deus”* adlı kitabında vericiliği, büyük verinin artan önemini vurgulayan yeni bir biçim olarak tanımlamıştır. Vericilik, inançları temelinde evrenin veri işlemeye en büyük ve etkili katkıyı yapan sistemlere, bireylere ve toplumlara daha fazla değer ve destek sağladığı düşüncesine odaklanmaktadır. Harari’ye göre *“insanlar özel ve önemliydi çünkü şimdiye kadar evrendeki en gelişmiş veri işleme sistemiydiler sonuç itibarıyla artık durum böyle değil”*

(Harari, 2016). Büyük veri ve makine öğreniminin karmaşıklığı arttıkça, üreticilerin bu algoritmalara mümkün olduğunca çok bilgi ve yetenek sağlamanın gerekliliğine inandığı görülmektedir. Herkesin sürekli olarak bağlantı kurduğu ve veri paylaştığı üstel bir geleceğe doğru ilerlerken, bu işbirlikçi ifade biçiminin potansiyeli daha da büyümektedir. Harari'nin temelinde belirtmek istediği aslında Dataizm'in yükselişidir, bu da *“hümanizmin şu anda varoluşsal bir meydan okumayla karşı karşıya olduğu ve özgür irade fikrinin tehdit edildiği anlamına gelmektedir”*. Friedrich Hayek'in de belirtmiş olduğu üzere *“bilginin kişiler arasında dağıtıldığı bir sistemde, fiyatlar farklı kişilerin farklı davranışlarını kontrol etme işlevi görebilir”* (Harari, 2016, s. 384).

Şekil 3. Relationship between sharp power and Dataism (*Keskin güç ve Dataizm arasındaki ilişki*).

Keskin güç ve Dataizm, mevcut siyasi ve ekonomik dünya düzenini analiz etmek ve yorumlamak için önemli olan iki kavramdır. Keskin güç, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin diğer aktörlerin davranışlarını etkilemek ve kontrol etmek için gizli ve yanıltıcı yolların kullanımını olarak tanımlanırken, Dataizm ise, verilerin ve algoritmaların siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlar gibi toplumun çeşitli yönlerinde etkisinin artması şeklinde tanımlanmaktadır. Keskin güç ve Dataizm arasındaki ilişki karışık ve çok yönlüdür. Bu ilişkiyi anlamak mevcut siyasi ve ekonomik dünya düzenini analiz etmek ve yorumlamak için önemlidir.

Keskin güç özellikle son yıllarda dezenformasyon ve propaganda kullanımının artması nedeniyle artan bir ilgi odağı haline gelmiştir. Keskin güç, gizli ve manipülatif yöntemlerle yabancı toplulukların siyasi tartışma ve davranışlarını şekillendirmeyi amaçlayan hükümetler ve diğer aktörler tarafından kullanılan bir kavramdır. Dataizm ise, verilerin ve algoritmaların daha iyi anlamaya ve tahmin etmeye olanak tanıyan bir kavramdır. Bu, verilerin kontrol edilmesinin ve manipülasyonunun artması keskin güç uygulamalarının daha etkili hale gelmesine sebebiyet vermektedir. İki kavram arasındaki ilişki, hükümetlerin ve kurumların bireyleri etkileyerek görüşlerini ve davranışlarını şekillendirmek için dataizm kullanabileceklerinin göstergesidir. Bu şekilde, keskin güç ve dataizm arasındaki ilişki, verilerin karar verme sürecinde aşırı bağımlılığın potansiyel tehlikelerini vurgulayarak verilerin kaynaklarının ve motivasyonlarının dikkatli ve eleştirel bir şekilde incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Dataizm ve keskin güç arasındaki ilişki, dünya çapında sosyal, ekonomik ve kültürel değişikliklere de yol açabilir. Dataizm, verilerin ve algoritmaların etkisi nedeniyle, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin sosyal ve ekonomik olarak daha güçlü hale gelmelerine, diğer aktörlerin ise güçsüzleşmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla oluşan bu güç farkının sonuçları hakkında endişeler bulunmaktadır. Çünkü bu güç farkı adaletsiz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu sonuçlardan birisi toplumsal dengesizliğin artmasıdır. Örneğin, bir devlet veya devlet dışı aktör verilerin ve algoritmaların kontrolünü ele geçirdiğinde, bu verilerin manipülasyonu yoluyla diğer aktörlerin davranışlarını etkilemeyi amaçlayabilir. Ayrıca, verilerin ve algoritmaların kontrol edilmesi, sosyal medya ve diğer iletişim araçlarının yanıltıcı, daha etkili ve kalıcı hale getirebilir. Sonuç olarak, keskin güç ve dataizm arasındaki ilişki, güncel siyasi ve ekonomik dünya düzenini anlamak ve yorumlamak için önemlidir.

The Economist dergisi, verilerin dünyadaki en önemli kaynak olduğunu ve hatta petrolden bile daha değerli olduğunu ifade ederek, Harari'nin bu yöndeki düşüncelerini desteklemiştir. Muhtemelen bunun sebebi, verilerin paha biçilmez nitelikte olmasıdır. (The Economist, 2017).

Yılmaz'ın (2021, s. 252) göre, *“eskiden her şey, veridir! denirdi, şimdi veri, her şey! oldu”*. *Artık paranın kimde olduğu değil verinin kimde olduğu, kimin kullandığı önemlidir”*. Günlük insan yaşamından bir örnek vermek gerekirse, mobil cihazlar

aracılığıyla yapılan internet aramalarının algoritmik sistemler tarafından kullanıcıya günün farklı zaman dilimlerinde gösterilmesi, sürekli aramalarla ilgili en yakın sonuçların öne çıkarılması ve sunulması sonucunda algoritmaların insan zihninin dışında neye ilgi duyulduğunu filtreleyerek ilgili sonuçları çıkardığı sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda, yukarıda da bahsettiğimiz gibi algoritmaların hayatın önemli bir parçasında insanoğluna eşlik etmesi, fikir ve düşünceleri bazı filtrelerle sentezleyerek olası en potansiyel sonuçları elde edebilmesine imkân sağlar. Bu veriler birçok alanda oldukça değerlidir ve özellikle seçim dönemlerinde sosyal medya üzerinde böyle bir algoritma filtrelemesi, kesin olmamakla birlikte büyük ölçüde insanların hangi adaya daha fazla oy vereceğini öngörülebilir kılmaktadır. Dolayısıyla, algoritmalar, yapay zekâ ve teknolojinin giderek büyümesi ve gelişmesi insan hayatının birçok alanında işleri kolaylaştırır da beraberinde farklı sorunlar getirir. İnsanlar, günlük kaydoldukları uygulama ve anketlerle birçok değerli veriyi ücretsiz olarak bu algoritmalara kendi elleriyle sunmaktadır. Milyonlarca değerli verinin ücretsiz şekilde toplanabilmesi için ilk önce insanların güvenini kazanmak en önemli unsurlar arasında yer alır. Bu nedenle, algoritmaların insanların güvenini kazanması çok önemli bir konudur. Örneğin, işten eve dönerken Google Maps'in belirlediği yolu tercih etmeyip kendi belirlediği yoldan giden bir kişi, ileride karşılaştığı bir trafik tıkanıklığı sonucunda bir sonraki seferinde istemeden bu uygulamaya güvenmek zorunda kalacaktır. Tabii ki buradaki en önemli etken, insan zihninin psikolojik olarak daha kolay ve pratik olan seçenekleri tercih etmesinden kaynaklanmaktadır. Anlık olarak aldığı güncel veriler sayesinde hangi yolun uygun olduğunu bir insandan daha hızlı filtreleyip algılayan algoritmalar, insanları bu uygulamaları kullanma zorunluluğunda bırakarak, sağladığı kolaylıklar sayesinde verilerini çok kolay bir şekilde toplayarak büyük verinin tek elde toplanmasına zemin hazırlamıştır (Harari, 2018).¹⁶ Sonuç olarak;

- Nix'in kamuoyuna sızdırılmış videosu ve açıklamasını ele alarak şu kanaate varabiliriz ki, insanın korku ve umutları psikolojik olarak siyasal karar alma süreci üzerinde oldukça etkili olabilmektedir. Günümüzün gelişen teknolojisi sayesinde keskin gücün sağlamış olduğu kolaylıklarla bu bilgilere ulaşarak *(örnek olarak*

¹⁶ Harari'nin görüşüne göre verilerin tek elde toplanması totalitarizmin kapısını aralamaktadır (Harari, 2021).

Pegasus casus yazılım ile) istediklerini yaptırmaya yani süreci manipüle ederek devletlerin siyasal karar alma süreçleri üzerinde istikrarsızlık oluşturmaktadır.

Antik dünyanın en kutsal yerlerinden biri olarak kabul edilen Delfi, ilahi rehberliğe ulaşmak için en doğrudan yolun kehanet merkezlerinden biri olduğuna inanılmaktadır. M.Ö. 6. ve 5. yüzyıllarda Delfi'nin ünü, bilinen dünyanın her köşesine yayılmıştır. Bu dönemde, Delfi özellikle insan istihbaratına dayalı olarak ilahi olarak kabul edilen şeylerin merkezi haline gelmiştir. Antik Yunan şehir devletlerinde hiçbir şehir Delfi kadar ziyaretçi çekmemiştir. Bu nedenle, iktidar sahiplerinin ve kişilerin sorduğu birçok soru, ziyaretçilerin ümit ve korkuları hakkında büyük bilgilerin elde edilmesine olanak sağlamıştır (Andrew, 2022, s. 43).¹⁷ Günümüzdeki bir benzetme olarak, Amerikan merkezli “Echelon” (Eşalon) veri toplama merkezi, Antik Delfi'nin günümüzdeki bir muadili olarak örnek verilebilir. Antik dönemde Delfi’de toplanan tüm veriler günümüzde elektronik bir ortamda toplanmakta ve temelde aynı işlevi yerine getirmektedir. Bu durum, bilginin geçmişten günümüze olan önemini artırdığı gibi teknolojinin gelişmesi sonucunda ciddi bir önem ve yapı kazanmasını gösteren en önemli etkenlerden biridir. ABD istihbarat teşkilatları ile yakın iş birliği içinde olan Alman istihbarat birimleri, özellikle dünyanın tüm elektronik verilerinin toplandığı Eşalon merkezinden yararlanamama konusunda şikayetlerde bulunmaktadır. Almanların ABD’ye büyük ölçüde yardımcı olmalarına rağmen, kendilerinin Echelon merkezine erişim sağlayamamaları, gizli bilgilere tam anlamıyla erişim konusunda bir kısıtlama olarak algılanmaktadır (Yavuz, 2014). 21. yy.’da yüzyılda böyle bir veri merkezinin paha biçilemez değerde olması ve Eşalon gibi bir merkeze keskin güçle erişim sağlanmasının, çok ciddi düzeyde güç sahibi olmayı beraberinde getirirken, aynı zamanda önemli sorunların ortaya çıkma ihtimali de gündeme gelmektedir.

- Günümüzdeki teknolojik gelişmeler ve dijital çağın getirdiği hızlı veri akışı, algoritmaların hayatımızın pek çok alanında etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, algoritmaların çevrelediği dünyada “keskin güç” kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Keskin güç, temelde bilgiye dayalı bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bilgi, günümüzde büyük bir güç kaynağı olarak

¹⁷ Bir üstede belirttiğimiz üzere Cambridge Analytica’nın eski CEO’su Alexander Nix; “*insanlardan bilgi almanın en temel yolunun onların ümit ve korkuları olduğuna*” vurgu yapmıştır. Yapılan araştırma çerçevesinde M.Ö. 6. ve 5. yüzyılda da aynı yöntemin kullanıldığı görülmektedir. Değişen sadece dönemin şartlarına göre bu bilgilere ulaşmak için kullanılan yöntemler ve araçlardır.

kabul edilmekte ve bu bilgiyi kontrol edenler, yani devletler, açıklama ve eylemleriyle asıl kaynağı oluşturmaktadır. Özellikle 21. yüzyılda, veri toplama ve analiz yeteneklerinin giderek artması, istihbaratçılık gibi meslek alanlarının önemini de büyük ölçüde artırmıştır. Geleceği okumak ve anlamak, bu hızlı ve karmaşık veri akışı içinde giderek daha zor hale gelmektedir. Bu nedenle, istihbaratçıların, algoritmaların yardımıyla büyük veri kümelerini analiz ederek önemli bilgileri ortaya çıkarması ve bunları değerlendirmesi hayati bir öneme sahiptir. Algoritmaların yaygın olarak kullanıldığı sosyal medya platformları, arama motorları, kişisel öneri sistemleri ve daha birçok alan, insanların bilgiye erişimini şekillendirmekte ve etkilemektedir. Bu bağlamda, algoritmaların etkin kullanımı, toplumun görüşlerini ve tercihlerini de etkileyebilir ve dolayısıyla sosyal, siyasal ve ekonomik düzeyde önemli sonuçlara yol açabilir. Yılmaz'a (2021) göre *“geleceği bilmenin en iyi yolu bizzat onu tasarlamaktır”*.

3.2. DATAİZM KAPSAMINDA KESKİN GÜCÜN SİYASAL KARAR ALMA SÜRECİNE ETKİSİ: RUSYA ÖRNEĞİ

Müteaddit bilim insanları tarafından yapılan araştırmalar, Rusya'nın dış güvenlik politikasının, kendi çıkarlarını ilerletmek amacıyla özellikle belirli söylemleri teşvik etmek üzere medya, akademi, kültür ve demokratik ülkelerin siyasi topluluklarını etkilemeye çalıştığına dikkat çekmektedir. Rusya'nın Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yıkıcı kampanyalarına karşılık olarak, Avrupa hükümetleri 2017 seçimleri öncesinde ve sonrasında, dezenformasyon kampanyaları ve siber saldırılara karşı daha etkin bir koruma sağlamak amacıyla çeşitli önlemler almışlardır. Bu bağlamda, yapılan çalışmalarda yerel, bölgesel ve küresel düzeyde ortaya çıkan risklerin belirlenmesine büyük önem verilmektedir. Ayrıca, siyasi partilerin sosyal medya platformlarını etkin bir şekilde kullanarak seçim süreçlerinde aktif bir rol oynaması, propaganda araçlarının önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Sosyal medyanın yaygın kullanımı, siyasi mesajların ve etkileşimlerin daha geniş kitlelere hızla ulaşmasını sağladığı için önemi gün geçtikçe artmaktadır. Rusya'nın bu tür etkileme çabaları, demokratik ülkelerde siyasi kararların ve kamuoyu algısının manipüle edilmesine yönelik ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. Bu nedenle, ülkeler ve siyasi topluluklar, veri güvenliğine ve siber saldırılara karşı daha iyi korunmak için güçlü ve

etkin politikalar geliştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca, bilgi paylaşımı ve iş birliği, bu tür tehditlerle mücadelede uluslararası düzeyde önemli bir rol oynamaktadır (Tsygankov, 2017, s. 6).

Manipülatör devlet, başkanlık veya parlamento seçimlerinin sonuçlarını reddeden toplumsal protestoları da teşvik edebilmektedir. Belirli adayları veya partileri hedef alan girişimlerle seçimler üzerinde doğrudan etki etmek mümkündür. Bunu uygulayabilmeleri için birtakım eylemler gerçekleştirmeleri gerekmektedir (Skoneczny & Cacko, 2021, s. 334). Bunlar;

- Oy sayısını değiştirmek amacıyla seçim altyapısını hedef alan siber saldırılar,
- Belirli adaylar veya siyasi partiler hakkında eleştirel görüşleri yayan sözde vekilleri (rneğin sivil toplum kuruluşlarını) kullanmak,
- İnternet üzerinden dezenformasyon kampanyaları yaymak,
- Manipülatör devletin kitle iletişim araçları tarafından gerçekleştirilen medya saldırıları.

2013 yılında Putin Rusya'yı dünya genelinde bilgi ve g gösteriminde n saflara çekmeye yönelik uzun süreli planlarına dair kesin bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamaya göre Moskova, Rus medyasının yakın bir tarih içerisinde global bilgi akışı zerindeki Anglosakson tekeline kırarak zayıflatmayı başarabileceğini dile getirmiştir. Aynı yıl içerisinde Çin'de Xinhua haber ajansının başkanı tarafından yapılan bir diğer açıklama ise *“batının sözlü hegemonyasını ve tekeline kıracağına yemin etti”* yönünde olmuştur. ABD başkanlık seçimlerine müdahale iddialarının ardından, İngiliz kamuoyu Rusya'nın 2016 AB referandumu ve 2017 seçimlerine de olası müdahaleler yapabileceği endişelerini dile getirmiştir. İngiliz Hkmet İletişim Merkezi (GCHQ), enerji şirketlerinin sistemlerinin *“devlet destekli gelişmiş düşmanca tehdit aktörleri”* tarafından ele geçirilmiş olabileceği konusunda uyarılarda bulunmuştur (Barr, 2013, s. 72; Messa, 2019, s. 43; Bechis, 2020, s. 125).

Rand Corporation tarafından yayınlanan rapora göre, Kremlin'in dış politikasını desteklemek amacıyla sosyal medyada *“dezenformasyon zincirini”* genişlettiği şeklinde tanımlamalar yapılmıştır. Söz konusu rapor, bu zincirin en üstünde Rusya hkmetinin yer aldığını ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal medya aracılığıyla yürütülen dezenformasyon kampanyalarının çoğunun resmi olarak hkmetle bağlantısı olmayan kuruluşlar tarafından gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. Zincirin ikinci

halkası, RT ve Sputnik gibi popüler medya kuruluşlarının, hükûmetten destek alan ve Kremlin'in dezenformasyon kampanyalarını yurtiçi ve yurtdışında yürütmesinde önemli rol oynayan faktörler olduğu belirtilmiştir. Russian Gate tarafından yayınlanan raporda ise bu kuruluşların “Yevgeniy Viktorovich Prigozhin” tarafından finanse edilen bir Rus örgütü olarak tanımlandığı ifade edilmiştir. Chanell One, Ruptly, Sputnik News gibi devlet kontrolündeki medya kuruluşları dezenformasyon hiyerarşisinin ilk basamağında yer almaktadır. Örnek vermek gerekirse; RT (Russian Today) adıyla bilinen medya kuruluşunun, Fox ve BBC gibi tanınmış medya kuruluşlarından daha fazla takipçi ve abone sayısına sahip olduğu ifade edilmiştir. Çeşitli dillerde YouTube üzerinden yayın yaparak olağanüstü bir hedef kitleye erişim sağladığı belirtilmiştir. Yukarıda vurgulandığı gibi kamusal medya kuruluşları, buzdağının görünen bir kısmını oluşturmakla birlikte, resmi olarak Rus hükûmetine bağlı olmayan web sitelerinin dezenformasyon kampanyalarının çok etkili birer güç çarpanı olduğu kanıtlanmıştır (Bodine-Baron, Helmus, Radin, & Treyger, 2018).

11 Ocak 2016 tarihinde meydana gelen toplu göçmen ayaklanması sırasında, 13 yaşındaki Lisa'nın okuldan eve dönmemesi nedeniyle ailesi tarafından kaybolduğu medyaya bildirilmiştir. Almanya'da Rusça yayın yapan “Channel One” haber ajansından bir gazeteci tarafından yapılan sahte bir haberde, kızın dışarıda iken bir göçmen tarafından tecavüze uğradığı iddiası paylaşılmıştır. Rusya'ya ait Sputnik, RT Deutsch gibi yayın kanalları, bu sahte bilgiyi hızla yaymışlardır. Kremlin yanlısı sosyal medya kullanıcıları da Twitter ve Facebook gibi platformlarda sahte haberleri yayarak, Köln'deki aşırı sağcı grupları sokak protestosuna sürüklemeyi başarmışlardır. Ancak Alman polisi, hikâyenin tamamen asılsız olduğunu açıkladıktan sonra ertesi gün Lisa'nın geceyi arkadaşının evinde geçirdiği bilgisine ulaşılmıştır. Almanya'da 2015 ve 2016 yıllarındaki mülteci krizi, iki ülke arasında siyasi bir krize neden olmuştur. (Bechis, 2020, s. 128). BBC News tarafından yapılan haberde belirtildiğine göre, Alman hükûmetinin Dışişleri Komitesi Başkanı Norbert Roettgen, “*Rus liderliği tarafından kullanılan propaganda ve manipülasyonun gerçek dışı yaygın yöntemler olduğundan şikâyet etmiştir. Bu vaka, Rusya'daki iç iktidar sorunlarının diğer ülkelerle ilişkilerden daha önemli görüldüğünü göstermektedir*” (McGuinness, 2016). Botların temel görevi, trollerden farklı olarak dezenformasyonun güç çarpanları olarak hareket etmektir.

Mesajın hedefe ulaşma şansı, dezenformasyonun ne kadar koordineli olduğuna bağlı olarak artmaktadır.

3.2.1. ABD Seçimleri

U.S. Senate Select Committee on Intelligence (*ABD Senatosu Seçilmiş İstihbarat Komitesi*) tarafından yayınlanan rapora istinaden, Rusya'nın 2016 yılında gerçekleştirilen ABD seçimlerinde Putin tarafından siber operasyon emri verdiğini ve seçimleri Donald Trump lehine çevirmeyi amaçlayan müdahaleleri doğrulamıştır (U.S. Senate Select Committee on Intelligence, 2020b, s. vii). Komite ayrıca, “*Rus hükümetinin ABD demokratik kurumlarına ve oylama süreçlerine olan güveni sarsmak da dahil olmak üzere 2016 yılındaki seçimlerine müdahale etme yetenekleri geliştirdiğini ve uyguladığını gösteren yeterli kanıt bulunduğunu*” belirtmiştir (U.S. Senate Select Committee on Intelligence, 2020a, s. 5).

Rusya'nın Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen seçimlerine karşı saldırgan kampanyası yalnızca bilgi, iletişim ve teknolojinin demokratik süreçleri baltalamak için ne ölçüde kullanıldığını değil, aynı zamanda güvencelerin zayıflığını da ortaya çıkarmıştır. Açıkça dayanıklılık oluşturmaya yönelik uzun vadeli bütünsel bir yaklaşımın parçası olarak entegre stratejilere ve araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu önlemlerin etkili olması için en iyi uygulamaların ve alınan derslerin ülkeler arasında düzenli olarak paylaşılması gerekmektedir (Brattberg & Maurer, 2018).

Office of the Director of National Intelligence (*Ulusal İstihbarat Direktörlüğü Ofisi*) tarafından yayınlanan rapora esasen Rusya'nın, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan seçim sistemine müdahale ederek Hillary Clinton'un itibarını zedelemeyi hedeflediği tespit edilmiştir. Ulusal Karşı İstihbarat ve Güvenlik Merkezi (NCSC) direktörü William Evanina, 2020 seçimleri öncesinde, Kasım ayında yapılacak ABD seçimlerine yönelik tehditlerin kaynağını Çin, İran ve Rusya olarak belirtmiştir. Çin, Başkan Donald Trump'ın politikalarının öngörülemezliğinden dolayı, onun yeniden seçilmesini istememektedir. Diğer yandan, Rusya ise Trump'ın seçilmesini desteklemek amacıyla sosyal medya üzerinden çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu ülkelerin ulusal güvenlik ve istihbarat açısından ABD seçimlerine etkileri ciddi bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Amerikan istihbarat yetkilileri, 2020 başkanlık seçimleri sürecinde Rusya'nın, demokrat başkan adayı Joe Biden hakkında Donald Trump'ın müttefikleri ve

yönetimi aracılığıyla dezenformasyon yayma amacıyla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ulusal güvenlik ve istihbarat kurumları, bu konuyla ilgili olarak 15 sayfalık bir rapor sunmuşlardır. Rapor, Vladimir Putin'in muhtemelen Moskova'nın 2020 başkanlık seçimlerine müdahale çabalarının öncülüğünü yaptığını vurgulamaktadır. İstihbarat analistleri, Rusya'nın seçimlere müdahale etme süreçlerinin karmaşık ve sofistike bir şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir. Dezenformasyon kampanyaları, sosyal medya platformlarının yanı sıra geleneksel medya araçları ve çeşitli dijital platformlar vasıtasıyla yürütülmüştür. Bu çabaların, seçmen davranışları üzerinde etki yaratma ve Amerika Birleşik Devletleri'nin iç politikalarına zarar verme hedeflerine yönelik olduğu değerlendirilmektedir. Rapor aynı zamanda, Vladimir Putin'in Trump'ın yeniden seçilmesini desteklemek amacıyla Rusya'nın ABD seçimlerine müdahalesini koordine ettiği sonucunu da içermektedir. Ancak, bu tespitlerde Rusya'nın tek aktör olmadığı vurgulanmaktadır. İstihbarat topluluğu, Çin ve İran gibi diğer ülkelerin de ABD seçimleri sürecine müdahil olma girişimlerini tespit etmiştir. Bu ülkelerin, kendi stratejik çıkarları doğrultusunda ABD iç politikalarını etkileme çabalarına yönelik olarak benzer yöntemleri kullandığı gözlemlenmiştir. *“Rusya'nın seçimlere müdahale etme çabalarında Putin'in onayı olmadan hareket etmeyecek konumdaki üst düzey ulusal güvenlik ve istihbarat yetkililerinin de parmağı olduğuna”* bu belgede dikkat çekilmiştir (Office of the Director of National Intelligence, 2016; National Intelligence Council, 2021).

26 Ağustos 2022 tarihinde Facebook'un kurucusu olan Mark Zuckerberg Joe Rogan'ın podcastinde verdiği röportajda 2020 ABD seçimlerinde Hunter Biden'in hakkında sızdırılan bilgilerin Facebook ve Twitter üzerinde yayılmasının karşısını alarak sansür uyguladığı yönünde ifadeler kullanmıştır. Açıklamasına göre arka planda FBI'ın bize gelerek haddinden fazla Rus propagandası olduğunu düşündüklerini ve 2016 yılındaki seçimlerde de buna benzer müdahaleler edildiği sözlerine yer vermiştir (Molloy, 2022).

ABD yetkilileri, Küba ve Venezuela'da yapılan seçimlerde Lübnanlı militan grubu Hizbullah'ın da etkilemeye çalıştığına dair bilgiler sunmuştur. Ancak, bu girişimlerin genel olarak Rusya ve İran'ın çabalarına kıyasla daha az etkili olduğu belirtilmektedir. Amerikan istihbarat teşkilatından emekli bir üye ve eski özel danışman olan Robert Mueller, 2019 yılında hazırladığı raporu Başsavcı William Barr'a

sunmuştur. Mueller'in raporunda, 2016 yılında gerçekleşen ABD başkanlık seçimlerine ilişkin önemli tespitler yer almaktadır. Rapora göre, Rusya, dönemindeki başkanlık yarışında rakip aday Hillary Clinton'a karşı seçim sonuçlarını Donald Trump lehine etkilemek amacıyla bir propaganda kampanyası düzenlemiştir. Bu müdahale girişimleri, sosyal medya platformları ve diğer dijital mecralar üzerinden koordine edilmiş ve seçmen algısını etkilemeyi hedeflemiştir. ABD istihbaratı, bu gibi yabancı ülkelerin seçimlere müdahale çabalarını yakından takip etmektedir. Küresel siyasi sahnede artan dijital etkileşimler ve iletişim teknolojileri, seçimlerin adil ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi için önemli bir güvenlik zorluğu oluşturmaktadır. Bu nedenle, ABD'nin seçim süreçlerini korumak için istihbarat topluluğu ve ilgili kurumlar, sürekli olarak bu tür tehditlere karşı önlem almaya çalışmaktadır. Seçimlerin temel bir demokratik süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, güvenilir ve güvenli bir seçim ortamının sağlanması büyük önem taşımaktadır (Satter, Menn, & Bing, 2021).

Başbakan Theresa May, Batı'da özgür toplumu etkilemeyi hedefleyen Rusya'yı, yanlış bilgilerle kargaşa yaratmakla ve Batı içinde anlaşmazlıklar oluşturmakla suçlamıştır. May, Rusya'nın bilinçli bir şekilde yanlış bilgiler ve manipülatif içerikler kullanarak, Batı toplumlarının iç işleyişini zayıflatma ve güvenliklerini tehdit etme çabalarını eleştiren açıklamalarda bulunmuştur. Rusya'nın bu tür propaganda ve bilgi manipülasyonu faaliyetleri, sosyal medya platformları ve dijital haber kaynaklarının yaygın kullanımı ile daha da etkili bir hal almıştır. Bu çabalar, Batı toplumlarında kamuoyu algısını etkileyerek, siyasi tartışmaları manipüle etme ve toplumsal bölünmeleri derinleştirme amacını taşımaktadır. Bu tür faaliyetler, bilgiye dayalı demokratik süreçleri tehdit ederek, özgür toplumların güvenliğine yönelik önemli bir zorluk oluşturmaktadır. May tarafından dile getirilen suçlamalar, Batı ülkeleri ve uluslararası toplum tarafından ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Bilgi manipülasyonu ve yanlış bilgi yayma girişimleri, ülkelerin siber güvenlik politikalarının ve bilgi paylaşım mekanizmalarının güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda, medya ve dijital platformlar üzerindeki denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi, bu tür saldırılara karşı korunma sağlamak için önemli adımlardır (Mason, 2017). Örneğin, Oxford Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen ilgili araştırmada, Twitter platformunda yer alan 16.000 tweetin 105 tanesinin Rusya ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu tespit, sosyal medya üzerindeki içeriklerin arka planında

yabancı ülkelerin etkisine dair önemli veriler sunmaktadır. Araştırma, dijital alanlarda yabancı aktörlerin propagandistik girişimlerinin varlığını ve etkinliğini analiz etmeyi amaçlayan değerli bir çalışmadır. Özellikle Brexit seçimi bağlamında yapılan analizde, Rus haber kaynakları ile ilişkili tweetlerin toplam tweetler içindeki oranının oldukça düşük, yani yalnızca %0,6 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, Brexit süreci üzerinde Rusya'nın doğrudan etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Ancak, araştırma, diğer türdeki etkileme girişimleri veya bilgi manipülasyonunun varlığına da dikkat çekmektedir. Diğer bir akademik çalışmada ise Edinburgh Üniversitesi, ABD Kongresi'ne sunulan profil adları listesini temel alarak, 419 adet Rus Twitter hesabının ABD başkanlık seçimleri ve Avrupa Birliği referandumu hakkında tweetler yayınladığını ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar, dijital mecralardaki yabancı müdahalelerin kapsamını ve çeşitliliğini anlamak adına önemli bir katkı sunmaktadır. Bu tür araştırmalar, siber güvenlik, bilgi etkileşimi ve dijital propaganda gibi konularda politika yapıcılar ve ilgili paydaşlar için bilinçlendirici ve önleyici tedbirlerin alınmasında yardımcı olmaktadır. Dijital dünyanın siyasi süreçlere olan etkisinin anlaşılması ve gelecekteki müdahalelerle mücadele edilmesi açısından akademik çalışmaların devam etmesi büyük önem taşımaktadır (Kollanyi, Howard, & Woolley, 2016).

2016 yılında yapılan ABD başkanlık seçimleri sırasında, toplam 50.258 Twitter hesabının Rus botlarıyla doğrudan ilişkili olduğu ve bu sahte hesapların, yanlış bilgi yaymak amacıyla programlanmış olduğu tespit edilmiştir. Sosyal medya üzerinde yer alan toplam tweetlerin yaklaşık %19'u, ABD başkanlık seçimleriyle ilgili olarak paylaşılmış ve bu paylaşımların sayısı 3,8 milyondan fazlaydı. Bu bot hesapların büyük bir bölümü, Donald Trump'ı desteklemek amacıyla kullanılmıştır ve çoğunlukla (#donaldtrump, #trump2016, #neverhillary ve #trump Pence16) gibi hashtagleri kullanmışlardır. Bu hashtagler, Trump'ın kampanyasını ve başkanlık seçimlerindeki adaylığını destekleyen mesajların daha geniş bir kitleye ulaşmasına yardımcı olmuştur (Marineau, 2020).

- Rusya'nın 2016 ve 2020 yıllarında gerçekleştirilen ABD seçimlerine müdahalesi, dijital çağda Rusya'nın seçim kurumlarının güvenliğini ve bütünlüğünü baltalamak için nasıl keskin güç kullandığının başlıca örneğidir.

Dolayısıyla seçim süreci doğrudan siyasal bir konu olduğundan, siyasal karar alma süreci üzerinde de etki oluşturmaktadır.

3.2.2. Madagaskar Seçimleri

2019 yılında gerçekleştirilen seçimle birlikte Madagaskar’da yeni Cumhurbaşkanı olarak Andry Rajoelina göreve gelmiştir. Bu süreçte, BBC tarafından yapılan araştırmada, Madagaskar başkanlık seçimlerinde Rusya’nın en az altı adayı fon sağlayarak kampanyalarını etkilemek için çabaladığı tespit edilmiştir. Rusya tarafından desteklenen kişiler arasında, önceki dönemde seçilmiş bir devlet başkanının da olduğuna dikkat çekilmiştir.

Madagaskar’ın başkanlık kampanyasına, BBC’nin “*Rusya ve Madagaskar’ın Seçim Oyunu*” adlı videosuna dayanarak, çok sayıda Rus siyasi ve teknoloji uzmanının dahil olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma, seçim döneminde yaklaşık 15-20 arasında Rus uzmanın aktif bir şekilde çalıştığını ortaya koymuştur. Bu uzmanlar, turist veya seçim gözlemcisi kisvesi altında ülkeye gelmiş ve yüksek rütbeli kişilerle iş birliği yaparak etkileme faaliyetlerine girişmişlerdir. Özellikle Pastor Mayol, Andrey Kramar, Roman Pozdnyakov ve Vladimir Boyaryshev gibi üç Rus siyasi teknoloji uzmanının, Madagaskar’ın başkanlık kampanyası için iş birliği yaptığı belirtilmektedir. Mayol, kendisine 12.000 €’luk seçim depozitosu ödendiğini ve televizyon kampanya videoları için ödeme yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca, şahsen 5.000 € nakit para aldığını belirtmiştir. Fakat, çalıştığı kişilerin kim oldukları ve temsil ettikleri kişilerin kimlikleri hakkında bilgi sahibi olmadığını dile getirmiştir. Ruslar tarafından toplamda sekiz ya da dokuz adayın bu şekilde desteklendiği ve seçim propagandasının yapıldığı bilgisi öne çıkmaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından da doğrulanan bu bilgi, ayrıca sekiz ila dokuz adayın kaynağı belirsiz yurt dışından fon aldığının kamuoyuna duyurulduğu verileriyle uyumludur (Borgia, 2019).

Madagaskar’daki cumhurbaşkanlığı seçimleri bağlamında, Rusya’nın diğer devletlere kıyasla daha ileri gitmek suretiyle ülkeye yerleştirdiği ajanlar aracılığıyla yeni bir yerel gazete kurarak, seçim sürecinde desteklenen adaylar hakkında olumlu haberleri kamuoyuna sunduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, görev süresini tamamlayarak makamından ayrılan eski Cumhurbaşkanı desteklemek amacıyla para karşılığında makaleler yazmaları için öğrencilerden oluşan bir topluluk kurulmuştur. BBC tarafından

yapılan habere göre, Madagaskar'daki Cumhurbaşkanlığı seçimleri sürecinde gerçekleştirilen bu kampanyaların ve girişimlerin “Yevgeniy Viktorovich Prigozhin” tarafından finanse edildiği ortaya çıkmıştır. Adı daha önce de bir başka raporda geçtiğinden dolayı bu kişi oldukça dikkat çekici bir figür olarak değerlendirilmektedir. Madagaskar'daki bu seçimlerde Rusya'nın etkileme faaliyetleri ve kamuoyu manipülasyonu gibi konular, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Dış müdahalelerin, dijital propaganda ve bilgi manipülasyonunun siyasi süreçlere olan etkisi, demokratik kurumlar ve seçimlerin bütünlüğü üzerinde ciddi bir tartışma konusudur. Bu tür olaylar, uluslararası toplumun ve devletlerin demokratik değerleri ve kuralları korumak için daha etkin önlemler alması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Prigozhin gibi belirli kişilerin ve grupların bu tür müdahalelerde merkezi bir rol oynaması, uluslararası ilişkilerdeki güç dengeleri ve etki alanları hakkında da derinlemesine bir inceleme ve analiz gerektirmektedir. Madagaskar'daki bu olaylar, diğer ülkelerde benzer etkileme girişimlerinin de varlığını göstererek, küresel ölçekte bir güvenlik tehdidi olarak ele alınmalıdır. Uluslararası iş birliği ve şeffaflık, bu tür müdahalelerle mücadelede etkili adımlar atabilmek adına önemli bir stratejidir (BBC, 2019).

3.2.3. Fransa Seçimleri

2017 yılında gerçekleştirilen Fransa cumhurbaşkanlığı seçimleri, ülkenin ve uluslararası toplumun büyük ilgisini çeken bir siyasi olaydı. Seçimlerde dört aday yarışmaktaydı ve bu adaylardan biri, genç ve Avrupa yanlısı tutumu ile dikkat çeken Emmanuel Macron idi. Diğer adaylardan biri ise Fransız milliyetçisi ve küreselleşmeye karşı çıkan politikalarıyla bilinen Marine Le Pen'di. Bu iki aday, seçimlerde ön plana çıkan ve rakip olarak karşı karşıya gelen isimler olarak öne çıkmaktaydı. Ancak, Fransa cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında özellikle Emmanuel Macron ve Marine Le Pen'in kampanyaları, uluslararası alanda tartışmalara neden oldu. İddialara göre, seçim sürecinde Rusya, bu iki adayın kampanyalarına müdahale etmeye çalışmıştır. Sosyal medya platformları üzerinden siber saldırılara ve dezenformasyon kampanyalarına maruz kalan Macron ve ekibi, saldırılar konusunda dikkat çeken açıklamalarda bulundular. Şubat 2017'de, Macron'un dijital alandaki uzmanları, birden fazla bilgisayar ve sunucudan eşzamanlı olarak binlerce saldırı girişimine maruz kaldıklarını

dile getirdiler. Bu tür saldırılar, Rusya'nın daha önce ABD seçimlerinde de kullanılan benzer taktikleri Fransa'da da uyguladığı yönündeki algıyı güçlendirdi. Ayrıca, sosyal medyada dolaşan sahte haberlerde, Macron'un offshore banka hesaplarına sahip olduğu gibi iftiralar da yayılmıştır. Bu tarz manipülatif haberlerle seçmenlerin algılarının yönlendirilmesi ve kamuoyunun etkilenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra, diğer adaylardan biri olan François Fillon'a yönelik olarak da yanıltıcı bir şekilde lider olduğu iddiaları sosyal medyada yayıldı ve bu durum seçim atmosferini etkilemeye çalışan bir unsura dönüştü. Bu müdahaleler, ABD seçimlerinde de benzer şekilde gözlenen Demokrat Parti'nin e-postalarının siber saldırılarla ele geçirilerek kamuoyuna sızdırılması gibi olayları anımsatmıştır. Dolayısıyla, Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşananlar, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanında önemli bir araştırma konusu olarak ele alınmış ve dijital propaganda, siber güvenlik ve bilgi manipülasyonu gibi kritik konuları gündeme getirmiştir. Bu müdahalelerin arkasındaki isimlerden biri olarak Yevgeniy Viktorovich Prigozhin'in adının geçmesi, uluslararası alanda faaliyet gösteren gizli aktörlerin siyasi süreçlere müdahalesine dair derinlemesine araştırmaların yapılmasını gerektiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Fransa seçimlerinde Rusya'nın mali desteğinin de ortaya çıkması, bu tür müdahalelerin finansal boyutunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Fransa cumhurbaşkanlığı seçimleri, uluslararası politika ve güvenlik alanında önemli dersler sunan bir olay olmuştur. Bu olay, diğer demokratik ülkelerin de benzer müdahalelere karşı tedbirler alması ve seçim süreçlerinin bütünlüğünü koruma konusunda daha dikkatli olunması gerekliliğini hatırlatmıştır (Rosenberger & Morley, 2019, s. 1-5).

Le Pen, Rusya'ya ait bir banka üzerinden hesap açtırdıktan sonra süreç içerisinde Rusya Devlet Başkanı Putin'in davetine uyarak gerçekleştirdiği ziyarette, Rusya'nın kendisini desteklediğini bir kez daha kabul etmiş oldu. Sosyal medya platformlarında bu adayın kişiliğine ve siyasi fikirlerine yönelik olumlu yönde destek aldığı gözlemlenirken, aynı zamanda bu kişinin partisi ile Rusya arasında çeşitli düzeylerde gözlemlenebilen yakın ilişkilerin varlığı ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, Macron, Rusya'nın yaklaşımlarına karşı çıkarken, Le Pen ile Rusya lideri arasındaki yakın ilişkinin medya manşetlerinde uzun süre boyunca yer alarak gündemi meşgul etmeye devam etmiştir (Vilmer, 2018, s. 76-83).

Seçim dönemi boyunca medya ve sosyal ağlar, dünya genelinde oldukça aktif bir şekilde haber akışı sunarak, birçok dilde izleyici ve kullanıcıya ulaşmıştır. Fransa'daki seçimlerde, Rusya kökenli RT ve Sputnik gibi (Batı'da adıyla anılan) küresel propaganda kanalları etkin rol oynamışken, yerel Alman medyası da önemli bir rol üstlenmiştir. Seçim sürecinde, medya platformlarında genellikle Avrupa Birliği'ne karşı eleştirel yaklaşımlar, göçmen karşıtı söylemler ve olumsuz adaylara yönelik dezenformasyon kampanyaları yayılarak radikal Rus yanlısı ideolojiyi destekleyen haberler ve içerikler dikkat çekmiştir.

- Marine Le Pen'in siyasi duruşu ve Rusya ile ilişkileri, Kırım'ın işgaline ve Rusya'ya yönelik yaptırımların kaldırılması hakkındaki açıklamalarıyla birlikte, dikkat çekici bir araştırma konusudur. Le Pen'in söylemleri ve tutumu, onun Rusya yanlısı bir aday olarak algılanmasına neden olmuştur. Özellikle Kırım'ın 2014 yılında Rusya tarafından ilhak edilmesi ve uluslararası toplum tarafından tanınmayan bu işgal, dünya genelinde tartışmalara ve siyasi çekişmelere yol açmıştır. Le Pen'in bu konudaki açıklamaları, Rusya'nın Kırım işgali ve buna yönelik uluslararası yaptırımlar hakkındaki politikasının bir destekçisi olarak yorumlanmıştır. Le Pen'in siyasi pozisyonu, yaptırımların kaldırılmasına yönelik talepleriyle örtüşerek, Rusya ile ilişkileri ve iş birliği potansiyelini vurgulamıştır. Bu durum, bazı çevreler tarafından endişeyle karşılanmış ve onun Rusya yanlısı bir aday olduğu iddialarını güçlendirmiştir. Rusya'nın siyasi süreçler üzerindeki etkisine dair yapılan araştırmalar, keskin g yöntemleriyle siyasi karar alma süreçlerini etkileme girişimlerine dikkat çekmiştir. Le Pen'in açıklamalarının ve politik duruşunun, siyasi kararların alınmasında dış müdahalelere maruz kalabileceği ve bu tür girişimlerin siyaseti killendirmede önemli bir rol oynayabileceği yönündeki tartışmaları körüklediği görülmüştür. Sonuç olarak, Marine Le Pen'in söylemleri ve Rusya ile ilişkileri, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi açısından önemli bir araştırma konusudur. Rusya'nın siyasi kararlar ve seçim süreçleri üzerindeki etkisi, demokratik süreçlerin bütünlüğünü koruma ve yabancı devletlerin iç siyasete müdahalelerini nleme konusunda dikkatle ele alınması gereken bir meseledir.

3.2.4. Hollanda Seçimleri

Hollanda seçimleri döneminde sağıcı aday olarak seçime katılan Greet Wilders ve onun temsil ettiğı partinin görüş ve düşüncelerinin Moskova yönetiminin çıkarları doğrultusunda olduğı ulaşılan veriler doğrultusunda görölmektedir. Wilders, Rusya'nın dış politikasına yönelik bir takım eleştiri mahiyetinde açıklamalar yaptığından mütevellit, Putin'i koşulsuz desteklediğı ve müttefik gördüğü söylenemez. Lakin Rusya'ya yönelik yaptırımların feshine ilişkin görüşleri desteklemesi aynı zamanda Rusya Devlet Başkanı'nın izlediğı politikalara destek verme eğilimi, uluslararası ilişkiler ve siyaset sahnesinde dikkat çekmektedir. Bu destek, Rusya'nın kendi ideolojik çizgisini ve ulusal çıkarlarını olumlu bir şekilde vurgulamak amacıyla Wilders ve onun politikalarına destek veren Rus yanlısı medya tarafından etkili bir şekilde sergilenmektedir. Bu medya organları, Wilders'in faaliyetlerini ve söylemlerini sürekli olarak gündeme getirerek, onunla ilgili haberleri ve yorumları düzenli olarak sunarak geniş bir kitleye ulaşmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın Wilders'e yönelik mali veya doğrudan siyasi desteğini kesin olarak tespit etmek zor olmakla birlikte, dolaylı destek sağladığına dair güçlü iddialar bulunmaktadır. Özellikle, Wilders'in politikaları veya açıklamaları Rusya'nın çıkarlarına uygun olduğunda, Rusya'nın yanlı medya aracılığıyla onu desteklediğı düşünülmektedir. Rusya'nın Wilders ile medya aracılığıyla sık sık diyaloglar kurması, onun politikalarına dolaylı bir şekilde destek verdiği izlenimini güçlendirmektedir. Bu diyaloglar, iki taraf arasında siyasi görüşlerin ve çıkarların paylaşılmasına, politik stratejilerin tartışılmasına ve bilgi alışverişine olanak sağlamaktadır. Ancak, belirtmek gerekir ki bu tür politik destekler ve diyaloglar, uluslararası ilişkilerde sıkça görölen bir durumdur ve Rusya'nın Wilders üzerindeki etkisi tüm siyasi dinamikler ve çıkarlar göz önünde bulundurulduğunda daha karmaşık bir konudur. Dolayısıyla, bu tür ilişkilerin detaylı ve objektif bir şekilde analiz edilmesi, tam bir resmin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır (Dennison, Geddes, & Talo, 2017, s. 2).

Zembla adlı Hollandalı merkezli TV programı, FvD (Forum for Democracy) partisinin lideri Thierry Baudet'in bir meslektaşına Vladimir Kornilov ile ilgili bir mesaj gönderdiğini iddia etti. Bu mesajda Baudet, Kornilov'u "*Putin'in etkisinde olan bir Rus*" olarak tanımlamıştır. 2016 yılında kurulan FvD partisi, Kiev ile sözde ortaklık anlaşmasına karşı bir imza kampanyası başlatmıştır. Organizatörlerin asıl amacının

Brüksel'deki “*demokratik olmayan bir karar alma sürecini*” engellemek olduğu ifade edilmiştir (Schaart, 2020).

2016 yılında yayınlanan yıllık rapor, Hollanda'nın önemli istihbarat kurumu olan Genel İstihbarat ve Güvenlik Servisi (AIVD) tarafından ülkenin karşı karşıya olduğu güvenlik tehditlerini ve özellikle Rusya ile bağlantılı sızma operasyonlarındaki artışı açıkça gözler önüne sermiştir. Raporda yer alan detaylar, ülkedeki ekonomik, siyasi, bilimsel ve savunma sektörlerine yönelik tehditleri ortaya koyarak ulusal güvenliğin önemini bir kez daha vurgulamıştır. Özellikle, siber saldırılar konusundaki artış dikkat çekicidir. Rusya'nın, Hollanda'nın hassas altyapılarını ve kurumlarını hedef alan sofistike siber saldırılar düzenlediği belirtilmiştir. Bu tür siber saldırılar, sadece veri hırsızlığı ve bilgisayar sistemlerine zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda ülkenin güvenliğini ve ulusal çıkarlarını tehlikeye sokabilecek niteliktedir. Ayrıca, raporda Rus istihbaratının, Hollanda'da faaliyet gösteren şirketler ve kuruluşlara yönelik casusluk girişimlerinin arttığına dair bilgilere de yer verilmiştir. Bununla birlikte, sadece siber alanda değil, insani istihbarat yoluyla da tehditlerin olduğu belirtilmiştir. Rusya, Hollandalı kurum ve kuruluşlarında çalışan kişilere casusluk girişimlerinde bulunarak bilgi toplamaya çalışmıştır. Bu, hem özel şirketlerin ticari sırlarını çalmayı hedefleyen bir eylem hem de ülkenin savunma ve güvenlikle ilgili stratejik bilgilerine erişmeye yönelik bir tehdittir. Rapor aynı zamanda Rusya'nın dezenformasyon ve propaganda faaliyetlerine vurgu yapmıştır. Rusya, sosyal medya ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla manipülatif içerikler yayarak kamuoyunu etkilemeye ve Hollanda'da siyasi istikrarı sarsmaya çalışmıştır. Bu tür faaliyetler, ülkenin iç siyasetine müdahale etmeye ve toplumsal kutuplaşmayı artırmaya yönelik olarak değerlendirilmektedir. Raporun en dikkat çekici bölümlerinden biri, Hollandalı hükümete ait 100'den fazla e-posta hesabına yapılan siber saldırıların Rusya ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Bu tür saldırılar, hükümetin iç işleyişine ve hassas bilgilerine erişmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla, ulusal güvenliğin sağlanması için siber alandaki tehditlerin ciddiyeti bir kez daha göz önüne serilmiştir.

Sonuç olarak, AIVD'nin 2016 yılında yayınladığı rapor, Hollanda'nın Rusya tarafından hedef alındığı siber ve insani istihbarat faaliyetlerine dair endişeleri göstermiştir. Ülkenin ekonomik, siyasi, bilimsel ve savunma sektörlerine yönelik bu tehditler, ülkenin güvenliği ve istikrarı için önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Bu

nedenle, Hollandalı yetkililerin siber güvenlik ve istihbarat alanında etkin tedbirler alarak ulusal çıkarları koruma yolunda çalışmalarına devam etmesi gerekmektedir (Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, 2016).

Rusya'nın Hollanda'daki AB-Ukrayna Ortaklık Anlaşması referandumuna ve 2016 yılında ABD seçimlerine müdahale ettiğine dair raporlar, Hollandalı yetkilileri Mart 2017 seçimlerini koruma çabalarını artırarak hızlandırmaya sevk etmiştir. Seçim süreci ve sisteminin dayanıklılığını güçlendirmek için önemli adımlar atılmıştır. Bununla birlikte Hollanda üzerinde Rus etkisi hâlâ devam ediyor ve Hollandalı yetkililerin politikacıları eğitmek ve siyasi partileri korumak da dahil olmak üzere çabalarını genişletmeleri gerektiği düşünülmektedir. Hollanda ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler, son yıllarda istikrarsızlık yaşayan ve radikal sağ partilerin yaydığı anti-demokratik söylemler nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Özellikle sosyal medya platformları, farklı ülkelerdeki haberlerin dağıtımında Rus yanlısı medya kanallarının subliminal mesajlarını kullanarak önemli bir rol oynamıştır. Bu subliminal mesajlar, genellikle belirli politik çıkarlar doğrultusunda yönlendirilmiştir ve internet üzerinde otomatik botlar ve trol hesapları aracılığıyla yayılmıştır.

Fransa seçimleri gibi önemli olaylarda, bu tür manipülatif yöntemlerin daha etkin bir şekilde kullanıldığı gözlenmiştir. Rusya, medyayı sadece haberleri aktarmak için değil, aynı zamanda keskin bir iktidar aracı olarak kullanmak için çaba göstermiştir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin değerlerine, göçmen politikalarına ve küreselleşmeye karşı anti-demokratik söylemleri güçlendirmiştir. Bunu yaparak, toplumun kutuplaşmasına ve yanlış yönlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Rusya, olumsuz konumlanmış adayları yani radikal alternatifleri bertaraf etmek için manipülasyon ve dezenformasyon stratejilerini kullanmıştır. Bu şekilde, Avrupa Birliği ve diğer ülkelerdeki siyasi dengeyi etkilemeye çalışmıştır. Siyasi tercihler üzerinde etki yaratmak için sosyal medyayı kullanarak toplumu istenilen yönde şekillendirmeye çalışmıştır. Tüm bu eylemler, Avrupa Birliği ve üye ülkeleri arasındaki güveni sarsarak siyasi istikrarı tehlikeye atmıştır. Medyanın etkili bir şekilde kullanılması, demokratik süreçlere zarar vererek halkın gerçekleri görmesini engellemiştir. Bu durum, özellikle seçimler ve siyasi karar alma süreçleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmuştur. Hollanda ve Avrupa Birliği'nin bu tür manipülatif taktiklerle başa çıkmak için siber güvenlik önlemlerini ve bilinçli bir medya tüketimi kültürünü geliştirmeye

odaklanmaları gerekmektedir. Ayrıca, siyasi aktörlerin ve toplumun, sosyal medyada ve dijital platformlarda dolaşan haberleri daha eleştirel bir şekilde değerlendirmesi ve gerçeklerin arkasındaki manipülasyonları fark etmesi önemlidir. Bu şekilde, Avrupa Birliği ve Hollanda, demokratik değerleri koruyarak ve bilinçli bir şekilde hareket ederek bu tür manipülatif girişimlerin üstesinden gelebilirler (Brattberg & Maurer, 2018).

- Rusya'nın ABD, Fransa, Madagaskar ve Hollanda seçimlerinde, manipülasyon, yanıltıcı bilgi yayma ve propagandayı kullanarak etkin bir şekilde güç kullanımı sergilediği gözlemlenmiştir. Bu yöntemler, siber saldırılar ve medya araçları üzerinden toplumu etkileme stratejilerine yeni bir boyut katmıştır, böylece oluşturulan etki daha da genişlemiştir. Bu süreçte medya, demokratik değerleri sarsarak, hedef ülkelerde Rus yanlısı görüşleri desteklemek ve alternatif politikacılara aktif bir şekilde destek vermek amacıyla kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde, Rusya'nın keskin güç kullanarak devletlerin siyasi karar alma süreçlerine müdahalesi açıkça ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Bir ülkenin gücünü en üst düzeye çıkarmak ve bu gücü sürdürmek, jeopolitik koşullar, yükselen aktörlerin güç seviyeleri ve yeni stratejilerin evrimi gibi faktörlere bağlıdır. Bu çalışma, güç kavramının tanımı ve güç elde etme yöntemlerinin derinlemesine bir incelemesini sunmakta, 21. yüzyılda güç dinamiklerinin geldiği mevcut durumu ve bu noktaya ulaşmak için kullanılan araçların güç kavramına katkısını analiz etmektedir. Ayrıca, zaman içindeki gelişmelerin bir sonucu olarak sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramlarının eksik yönlerini belirleyerek, yeni güç kavramlarının geliştirilmesine yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

Uluslararası sistemde realizme göre herhangi bir ulus devlet, uluslararası arenada önemli bir aktördür. Devlet, en yüksek örgütlenme biçimi olarak sürekli birbiriyle rekabet halindedir. Özerk bir rasyonel aktör olarak devlet kendi çıkarlarını gözetir ve asıl amacı kendi güvenliğini korumak ve güçlendirmektir. Bu şekilde egemenliğini ve bekasını sürdürmeyi devam ettirebileceği yöneticiler tarafından düşünülmektedir. 21. yy.'da var olan ulusların eski dönemlere dayalı bir sistemleri mevcuttur. Gelişen ve değişen dünyada daha fazla güce ve söz hakkına sahip olmak isteyen devletler uluslararası arenada hegamon olma yönünde eskisi gibi askeri yöntemlere çok kullanamaması (nükleer silahın kullanılma olasılığı) devletlerin birbiriyle rekabet edememesi sorununu oluşturmaktadır. Neorealizm veya yapısal realizm, uluslararası ilişkiler teorisinin bir akımıdır ve devletler arası ilişkileri uluslararası sistemdeki yapısal faktörlere dayandırır. Bu teoriye göre, uluslararası ilişkilerdeki temel dinamikler, uluslararası sistemin yapısı ve devletlerin güç mücadelesi etrafında şekillenmektedir. Neorealizme yöneltilen eleştirileri daha ayrıntılı şu şekilde ifade edebiliriz:

Neorealizm uluslararası ilişkiler teorilerinin önemli bir parçası olsa da eleştirmenler tarafından ciddi şekilde sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, neorealizmin sınırlılıklarını ve açıklama gücünü ortaya koymaktadır. İlk olarak, neorealizmin insan doğası ve rasyonellik varsayımı, eleştirmenler tarafından gerçek dünyadaki karmaşıklığı yeterince yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. İnsanların sadece rasyonel çıkarları takip etmedikleri, duygusal faktörlerin ve etik değerlerin de davranışlarını etkilediği öne sürülmektedir. İkinci olarak, neorealizmin güç dengesi ve savaşa odaklanan yaklaşımı eleştirilir. Güç dengesi teorisi, uluslararası barışın anahtarı

olarak vurgulanırken, eleştirmenler bu yaklaşımın savaşın nedenlerini yeterince açıklayamayacağını savunurlar. Savaşın arkasındaki karmaşıklığı ve devletler arası ilişkilerdeki diğer faktörleri göz ardı ettiği iddia edilir. Üçüncü olarak, neorealizmin anarşi ve iş birliği konusundaki görüşleri eleştirilir. Neorealizme göre uluslararası sistemde anarşi hüküm sürdüğü için iş birliği zorlaşır, ancak eleştirmenler, uluslararası iş birliğinin varlığını ve devletlerin uluslararası normlar ve kurumlar aracılığıyla iş birliği yaptığını göstermektedirler. Bu eleştiri, neorealizmin iş birliği ve uluslararası kurumları açıklamadaki eksikliklerini vurgulamaktadır. Dördüncü olarak, neorealizmin yapısalcı belirleyicilik iddiası eleştirilir. Neorealizm, uluslararası ilişkilerin yapısının ve güç dengesinin devlet davranışlarını belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Ancak eleştirmenler, devletlerin kendi stratejilerini ve kararlarını aldıkları ölçüde yapısal faktörlerin sınırlarını içerdiğini savunurlar. Bu eleştiri, devletlerin benzersiz tarih, kültür ve dış politika tercihlerini dikkate almazsa, açıklamanın eksik kalabileceğini belirtmektedir. Son olarak, neorealizmin güç kavramının dar tanımı eleştirilir. Neorealizmde güç genellikle askeri veya ekonomik güçle sınırlı bir şekilde tanımlanırken, eleştirmenler diğer güç türlerini, özellikle normatif veya ideolojik güçleri göz ardı edildiğini iddia ederler. Bu eleştiri, güç kavramının daha geniş bir yelpazede ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Uluslararası ilişkiler alanında liberalizmin odak noktasının bireyden çıkarak devlete yöneldiği görülmektedir. Bu geçişle birlikte liberalizmin ana öncüsünün John Locke'dan çıkıp ABD başkanı Woodrow Wilson'a geçtiği gözlemlenmektedir. Liberalizme göre devletler daha mutlak bir anlayış benimseyerek her devletin yalnızca kendi faydası ile ilgilendiğini ve diğer devletlerin ondan daha fazla kazanmasının devletler için bir anlam kesp etmediğini ifade ederek ortak çıkarlar doğrultusunda ilişkilerini geliştirmekten söz edilmektedir. Lakin baskın bir devlet liberal bir düzende, bir hiyerarşi biçimi üretebilir; burada alt birimlerin onayıyla yönetir ve bu onayı kazanmak için kendi belirlediği kurallara bağlıdır. İkenberry'ye göre liberal düzenin ayırt edici özellikleri, alt birimlere ses verme fırsatları sağlayan çok taraflılık ve hegemon tarafından "*kendi kendine bağlama*" olarak adlandırılan, tercih edilen politikaları "*kitleme*" yeteneğidir. Neoliberalizm, özellikle 1970'lerden sonra dünya genelinde yaygınlaşmış ve birçok ülkenin ekonomik ve politik politikalarını etkilemiştir. Ancak, eleştirmenler, neoliberal politikaların gelir eşitsizliğini

artırabileceğini, sosyal hizmetlerin azalmasına neden olabileceğini ve finansal krizlere katkıda bulunabileceğini savunmaktadırlar. Huntington'a göre bir devletin diğerlerine göre daha fazla kazanması (yani ekonomik anlamda güçlenmesi) o devletin uluslararası arenada daha sert tutum sergileyerek daha fazla söz sahibi olmaya çalışmalarına neden olacaktır. Dolayısıyla devletler arasında yaranan bu eşitsizlik durumu devletleri çatışmacı bakış açısına sürüklemektedir. Bu nedenle, neoliberalizm hala tartışmalı bir konu olarak görülmektedir (Ikenberry G. , 2005, s. 136; Lake, 2012, s. 251; Huntington S. P., 2021).

Konstrüktivizm, devletlerin kimliklerini ve yapılarını birbirleriyle etkileşim içinde oldukları süreçte şekillendirdiğini savunan bir teoridir. Bu teoriye göre, devletlerin sosyal olarak inşa edilmiş kimlikleri, onların çıkarlarını belirleme konusunda kritik bir role sahiptir. Bu çıkarlar da devletlerin eylemlerini ve dış politika davranışlarını yönlendirir. Yani, devletlerin kimlikleri ile çıkarları arasında karşılıklı bir etkileşim ve ilişki bulunmaktadır.

Konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler teorileri arasında önemli bir perspektiftir ve devletler arası ilişkilerin sadece somut (maddi) faktörlerle değil, aynı zamanda ideolojik ve normatif faktörlerle de şekillendiğini iddia etmektedir. Bu bağlamda, keskin güç, ulusal veya uluslararası bir aktörün, rakip veya hedef devletler üzerinde sadece yumuşak güç (diplomasi, kültürel etkileme) veya sert güç (askeri müdahale, ekonomik baskı) kullanımının ötesinde, ideolojik etki yaratma çabalarını ifade etmektedir.

Konstrüktivist bir bakış açısına göre, keskin gücün etkisi normlar, inançlar ve ideolojilerle sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Bu tür bir güç yöntemi, hedef devletlerin dünya görüşlerini, kültürel normlarını veya siyasi ideolojilerini etkilemeye yönelik tasarlanmıştır. Bu etki, devletlerin uluslararası ilişkilerde nasıl algılandığını ve bu algının nasıl şekillendiğini vurgulamaktadır. Örnek olarak, bir devlet diğer ülkelerde medya manipülasyonu, propaganda veya kültürel yayılma yoluyla, kendi değerlerini ve normlarını yaymaya çalışıyorsa, bu keskin gücün bir örneği olabilir. Konstrüktivist bakış açısına göre, bu tür bir etki, hedef devletlerin kendi ulusal kimliklerini veya politik davranışlarını şekillendirebilir. Dolayısıyla, konstrüktivizm keskin gücün etkilerini anlamak için ideolojik faktörleri, kültürel dinamikleri ve normların rolünü öne çıkarmaktadır. Keskin güç, sadece askeri veya ekonomik güçle değil, normatif ve

ideolojik faktörlerle ilişkilendirildiği için bu bağlamda konstrüktivizm teorisiyle daha iyi açıklanabilmektedir.

Konstrüktivizm ve keskin güç kavramlarını bir araya getirdiğimizde, keskin gücün devletlerin içsel dinamiklerini hedef alarak etki yarattığını görmekteyiz. Örneğin, propaganda ve yanıltma, hedef devletin kamuoyunu ve dünya görüşünü etkileyerek, devletlerin dış politika önceliklerini değiştirmeyi amaçlamaktadır. Siber saldırılar ve ekonomik baskı gibi araçlar ise doğrudan hedef devletin karar alma sürecini etkilemektedir.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde “*Keskin Gücün Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkilerinin*” neler olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Keskin güç kavramı esasında bilgiye dayalı bir kavram olduğundan dolayı siyasal karar alma süreci üzerinde doğrudan etkilidir. Çünkü karar alma süreci de temelinde bilgiye dayalıdır. Bu ilişkiden yola çıkarak şu sonuca varabiliriz ki, keskin güç yöntemi siyasal karar alma süreci üzerinde etkilidir.

Mevcut çalışmada keskin gücün devletlerin siyasal karar alma süreci üzerindeki etkileri ve ortaya konulan sorunlar, keskin güç kavramının bileşenleri üzerinden ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

- Bağımlılık teorisi çerçevesinde küresel güç olmak isteyen ülkeler uluslararası ilişkilerde öyle bir retoriğe sahiptir ki, rekabete girmeden önce potansiyel rakip olabilecek tehditleri zayıflatmaları gerekmektedir. Bu da keskin güç yönteminin kullanımını artmakla birlikte devletlerin siyasi karar alma süreci üzerinde etkilerine neden olarak günümüzde diğer güç unsurlarına göre daha etkili olduğu kanıtlamıştır. Tarihte farklı kaynakları karşılaştırarak incelediğimiz zaman Prusya, Çin, İngiltere, Rusya ve ABD’nin farklı dönemlerde uyguladığı manipülasyon, propaganda ve dezenformasyon girişimlerinin aslında birer keskin güç faaliyeti olduğunu ve devletlerin siyasal karar alma süreci üzerinde etkisi olduğu yönünde bilgilere ulaşılmıştır (Blum, 2006, s. 236; Kissinger, 2010, s. 111; Bechis, 2020, s. 124; Andrew, 2022, s. 286). Literatürde yer alan birinci, ikinci ve üçüncü boşluk olarak değerlendirdiğimiz sorulara istinaden tarihsel süreçle yanaşı otoriter devletlerin yanı sıra demokratik devletlerde bu yöntemi kullanarak siyasal karar alma sürecine etki ettiği tespit edilmiştir.

- Dördüncü ve beşinci boşluk olarak öne sürdüğümüz sorun kapsamında, günümüzde veri erişimi ve teknolojinin çok hızlı filizlenmesi sonucunda eskiye nispeten artık kaba güç kullanımının yerini daha gelişmiş ve maliyeti düşük keskin güç yöntemine bırakmıştır. Yapılan araştırma doğrultusunda Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. maddesinin 7. fıkrasına dayanarak keskin gücün legal olarak işlemeyen ve örtülü olarak kullanılan bir yöntem olduğu tespit edilmiştir. Sosyal medya ve internetle entegre edilmiş olarak günümüzün vazgeçilmez bir parçası haline gelen bu yeni silahlar, özellikle dezenformasyon, manipülasyon ve sahte haber gibi yanıltıcı bilgilerin sosyal medya aracılığıyla yayılması ve internet üzerinden gerçekleştirilen büyük saldırılar, devlet egemenliği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Teknoloji ve bilimin gelişimi, elbette ki olumlu sonuçlar oluşturmaktadır. Ancak aynı zamanda olumsuz etkiler de beraberinde getirmektedir. Olumsuz noktalara değinirken literatürde yer alan üçüncü boşluk olarak ileri sürdüğümüz soru çerçevesinde Dataizm "*büyük verinin ortaya çıkan öneminin yarattığı zihniyetle*" birlikte keskin güç yönteminin seçimler üzerinde oluşturulan dezenformasyon girişimleri ve teknolojinin sağladığı özel imkânlarla birlikte etkisini daha hızlı ve çarpıcı şekilde devam ettirerek devletlerin siyasal karar alma süreci üzerine etki ettiği sonucuna varılmıştır.

Günümüzde özellikle AI (*yapay zekâ*) teknolojisinin ve Dataizm'in algoritmaların yükselişiyle birlikte, tüm bilginin bir yerde toplanması ve işlenmesi mümkün olacağı bir döneme girilmektedir. Eğer gerçekleştirilebilirse tüm bilgiyi farklı aktörlere dağıtmaya kıyasla önemli bir avantajı da olacaktır. Harari'nin görüşüne göre daha sağlıklı bir sistem için büyük verilere, algoritmalara ya da yapay zekaya ihtiyacımız var. Lakin tüm bu teknolojiye sahipken diğer yandan demokratik değerlerimizin ve mahremiyetimizi korumak için üç temel ilke öne sürmüştür. Birincisi, insanlardan toplanan veriler yalnız yardım maksatlı olmalıdır. İnsanları kontrol, manipüle etmek ya da üçüncü şahıslara fayda sağlamak için değil. Günümüzde toplanan veriler başkalarının çıkarları için kullanılmaktadır. İkinci temel ilke, denetimin halkla iktidar arasında bir denge içerisinde olmasıdır. Üçüncü temel ilke, tüm verinin tek bir yerde toplanmasına izin verilmemelidir. Tüm verinin bir yerde toplanması totalitarizmin kapısını aralamaktadır (Harari, 2021).

XXI. yüzyılda küresel ilişkilerin dinamikleri, devletler arasındaki güç kavramı ve yöntemlerinde önemli değişimlerin yaşandığını göstermektedir. Geleneksel askeri ve silah/teçhizat alanlarındaki yatırımlar, teknolojiye hızlı ilerlemeye bağlı olarak, daha düşük maliyetli ve yüksek etkiye sahip yöntemlere yönelik bir kayma göstermiştir. Ekonomik ve askeri gücün hâlâ devletlerin karşılıklı güç dengelerinde önemli bir rol oynadığı açıktır, ancak günümüzde bilgi ve teknoloji üzerine yoğunlaşan eğilimler, uluslararası ilişkilerdeki güç kavramına yeni boyutlar eklemiştir.

Teknoloji ve bilgi, hızla gelişerek tüm dünya genelinde internetin yayılmasına olanak sağlamıştır. Bu süreç, sosyal medya, çevrimiçi haber kaynakları ve dijital platformların giderek güç kazandığı bir internet dünyasına geçişe işaret etmektedir. Sosyal medyanın hızlı yayılımı ve kolay erişim imkânları, bilgiye anında ulaşımı ve dünyanın her yerinden haber akışını sağlamıştır. Bu durum, uluslararası ilişkiler ve güç kavramı açısından da köklü bir değişimi beraberinde getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdurahmanlı, E. (2021). Siber İstihbarat Kapsamında: Echelon İstihbarat Sistemi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(3), 1212-1234.
- Adams, R. (1975). *Energy and Structure: A Theory of Social Power*. Austin and London: University of Texas Press.
- Adler, E. (1997). Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics. *Sega Journals*, 3(3), 319-363.
- Alekseeva, E. (2016). On Russia's offensive strategy in the context of modern information warfare. *Bulletin of the Peoples' Friendship University of Russia. Series: State and municipal administration*(4), 7-24.
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2016). *AIVD Annual Report*. Zoetermeer: Ministry of the Interior and Kingdom Relations.
- Alizade, A. (2016). Technological development and the factor of the whole person: a review of scientific literature. *Scientific Research*, 16-39.
- Amin, S. (1974). *Accumulation on a World Scale: A Critique of the Theory of Underdevelopment*. New York: Monthly Review.
- Andrew, C. (2022). *Gizli Dünya- Dünya İstihbarat Tarihi*. (M. F. Baş, Çev.) İstanbul: Kronik.
- Apalı, Y. (2021). Michel Foucault'da İktidar ve Güç. *MAKÜ-Uyg. Bil. Derg*, 5, 290-304.
- Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arıboğan, D. Ü. (2001). *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Ashley, R. (1984). The Poverty of Neorealism. *International Organization*, 225-286.
- Asker, A. (2014). Rus İstihbarat Sistemi. Ü. Özdağ içinde, *İstihbarat Örgütleri* (s. 25-77). Ankara: Kripto.
- Aslanyürek, M. (2015). İnternet ve İnternet Güvenliği Kullanıcılarının İnternet Güvenliği ve Sosyal Gizlilik ile İlgili Kanaatleri. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 80-106.
- Atabek, Ü. (1999). Akademik İlgi Alanı Olarak Siyasal İletişim. *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, 45-49.
- Avcıoğlu, G. (2011). Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi/Journal of Faculty of Letters*, 97-110.

- Aydın, A. F. (2020). Post-Truth Dönemde Sosyal Medyada Dezenformasyon: Covid-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 80-88.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori Ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 72-114.
- Aziz, A. (2003). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bachrach, P., & Baratz, M. (1962). Two Faces of Power. *The American Political Science Review*, 947-952.
- Baldwin, D. A. (1979). Power Analysis and World Politics: New Trends versus Old Tendencies. *World Politics*, 2(31), 161-194.
- Ball, D. (2011). China's Cyber Warfare Capabilities. *Security Challenges*, 7(2), 81-103.
- Baratz, M., & Bachrach, P. (1963). Decisions and Non Decisions: An Analytical Framework. *The American Political Science Review*, 632-642.
- Barnett, M., & Duvall, R. (2005). *Power in Global Governance*. Cambridge University Press.
- Barr, M. (2013). *Kim Korkar Çin'den?* (1 b.). (P. N. Şahiner, Çev.) İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- Bates, T. (1975). Gramsci and the Theory of Hegemony. *Journal of the History of Ideas*, 351-366.
- BBC. (2017). *New Zealand MP Jian Yang denies being a Chinese Spy*. 12, 04, 2021 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-asia-41256914> adresinden alındı
- BBC. (2019). *Russia paid six presidential candidates in Madagascar. Election campaigns were conducted with the money of Yevgeny Prigozhin*. 02, 12, 2022 tarihinde BBC: <https://www.bbcussian.com/russian/features-47851658> adresinden alındı
- BBC. (2022). *Uganda Devlet Başkanı Museveni, internette 'yanlış ve kötü niyetli' bilgi paylaşmayı suç sayan yasayı onayladı, muhalefet öfkeli*. 11, 18, 2022 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cq54049ppyvo> adresinden alındı
- Bechis, F. (2020). Playing the Russian Disinformation Game. F. Bechis içinde, *Democracy and Fake News* (s. 13). Routledge.
- Bell, D. (1973). *The coming of post industrial society*. New York: NY: Harper.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Biliner, T. (2019). Dış Politika Analizinde Yumuşak Güç - Keskin Güç Karşılaştırması: Çin Örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 50, 241 - 257.

- Bloom, W. (1990). *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blum, W. (2006). *Rogue State: A Guide to the Worlds Only Superpower*. London: Zed Books.
- Bodine-Baron, E., Helmus, T., Radin, A., & Treyger, E. (2018). *Countering Russian Social Media Influence*. California: RAND Corporation.
- Borgia, G. (2019). *Did Russia meddle in Madagascar's election?* 03, 10, 2022 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/av/world-africa-47830161> adresinden alındı
- Borodaki, Y., Dobrodeev, A., & Butusov, I. (2013). Кибербезопасность как основной фактор национальной и международной безопасности XXI века. *Вопросы кибербезопасности*, 2-9.
- Bostanoğlu, B. (2008). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*. Imge Kitapevi Yayinlari.
- Bourdieu, P. (2015). *Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri (1989 - 1992)*. (A. Sümer, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2007). Constructivism and Identity Formation: An Interactive Approach. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 121-144.
- Brady, A. M. (2017). Magic Weapons: China's political influence activities under Xi Jinping. *Department of Political Science and International Relations*.
- Brattberg, E., & Maurer, T. (2018). Russian Election Interference: Europe's Counter to Fake News and Cyber Attacks. *Carnegie Endowment for International Peace*, 1-33.
- Brooks, D. (2003). *The Philosophy of Data*. 08, 09, 2023 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2013/02/05/opinion/brooks-the-philosophy-of-data.html> adresinden alındı
- Browning, G. (1993). The German Ideology: The Theory of History and The History of Theory. *History of Political Thought*, 455-473.
- Brynjolfsson, E., & Andrew, M. (2017). Artificial intelligence, for real. *Harvard business review*, 1, 1-31.
- Cai, L. (2019). A comparative study of the Confucius Institute in the United Kingdom and the British Council in China. *Citizenship, Social and Economics Education*, 18(1), 44-63.
- Campbell, D. (1998). *Writing Security United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Carr, E. H. (2015). *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Channel 4 News. (2018). *Cambridge Analytica Uncovered: Secret filming reveals election tricks*. 05, 14, 2022 tarihinde Youtube:

https://www.youtube.com/watch?v=mpbeOCKZFfQ&t=422s&ab_channel=Channel4News adresinden alındı

- Cleveland, R., & Bartholomew, C. (2018). *China's Relations with U.S. Allies and Partners in Europe and the Asia Pacific*. Washington: U.S.-China Economic And Security Review Commission.
- Cooper, R. (2017). *Ulus Devletin Çöküşü*. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Costello, K. (2018). *Russia's Use of Media and Information Operations in Turkey*. California: RAND Corporation.
- Cottrell, F. (2009). *Energy & Society (Revised): The Relation Between Energy, Social Change, and Economic Development*. Bloomington: Author Solutions Inc.
- Crocker, C. A. (2007). Review: The Art of Peace: Bringing Diplomacy Back to Washington. *Foreign Affairs*, 86(4), 160-168.
- Çapar, G. (2020). *Dış Politika Açısından Toplumsal, Siyasal ve Uluslararası Boyutlarıyla Kimlik ve Kültür: Biz ve Ötekiler Ayrımına Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dahl, R. (1957). The concept of power. *Department of Political Science, Yale University*, 201-215.
- Dahl, R. (1991). *Modern political analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Darıcı, A. B. (2020). Devletlerin Siber Espiyonaj Faaliyetleri; Uluslararası Sistem ve Güvenlik. *Cambridge Scholar Publishing*.
- Davies, P. (2000). Johannes R. Becher and the Agony of Responsibility. *German Life and Letters*, 53(2), 243-260.
- deLisle, J. (2020). Editor's Corner: Political Warfare, Sharp Power, the U.S., and East Asia. *Orbis (Philadelphia)*, 64(2), 167-173.
- Demir, Ö., Acar, M., Toprak, M., Oğuz, F., & Oğuz, S. (2018). *Uluslararası Politik Ekonomi*. (D. Ömer, Dü.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Dennison, J., Geddes, A., & Talo, T. (2017). The Dutch aren't turning against immigration – the salience of the immigration issue is what drives Wilders' support. *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*, 1-6.
- Devetak, R., & True, J. (2022). *Theories of International Relations*. Bloomsbury Publishing.
- Dimitry, K., & Tulyulyuk, E. (2017). Elements of soft and hard power in the system of forming the image of a state. *Communicology: Electronic Scientific Journal*, 2(1), 61-72.
- Dougherty, J., & Pfaltzgraff, R. L. (1990). *Contending Theories of International Relations*. New York: Harper & Row Publishers.

- Doyle, M. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 205-235.
- Dreyer, J. T. (2020). China's Changing Political Warfare: The Case of Japan. *Orbis*, 64(2), 249-270.
- Dunn, B. (2008). International political economy: an intellectual history. *Australian Political Economy Movement*.
- Emmanuel, A. (1972). *Unequal Exchange: a study of the imperialism of trade*. London: The Monthly Review Press.
- Eralp, A. (2009). *Devlet Sistem ve Kimlik*. İletişim Yayınları.
- Ercan, M., & Altındağ, N. (2023). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Konstruktivizm Teorisi - Avrupa Birliği ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 152-161.
- Ercilasun, K. (2014). Komünist İstihbarattan Bilişimci İstihbarata Çin İstihbarat Organları. Ü. Özdağ içinde, *İstihbarat Örgütleri* (s. 185-217). Ankara: Kripto.
- Ereker, F. (2010). *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.
- Ertem, S. (1942). *Propaganda* (Cilt 2). İstanbul: Kars Halkevi Kutuphane ve Yayın Kolu.
- Ertoý, B. (2019). Transformation of the Realist Tradition in International Relations and Neoclassical Realism. *Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 3-7.
- Euronews. (2018). *ABD İran'a yaptırımlara yeniden başladı: Yaptırım paketi hakkında bilmeniz gereken her şey*. 12, 25, 2021 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2018/11/09/abd-nin-yeniden-baslayacak-iran-yaptirimlar-neler-ab-nin-pozisyonu-ve-turkiye-ye-etkileri> adresinden alındı
- Evgenievna, V. K. (2013). The role of mass media in the political system of society. *Journalist's Yearbook*(2-1), 64-67.
- Fallis, D. (2015). What Is Disinformation? *Library Trends*, 401-410.
- Farnham, B. (1990). Political Cognition and Decision-Making. *International Society of Political Psychology*, 11(1), 83-111.
- Feder, B. J. (2006). *Theodore Levitt, 81, Who Coined the Term Globalization, Is Dead*. 05, 16, 2022 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2006/07/06/business/06levitt.html> adresinden alındı
- Feng, L., & Ruizhuang, Z. (2006). The Typologies of Realism. *Chinese Journal of International Politics*, 1, 109-134.

- Frank, A. (1978). Development of Underdevelopment or Underdevelopment of Development in China. *Sage Publications, Inc.*, 4(3), 341-350.
- Friedmann, W. (1973). Reviewed Work: Transnational Relations and World Politics. by Robert O. Keohane, Joseph S. Nye Jr. *Political Science Quarterly*, 161-163.
- Fukuyama, F. (1999). “*Tarihin Sonu mu?*”. Ankara: Vadi Yayınları.
- Fukuyama, F. (2012). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Gaddis, J. L. (1993). International Relations Theory and the End of the Cold War. *International Security*, 5-58.
- Gadzhiev, K. (1998). *Введение в политическую науку*. М.: Логос.
- Galbraith, J. (1967). *The New Industrial State*. Boston: MA: Houghton Mifflin.
- Goncharov, P. (2018). Political process: essence and content. *Social and humanitarian knowledge*(2), 78-86.
- Greene, E. (2020). Sharp Power: How Foreign Election Interference is Changing the Global Balance of Power. *WWU Honors College Senior Projects*, 3-8.
- Grieco, J. (1990). *Cooperation among nations: Europe, America, and non-tariff barriers to trade*. New York: Cornell University Press.
- Güllüoğlu, Ö. (2014). Halkla İlişkiler ve Propaganda İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 506-510.
- Gülmez, N., & Demirkollu, C. (2013). Bir İstihbarat Savaşı: Çiçero Olayı. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 420-422.
- Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus- Yarının Kısa Bir Tarihi*. (P. N. Taneli, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harari, Y. N. (2018). *21. Yüzyıl İçin 21 Ders*. (S. Siral, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harari, Y. N. (2021). FTWeekend Festival: Yuval Noah Harari on the world after Covid. (A. Russell, Röportaj Yapan) 09, 14, 2022 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=ChKcXJudGaY&ab_channel=FTLive adresinden alındı
- Harding, A. (1996). Is There a ‘New Community Power’ and Why Should We Need One? *International Journal of Urban and Regional Research*, 20(4), 637-652.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset* (18 b.). (B. B. Özipek, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla , & H. Y. Başdemir, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Hilbert, M., & Lopez, P. (2011). Dünyanın Bilgi Depolama, İletişim ve Hesaplama Teknolojik Kapasitesi. *Science*, 60-65.

- Hobbes, T. (1993). *Leviathan - Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği Biçimi ve Kudreti*. (S. Lin, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Hobson, J. (2003). *The State and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoffmann, S. (1960). *Contemporary Theory in International Relations*. Prentice-Hall.
- Hollis, M., & Smith, S. (1991). *Explaining and Understanding International Relations*. Oxford: Clarendon Press.
- Huntington, S. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49.
- Huntington, S. P. (2021). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. (E. Berktaş, Çev.) Ankara: Panama Yayıncılık.
- Ikenberry, G. (2005). Power and liberal order: America's postwar world order in transition. *International Relations of the Asia-Pacific*, 5(2), 133-152.
- Ikenberry, J., & Myers, J. (2011). Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order. *Princeton University Press*, 1-11.
- Jeanson, M. (2008). Power, Utopia, and the Manipulation of the Historical Consciousness: Perspectives from Collingwood. *Utopian Studies*, 233-264.
- Jeremy, B. (1971). Paradigms of Political Power. J. Champlin içinde, *Of Elementary Political Powers*. New York: Routledge.
- Kaldor, N. (1958). Reviewed Work: The Political Economy of Growth Paul A. Baran. *The American Economic Review*, 48(1), 164-170.
- Kant, I. (2022). *Ebedi Barış Üzerine Felsefî Bir Tasarı*. Fol Kitap.
- Karacasulu, N. (2008). Security and Globalization in the Context of International Terrorism. *USAK Yearbook of Politics and International Relations*, 11-30.
- Keohane, R., & Nye, J. (1989). *Power and Interdependence*. Longman: Foresman and Company.
- Kerr, C. (2017). *The Property-Ownning Democracy: Freedom and Capitalism in the Twenty-First Century*. Taylor & Francis.
- Kılıçaslan, E. Ç. (2008). *Siyasal İletişim İdeoloji ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Kirchgaessner, S. (2021). *İsrailli casus yazılım şirketi NSO Group, ABD kara listesine alındı*. 03, 08, 2022 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/us-news/2021/nov/03/nso-group-pegasus-spyware-us-blacklist> adresinden alındı
- Kissinger, H. (2010). *Diplomasi* (9 b.). (İ. Kurt, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Knutsen, T. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*. (M. Özay, Çev.) İstanbul: Açılım Kitap.
- Kollanyi, B., Howard, P., & Woolley, S. (2016). Bots and Automation over Twitter during the Third U.S. Presidential Debate. *Data Memo 2016.3*. Oxford, UK: *Project on Computational Propaganda*, 1-4.
- Koreh, R. (2015). The Chinese Smart Power Strategy. *Harvard Political Review*, 27.
- Koroley, N. O. (2012). *Political manipulation in the process of communication between government and society*. Moscow: Higher Dissertation Commission of the Russian Federation.
- Kourvetaris, G., & Dobratz, B. (1982). Political Power and Conventional Political Participation. *Annual Review of Sociology*, 289-317.
- Kratochwil, F. (2011). *Rules, Norms, and Decisions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kulakova, T. A. (2005). Government relations in the process of making political decisions. *Political expertise: POLITEX*(2), 226-237.
- Lake, D. (2012). Reviewed Work: Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order G. John Ikenberry. *Global Governance*, 18(2), 249-252.
- Lasswell, H., & Kaplan, A. (1950). *Power and Society*. New York: Routledge.
- Lebow, R. (2008). Identity and International Relations. *International Relations*, 22(4), 473-492.
- Ledyaev, V. (2009). Political Power: Conceptual Analysis. *Management Consulting*, 27(4), 27-45.
- Locke, J. (1996). *Two Treatises Government John Locke*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lopreato, J. (1967). Class Conflict and Images of Society. *The Journal of Conflict Resolution*, 11(3), 281-293.
- Lowenstein, A. (2014). *The Ultimate Goal of the NSA is Total Population Control*. 11, 14, 2021 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/jul/11/the-ultimate-goal-of-the-nsa-is-total-population-control> adresinden alındı
- Lukes, S. (1974). *Power: A Radical View*. London: MacMillan Press.
- Lukes, S. (2005). *POWER*. New York: Palgrave Macmillan.
- Luntsova, N. (2003). *Functioning of the media in the political process*. Moscow: Higher Dissertation Commission of the Russian Federation.
- Machiavelli, N. (2018). *Prens*. İstanbul: Can Yayınları.

- Mahairas, A., & Dvilyanski, M. (2018). Dezenformasyon – Дезинформация (Dezinformatsiya). *Army Cyber Institute*, 23-26.
- Marineau, S. (2020). *Fact check US: What is the impact of Russian interference in the US presidential election?* 02, 14, 2022 tarihinde The Conversation: <https://theconversation.com/fact-check-us-what-is-the-impact-of-russian-interference-in-the-us-presidential-election-146711> adresinden alındı
- Marx, K. (1867). *Capital: Volume I*. Moscow: Progress Publishers.
- Marx, K., & Elliott, J. (1981). *Marx and Engels on Economics, Politics, and Society: Essential Readings with Editorial Commentary*. Santa Monica, Cal: Goodyear Publishing Company.
- Marzocchi, O., & Mazzini, M. (2022). *Pegasus and surveillance spyware*. Brussels: Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs.
- Mason, R. (2017). *Theresa May accuses Russia of interfering in elections and fake news*. 04, 13, 2022 tarihinde TheGuardian: <https://www.theguardian.com/politics/2017/nov/13/theresa-may-accuses-russia-of-interfering-in-elections-and-fake-news> adresinden alındı
- Matsuura, K. (2004). Globalization and Intangible Cultural Heritage. (s. 25-32). Tokyo: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, United Nations University.
- Mazzetti, M., & Bergman, R. (2022). *Dünyanın En Güçlü Siber Silahı İçin Savaş*. 02, 17, 2022 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2022/01/28/magazine/nso-group-israel-spyware.html> adresinden alındı
- McClintock, B. (2017). *Russian Information Warfare: A Reality that Needs a Response*. 01, 20, 2022 tarihinde Rand Corporation: <https://www.rand.org/blog/2017/07/russian-information-warfare-a-reality-that-needs-a.html> adresinden alındı
- McGuinness, D. (2016). *Russia steps into Berlin 'rape' storm claiming German cover-up*. 02, 12, 2022 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/blogs-eu-35413134> adresinden alındı
- Melin, E. (2021). *China's sharp power through TikTok: A case study of how China can use sharp power through TikTok*. Växjö: Linnaeus University, Faculty of Social Sciences, Department of Political Science.
- Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy*. Clingendael: Macmillan Distribution Ltd, Houndmills.
- Melnikova, T. S. (2010). Propaganda as a technology of political manipulation. *Power*(8), 47-51.

- Mercan, S. (2014). İngiliz İstihbarat Mekanizmasında MI6. Ü. Özdağ içinde, *İstihbarat Örgütleri* (s. 77-112). Ankara: Kripto.
- Messa, P. (2019). *The Age of Sharp Power: China, Russia and Iran: The Interference is not Soft. The Italian Case*. Milano: EGEA Spa - Bocconi University Press.
- Mills, C. (1956). *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2019). *About disinformation in some Israeli media*. 11, 07, 2021 tarihinde MiD: https://www.mid.ru/nedostovernie-publikacii/-/asset_publisher/nTzOQTrrCFd0/content/id/3620408 adresinden alındı
- Molloy, D. (2022). *Zuckerberg tells Rogan FBI warning prompted Biden laptop story censorship*. 11, 09, 2022 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-62688532> adresinden alındı
- Morgan, R. (2000). A European 'society of states'—but only states of mind? *International Affairs*, 76(3).
- Morgenthau, H. (1985). *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace* (6 b.). (K. Thompson, Dü.) New York: McGraw Hil.
- Morris, P. (1987). *Power: A Philosophical Analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- National Endowment For Democracy. (2017). *Sharp Power: Rising Authoritarian Influence*. Washington: National Endowment For Democracy.
- National Intelligence Council. (2021). *Foreign Threats to the 2020 US Federal Elections*. Washington: National Intelligence Council.
- NATO. (2022). *Collective defence - Article 5*. Washington: NATO.
- Newspaper. (1948). *Marxist Socialism Abandoned, Russian Economy Capitalistic*. 11, 18, 2021 tarihinde Newspaper: <https://www.newspapers.com/clip/4092124/marxist-socialism-abandoned-russian/> adresinden alındı
- Nossel, S. (2004). Smart Power. *Foreign Affairs*, 131-132.
- NSO Group. (2021). *Transparency and Responsibility Report*. Herzliya: NSO Group.
- Nye, J. (1990). *Bound to lead: the changing nature of American power*. New York: Basic Books.
- Nye, J. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. Literatür Yayınları.
- Nye, J. (2003). *Propaganda Isn't the Way: Soft Power*. Cambridge: International Herald Tribune.
- Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

- Nye, J. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 94-109.
- Nye, J. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 160-163.
- Nye, J. (2013). What China and Russia Don't Get About Soft Power. *Foreign Policy*, 55-60.
- Nye, J. (2018). How Sharp Power Threatens Soft Power: The Right and Wrong Ways to Respond to Authoritarian Influence. *Foreign Affairs*, 10-12.
- Nye, J. (2019). *Gücün Geleceği (The Future of Power)*. ABD: Public Affairs.
- Office of the Director of National Intelligence. (2016). *Background to "Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections": The Analytic Process and Cyber Incident Attribution*. Washington: Office of the Director of National Intelligence.
- Office of the Director of National Intelligence. (2021). *Assessing the Saudi Government's Role in the Killing of Jamal Khashoggi*. Washington: Office of the Director of National Intelligence.
- Office of the Secretary of Defense. (2019). *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China*. ABD: OSD (Office of the Secretary of Defense).
- Omand, D. (2013). Securing the State: National Security and Secret Intelligence. *Institute for National Strategic Security, National Defense University*, 4(3), 14-27.
- Onuf, N. (2013). *World of Our Making Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Routledge.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 113-144.
- Özev, M. H. (2012). *Public Diplomacy and the OIC Countries*. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Özkan, N. (2004). *Seçim Kazandıran Kampanyalar*. İstanbul: MediaCat.
- Pankratov, V. N. (2000). *Manipulations in communication and their neutralization*. Moscow: Psychiatric Institute.
- Parmar, I., & Cox, M. (2010). *Yumuşak Güç ve ABD Dış Politikası*. Londra: Routledge.
- Parsons, T. (1963). On the Concept of Political Power. *American Philosophical Society*, 107(3), 232-263.
- Pehlivan, B. (2021). *Pegasus casus yazılımını yazdı: Cemal Kaşıkçı'nın ve o cinayeti soruşturan İrfan Fidan'ın dahi gizlice dinlendiği ortaya çıktı*. 01, 15, 2022 tarihinde T24: <https://t24.com.tr/haber/baris-pehlivan-pegasus-casus-yazilimini->

yazdi-cemal-kasikci-nin-ve-o-cinayeti-sorusturan-irfan-fidan-in-dahi-gizlice-dinlendiği-ortaya-cikti,968793 adresinden alındı

- Pınar, L. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nin Yumuşak Gücü ve Hollywood. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 253-274.
- Platon. (2020). *Devlet*. (S. Eyüpoğlu, & A. M. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Prebisch, R. (1950). *The economic development of Latin America and its principal problems*. New York: United National Department of Economic Affairs.
- Priest, D., Mekhennet, S., & Bouvart, A. (2021). *Jamal Khashoggi's wife targeted with spyware before death*. 06, 18, 2022 tarihinde The Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/investigations/interactive/2021/jamal-khashoggi-wife-fiancee-cellphone-hack/> adresinden alındı
- Pugache, V., & Soloviev, A. (1998). *ВВЕДЕНИЕ В Политологию*. Moscow: Аспект Пресс.
- Ram, N. (1973). Reviewed Work: Capitalism and Underdevelopment in Latin America Andre Gunder Frank. *Social Scientist*, 1(7), 73-80.
- Rauch, C. (2018). Realism and Power Transition Theory: Different Branches of the Power Tree. *E-International Relations Publishing*.
- Remeikis, A. (2017). *Sam Dastyari, Çin bağlantıları nedeniyle İşçi senatörü olarak istifa etti*. 06, 15, 2022 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/australia-news/2017/dec/12/sam-dastyari-quits-labor-senator-china-connections> adresinden alındı
- Resmî Gazete. (2022). *Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik*. 12, 04, 2022 tarihinde Resmî Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm> adresinden alındı
- Reuters. (2022). *Albania cuts Iran ties over cyberattack, U.S. vows further action*. 08, 17, 2022 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/albania-cuts-iran-ties-orders-diplomats-go-after-cyber-attack-pm-says-2022-09-07/> adresinden alındı
- Romanova, K. S. (2014). Manipulation as a form of Soft Power. *Discourse-Pi*, 11(1), 131-132.
- Rosenberger, L., & Morley, T. (2019). *Russia's Promotion of Illiberal Populism: Tools, Tactics, Networks*. Washington, DC: Alliance for Securing Democracy: Policy Brief.
- Rozman, G. (2019). Chinese Sharp Power and U.S. Values Diplomacy: How Do They Intersect? *Joint U.S.-Korea Academic Studies*, 126-135.

- Rudinow, J. (1978). Manipulation. *Ethics*, 88(4), 338-347.
- Sağlam, Z. (2014). Güç Kavramı ve Ortadoğu'da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-8.
- Samkova, M. (2018). Disinformation as a means of information and psychological warfare against Russia (based on media texts about hacker attacks). *Ecology of language and communicative practice*(3), 96-115.
- Satter, R., Menn, J., & Bing, C. (2021). *Putin likely directed 2020 U.S. election meddling, U.S. intelligence finds*. 01, 15, 2022 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/article/usa-election-cyber-int-idUSKBN2B82PF> adresinden alındı
- Sawer, M. (2021). FactCheck Q&A: Is Australia one of the few countries worldwide to accept foreign political donations? The Conversation. 11, 05, 2022 tarihinde <https://theconversation.com/factcheck-qanda-is-australia-one-of-the-few-countries-worldwide-to-accept-foreign-political-donations-65343> adresinden alındı
- Sayın, A. (2022). 'Dezenformasyon' Yasası muhalefetin itirazlarına karşın Meclis'ten geçti. 11, 13, 2022 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/crgz0vnq0ewo> adresinden alındı
- Schaart, E. (2020). *Dutch far-right leader Baudet had ties to Russia, report says*. 06, 17, 2022 tarihinde Politico: <https://www.politico.eu/article/dutch-far-right-leader-baudet-had-ties-to-russia-report/> adresinden alındı
- Sezgin, K. (2008). Uluslararası İlişkilerde Konstruktivist Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(03), 83-111.
- Shanker, T. (2007). *Defense Secretary Urges More Spending for U.S. Diplomacy*. 09 14, 2023 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2007/11/27/washington/27gates.html> adresinden alındı
- Shively, W. (1942). *Power and Choice: An Introduction to Political Science*. New York: McGraw-Hill.
- Singh, M. (2018). From Smart Power to Sharp Power: How China Promotes her National Interests. *Journal of Defence Studies*, 12(3), 5-25.
- Skoneczny, Ł., & Cacko, B. (2021). Sharp power – introduction to the issue. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, 13(25), 325-340.
- Snyder, J. (2004). One World, Rival Theories. *Foreign Policy*, 52-62.
- Sowell, T. (2020). *Göçler ve Kültürler- Bir Dünya Görüşü*. (R. Erulaş, Çev.) Ankara: Hece Yayınları.

- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitap Evi.
- Sönmezoğlu, F. (2019). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. Der Yayınları.
- Stein, J. G. (1994). An Agenda for Political Psychology: Alexander George as Architect, Engineer and Community-Builder. *International Society of Political Psychology*, 15(1), 1-15.
- Strange, S. (1970). International Economics and International Relations: A Case of Mutual Neglect. *International Affairs*, 304-315.
- Sussex, M., Clarke, M., & Hunt, J. (2020). Shaping the Post-Liberal Order from Within: China's Influence and Interference Operations in Australia and the United States. *Elseiver*, 64(2), 207-229.
- Svechnikova, S. V. (2018). Totalitarianism and propaganda. *Scientific notes of Oryol State University. Series: Humanities and Social Sciences*, 1(78), 39-42.
- Şener, B. (2014). Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu. *Politik-Sosyal-Kültürel Araştırmalar Merkezi*, 21.
- Taehwan, K. (2018). Otoriter Keskin Güç: Çin ve Rusya'yı Kıyaslamak. *Kore Ulusal Diplomatik Akademisi*, 1-4.
- Taehwan, K. (2019). China's Sharp Power and South Korea's Peace Initiative. *Joint U.S.-Korea Academic Studies*, 142-157.
- Taylor, W. (1942). What Is Propaganda? *National Council of Teachers of English*, 555-559.
- Tellal, E. (2010). Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 191-196.
- The Economist. (2017). Çin'in "Keskin Gücü" Yurtdışındaki Eleştirileri Nasıl Susturuyor? 11, 30, 2021 tarihinde The Economist: <https://www.economist.com/briefing/2017/12/14/how-chinas-sharp-power-is-muting-criticism-abroad> adresinden alındı
- The Economist. (2017). *The world's most valuable resource is no longer oil, but data*. 03, 17, 2022 tarihinde The Economist: <https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data> adresinden alındı
- Timçenko, E., & Nikolaevna, A. (2015). Globalization as a natural trend in the evolutionary development of society. *Socio-economic phenomena and processes*, 10(3), 74-77.
- Touraine, A. (1971). *The Post-industrial Society: Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*. New York: Random House.

- Tsygankov, A. (2017). The dark double: the American media perception of Russia as a neo-Soviet autocracy, 2008-2014. *Politics*, 37(1), 19-35.
- Tuncer, H. (2009). *Diplomasinin Evrimi-Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Tzu, S. (2014). *Savaş Sanatı (Bing Fa)*. (P. Otkan, & G. Fidan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- U.S. Senate Select Committee on Intelligence. (2020a). *Russian Active Measures Campaigns and Interference in the 2016 U.S. Election*. Washington: Volume 1: Russian Efforts against Election Infrastructure with Additional View. 08, 14, 2022 tarihinde https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/Report_Volume1.pdf adresinden alındı
- U.S. Senate Select Committee on Intelligence. (2020b). *Russian Active Measures Campaigns and Interference in the 2016 U.S. Election*. Washington: Volume 5: Counterintelligence Threats and Vulnerabilities. 09, 14, 2022 tarihinde https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/report_volume5.pdf adresinden alındı
- United Nations. (1948). *Charter of the United Nations, Article 2(7)*. New York: United Nations.
- Valitov, O. K. (2016). The Fourth Estate and the spiritual security of the country. *Bulletin of Bashkir University*, 21(2), 505-518.
- Vanlıoğlu, M. (2018). Cyber Propaganda and Disinformation: Crowdsourced Troll Units. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 207-215.
- Vasquez, J. (1998). *The Power of Power Politics From Classical Realism to Neotraditionalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vergiliel Tüz, M. (2002). Kişisel Mükemmeliği Yakalamada Nöro Linguistik Programlama (NLP) Tekniği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 138-140.
- Vilmer, J.-B. J. (2018). *Lessons from the Macron leaks*. Paris: European Union Institute for Security Studies (EUISS).
- Vladimir, R. (2010). World globalization: History and modernity. *Bulletin of Leningrad State University named after. A. S. Pushkina*, 2(1), 214-222.
- Walker, C. (2016). The Authoritarian Threat: The Hijacking of “Soft Power”. *Journal of Democracy*, 27(1), 49-63.
- Walker, C. (2018). What Is “Sharp Power”? *Journal of Democracy*, 29(3), 9-23.
- Walker, C., & Ludwig, J. (2017c). The Meaning of Sharp Power. How Authoritarian States Project Influence. *Foreign Affairs*.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power> adresinden alındı

- Walker, C., & Ludwing, J. (2017a). Sharp Power. Rising Authoritarian Influence. *Introduction*, 8-25.
- Walker, C., & Ludwing, J. (2017b). Sharp Power. Rising Authoritarian. *Executive Summary*, 6-7.
- Wallace, R., & Melton, K. H. (2010). *Casusluk*. (A. Sezgintüredi, Çev.) İstanbul: NTV.
- Wallerstein, I. (1974). Dependence in an Interdependent World: The Limited Possibilities of Transformation within the Capitalist World Economy. *African Studies Review*, 1-26.
- Walt, S. (1998). International Relations: One World, Many Theories. *Foreign Policy*, 29-46.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. London: Adisson Wesley Publishing.
- Waltz, K. (1990). Realist Thought and Neorealist Theory. *Journal of International Affairs*.
- Waltz, K., & Quester, G. (1982). *Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi*. (E. Onulduran, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Weber, M. (2008). *Bürokrasi ve Otorite*. (B. Akın, Çev.) Ankara: Adres.
- Weber, M. (2009). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, 391-425.
- Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *The American Political Science Review*, 384-396.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.
- Wigell, M. (2016). Conceptualizing regional powers geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism. *Asia Europe Journal*, 14, 135-151.
- Wight, M. (1991). *International Theory beyond the Three Traditions*. Virginia: Holmes & Meier for the Royal Institute of International Affairs.
- Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 110-124.
- Yalvaç, F. (2009). Devlet. A. Eralp içinde, *Devlet ve Ötesi* (s. 15-52). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Yanık, A. (2016). Yeni Medya Nedir ne Degildir? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15-18.
- Yanık, L. (2015). Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 35-55.
- Yatağan, A. G. (2018). Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 69-94.
- Yavuz, C. (2014). Federal Almanya İstihbarat Teşkilatı. Ü. Özdağ içinde, *İstihbarat Örgütleri* (s. 113-185). Ankara: Kripto.
- Yaylar, Y. (2021). *Uluslararası İlişkiler Teorileri (özet)*. (R. Gözen, Dü.) İletişim Yayınları.
- Yesevi, Ç. G. (2014). İsrail İstihbaratı ve MOSSAD. Ü. Özdağ içinde, *İstihbarat Örgütleri* (s. 217-271). Ankara: Kripto.
- Yılmaz, S. (2012). *ABD'de ve AB'de Kamu Diplomasisi ve Güç Projeksiyonu*. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Yılmaz, S. (2021). *Postmodern İstihbarat* (1 b.). Antalya: İlkin Ozan Yayınları.
- Yurdusev, N. (2005). Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak. *International Relations*, 2(6), 157-163.
- Yüksel, A., & Yanık, A. (2014). *Yeni medya kullanımındaki akış deneyiminin risk algısı ve online turistik satın alma niyetine etkisi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 04/12/2023
Tez Başlığı: Keskin Güç ve Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkisi
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 155 sayfalık kısmına ilişkin, 08/11/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %3 'tür.
Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.
04/12/2023
Adı Soyadı: İsmayıl Allahverdiyev Öğrenci No: 2000900001 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Programı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. _____ Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 04/12/2023
Tez Başlığı: Keskin Güç ve Devletlerin Siyasal Karar Alma Sürecine Etkisi Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
04/12/2023
Adı Soyadı: İsmayıl Allahverdiyev Öğrenci No: 2000900001 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Programı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u>
_____ Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN
Detaylı Bilgi: https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003 Telefon: 0-4782117522 Faks: 0-4782117523 E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : İsmayıl ALLAHVERDİYEV

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi / Uluslararası
İlişkiler

Bildiği Yabancı Diller :

İş Deneyimi

Stajlar : Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO)

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 04.12.2023